

שבוע חג הסוכות ה'תשס"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוּ וּמְרוּלוּ לְשִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֹזוּ בַקְּשׁוֹ
פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָיו: ו זֶרַע אֲבָרְהָם עֲבָדוּ בְנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְבַר צְוֹה לְאַלְף
דוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרְהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן הַכֹּל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתָם מִתִּי מִסַּפֵּר כְּמַעֲט וַיְגַרִּים
בָּה: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלַכָּה אֶל־עַם אֲחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְהַלֵּל־לֶחֶם שָׁבַר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעַבְד נִמְכָר יוֹסֵף: יח עָנָו בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עַד־עַתָּה בָּא־דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צִרְפָּתָהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוּ: כב לְאִסָּר שָׂרְיוֹ בְּנִפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהּוּ מִצְרָיו:
כה הִפְקֹד לֶבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שָׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־בּוֹ:
כז שָׁמוּבָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתּוֹתָם בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁד וַיַּחֲשֹׁד וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְקֹד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צִפְרֹדְעִים בְּחַדְרֵי מְלֻכֵיהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנֵים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּדָּ
גַּפְנָם וַתֵּאֲנַתֶּם וַיִּשְׁפַּר עֵץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֵבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסַּפֵּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּדָּ כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיִּזְצִיאוּם בְּכַסֵּף
וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נִפְלַ פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עַנְּוֹ
לְמִסָּד וְאֵשׁ לְהֵאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֶם: מא פָּתַח צוּר וַיִּזְוּבוּ
מַיִם הִלְכוּ בְּצִיּוֹת נַהֵר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרְהָם עֲבָדוֹ: מג וַיִּזְצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
כִּרְנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעַבְדוֹ | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זת המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה פי טוב פי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע פל־תהלתו:
 ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל־עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
 ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם־נחלתך: ו חטאנו עם־אבותינו העוינו
 הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא־השפילו נפלאותיך לא זכרו את־רב חסדיך וימרו על־ים
 בים־סוף: ח וישיעם למען שמו להודיע את־גבורתו: ט ויגער בים־סוף ויחרב ויוליכם בתהמות
 במדבר: י וישיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכפּו־מים צריהם אחד מהם לא נותר:
 יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא־חכו לעצתו: יד ויתאוּ תאוה במדבר
 וינסו־אל בישיון: טו ויתן להם שאלתם וישלח רוּזן בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
 קרוש יהוה: יז תפתח־ארץ ותבלע דתן ותכס על־עת אבירם: יח ותבער־אש בעדתם להכה
 תלהט רשעים: יט יעשו־עגל בחרב וישתחוּ למסכה: כ וימירו את־כבודם בתבנית שור אכל
 עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נוראות על־ים־סוף:
 כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
 בארץ חמדה לא־האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
 להפיל אותם במדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבעל פעור ויאכלו
 זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ־בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:
 לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד־עולם: לב ויקצפו על־מי מריבה וירע למשה בעבורם:
 לג כיהמרו את־רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא־השמידו את־העמים אשר אמר יהוה להם:
 לה ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את־עצביהם ויהיו להם למוקש: לו ויזבחו
 את־בניהם ואת־בנותיהם לשדים: לה וישפכו דם נקי דם־בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
 ותחנף הארץ בדם: לו ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר־אף יהוה בעמו ויתעב
 את־נחלתו: מא ויתנם ביד־גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
 מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את־רנתם:
 מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרחמים לפני פל־שוביהם: מז הושיענו |
 יהוה אלהינו וקבצנו מן־הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך־יהוה | אלהי

ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר פל־העם אמן תללויה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו..... ב
- ב) מאמר ד"ה ולקחתם לכם ביום הראשון
ש"פ האזינו, י"ג תשרי, הילולא דאדמו"ר מהר"ש ני"ע אור לערב חג הסוכות ה'תשל"ט..... ה
- ג) ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א - ערב יוהכ"פ ה'תשמ"ג..... יב
- ד) משיחות לילות הראשונים דחג הסוכות ה'תש"נ..... יח
- ה) מברקים..... כד
- ו) לקוטי שיחות (בלה"ק) חג הסוכות..... כה
- ז) שיעורי תניא לשבוע חג הסוכות..... לג
- ח) לוח "היום יום" לשבוע חג הסוכות..... מה
- ט) אגרות קודש..... מז
- י) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע חג הסוכות..... מח
- יא) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע חג הסוכות..... עא
- יב) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע חג הסוכות..... עז
- יג) לקוטי תורה מבואר - אתם נצבים פרק ג..... פג
- יד) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן..... פט
- טו) ספר הזכרונות (בלה"ק) – פרק קל"ג..... צ
- טז) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת וזאת הברכה - חג הסוכות..... צג

בית דין רבני אנ"ש בארה"ק

ב"ה

אדר ה'תשס"ו

לכבוד

כל המקבלים את ה"דבר מלכות"
שלום וברכה!

כולנו רואים שב"ה הקונטרס "דבר מלכות" הולך ומתפשט בכל רחבי תבל בצורה יוצאת מהכלל, והמוציאים לאור משתדלים לעמוד בבקשות ובדרישות המגיעות מכל רחבי תבל.

כיום מודפסת חוברת "דבר מלכות" בכ 150,000 עותקים בחודש, שהגיעו כבר לעתים לעלות הדפסה של כ- \$100,000 לחודש, כשעל זה נוספות הוצאות של אריזה ומשלוח לכל רחבי תבל - בעלות חודשית של כ- 100,000 שקל. דבר אשר המוציאים לאור לא העלו כלל על דעתם בעת שהחלו להוציא לאור את ה"דבר מלכות".

משבוע לשבוע גוברות הבקשות ל"דבר מלכות" מכל החוגים והקהלים, כולל יהודים שלצערנו לעת עתה אינם מגדירים עצמם כשומרי תורה ומצוות. במקומות ציבור רבים מחלקים ומספקים את החוברת לכל מבקש, ומיום ליום נראים יותר ויותר יהודים מחוגים שונים, גם שלא מאנ"ש, המעיינים ולומדים בשיחותיו הקדושות של הרבי ומקיימים את תקנותיו הקדושות בלימוד החומש התניא והרמב"ם.

כמו כן במוסדות רבים הן של אנ"ש והן מחוגים אחרים, מתקיימים שיעורים ב"דבר מלכות" כחלק מתוכנית הלימודים הקבועה בכיתות, עובדה שגרמה בין השאר לביקוש כמויות גדולות מאותם מוסדות על מנת שיוכלו לקיים את השיעורים. (זה עתה קבלנו ידיעה שרק בשבוע שעבר הגיעה פנייה מבית חב"ד נתיבות, אשר מבקשים להוסיף עוד 150 חוברות לשבוע - מעבר ל- 300 חוברות שקבלו עד עתה בכל שבוע - עבור ישיבת נווה דקלים שהייתה בגוש קטיף ועברה לכפר מימון הנמצא לידם ואשר החליטו ללמוד שם שיעור קבוע ב"דבר מלכות", כמו"כ ביקשו גם מהמוסד "אהלי תורה" בקראון הייטס 150 חוברות "דבר מלכות" לשבוע, כאשר היו בקשות נוספות בכמויות גדולות למקומות נוספים אשר אי אפשר למנותם.

אך כדי שתהיה אפשרות למוציאים לאור להמשיך ולספק את הדרישות ההולכות וגוברות ואשר החוברות "דבר מלכות" יגיעו לכל מאן דבעי - חייבים אנו לפנות לכל המקבלים ולומדים את ה"דבר מלכות" - ולבקשם להשתתף בעלות האריזה והמשלוחים אשר כאמור הגיעה גם היא לעלויות גבוהות מאוד.

אי לכך אנו מבקשים מכל המקבלים והלומדים בחוברות הדבר מלכות להשתתף בעלויות המשלוחים בסכום שנקבע להלן:

תושבי ארץ הקודש סך של 20 ₪ לחודש.

תושבי שאר העולם סך של 10 \$ לחודש.

מובן שכל מי שיכול ורוצה להוסיף על כך תבוא עליו הברכה!

את הסכומים הנ"ל הננו מבקשים להעביר לחשבון:

חשבון ע"ש:

סניף:

בנק:

409-112321 מס' "דבר מלכות" מס' 177

ביתר עילית, מס' 177

פועלי אגודת ישראל, מס' - 52

ניתן להפקיד תרומה בכל סניפי הבנק הבינלאומי עבור חשבון "דבר מלכות" ללא כל עמלה

כמו כן ניתן לשלוח המחאות לפקודת "דבר מלכות" (נא לציין "למוטב בלבד") והוראות-קבע לכתובת:

דבר מלכות, ת.ד. 1855 רמת גן, מיקוד 52118.

בברכה והצלחה

הרב יוסף העכט

הרב מנחם מענדל גלובובסקי

הרב אליהו יוחנן גורארי

הרב מרדכי שמואל אשכנזי

הרב זאב דב סלוניס

הרב בן ציון ליפסקר

הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי

הרב אברהם מיכאל הלפרין

הוראה לחיוב חשבון

בס"ד, תאריך

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				קוד המוסד	
				4 2 7 5 2	

לכבוד
בנק
סניף
כתובת הסניף

1. אני/הח"מ

(מס' זהות P.I.C.)

(מס בעלי החשבון ממוינע בספרי הבנק)

כתובת

מיקוד

עיר

מס

רחוב

- נותקים לכם בזה הוראה לחייב את חשבונו הנ"ל בסניפכם, בגין תרומה בסכומים ובמועדים שיומצאו לכם מדי פעם בפעם באמצעי מגנטי, ע"י "דבר מלכות" כמפורט מטה ב"פרטי ההרשאה".
1. ידוע לי/לנו כי:
    - א. הוראה זו ניתנת לביטול ע"י הודעה ממני/מאתנו בכתב לבנק ול"דבר מלכות" שתכנס לתוקף, יום עסקים אחד לאחר מתן ההודעה בבנק וכן, ניתנת לביטול ע"י הוראת כל דין.
    - ב. אהיה/נהיה רשאים לבטל מראש חיוב מסוים ובלבד, שהודעה על כך תימסר על ידי/נו לבנק בכתב, לפחות יום עסקים אחד לפני מועד החיוב.
    - ג. אהיה/נהיה רשאים לבטל חיוב, לא יותר מתשעים ימים ממועד החיוב אם אוכיח/נוכיח לבנק, כי החיוב אינו תואם את המועדים או הסכומים שנקבעו בכתב ההרשאה, אם נקבעו.
  2. ידוע לי/לנו כי הפרטים שצוינו בכתב ההרשאה ומילויים, הם נושאים שעל/נו להסדיר עם המוטב.
  3. ידוע לי/לנו, כי סכומי החיוב עפ"י הרשאה זו, יופיעו בדפי החשבון וכי לא תישלח לי/לנו ע"י הבנק הודעה מיוחדת בגין חיובים אלה.
  4. הבנק יפעל בהתאם להוראות בכתב הרשאה זה, כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, וכל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען.
  5. הבנק רשאי להוציאני/נו מן ההסדר המפורט בכתב הרשאה זה, אם תהיה לו סיבה סבירה לכך, ויודיע לי/לנו על כך מיד לאחר קבלת החלטתו, תוך ציון הסיבה.
  6. לא לאשר ל"דבר מלכות" בספח המחובר לזה, קבלת הוראות אלו ממני/מאתנו.
  - 7.

פרטי ההרשאה

1. סכום החיוב ומועדו יקבעו מעת לעת ע"י "דבר מלכות" עפ"י המוסכם בינינו.

2. פרטי החיוב:

מועד חיוב אחרון	מועד חיוב ראשון	הצמדה		תדירות החיוב	מס' חיובים	סכום לחיוב בודד
		בסיס	סוג			
				☐ חודשי ☐ דו-חודשי ☐		

חתימת בעלי החשבון

אישור הבנק

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				קוד המוסד	
				4 2 7 5 2	

בס"ד
לכבוד
"דבר מלכות"
רח' בצלאל 27
רמת גן 52521

קיבלנו הוראות מ _____ לכבד חיובים בסכומים ובמועדים שיופיעו באמצעי מגנטי שתצוינו לנו מידי פעם בפעם, ואשר מספר חשבונו/נכם בבנק יהיה נקוב בהם, והכל בהתאם למפורט בכתב ההרשאה.

רשמנו לפנינו את ההוראות, ונפעל בהתאם כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת; כל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען; כל עוד לא התקבלה אצלנו הוראת ביטול בכתב-על-ידי בעלי החשבון, או כל עוד לא הוצאו/ בעלי החשבון מן ההסדר.

אישור זה לא יפגע בהתחייבויותיכם כלפינו, לפי כתב השיפוי שנחתם על-ידיכם.

בכבוד רב,

_____ בנק

_____ סניף

חתימה וחותמת הסניף

_____ תאריך

מקור טופס זה, על שני חלקיו, ישלח לסניף הבנק, העתק הימני ימסר למשלם.

כתובת להעברות כסף מחו"ל

Address for Telex transfers :
First International Bank of ISRAEL
Tel-Aviv

Branch: Pagi Beitar ilit branch
Branch no. 177
Acc name: DVAR MALCHUT
Acc no: 155-112321

Swift code no. FIRBILITXXX

There is no need for ABA# or other identification
Our us \$ correspondents include the Major New York Banks.
eg: Republic, Citibank, Chase Manhattan, Bankers.

BANK POALEY AGODAT ISRAEL
BEITAR ILIT BRANCH
972 -2 -5723204

בס"ד. מוצאי ש"פ האזינו, י"ג תשרי, הילולא דאדמו"ר מהר"ש נ"ע אור לערב חג הסוכות ה'תשל"ט

ולקחתם לכם ביום הראשון וגו', ואיתא במדרש² וכי ראשון הוא והלא ט"ו [יום³] הוא, אלא ראשון [הוא³] לחשבון עונות. דביום הכיפורים הקב"ה מוותר לישראל את הכל⁴, ומיום הכיפורים⁵ עד החג כל ישראל עסוקין במצוות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו, וביום הראשון של חג אומר להם הקב"ה מאן דאזל אזל ומן הכא ולהלאה⁶ חושבנא. ומזה מובן⁷, דמצות נטילת ד' מינים בט"ו תשרי הוא מפני שהוא ראשון לחשבון. וצריך להבין השייכות דראשון לחשבון לנטילת ד' מינים. וביותר צריך ביאור ע"פ מה דאיתא במדרש⁸, ישראל ואוה"ע באין לפני הקב"ה בראש השנה ולית אנן ידעין מאן נצח, אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעים דישראל אינון ניצוחייא, לפיכך משה מזהיר להם לישראל ואומר להם ולקחתם לכם כו'. היינו, דמצות נטילת ד' מינים בחג הסוכות באה בהמשך להדין דר"ה, ולמה אומר ולקחתם לכם ביום הראשון, שמצות נטילת ד' מינים ביום זה הוא (לא מפני שהוא יום הט"ו לר"ה, אלא) מפני שבו מתחיל ענין חדש, ראשון לחשבון.

(ב) ויובן זה בהקדים החילוק שבין סוכה לד' מינים. דעם היות ששניהם מורים על ענין האחדות (כדלקמן), אעפ"כ חילוק ביניהם. שהאחדות דסוכה היא אחדות בעצם, שאין בה (מלכתחילה) התחלקות פרטים⁹. שלכן כל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת¹⁰, לפי שסוכה היא למעלה מהתחלקות, משא"כ ענין מצות נטילת ד' מינים הוא שמריבוי נעשה אחדות. דהגם שהם ד' מינים שונים ומן הקצה אל הקצה, כדאיתא במדרש¹¹ דד' מינים שבלולב הם כנגד ד' סוגים שבישראל, מהסוג שכנגד אתרוג שיש בו טעם וריח (תורה ומעשים טובים) עד להסוג שכנגד ערבה שאין בה לא טעם ולא ריח, והם נעשים

* יצא לאור בקונטרס חג הסוכות – תש"נ, "לקראת חג הסוכות... יום ד' ערב יג תשרי שנת ה'תשנ"ו".

(1) אמור כג, מ.

(2) תנחומא אמור כב, הובא בטור או"ח הל' ר"ה סתקפ"א. וראה גם פסיקתא דר"כ פסקא ולקחתם לכם (בהוצאת באבער – קפב, ב ואילך). ויק"ר פ"ל, ז. יל"ש עה"פ אמור שם (רמז תרנא). וראה גם קה"ר פ"ט, ז.

(3) כ"ה בתנחומא שם. ובטור שם ליתא. ובתנחומא באבער כאן: והלא יום חמשה עשר הוא, אלא מאי ראשון, ראשון לחשבון עונות.

(4) כ"ה הלשון בתנחומא שם (ועד"ז ביל"ש וקה"ר שם). וראה דרישה לטור שם סק"ט דביוהכ"פ נמחלו כל העוונות (ולא רק רובן).

(5) פסיקתא דר"כ, ויק"ר ויל"ש שם. ובב"י שם משמע שכ"ה

גירסתו (גם) בתנחומא שם.

(6) כ"ה בב"י שם. ובויק"ר שם "מן הכא נחיל חושבנא".

ובקה"ר שם "מן הכא ולהלן הוא חושבנא".

(7) ובפרט, שמצות סוכה וחגיגה תלאם הכתוב במנין ט"ו בחודש (ראה ב"י וב"ח שם), ובמצות נטילת ד' מינים שינה ותלה ביום ראשון.

(8) ויק"ר שם, ב. יל"ש שם. וראה גם פסיקתא שם. תנחומא

אמור יח.

(9) ראה בארוכה ד"ה בסוכות תשבו ה'תשל"ו ס"ב ואילך (לעיל ע' קצו ואילך. וש"נ) בענין המקיף דסוכה שהוא למעלה מהתחלקות.

(10) סוכה כז, ב. ובדוגמת עניי הכבוד (בסוכות הושבתי גו') שהקיפו את כל ישראל כולם כאיש אחד.

(11) ויק"ר פ"ל, יב.

* אמור כג, מג. וראה סוכה יא, ב (לפי דיעה אחת) שענני כבוד היו. וכ"ה בפשוטו של מקרא – פרש"י עה"פ. וכ"ה גם להלכה – תושו"ע (ודאדה"ו) או"ח הל' סוכה ר"ס תרכה.

כולם אגודה אחת¹². וגם להפירוש¹³ שד' המינים רומזים על הקב"ה, הנה מזה שהענינים דלמעלה (הקב"ה) מרומזים בד' מינים, מובן, שהם ד' מדריגות שונות [ועל פי הידוע שכל הפירושים שבאותו הפסוק שייכים זה לזה¹⁴, יש לומר, שהחילוק בד' המדריגות דלמעלה המרומזים בד' המינים הוא מן הקצה אל הקצה, בדוגמת החילוק שבין ד' סוגים הנ"ל דישראל], ועל ידי מצות נטילת ד' מינים [שכל ד' המינים הם מצוה אחת¹⁵] הם מתאחדים.

ג) והנה לאחרי מצות ישיבה בסוכה ומצות נטילת ד' מינים באה המצוה דהקרבת קרבנות החג¹⁶ שעיקרם הם הע' פרים [כיון שפר (שור) הוא המלך שבבהמות¹⁷] כנגד שבעים אומות¹⁸. דע"י הקרבת הע' פרים [ועד"ז עכשיו ע"י אמירת פסוקי הקרבנות דע' פרים, ונשלמה פרים שפתינו¹⁹] נעשה בירור האומות²⁰. ויש לומר, שהשייכות דבירור האומות ע"י הקרבת הע' פרים למצות נטילת ד' מינים היא, כי תכלית שלימות הנצחון דישראל שמתגלה ע"י נטילת ד' מינים [דעל ידי שישראל לולביהן ואתרוגייהן בידן יודעים דישראל אינן ניצוחייה, כנ"ל ממדרש] הוא, שגם האומות יסכימו לזה, וע"י הקרבת הע' פרים כנגד ע' אומות הם מתבררים ומזדככים ועד שהם מסכימים להנצחון דישראל. וזוהי גם השייכות דאמירת הלל בז' ימי הסוכות להקרבת הע' פרים [דזה שגומרין את ההלל בכל ימי החג הוא לפי שהם חלוקים בקרבנותיהם²¹], כי ע"י הבירור והזיכוך שנעשה בהאומות ע"י הקרבת הע' פרים, נעשה הללו את הוי' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו גו'²², שהגוים והאומים משבחים את הוי' על זה שגבר עלינו חסדו.

ד) והנה זה שהגוים והאומים מהללים ומשבחים את ה' על זה שגבר עלינו חסדו הוא ענין נעלה ביותר²³. ועד אשר (בפרט אחד) הוא נעלה יותר מהענין דגבר עלינו חסדו כמו שהוא מצד עצמו. כי ע"י (שהגוים מהללים כו') נשלמת הכוונה דנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים²⁴, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו²⁵. וכמוכך גם מהמאמר

20 מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ד ע' א'תפט ואילך. המשך תרס"ו ע' מ. וראה בארוכה ד"ה בסוכות תשבו ה'תשל"ו ס"א וס"ח (לעיל ע' קכו. ס"ע קל ואילך).

21 ערכין י, ס"ע"א ואילך. טור ושו"ע אדה"ז אר"ח הל' סוכה סי' תרמד.

22 תהלים מזמור קיז. וע"פ מ"ש בפנים יובן השייכות דפסוק זה לחג הסוכות – ראה סידור (עם דא"ח) שער הסוכות רנט, ג. שם רס, ד. אוה"ת דרושים לסוכות ד"ה הללו את ה' כל גוים (ע' א'תשסז).

23 להעיר גם מפרש"י עה"ת בתחלתו, "שאם יאמרו אוה"ע לישראל לסטים אתם כו' הם אומרים להם כו'", דזה שנכתבו כו"כ פרשיות בתורה, יותר מספר שלם, הוא בכדי שיוכלו להסביר לאוה"ע שכיבוש א"י אינו גזילה, בכדי שגם הם יסכימו על זה. ולהעיר גם מספר השיחות תורת שלום ע' 70 ואילך, שכל הענין דשבירת הכלים דתוהו הי' בכדי "שהם יאמרו כפי רצונו".

24 ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו.

25 תניא שם.

12 וגם האחדות שבכל מין גופא הוא שמריבוי נעשה אחדות. וכמו באתרוג – ההתאחדות של האוירים דו' תקופות השנה. ועד"ז בשאר המינים. – ראה בארוכה ד"ה וחג האסיף ה'תשמ"ג ס"ב (לקמן ע' קעג ואילך). וש"נ.

13 ויק"ר שם, ט.

14 כידוע הרא"י לזה מ"שעטנ"ז (נדה סא, ב) – ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ.

15 ראה סהמ"צ להרמב"ם (שורש יא) שהם לא ד' מצוות כ"א מצוה אחת דוקא.

16 ישיבה בסוכה מתחילה משקידש החג; נטילת ד"מ – מתחיל בבוקר; והקרבת מוספין הם לאחרי כו"כ עבודות היום. ויש לומר, כי בתחלה צריך להמשיך בחינת האחדות שלמעלה מהתחלקות (סוכה); ולאח"ז ממשיכים זה גם בפרטים, שגם הפרטים יתאחדו כאחד (ד' מינים); ולאח"ז ממשיכים בע' אומות (פרי החג).

17 חגיגה יג, ב.

18 סוכה נה, ב. במדב"ר פכ"א, כד. פרש"י עה"פ פינחס כט, יח. שם, לה.

19 הושע יד, ג.

ד"ה ברוך תהי' מכל העמים של בעל ההילולא²⁶, דאיתא בירושלמי²⁷ אם ברוך גוי ענה אחריו אמן שנאמר²⁸ ברוך תהי' מכל העמים, ומביא בהמאמר דאיתא בכתבי האריז"ל²⁹ שאמן הו"ע יחוד הוי' ואד' [דזהו שאמן בגימטריא הוי' אד'³⁰]. והענין הוא³¹, דהוי' הוא שם העצם³² (עצמות אוא"ס שלמעלה מעולמות³³), ושם אד' הוא כמרז"ל³⁴ לך נאה לקרות אדנ' שאתה אדון לכל בריותיך. דנוסף לזה ששם אד' הוא בספירת המלכות³⁵, דמלכות היא שרש הנבראים, הנה מלשון רז"ל שאתה אדון לכל בריותיך (בריותיך דוקא) משמע שהשם אד' הוא על נבראים אלו שהם בריות בעלמא³⁶. ועל ידי היחוד דהוי' ואד', שבאד' מאיר הוי', נעשה כן גם בהנבראים שנתהוו משם אד' [כולל גם נבראים אלה שהם בריות בעלמא], שמאיר בהם גילוי עצמות אוא"ס שלמעלה מעולמות, ועד שנעשים דירה לו ית', לו לעצמותו³⁷. וזהו אם ברוך גוי ענה אחריו אמן, דישראל הם למעלה מעולמות, וע"י שגוי מכיר מעלתו של ישראל ועד שמברך אותו, נעשה זה הכנה והקדמה³⁸ ליחוד הוי' ואד', ולדירה לו ית' בתחתונים.

(ה) והנה כיון שתכלית בריאת האדם הוא לעשות לו ית' דירה בתחתונים³⁹, שזה נעשה ע"י שעבודתו את ה' היא באופן כזה שגם גויים וכו' מכירים את מעלתו ועד שמברכים אותו, מובן, שלכאור"א מישראל נותנים כח מלמעלה על זה. ובפרט בדורות האחרונים שלפני הגאולה, שצריך לגמור ולהשלים עשיית הדירה, שהנתינת כח על זה היא עוד יותר. ויש לומר, דזהו גם מהטעמים על זה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁰, שאדמו"ר מהר"ש (בעל ההילולא) הי' נוסע בכל יום מימי החול לטייל, ופעם (מצד סיבה) נסע בדרך אחרת, וכל האנשים מעמי הארץ שהיו שם, כשראו אותו כרעו והשתחוו לפניו. וכששאלו אח"כ את אדמו"ר מהר"ש עד"ז, ענה: אויף וועמען דען שטייט ברוך תהי' מכל העמים.

(33) להעיר, שגם שם הוי' מלשון מהוה (זח"ג רנז, סע"ב. פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. שעהייה"א רפ"ד) הוא למעלה מגדר עולם (זמן ומקום), כמבואר בשעהייה"א פ"ז (פב, א) שמדבר שם בענין הוי' מלשון מהוה*. ועאכו"כ שכ"ה בשם הוי' כמו שהוא שם העצם שמורה על עצמותו.

(34) ב"ר פי"ז, ד.

(35) שעהייה"א פ"ז (פא, ב). ובכ"מ.

(36) ראה תניא פל"ב.

(37) ד"ה מי יתנן תקס"ה (סה"מ תקס"ה ח"א ע' תפט. ועם הגהות – באוה"ת שה"ש כרך ב ע' תרעט ואילך). אוה"ת בלק ע' תקצז. סה"מ תרס"ב ע' שלח. תרע"ח ע' קצג. המשך תרס"ו ס"ע ג. שם ע' תמה. סה"מ תרצ"ט ע' 84. ובכ"מ.

(38) אבל היחוד גופא נעשה ע"י עניית אמן דישראל.

(39) תניא פל"ז (מט, סע"א). ובכ"מ.

(40) ראה גם שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב ה'תשט"ז (תורת מנחם – התוועדויות ח"י"ז ע' 145).

(26) סה"מ תרכ"ח ע' קעא. וראה ג"כ ד"ה זה תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט (הוצאת תשנ"ב) בסופו (ע' תג ואילך)).

(27) ברכות ספ"ח.

(28) עקב ז, יד.

(29) פ"ע"ח שער יא (שער כוונת אמן) רפ"א. שער הכוונות ענין כוונת חזרת העמידה דרוש ה'. הנסמן באוה"ת בהר כרך ד ע' א'קנו.

(30) ויש לומר, דההתאחדות של הוי' ואד' בהגימטריא דתיבת אמן (תיבת אחת) היא התאחדות גדולה יותר מההתאחדות דשוע טווי ונוז בתיבת שעטנז (ראה לעיל הערה 14) – כיון שבהגימטריא דתיבת אמן אין ניכר כלל שהוא צירוף שני ענינים (משא"כ שעטנז).

(31) בהבא לקמן (בענין יחוד הוי' ואד') ראה גם ד"ה להבין ענין רשב"י ה'תשמ"ה ס"ו (לקמן ח"ג ע' רפא ואילך).

(32) כ"מ הל' עכ"ם פ"ה ה"ז. פרדס שער יט (שער שם בן ד'). מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב פכ"ח.

(* שהרי זה בא בהמשך להמבואר שם פ"ד (עט, רע"א) "דשם הוי' פירושו שמהוה כו". וגם בפ"ז שם, הטעם על זה שהוא "למעלה מבחי' מקום" הוא "כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כו".

דהטעם על זה שכ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר מאורע זה וצוה לפרסמו, יש לומר שהוא בכדי להוסיף בהנתינת כח על זה לכאו"א מישראל. דנוסף על הנתינת כח שע"י המאורע עצמו, דכיון שמאורע זה הי' אצל נשיא, דהנשיא הוא הכל⁴¹, הוא נתינת כח לכאו"א מישראל⁴², הנה עי"ז שנתגלה ונתפרסם ע"י נשיא, ניתוסף עי"ז עוד יותר בהנתינת כח.

ויש לומר, דהנתינת כח מלמעלה על עבודה זו היא (בעיקר) בחג הסוכות. דע"י שבחג הסוכות יודעים כולם (גם הגוים כו') שישראל אינון ניצוחי"א, ונוסף שהם יודעים מזה הם מסכימים לזה ועד שהם מהללים כו' את הוי' על זה שגבר עלינו חסדו (כנ"ל סעיף ג), הנה מזה נמשכת נתינת כח על העבודה דברוך תהי' מכל העמים במשך כל השנה. ויש להוסיף, דענין נצחון (ישראל אינון ניצוחי"א) הוא שמנצחים את המנגד. דמזה מובן, דזה שגילוי הנצחון בחג הסוכות הוא באופן שגם הגוים כו' מהללים כו', הוא, שגם אלה שהיו תחלה מנגדים, גם הם נהפכים לאוהבים, ומהללים כו' את הוי' על זה שגבר עלינו חסדו. ולכן, גם הנתינת כח שנמשכת מחג הסוכות על העבודה דברוך תהי' מכל העמים במשך כל השנה היא גם בנוגע לאלה שהיו מנגדים, ברוך תהי' מכל העמים. ומזה הוראה לכאו"א מישראל, שגם כשישנם לפעמים כאלה שמונעים ומעכבים אותו מעבודתו, אין זה צריך לגרום חלישות ח"ו בעבודתו (ומכ"ש שאין מקום למחשבת יאוש ח"ו), וכשמחליט למלאות את שליחותו מבלי להתחשב עם שום מניעות ועיכובים, אזי יראה בגילוי בעיני בשר שכל המניעות אין בהם ממש⁴³, ואדרבא, הכוונה בזה שיש לו מניעות הוא בכדי להגבי' אותו למדריגה נעלית יותר, שתהי' לו העבודה דבירורים וגם העבודה דנסיונות (שלולי המניעות לא הי' מגיע לעבודה זו, שהרי מבקשים ונצטוינו לבקש אל תביאנו לידי נסיון⁴⁴), שע"י יגיע למדריגה נעלית יותר⁴⁵, ועד שסוף סוף, גם אלו שמנעו וכו' יהפכו למסייעים ומברכים, ברוך תהי' מכל העמים, ועי"ז תושלם הכוונה דנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו.

ז) והנה בכדי לפעול הבירור דאוה"ע, ובפרט דאלו שמנגדים, הוא ע"י התעוררות וגילוי בחינת יחידה שבנפש. דכיון שהניצוצות שבהם הם בתכלית ההעלם וההסתר, לכן⁴⁶, בירור ניצוצות אלה הוא ע"י התעוררות נקודת הנפש שלמעלה מהתפשטות וגילוי, יחידה שבנפש. ובפשטות, דע"י שמעורר בחינת היחידה שבו הוא עומד בתוקף חזק, שבכדי שיהי' לו תוקף חזק לעבוד עבודתו (מבלי להתחשב עם המנגדים) הוא ע"י התעוררות היחידה שבו⁴⁷, וע"י תוקף זה פועל סוף סוף גם על המנגדים שנהפכים למסייעים

על פרשיות התורה ח"א ע' רו.

(45) ראה בארוכה ד"ה נתת ליראיך הנ"ל ס"ט וס"י (לקמן ח"ד ס"ע נה ואילך). וראה בהנסמן שם (ע' ג) הערה 35.

(46) ראה בארוכה ד"ה נתת ליראיך ה'תשי"א [תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ע' 180] בענין בירור הניצוצות שבנסיונות, דכיון שהניצוצות הם באופן של "נקודה" (שהרי הם בתכלית ההסתר, בלי התפשטות), לכן, גם הבירור שלהם הוא ע"י נקודת הנפש.

(47) ראה בארוכה ד"ה הנ"ל ה'תשל"ו ס"ב ואילך (לקמן ח"ד

41) פרש"י ע"פ חוקת כא, כא (מתנחומא חוקת כג). וראה רמב"ם ה'י' מלכים פ"ג ה"ו: לבו (של מלך) הוא לב כל קהל ישראל. וראה לקו"ש ח"ט ע' 165 ואילך.

(42) ויש לומר, שהנתינת כח ומעשה דנשיא הוא עוד יותר מהנתינת כח ע"י אמירה (אמירת תורה) – ע"ד הענין ד"מעשה רב" (ב"ב קל, ב).

(43) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ע' נג. ד"ה נתת ליראיך ה'תשל"ו ס"ה (לקמן ח"ד ע' נא ואילך). ובכ"מ.

(44) נוסח ברכות השחר, מברכות ס, ב. וראה מאמרי אדה"ז

כו' (כנ"ל סעיף ו). ואף שענין זה (שהמנגדים נהפכים למסייעים כו') הוא תוצאה (לכאורה) מגילוי היחידה שבו, מ"מ, יש בזה עליו לגבי הענין דגילוי היחידה. כי בגילוי היחידה לא נעשה דבר חדש, משא"כ זה שהמנגד נהפך למסייע (היפך הטבע שלו) הוא התחדשות⁴⁸, נוסף שעיי"ז דוקא נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו.

ח) ועד"ז הוא גם בהענין דבירור הגוים כו' (הללו את ה' כל גוים גו') שבחג הסוכות, שזה בא לאחרי הגילוי דבחינת יחידה. והענין הוא, דכללות העבודה דעשי"ת היא מעומק הלב, ממעמקים קראתיך⁴⁹. ואומר ממעמקים לשון רבים, שני עומקים, חי' ויחידה⁵⁰. ובפרט בר"ה (התחלת עשי"ת), ומכ"ש ביוהכ"פ שבעשי"ת עצמם הוא זמן תשובה כו' קץ מחילה וסליחה⁵¹, שהעבודה אז היא בבחינת אחת (יחידה⁵²) בכל ג' הענינים דעולם שנה נפש⁵³. והגילוי דבחינת אחת (שנמשכה בעשי"ת ובפרט בר"ה ויוהכ"פ) הוא בחג הסוכות [כידוע⁵⁴ בפירוש הכתוב⁵⁵ בכסה ליום חגיגו, שכל הענינים שבעשי"ת הם בכיסוי והעלם (בכסה), מתגלים הם בחג הסוכות. וזהו שהעבודה דעשי"ת קשורה עם בכי', ועד שמי⁵⁶ שאינו בוכה בעשי"ת⁵⁷ אין נשמתו שלימה, משא"כ סוכות הוא זמן שמחתינו, כי שמחה היא דוקא מדבר שבגילוי⁵⁸, וע"י השמחה ניתוסף עוד יותר בהגילוי, דטבע השמחה היא להוציא מן ההעלם אל הגילוי⁵⁹, ועד שהיא פורצת כל גדרים⁶⁰].

ובהגילוי דבחינת אחת בחג הסוכות שתי דרגות. דתחלת הגילוי הוא ע"י ישיבה בסוכה, בחינת אחת, כל ישראל ראויים לישיבה בסוכה אחת⁶¹. וגילוי זה הוא בבחי' מקיף. וע"י מצות נטילת ד' מינים נמשך הגילוי בפנימיות, וכמבואר בכ"מ⁶². ויש לקשר זה עם המבואר לעיל (סעיף ב) שהאחדות דסוכה היא אחדות בעצם שמלכתחילה אין בה התחלקות פרטים משא"כ האחדות שבמצות נטילת ד' מינים היא דהגם שישנם פרטים

ע' מט ואילך).

(48) ראה בארוכה ד"ה והי' עקב גו' ה'תשכ"ז ס"ד-ה (לקמן ח"ד ע' קצ ואילך).

(49) תהלים קל, א. — המזמור שאומרים בעשי"ת (סידור אדה"ז בסוף פסוד"ז. ע"פ פע"ח שער כח (שער תפלות ר"ה) פ"ז).

(50) ראה ד"ה שיר המעלות ממעמקים ה'תש"ג בסופו (סה"מ ה'תש"ג ע' 26). וראה גם ד"ה זה תרס"ח ס"ע יב ואילך.

(51) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז.

(52) ראה תוד"ה עד אחת — מנחות יח, א. וראה (בנוגע ליוהכ"פ): עט"ר שער יוהכ"פ פ"ב ואילך. ועיי"ש רפ"ה. ובכ"מ.

(53) ראה בארוכה ד"ה בסוכות תשבו ה'תשל"ח ס"ז (לעיל ע' קל"ז).

(54) ראה ד"ה תקעו בלקו"ת דרושים לר"ה נד, סע"ג ואילך; סידור (עם דא"ח) שער ר"ה רלה, ב; עט"ר דרוש לעשי"ת נז, א; מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ע' א'ה ואילך. ובכ"מ. וראה בארוכה ד"ה בסוכות תשבו ה'תשל"ו ס"ג; ה'תשל"ח ס"ד

ואילך (לעיל ע' קכז; ע' קלו).

(55) תהלים פא, ד. וראה ד"ה בסוכות תשבו ה'תשמ"א הערה 6 (לקמן ע' קסג).

(56) פע"ח שער כו (שער יוהכ"פ) פ"ה. שעה"כ דרושי ר"ה (קודם דרוש א'). סידור האריז"ל סוף סדר הנסירה.

(57) כ"ה בדרך חיים שער התשובה פ"י (יג, ריש ע"ד). שם פט"ז (כא, רע"א). מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ע' תתקנז (וש"ו). המשך ר"ה תרצ"ה ספכ"ח (סה"מ קונטרסים ח"ב שם, סע"ב). ובכ"מ.

(58) ראה בארוכה ד"ה שמח תשמח תרנ"ז בתחלתו (סה"מ תרנ"ז ע' קעג ואילך).

(59) ד"ה הנ"ל ע' 47 (סה"מ שם ע' רכא).

(60) ד"ה הנ"ל ע' 49 (סה"מ שם ע' רכג ואילך).

(61) וראה בארוכה ד"ה בסוכות תשבו ה'תשל"ח ס"י (לעיל ס"ע קלט ואילך).

(62) סידור (עם דא"ח) שער הלולב רסג, סע"ג ואילך. המשך וככה תרל"ז פפ"ד ואילך. רד"ה ולקחתם לכם תרס"א (סה"מ תרס"א ע' קצא). המשך תרס"ו ע' לב. ובכ"מ.

מחולקים מ"מ הם באחדות, כי פנימי הוא בבחי' התחלקות⁶³, ולכן, האחדות דסוכה שאין בה התחלקות, היא בבחי' מקיף, וע"י האחדות בד' המינים, שהם כנגד ד' סוגים שבישראל, ועד"ז כנגד ד' הדרגות שבכל אחד⁶⁴, היא נמשכת בפנימיות.

(ט) וע"י גילוי האחדות בהפרטים שבישראל (ד' הסוגים שבכלל ישראל, וד' הדרגות שבנשמת כל אחד), נמשך ע"י מצות נטילת ד' מינים עוד ענין, שעל ידם מתגלה שישראל אינון ניצוחייה, ובאופן שגם אומות העולם מסכימים לזה, ועד שהם מהללים ומשבחים את הוי' על זה שגבר עלינו חסדו. והענין הוא, דענין הריבוי הוא בעיקר באוה"ע. דנוסף לזה שאתם המעט מכל העמים⁶⁵ וישראל אחד בשבעים באומות⁶⁶, הנה כל ישראל הם קומה אחת⁶⁷, וענין הריבוי (דברים נפרדים) הוא בגוים ואומות העולם⁶⁸. והנה הטעם על זה שכל ישראל הם באחדות הוא מפני ששרשם הוא בהוי', הוי' אחד⁶⁹. ומזה מובן, דענין האחדות דישראל הוא נוסף ע"ז שאינם נפרדים זה מזה (כאוה"ע), אלא שהם נעלים (בשלייה) גם מהתחלקות דמלאכים⁷⁰ ודעולמות שנתהוו משם אלקים לשון רבים⁷¹, ויתירה מזו, שהם למעלה גם מההתחלקות דשם אלקים (לשון רבים), שבכללות הוא אור הממכ"ע שמחי' כל עולם וכל נברא לפי ערכו. אלא שאעפ"כ, כיון שגם בישראל יש ענין הריבוי (בחיצוניות), הנה ע"י המשכת האחדות בהריבוי דישראל, ע"ז היא נמשכת גם בהריבוי דשם אלקים, וע"ז גם בהריבוי דעולמות ונבראים, ועד לריבוי הנבראים שבעוה"ז הגשמי [דענין מה רבו מעשיך ה'⁷² (ההתחלקות לריבוי פרטים) הוא בעיקר בעוה"ז הגשמי דוקא], כולל גם הריבוי דאומות העולם. ויש לומר, דזהו הקשר דשני הפירושים בענינם של ד' מינים, דלפירוש אחד הם כנגד ד' סוגים שבישראל ולפירוש אחד הם כנגד ד' דרגות דלמעלה (כנ"ל סעיף ב), דענין ד' הדרגות שלמעלה הוא שאור הממכ"ע מחי' ומהוה את ד' העולמות אבי"ע, כל עולם לפי ערכו. וע"י המשכת האחדות בהריבוי (ד' סוגים וד' דרגות) דישראל, ע"ז ממשיכים זה גם בבחינת הריבוי שבאור הממלא (ד' דרגות דלמעלה), וע"ז – גם בהריבוי דעולמות וכו' ועד בהריבוי דאוה"ע.

(י) וע"פ כל הנ"ל מובן, דזה שע"י נטילת ד' מינים פועלים שגם הגוים כו' יסכימו לנצחונם של ישראל ועד שיהללו וישבחו את ה' על זה, הוא נעלה יותר (בפרט אחד) מהנצחון עצמו. כי זה שגם הגוים, ובפרט אלה שהיו תחלה מנגדים (והי' צריך לנצחם), מהללים ומשבחים את ה' על זה שגבר עלינו חסדו, הו"ע של התחדשות (ע"ד שנת"ל סעיף ז), נוסף לזה שע"ז נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו. והגם שענין זה (ביטול העמים לישראל) יהי' בעיקר לע"ל, כדאיתא בנבואת

67 לקו"ת ר"פ נציבים.

68 ראה פרש"י עה"פ ויגש מו, כו (מויק"ר פ"ד, ו (בסופה)).

69 תניא פל"ב.

70 שהם משם אלקים (אגה"ת פ"ד – צד, א). וראה המשך

תרס"ו ע' תנא "בנשמות אין הריבוי כ"כ כמו במלאכים".

71 ראה גם רש"י עה"פ וירא כ, יג. וישלח לה, ז.

72 תהלים קד, כז.

63 סהמ"צ להצ"צ פה, ריש ע"ב. המשך תרס"ו ע' עדר ואילך.

64 ראה לקו"ת ר"פ בלק. וראה בארוכה ד"ה אלקי נשמה תרצ"ט (סה"מ תרצ"ט ע' 221 ואילך). ובכ"מ.

65 ואתחנן ז, ז.

66 מדרש הובא בחזקוני עה"פ שם ו, ד. סידור (עם דא"ח) רלו, ג. סה"מ תקס"ב ע' רסט. מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"א ע' קנ. אוה"ת הוספות לדברים (כרך ד) ע' א'תתקלד. ועוד.

זכריי⁷³ דלכל אחד מישראל יהיו ב' אלפים וח' מאות עבדים (מאוה"ע) שיחזיקו בד' כנפות הטלית שלו, הנה מעין זה הוא גם בזמן הגלות, ובפרט בהזמן שבסמיכות לביאת המשיח (כנ"ל סעיף ה).

וזהו ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון, דהגם שגילוי הנצחון דישראל שע"י נטילת הד' מינים הוא גילוי הנצחון שהי' בר"ה וענין זה שבנטילת ד' מינים בחג הסוכות שייך לזה שהוא יום הט"ו לר"ה, מ"מ, זה שע"י נטילת ד' מינים פועלים שהגוים יסכימו לנצחונם של ישראל ועד שיהללו וישבחו על זה הו"ע חדש, ולכן אומר ולקחתם לכם ביום הראשון, ראשון לחשבון.

ועפ"ז י"ל מה שארז"ל⁷⁴ בשכר שלשה ראשון [שביתת הרגל דפסח ושביתת הרגל דחג ונטילת לולב⁷⁵] זכו לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עשו לבנין ביהמ"ק ולשמו של משיח, וידוע⁷⁶ דבחי' ראשון דד' מינים הוא נעלה יותר מבחי' ראשון דסוכה⁷⁷, דלכאורה, כיון שענין ד' מינים הוא המשכת המקיף דסוכה (בפנימיות) איך שייך שיהיו נעלים יותר מסוכה, די"ל הביאור בזה, כי ע"י העבודה דד' מינים משלימים ישראל הכוונה דנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, ולכן, גם השכר שמגיע להם ע"ז הוא גילוי העצמות.

ויהי רצון שמזמן שמחתנו דסוכות (ולקחתם לכם גו' ושמחתם גו'⁷⁸) יבואו בקרוב ממש לשמחה הכי גדולה, שמחת עולם על ראשם⁷⁹, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, במהרה בימינו ממש.

הראשון . . (הוא) כמ"ש כי בסוכות הושבתי", ושלכן שייך "לבנין ביהמ"ק" שנאמר בו (תהלים עו, ג) "ויהי בשלם סוכו". וראה גם לקוטי לוי"צ שם ע' קה-ו.

(78) אמור כג, מ. וראה חדא"ג מהרש"א שם "וטעם מצות לולב . . ע"ש השמחה כמ"ש ולקחתם לכם וגו' ושמחתם וגו' יזכו לשמחה לעתיד בבוא משיח", עיי"ש. וראה לקו"ש ח"ט ע' 362.

(79) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(73) זכרי' ח, כג. וראה שבת לב, ב. פרש"י לזכרי' שם.
(74) פסחים ה, א.

(75) פרש"י שם ד"ה בשכר.

(76) ראה בארוכה לקוטי לוי"צ למחז"ל ע' קד ואילך, שראשון דפסח הוא ח"ס, דסוכה – גלגלתא, ודלולב מיניו – אוירא, ועד לדעת דעתיק שבאירא, רדל"א.

(77) בפרש"י שם (נעתק לעיל) שביתת הרגל דחג. אבל ראה

חדא"ג מהרש"א שם "וטעם השביתה בחג הסוכות שנאמר בו

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א – ערב יוהכ"פ ה'תשמ"ג. – אחרי תפלת מנחה –

בלתי מוגה

א. אודות ערב יוהכ"פ אמרו חז"ל (יומא ט, ב) "כל האוכל ושותה בתשיעי כו' כאילו התענה תשיעי ועשירי". ומזה מובן שע"י האכילה ושותי' בערב יוהכ"פ נפעלים כבר עניני יוהכ"פ (כולל גם הענינים הקשורים עם "עיצומו של יום").

ביוהכ"פ כל ישראל (כל א' מישראל וכלל ישראל) הם "דוגמת מלאכי השרת" (שו"ע אדה"ז או"ח סתר"י ס"ט). ומובן, שכאשר יהודים נמצאים כאן למטה, נשמות בגופים, במעמד ומצב של "מלאכים" – מקבלים הם את כל המצטרך להם מהקב"ה בעצמו, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה.

ובפרט בהתחשב עם העובדה שביוהכ"פ נכנס הכהן גדול לקדש הקדשים ומקטיר שם קטורת "דקה מן הדקה" – בתור בא-כח ושליח של כל א' מישראל וכלל ישראל.

[ומובן, שכל ענינים אלו (כניסה לקד"ק, והקטרת הקטורת דקה מן הדקה) – ברוחניות שייכים גם עתה בזמן הגלות, שהרי ישנו הענין ד'נשלמה פרים שפתינו". ואדרבה: בזמן הגלות נוסף עליו מיוחד – שכל א' מישראל הוא בעצמו בדוגמת הכה"ג, והוא בעצמו נכנס לקד"ק (ברוחניות, כמובן), ועובד בעצמו את כל העבודות דיוהכ"פ, עד לעבודה הכי פנימית – "דקה מן הדקה"].

והנה, מכיון שבערב יוהכ"פ ישנו כבר מעין הענין דיוהכ"פ (כנ"ל) – הרי בודאי שכבר בערב יוהכ"פ תהי' התעוררות רחמים רבים ע"י תשובה עילאה [שעיקרה ושלימותה ביוהכ"פ, ועד"ז בערב יוהכ"פ], ומכיון שתשובה עילאה היא בשמחה רבה (אגה"ת פ"א), וקשורה עם לימוד התורה (שם ספ"ח ואילך) [ועי"ז נפעל תוספת עליו בשמחה (שבתשובה), כי תורה ענינה "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"]. שהתורה היא "כוס של ברכה", "כלי" לכל הברכות – הרי בודאי שכבר בערב יוהכ"פ זוכה כל יהודי לחתימה וגמר חתימה טובה, בכל המצטרך בגשמיות וברוחניות, בטוב הנראה והנגלה.

ב. בכל הנ"ל נוסף ענין מיוחד בשנה זו, מצד הקביעות דערב יוהכ"פ ביום ראשון דפ' וזאת הברכה – שבהתחלתה (שיעור חומש היומי) מסופר אודות זכותן של ישראל: "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן גו'", כלומר, שבשעת מ"ת "החזירה הקב"ה (לתורה) על כל אומה ולשון ולא קבלוה", ורק בני" בלבד קיבלו את התורה, ובאופן דהקדמת נעשה לנשמע.

וזוהי זכותן של ישראל שמזכירים בראש השנה – כמבואר בארוכה במשל הידוע של ר' לוי יצחק מברדיטשוב (אוהב ישראל המפורסם) אודות הענין דתקיעת שופר (ראה המשך וככה תרל"ז פ"ע. ד"ה אדון עולם ש.ז.).

ובהמשך השיעור חומש היומי – "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב": מה שבני" מקבלים את התורה (ביחד עם הקב"ה, כמארז"ל (שבת קה, א) "אנא נפשי כתבית יהבית", היינו, שהקב"ה הכניס את עצמו בתורה שנתן לבני"), הרי זה באופן ד"מורשה" לכל אחד ואחת השייכים ל"קהלת יעקב", כלומר, ירושה נצחית לכאו"א מישראל עד סוף כל הדורות.

וכל ענינים אלו חוזרים ונשנים בכל שנה ושנה – בזמן מתן תורה, כולל – יוהכ"פ שבו ניתנו לוחות אחרונות. ובפרט שע"י לוחות אחרונות נוסף (בתורה) גם העילוי דתשובה, עד לתשובה עילאה.

ובפרט כאשר הקביעות דערב יוהכ"פ היא ביום ראשון דפ' ברכה – שאז לומדים ו"חיים" עם השיעור חומש שבו מודגש הענין דמ"ת: "ה' מסיני בא גו'", "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב".

ג. "המעשה הוא העיקר", כלומר, שהעיקר (והתכלית) דכל הנ"ל הוא – המשכת כל הענינים במעשה בפועל, בעולם העשי', בברכת חתימה וגמר חתימה טובה, הן ברוחניות והן בגשמיות, הן בגשמיות והן ברוחניות, וברוחניות ובגשמיות גם יחד.

ובפרט בנוגע לענין שהזמן גרמא – שהקב"ה מסייע לכל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל שתהי' התעוררות תשובה אמיתית, ועבודת התשובה תהי' באופן דפעולה נמשכת על כל השנה כולה.

וכאשר התשובה נמשכת על כל השנה כולה – הרי זה פועל גם על המעשים דכל השנה כולה, שהמעשים הם "טובים ומאירים" (ראה לקו"ת מטות פב, א).

והכוונה בזה היא – לכל המעשים, הן המעשים דתורה ומצוותי', והן המעשים דדברי הרשות ("מעשיך"), שגם הם נעשים "לשם שמים". ועד שהם "טובים ומאירים".

ו"טובים ומאירים" פירושו – הן ברוחניות, מכיון שהם נעשים "לשם שמים", ועד שהם באופן ד"דעהו"; והן בגשמיות שבכל המעשים נמשכת ברכת ה' בטוב הנראה והנגלה.

ד. והנה, מכיון ש"המעשה הוא העיקר" (כנ"ל), כלומר, שבעולם העשי' גופא העיקר הוא המעשה בפועל בגשמיות מובן, שהעיקר הוא ברכת חתימה וגמר חתימה טובה בנוגע לענינים הגשמיים (שהם "טובים ומאירים" בטוב הנראה והנגלה).

וכאשר הקב"ה נותן לבנ"י גשמיות – עושים בנ"י מהגשמיות רוחניות (כידוע פתגם רבותינו נשיאינו).

ואדרבה: מכיון שהדירה לו ית' נעשית בתחתונים דוקא, בתחתון שאין למטה ממנו – הרי כאשר יהודי עושה מעניניו הגשמיים דירה להקב"ה [ועי"ז שעניניו הגשמיים מביאים אותו להוסיף בהתקשרותו להקב"ה, ע"י הוספה בלימוד התורה, הוספה בעבודת התפלה (שתפלה ענינה – התחברות עם הקב"ה), והוספה בקיום המצוות (מצוה מלשון צוותא וחיבור)], אזי נעשית אמיתית הדירה לו ית', לו לעצמותו.

וכל זה מוסיף עוד יותר בהמשכה והשפעה מלמעלה – כי מכיון שהוא מתקשר עם הקב"ה בעצמו, ומקבל את ההשפעה מהקב"ה בעצמו, הרי "באור פני מלך חיים", כלומר, שההשפעה היא ללא צמצומים מדידות והגבלות וכיו"ב, כי אם באופן של התרחבות אמיתית, למעלה מכל מדידה והגבלה.

ה. עוד ענין מיוחד בשנה זו ש"ראש השנה" חל ביום השבת:

שבת ענינו – תענוג. ולכן, כל ענין שנעשה ביום השבת, הרי זה ענין של עונג.

ונוסף על העונג דשבת מצד עצמו – בכחו של יהודי לפעול תוספת תענוג בשבת: "וקראת לשבת עונג", "המעונג את השבת".

ומכיון ש"ראש השנה" חל בשבת, הרי זה נמשך בכל ימי השנה, כלומר, שהשנה היא שנה של עונג (ענין השבת), עונג בכל הדרגות, עד לדרגת הכי תחתונה – בעשי' בפועל ממש, היינו, שהקב"ה נותן לכאו"א מבנ"י כל עניני עונג, עד לעונג בענינים גשמיים כפשוטם.

וכאמור – בנ"י עושים מגשמיות רוחניות, כלומר, שהעונג הנמשך גם בענינים גשמיים מביא (לידי הוספה בעבודת ה', ועי"ז) עונג להקב"ה – נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני.

וכפי שמבאר אדמו"ר מהר"ש [שבשנה זו ימלאו מאה שנה להסתלקות הילולא שלו, שאז כל עבודתו אשר עבד כל ימי חייו מתעלה לשרשו ומקורו, ומשם הרי זה נמשך למטה מטה, "פועל ישועות בקרב הארץ"] שהתענוג דנברא והתענוג דבורא מתאחדים כאחד, ועד שענין זה (יחוד תענוג נברא עם תענוג בורא) הוא באופן גלוי בכל סדר ההשתלשלות – מגבוה גבוה ביותר עד לתחתון תחתון ביותר.

ומובן שכל זה מוסיף הצלחה יתירה בעבודת ההכנה דערב יוהכ"פ, וגם בעבודה הקדושה דיום הקדוש (יוהכ"פ) עצמה.

ומכיון ש"יוהכ"פ נקרא ג"כ ראש השנה בכתוב" [כמבואר בלקו"ת (ר"ה נח, א. סד, א), וכפי שמציין הצ"צ שענין זה נאמר "ביחזקאל" – הקשור עם מעשה מרכבה], ואדרבה: יוהכ"פ הוא ראש השנה בבחינת פנימיות – מובן, שמיוהכ"פ נמשך ענין זה על כל ימי השנה, כולל – הימים שלפני יוהכ"פ, כי מכיון שקדושה היא למעלה מהזמן, הרי זה פועל גם על העבר, ועאכו"כ על ההווה והעתיד.

ו. והנה, ה"כלי" שעל ידו נפעלת הוספה בכל הברכות וההשפעות דלמעלה הוא – ענין האחדות, כמ"ש "ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך".

וענין האחדות מודגש ביותר בשנה זו – הן מצד הקביעות דר"ה, והן מצד הקביעות דערב יוהכ"פ: הקביעות דר"ה היא – יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת. וידוע, שביום השבת נמצאים כל בני בהתאחדות, ועד כדי כך שאפילו יהודי הנמצא בדרגא הכי תחתונה, הנה ביום השבת הרי גם הדיבור שלו בעוה"ז הגשמי הוא באופן של אמת (ירושלמי דמאי רפ"ד), ואז הוא מתאחד ביחד עם כל בני – "כולנו כאחד".

והקביעות דערב יוהכ"פ היא – ביום ראשון דפ' ברכה, ובין הפסוקים דשיעור חומש היומי ישנו גם הפסוק: "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל".

ומזה מובן שבשנה זו ישנה נתינת נח מיוחדת שיהי' הענין ד"כולנו כאחד", ועי"ז נמשכת הברכה ד"ברכנו אבינו... באור פניך" ביתר חיות ואור ו"שטרעם", בנוגע לכל הענינים, ועד לברכה העיקרית – (שע"י "בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" נעשה) "ויהי בישורון מלך", דא מלכא משיחא, יבוא ויתגלה ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בקרוב ממש.

ז. וזהו גם גודל ה"שטרעם" בימים וברגעים האחרונים דזמן הגלות – אשר נוסף על הענין דאהבת ישראל יהי' גם הענין דאחדות ישראל, שכל יהודי יתאחד ביחד עם כלל ישראל – "כולנו כאחד".

ומהענין דאחדות ישראל באים שאר הענינים (מבצעים):

אהבת ישראל – "ואהבת לרעך כמוך" [שענין זה קשור גם עם הפירוש ד"רעך" קאי על הקב"ה (פרש"י שבת לא, א)], וחינוך – הן חינוך עצמו והן חינוך הזולת.

ומב' ענינים כלליים הנ"ל (אהבת ישראל וחינוך) באים בפועל שאר עניני המבצעים: תורה, תפילין ("הוקשה כל התורה כולה לתפילין"), מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים – יבנה וחכמי, הדלקת נרות שבת קודש ויו"ט (כולל הדלקת הנרות דיוהכ"פ, בתוספת ברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה"), כשרות האכילה ושת"י, וטהרת המשפחה.

והענין דטהרת המשפחה מהוה הקדמה ליעוד "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם", שזוהי ההקדמה לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

וע"י ההתעסקות בכל ענינים הנ"ל, מיוסד על הענין דאחדות ישראל – מזרזים עוד יותר את הגאולה השלימה ע"י משיח צדקנו, באופן ד"אחישנה", "וארו עם ענני שמיא" – כאמור לעיל (ס"ו) ש"בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" ממחר ומזרז ש"ויהי בישורון מלך" דא מלכא משיחא, שהוא יקבץ את כל בני ויוציאם מהגלות ויביאם לארצנו הקדושה, באופן דאחדות ישראל – "קהל גדול ישובו הנה", "קהל גדול" לשון יחיד.

ח. וגם ברגעים האחרונים דזמן הגלות – "לא ינום ולא ישן שומר ישראל", היינו, שהקב"ה שומר את בני בכל מקום שהם, ועאכו"כ היהודים הנמצאים בארצנו הקדושה, שלהם זכות נוספת בהיותם בארץ ישראל שאוירה טהור וגושה טהור, ועד שהיא "פלטרין של מלך".

והנהגת כל בני תהי באופן דשלימות התורה, כלומר, שמקיימים את כל מה שכתוב בתורה, כולל – ציווי התורה שאסור לפגוע ח"ו בבטחון של ישוב יהודי, שדין זה אמור גם בנוגע לישובי בני בחוץ לארץ, ועאכו"כ

שאסור לפגוע ח"ו בבטחונה של ארץ ישראל (שבזה נכללים גם המקומות שאינם בגבולות ארץ ישראל, מכיון שזה נוגע לבטחונה של ארץ ישראל).

ולכן, בודאי שבנ"י מחזיקים – ובתוקף – בכל חלקי ארצנו הקדושה שהקב"ה החזיר כבר לבנ"י, ובפרט שהחזרתם לבנ"י היתה מתוך נסים גלויים.

ועי"ז שמתנהגים ע"פ שלימות התורה, כולל ציווי התורה לשמור על שלימות הארץ (ביחס לחלקי א"י שניתנו כבר ע"י הקב"ה) – ממהרים עוד יותר את הגאולה, שאז תהי' שלימות הארץ בתכלית, כלומר, כל ארץ ישראל לגבולותיה תהי' ביד בנ"י, כולל – "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך",

ביחד עם שלימות העם – שאפילו יהודי א' בלבד לא ישאר ח"ו בגלות, כי "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", כלומר, שהקב"ה אוחד בידו של כאו"א מישראל ומוציאו מן הגלות, ובאופן שהקב"ה יוצא מהגלות ביחד עם בנ"י – "ושב ה' אלקיך את שבותך", שזהו כללות ענין הגאולה, עד לשלימות הגאולה.

וכל ענינים אלו – באופן ד"אחישנה", ובלשון הרמב"ם – "מיד".

ט. ועי"ז שמתנהגים ע"פ הוראת התורה לעמוד בתוקף שלא יפגע ח"ו בטחונה של ארץ ישראל – אזי מתבטלים בדרך מחילא כל הענינים הבלתי רצויים (בדוגמת תשובה עילאה, שבה אין מקום (מלכתחילה) לענינים בלתי רצויים), כלומר, שלא יצטרכו להשתמש בכלי נשק, כי עצם הידיעה שישנם כלי נשק תפעל כבר ש"תפול עליהם אימתה ופחד",

כי מכיון שאחיזת כלי הנשק אינה מצד "כחי ועוצם ידי" ח"ו, כי אם מצד ציווי הקב"ה – אזי "בגדול זרועך (של הקב"ה) ידמו כאבן", כאבן ממש,

ויתירה מזו: "בשבועה דרכים ינוסו לפניך", ובמילא לא יפגעו הם עצמם, מכיון ש"ינוסו לפניך".

וכל זה – כאשר מתנהגים ע"פ הוראת התורה, אשר "דרכי" דרכי נועם וכל נתיבותי שלום", שאז נפעלים כל הענינים בדרכי נועם ובדרכי שלום, ועד – שע"ז פועלים שלום בעולם כולו (בין אוה"ע עצמם), גם כאשר נמצאים בימי הגלות האחרונים.

ובנוגע לבנ"י – נוסף גם הענין ד"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם", גם כאשר נמצאים בזמן הגלות (בארץ מצרים), ויתירה מזו: "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך", כלומר, שגם כאשר נמצאים בזמן הגלות, משתדלים "מלכים" ו"שרותיהם" לעשות – בסבר פנים יפות – את כל התלוי בהם שכל יהודי יוכל להיות באופן ד"תפארת", מכיון שהוא שייך ל"ממלכת כהנים וגוי קדוש" (ראה זבחים יט, רע"א ובפרש"י).

וליחס זה (מצד אוה"ע) זוכים בנ"י עי"ז שהם עומדים בתוקף המתאים, כלומר, לא זו בלבד שאין להם "רגש נחיתות" כלפי גוים ו"גוי'שקייט", אלא אדרבה: עמידתם היא "בקומה זקופה", בידעם שהקב"ה מעמיד אותם במעמד ומצב זה (ולא "כחי ועוצם ידי" ח"ו), כמ"ש "ואולך אתכם קוממיות", "בקומה זקופה".

וכמ"ש בשיעור חומש היומי שבנ"י נקראים בשם "קדושים" – "כל קדושיו בידך", "והם תוכו לרגליך ישא מדברותך", כלומר, שבנ"י הם היחידים שקיבלו את התורה, ועי"ז המליכו את הקב"ה למלך (כמבואר בארוכה במשל דר' לוי יצחק מברדיטשוב אודות ה"איש חכם ונבון" שהביא את המלך לבית המלוכה והושיבו על כסא מלכותו), וענין זה שייך במיוחד לר"ה – "תמליכוני עליכם", שאז מכתירים בנ"י את הקב"ה למלך, מתוך שמחה גדולה.

י. וכאמור לעיל – כל ענינים אלו נמשכים ובאים במעשה בפועל, המעשה הוא העיקר, בגשמיות כפשוטו.

ובפשטות – כאו"א מבנ"י בתוככי כלל ישראל זוכה למעמד ומצב של מנוחה אמיתית, "מעין" המנוחה ד"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

וכידוע שכל שבת ושבת הוא בדוגמת "יום שכולו שבת". והמנוחה דכל שבת נמשכת מהקב"ה – "מאתך היא מנוחתם", מעין דרגת המנוחה ד"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

ומכיון שביום השבת יוצא יהודי מההגבלות שבעולם (מקום וזמן), כולל – ההגבלות כפי שהם מצד דבורו של הקב"ה (כידוע שהמשכת החיות בשבת היא מבחי' מחשבתו של הקב"ה, שלמעלה מבחי' הדיבור) – לכן, "מנוחתם" של בני"י נפעלת בכל מקום (גם בחו"ל) ובכל זמן (גם בזמן הגלות).

וכל בני"י זוכים לשנה טובה ומבורכת בכל הענינים, וע"פ סדר הא"ב: לכל לראש – שנת אורה, וכן שאר ענינים טובים שהתחלתם בשאר האותיות דא"ב, ועד לענינים הטובים שהתחלתם באות תי"ו: תשובה (עד לשלימות התשובה – התשובה דעשי"ת, ובפרט התשובה דערב יוהכ"פ ויוהכ"פ), תפלה ותורה.

יא. ויה"ר שכל הענינים דערב יוהכ"פ ויוהכ"פ ייעשו מתוך הצלחה, ומיד לאח"ז באים לד' הימים שבין יוהכ"פ לסוכות, שהם כנגד ד' אותיות דשם הוי' (ועבודת ימים אלו קשורה אף היא עם תשובה עילאה),

ובימים אלו מתכוננים בני"י לקיום מצות סוכה וד' מינים – שבזה ישנו סימן ונתינת כח (נוספת) על אחדות ישראל, כידוע שד' המינים מרמזים על ד' הסוגים דבני"י, ואחדותם דכל ד' המינים למצוה אחת, מלשון צוותא וחיבור עם הקב"ה – מרמזת על אחדותם של כל ד' הסוגים דבני"י באופן ש"יעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך".

ואחדותם של ישראל ממהרת עוד יותר ש"ויהי בישורון מלך" – דא מלכא משיחא, ואז ישבו כל ישראל בסוכת עורו של לויתן,

במהרה בימינו ממש.

***

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א לתלמידים שיחיו – ערב יום הכיפורים לפני כל נדרי, ה'תשמ"ג.

בלתי מוגה

וידבר גו' דבר גו' יברכך גו' ישא גו' ושמך גו' ואני אברכם.

יה"ר שיקויים אצל כל אחד מכם וכולכם יחדיו כל הברכות האמורות ב"ברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך",

ובהוספה לזה שכל אחד מכם (וכולכם יחד) נכלל בכל הענינים והברכות שנאמרו לאחרי תפלת מנחה,

– שאפילו "אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה", ועאכו"כ תפלת מנחה ד"עת רצון" – ערב יום הקדוש,

ובפרט בקביעות שנה זו שערב יוהכ"פ חל ביום ראשון דפ' "וזאת הברכה אשר ברך משה" –

ברכה נוספת בנוגע לשליחות המיוחדת שניתנה לכל אחד מכם – שזוהי המצוה שבה צריך להיות "זהיר טפ"י"

– התמדה ושיקידה בלימוד התורה, תורת משה, כמ"ש בשיעור חומש היומי (כפתגם אדמו"ר הזקן שצריכים

"לחיות" עם הזמן) "תורה צוה לנו משה",

הצלחה רבה ומופלגה בלימוד התורה, הן גופא דאורייתא – נגלה דתורה, והן נשמטא דאורייתא – פנימיות

התורה, רזין דרזין דאורייתא, שנתגלתה בדורותינו בתורת החסידות, החל מתורת החסידות הכללית – תורת

הבעש"ט, ובמיוחד תורת חסידות חב"ד – ע"י אדמו"ר הזקן, ורבותינו נשיאינו ממלאי מקומו עד כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,

להוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד התורה, הן בכמות והן באיכות, והלימוד יהי מתוך חיות ואור ופנימיות, ובאופן דגדול תלמוד שמביא לידי מעשה – לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא (מעשה בלימוד התורה גופא), והעיקר – מעשה בפועל כפשוטו.

ולהוסיף בכל ג' העמודים שעליהם העולם עומד – החל מ"עולם קטן זה האדם", "אתם קרויין אדם" ע"ש אדמה לעליון, עד לעולם כפשוטו, ועי"ז פועלים שהעולם כולו יהי מוכן לקבל פני משיח צדקנו בקרוב ממש.

ובמיוחד בשנה זו, שהתחלתה ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת – כי שבת ענינו תורה, כמארז"ל "דכור"ע בשבת ניתנה תורה", וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן (תו"א ויקהל פת, א ואילך) שתורה ושבת "היינו הך", וכל עניני השבת הם באופן של תענוג – ולכן, צריכים להוסיף בלימוד התורה מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, באופן של תענוג.

ועי"ז ממשיכים ופועלים מנוחה אמיתית בכל העולם כולו – החל מ"תמצית" העולם, ארץ הקודש, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", וממנה שותה כל העולם כולו – מנוחת בני" בכל מקומות מושבותיהם, ובאופן ד"לכל בני ישראל הי' אור במושבותם",

ועד לקיום היעוד "ואולך אתכם קוממיות" – "בקומה זקופה", ו"ביד רמה".

ולימוד התורה, נגלה וחסידות, באופן ד"תלמודו בידו" – כולל "תלמודו בידו" דכאו"א מהמושפעים שלכם (כי בהיותכם "נרות להאיר" – בודאי השפעתם ומשפיעים אתם ותשפיעו מתוך שמחה וטוב לבב על אחרים שגם הם יהיו "נרות להאיר", "טופח על מנת להטפוח") – יהי הכנה ללימוד תורתו של משיח מפי משיח צדקנו, "תורה חדשה מאתי תצא", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, באופן ד"אחישנה", "ארו עם ענני שמיא".

ויקויים היעוד "לכו ונלכה באור ה'" – ביטול היפך האור בכל העולם כולו, ויתירה מזו: "לילה כיום יאיר", אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא.

וכבר בימי הגלות האחרונים יהי "לילה כיום יאיר", בכל הענינים, עד לענינים גשמיים כפשוטם, ומתוך בריאות הנשמה ובריאות הגוף, ומתוך שמחה וטוב לבב.

ובקרוב ממש יצאו כל בני" מהגלות – "קהל גדול ישובו הנה", ומלכם בראשם, וכמ"ש בשיעור חומש היומי: "ויהי בישורון מלך (מלכא משיחא, עיקר ושלימות ענין המלך) בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" – בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

– חתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, החל בנוגע לכל עניני התורה ומצוותי', וכן "בכל דרכיך דעהו" ו"כל מעשיך יהיו לשם שמים", ובשמחה וטוב לבב, אמן כן יהי רצון.

בס"ד. משיחות לילות הראשונים דחג הסוכות ה'תש"נ

– תרגום מאידיט –

וכי"ב – א"כ כיצד אפשר לומר שמי שלא ראה שמחת בית השואבה "לא ראה שמחה מימיו"?

ויש לומר הביאור בזה ע"פ דיוק הלשון "ראה": מדוע מתארים את גודל השמחה דשמחת בית השואבה (לא ע"י אמירה שרגש השמחה הי' גדול ביותר, אלא) ע"י דבר צדדי לכאורה – ראיית השמחה (מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו), ובזה גופא – דוקא הלשון "ראה", ולא "שמע" או "השתתף" וכי"ב?

ידועה מעלת הראי' לגבי שמיעה¹³ וידיעה בכלל, שכאשר אדם רואה דבר בעיני עצמו, הרי הדבר מתאמת אצלו, בתכלית ההתאמתות, בידיעה וודאות, שלא בערך יותר מכאשר הוא שומע אודות דבר זה או יודע מזה¹⁴ (אפילו בידיעה אמיתית, אשר באה אחרי חכמה ובינה ודעת, "שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק", וכזו ידיעה שמולידה את המדות – אהבה וענפי" ויראה וענפי"¹⁵). אשר לכן הדין הוא¹⁶ ש"אין עד נעשה דיין", "כיון דחזויהי כו' לא מצו חזו ל'י זכותא".

ומזה מובן גם בנוגע לשמחה, ששלימות ענין השמחה היא בשעה שרואים את השמחה ועי"ז הרי היא מתאמת ומתעצמת אצל האדם הרואה, באופן שהוא מתאחד עם זה. ואדרבה: אצל שמחה – שמחה אמיתית – נוגע עוד יותר (מבענינים אחרים) שהאדם השמח יתאחד עם זה, כפי שרואים בטבע האדם, שבשעה שהוא שומע או יודע (בשכל) אודות דבר הגורם שמחה – אין הדבר מביאו לכזו שמחה כפי שזה כאשר הוא רואה זאת בעצמו.

ויש להוסיף ביאור בזה ע"פ המבואר בארוכה בהמשך "שמח תשמח הארוך"¹⁷, שתכונת השמחה היא – פריצת גדר. כלומר: סדר העולם (וסדר

א. בחג הסוכות מוצאים אנו הדגשה יתירה על ענין השמחה – בכמה ענינים:

נוסף על חיוב השמחה שבכל יום טוב¹ – "מועדים לשמחה"², נקרא חג הסוכות (בשמו הפרטי) "זמן שמחתנו" (כפי שאומרים זאת בתפילות ובקידוש היום), שמו הפרטי דחג הפסח הוא "זמן חירותנו" ודחג השבועות – "זמן מתן תורתנו".

והדבר מודגש עוד יותר בילקוט³ ש"שלש שמחות כתיב בחג, ושמחת⁴ בחגך, והיית⁵ אך שמח, ושמחתם⁶ לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" ("אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת כו', וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת אלא שמחה אחת").

בנוסף לזה מתוספת בחג הסוכות עוד שמחה מיוחדת – שמחת בית השואבה: שאיבת המים בלילה בזמן בית המקדש (עבור ניסוך המים למחרתו על גבי המזבח) היתה בשמחה⁷ – "ושאבתם מים בששון ממעני הישועה"⁸, ובשמחה גדולה ביותר, עד שחז"ל אמרו⁹ "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו".

וכמדובר פעמים רבות¹⁰, שגם בזמן הזה עושים שמחת בית השואבה, ואדרבה – היות ששמחת בית השואבה עכשיו אינה קשורה עם "חליל" (ש"אינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב"¹¹), יש לומר, ש"קלקלתנו זוהי תקנתנו"¹² – שמחת בית השואבה מתחילה (בכמה ענינים) מיד עם כל התוקף כבר מהלילה הראשון דסוכות.

ב. הביאור בגודל השמחה דשמחת בית השואבה יובן טוב יותר בהקדים הביאור במאחז"ל הנ"ל "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו". דלכאורה אינו מובן: במשך השנה ישנן כו"כ שמחות מן התורה, ב"מועדים לשמחה" האחרים

(1) כולל גם בימי חול המועד (שו"ע אדה"ז הל' יו"ט – סתקכ"ט ס"ו. מ"מ בשו"ע אדה"ז שם ריש הל' שבת).
 (2) נוסח התפילה והקידוש דיו"ט. וראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ז. טשו"ע אר"ח סתקכ"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ו.
 (3) ילקוט שמעוני אמור רמז תרנד (בתחלתו).
 (4) ראה טז, יד.
 (5) שם, טו.
 (6) אמור כג, מ.
 (7) סוכה ספ"ד ורפ"ה.
 (8) ישעי"ב, ג – הובא בסוכה שם מח, ב וברש"י שם ד"ה מנה"מ. שם ע"א ד"ה תקעו. שם נ, ב ד"ה בית השואבה.

(9) סוכה רפ"ה (נא, סע"א ואילך).

(10) ראה גם לקו"ש חכ"ד ע' 247. ועוד.

(11) סוכה שם.

(12) ע"ד שבת פ, ב (ועוד): קילקולו זהו תיקונו.

(13) כמאחז"ל אינו דומה שמיעה לראי' (מכילתא ופרש"י יתרו יט, ט. ועוד).

(14) ראה לקו"ש ח"ו ע' 121. וש"נ.

(15) תניא ספ"ג.

(16) ר"ה כו, א.

(17) תרנ"ז – סה"מ תרנ"ז ע' רכג ואילך.

ג. אמנם צריך להוסיף ביאור: במה מחולקת (ראה) שמחת בית השואבה, שדוקא ע"י ראיית שמחה זו נהי' "ראה שמחה מימיו" בכלל?

וי"ל הביאור בזה:

בהקדם המבואר בכ"מ¹⁸, שגודל השמחה ד"זמן שמחתנו" (יותר מבשאר ימים טובים) ושמחת בית השואבה, ובשלימות הגילוי וקליטה בשמיני עצרת ושמחת תורה¹⁹ – היא מכיון שאז היא (התגלות השמחה בפועל ד"יום חתונתו²⁰ זה מתן תורה" (דלוחות האחרונות) ביום הכפורים²¹, חוגגים אז את השמחה הגדולה של החתונה של בני"י עם הקב"ה ביוהכ"פ²² – "אחת בשנה"²³, ועד שזה בא בתכלית השלימות והגילוי והקליטה בשמע"צ ושמח"ת, כאשר "לך לבדך"²⁴, "ישראל ומלכא בלחודיה"²⁵ – אשר אז היא שמחה שלמעלה מכל מדידה והגבלה²⁶, ומעין זה – ב"זמן שמחתנו" בכלל ובשמחת בית השואבה²⁷.

גודל השמחה שבזה מובן ע"פ הביאור בהמשך שמח תשמח הנ"ל²⁸ [שכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע אמר בחתונת בנו יחידו²⁹, כ"ק מו"ח אדמו"ר], שעיקר ושליומות השמחה היא – שמחת נשואין, שהיא קשורה עם החתונה דחתן וכלה, שמביאה בנים ובני בנים, הולדה חדשה בגשמיות³⁰ (גילוי כח הא"ס למטה³¹,

ההשתלשלות) מורכב מגדרים ודרגות וחילוקים דמעלה ומטה וכו', וע"י שמחה יוצאים מהגדרים וההגבלות הרגילים. כפי שרואים שבשעה שאדם הוא בשמחה, הרי הוא יוצא מהגבלותיו הטבעיות, מכיון שאז מורגשים פחות החילוקים וההגבלות של כחותיו; וכמו"כ גם נופלות אז ההגבלות והמחיצות בין אדם אחד לשני – הם עומדים אז בהתאחדות, מכיון שהשמחה פורצת ומבטלת את החילוקים ביניהם, ועד שבשעת שמחה גדולה שמחים גדולי העם (ואפילו המלך) ביחד עם אנשים פשוטים וכיו"ב.

שעפ"ז מובן, שהשלימות בשמחה – פריצת הגדרים והחילוקים בין ענינים שונים – היא דוקא כאשר היא באופן של "ראה", שע"י ראי' פורצים את הגדר והחילוק בין האדם הרואה והדבר הנראה, והאדם מתאחד עם הדבר הנראה (משא"כ ע"י שמיעה וידיעה בלבד).

ע"פ הנ"ל מובן הדיוק בתיבת "ראה" – מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו: שמיעה וידיעה בשמחה יכולה להיות אפילו אם לא ראה שמחת בית השואבה; אבל בכדי שיהי' "ראה שמחה מימיו" – בתכלית ההתאמתות (שלימות השמחה) – צריך להיות "ראה שמחת בית השואבה".

25) ראה זח"ג לר, א. וראה זח"א רח, ב. הובא ונת' באוה"ת שמע"צ ע' ב'קמט. ע' ב'קנג. ד"ה ביום השמע"צ תרפ"ז (ע' לו. נא).
26) בדוגמת השמחה "עד דלא ידע" דפורים (שלמעלה מיוהכ"פ, שהוא רק כ-פורים), שאין בה שום הגבלות, משא"כ בשאר המועדים חייבים ב"ד להעמיד שוטרים שהשמחה תהי' בהגבלה כדי שלא יביא לידי מכשול (טושו"ע ושו"ע אדה"ז סוף הל' יו"ט). ועפ"ז מובן שהשמחה בשמח"ת ופורים היא באופן – שאין מקום לענין בלתי רצוי (ראה המשך שמח תשמח תרנ"ז ע' רפ). וראה קונטרס משיחת ש"פ ראה תשמ"ט ס"י.

27) ובפרטיות – שלימות היחוד היא בשמע"צ ושמח"ת (ראה אגה"ק ס"כ (קל, סע"ב). פע"ח שער חג המצות פ"ח. שער הלולב פ"ח. משנת חסידים מס' סוכה פי"ב מ"ח. לקו"ת צו טז, ג. שמע"צ פח, ג. ברכה צה, סע"ד ואילך. וכו"ה בנוגע השמחה – ששלימות השמחה היא בשמח"ת, כי שמחת הקפות, לפי שהיא שמחה דס"ת עצמה, גבוהה היא מבחי' שמחת ביה"ש (סידור עם דא"ח שער הסוכות בסופו – רסט, ב). וראה גם לקו"ת ברכה צד, ד. לקו"ש ח"ד ע' 167.

וראה אוה"ת ותרנ"ז שבהערה 18 – ביאור הטעם ששלימות גילוי השמחה דיוהכ"פ היא בשמח"ת ולא בסוכות, כי תחלה צ"ל הגילוי באופן מקיף, ואח"כ באופן פנימי. עיי"ש. וראה גם לקו"ת ברכה צו, א.

28) ס"ע רעט ואילך.
29) וי"ל שזה מרמז על שמחת נישואין של כל א' מישראל, שהוא בן יחיד של הקב"ה (ראה כתר שם טוב הוספות סקל"ג).
30) ראה המשך הנ"ל ע' רסו ואילך.
31) ראה לקו"ת שה"ש לט, ד ואילך. ד"ה כל הנהגת תרנ"ב (ע' קל). סה"מ תרפ"ז ס"ע רכו ואילך. וראה המשך שמח תשמח הנ"ל ע' קעו ואילך. ע' רעא.

18) ראה אוה"ת שמע"צ ע' א'תשעט ואילך. המשך וככה פפ"ד. פצ"ז ואילך. ד"ה והוא כחתן תרנ"ז פי"א. פי"ז ואילך (סה"מ תרנ"ז ע' קסב. קסט ואילך). לקו"ש חכ"ד ע' 589. וראה גם עט"ר שער יוהכ"פ לו, סע"א ואילך. אוה"ת סוכות ע' א'תשכב ואילך. סה"מ מלוקט ח"ב ע' קכא. וש"נ. ועוד.

19) ראה גם אוה"ת תשא ס"ע ב'נו. ד"ה ויתן לך תרס"ו. רד"ה ביום השמע"צ תרמ"ח (ע' קעו ואילך). תרס"ז (המשך תרס"ו ע' שנו). תער"ב (ע' כז). עזר"ת (הא' – ס"ע ל). תרפ"ז (ע' לו). תרצ"ט (ס"ע 60). תשי"ו (ע' 34). תשמ"מ (סה"מ מלוקט ע' סג. וש"נ). לקו"ש ח"ד ע' 156 ואילך. ועוד.
20) שה"ש ג, יא.

21) תענית כו, ב במשנה ובפרש"י. ובכ"מ.
22) עד שלא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים כו', וכן הוא אומר ביום חתונתו זה מתן תורה.

ולהעיר שיום ראשון דסוכות בחמשה עשר בחודש (תשרי), שבו קיימא סיהרא באשלמותא, והוא בא בהמשך להתשובה וכפרה דיוהכ"פ – הוא ע"ד ובדוגמת חמשה עשר באב, שבו נעשה העלי' ושליומות הלבנה לאחרי הירידה בתחלת חודש אב (וכמובן ממאחז"ל הנ"ל "לא היו יו"ט כחמשה עשר באב ויוהכ"פ"). דאף שהתחלת העלי' היא בת"ב (ראה פרש"י ד"ה שכלו – תענית ל, ב), הגילוי הוא בט"ו באב. וכמו"כ בחודש תשרי, שיום חתונתו הוא ביוהכ"פ, וגילוי השמחה הוא – בט"ו בתשרי. [אלא שמ"מ, העלי' דט"ו באב היא נעלית יותר מהעלי' בט"ו בתשרי – ראה קונטרס ט"ו באב תשמ"ט].
23) תצוה ל, י. אחרי טז, לר. וראה ברכת ערב יוהכ"פ (לאחרי תפלת מנחה) שנה זו ס"ב.

24) משלי ה, יז. שמור פט"ו, כג. וראה ריש וסוף ד"ה ביום השמע"צ עת"ד (ע' לה. מד). תשי"ד (ע' 43. 47). תש"ט (ע' 69. 73). תשי"ו (ע' 71. 82). תשמ"מ (סה"מ מלוקט ע' סג).

והיו עיניך רואות את מוריקי⁴¹, "ונגלה כבוד הוי' וראו גו"⁴², ולימוד התורה באופן של ראי⁴³ (משא"כ בזמן הזה ה"ז רק באופן של שמיעה), שע"י ראי נעשית תכלית ההתאחדות בין הרואה לנראה – שלימות היחוד ונישואין בין הקב"ה ובנ"י, בלי שום כנף ולבוש – גילוי עצמותו ית' למטה, שלכן נעשית אז שלימות השמחה – שפורץ ולמעלה לגמרי מכל גדר כו' (למעלה מהשמחה בזמן הזה, כולל – משמחת המועדים)⁴⁰.

ו"כבר⁴⁴ הי' לעולמים מעין זה⁴⁵ בשעת מתן תורה כדכתיב⁴⁶ אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו, הראת ממש בראי חושיית כו", ויש לומר – דוגמתו "ביום חתונתו זה מתן תורה" (של הלוחות האחרונות) ביוהכ"פ – שהגילוי של זה הוא ב"זמן שמחתנו"⁴⁷ (עד בשלימות – בשמע"צ ושמח"ת) – החיבור ויחוד של שמחת ה' (ישמח⁴⁸ ה' במעשיו) ושמחת ישראל (ישמח⁴⁹ ישראל בעושייו)⁵⁰, שנפעל בדירה לו ית' בתחתונים (בעולם העשי'), וכידוע שבשמחת בית השואבה היתה ראי' באלקות – "שמשם שואבים רוח הקודש"⁵¹ (מעין הראי' באלקות לעת"ל).

ולכן אומרים חז"ל ש"מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה בימיו", כי שלימות ענין השמחה – המתבטאת ע"י ראי' (בשמחה זו), שע"ז מתאחדים עם השמחה – היא בשמחת בית השואבה⁵² (ב"זמן שמחתנו"), כשישנו גילוי השמחה של "יום חתונתו", היחוד דהקב"ה עם בנ"י, ע"ד השמחה של שמח"ת – שהתורה מאחדת את קוב"ה וישראל.

בטבע העולם³² – שזה מביא את השמחה הכי גדולה, שלא בערך גדולה ("אמיתית יותר ולמעלה יותר"³³) מהשמחה (רוחנית) אשר באה ע"י יחוד רוחני, כהשפעת רב לתלמיד, השגה בשכל וכיו"ב.

[וע"ד³⁴ כפי שראי' תופסת דבר גשמי דוקא (משא"כ שמיעה תופסת דבר רוחני – קול)³⁵, מכיון שבהיותה כח נעלה ביותר (למעלה משמיעה) הרי זה יורד למטה מטה – בהגשמה (כהכלל שכל הגבוה גבוה יותר א"א לו למצוא מקום לבוא בגילוי כ"א למטה מטה יותר)].

ועד"ז הוא גם בנוגע לענין הנישואין בשרשו למעלה (השרש על ענין הנישואין למטה בפשטות) – "יום חתונתו זה מתן תורה"³⁶ – בין הקב"ה ובנ"י, שזה מביא את השמחה הכי גדולה, בגלל היחוד עצמי שביניהם (אשר נהי' ע"י תורה³⁷), יחוד שחודר ביהודי גם כפי שהוא נמצא נשמה בגוף למטה³⁸.

וע"פ הנ"ל, שדוקא ע"י ראי' נעשית שלימות ההתאמתות וההתאחדות, מובן, ששלימות שמחת חתונה הוא דוקא ע"י שזה בא באופן של ראי' (משא"כ ע"י שמיעה וידיעה לא נעשית אותה התאחדות – ע"ד החילוק בין השמחה הבאה ע"י השפעת הרב לתלמיד בערך לשמחה הגדולה של חתונה, כנ"ל).

כפי שיהי' בשלימות לעתיד לבוא – כשיהיו הנישואין של בנ"י עם הקב"ה (משא"כ בזמן הזה ה"ז רק אירוסין)³⁹ – כיון שאז תהי' שלימות הראי' באלקות "גילוי⁴⁰ העצמות ממש", וכמ"ש "ולא יכנף עוד מוריק

(32) ראה לקו"ת שה"ש מ, א. וראה אגה"ק ס"כ.

(33) המשך הנ"ל ע' רפ.

(34) שם ע' רבע.

(35) ראה תו"א ס"פ וירא.

(36) ראה המשך הנ"ל ע' רפ-רפא, שמדמה שמחת נישואין עם שמחת תורה – ששניהם הם שמחה גופנית כו'. "ולכן כל המשמח חתן וכלה זוכה לתורה להיותם ענין אחד כו".

(37) שע"י אורייתא נעשה ישראל וקוב"ה כולא חד (ראה זח"ג עג, א. לקו"ת נצבים מו, א. סה"מ תרנ"ז ע' כו ואילך. ה"ש"ת ע' 61. שם ע' 67 ואילך).

(38) ראה המשך הנ"ל שם.

(39) שמו"ר ספט"ו. וראה לקו"ת שה"ש מח, א ואילך.

(40) המשך הנ"ל ס"ע רלב ואילך. וראה שם ע' רנב.

(41) ישע"י ל, כ.

(42) שם מ, ה.

(43) לקו"ת צו יז, א.

(44) תניא פל"ו (מו, א).

(45) שהרי כו"כ דרגות בהתאמתות שע"י הראי', כמובן.

(46) ואתחנן ד, לה. ולהעיר שפסוק זה אומרים לפני ההקפות

בשמע"צ ובשמח"ת.

(47) ראה המשך וככה תרל"ז פצ"ז, שגודל השמחה בחגה"ס הוא מפני הקירוב שבא לאחרי הריחוק, ע"ד שהוא בשמחת נישואין, עיי"ש.

(48) תהלים קד, לא.

(49) שם קמט, ב.

(50) ראה לקו"ת שמע"צ עח, ד. וראה אוה"ת שמע"צ ע' א'תשפ. וראה גם המשך הנ"ל ע' רפא (ושם ע' רסד), ששלימות השמחה בעבודת האדם היא "ששמח בהשמחה העליונה והשמחה שלמעלה היא שמחתו", "מפני שהוא עצמו אינו מציאות כלל כו' ומ"מ תהי' שמחתו ג"כ בהתרחבות גדולה ויתנשא ויתחזק מאד בשמחתו עד שיוכל לעמוד בפני גדולים כו', וכמו הלל הזקן שהי' עניו ביותר ובעת שמחת בית השואבה אמר אם אני כאן כו', אלא שכל זה הוא מצד שמחת המלך שזהו שמחתו ולא מצד התרחבות נפשו כו', וראי' לזה שגם בעת עוצם השמחה וההתרחבות נראה בו הביטול בתכלית".

(51) ירושלמי סוכה פ"ה ה"א, הובא בתוד"ה חד – סוכה נ, ריש ע"ב. וראה תורת המגיד בענין זה – לקו"א סע"ז. אר"ת צט, ב (סשצ"ט – בהוצאת תש"מ).

(52) ראה לעיל הערה 50.

עד שזו נעשית ההכנה לנס שהקב"ה עושה עם כל יהודי ועם כל בני"י, שמרומם אותם – עד בגאולה האמיתית והשלימה.

ה. נוסף לזה מתוסף, שהיום הראשון בסוכות (חמשה עשר בתשרי) בשנה זו חל ביום השבת – יום שמחתכם אלו השבתות⁵⁸ – שזה מוסיף עוד יותר שמחה ביום הראשון דסוכות, שהוא גם הפתיחה לכל ימי הסוכות, ובפרט בהיותו שבת שמיני' מתברכין כולהו יומין⁵⁹ – שלכולם תהי' עוד יותר תוספת שמחה.

ולהוסיף, שבקביעות זו נמצא גם, ששיעור החומש של יום הראשון דסוכות הוא משביעי עד סוף פ' ברכה – הסוף של כל חמשה חומשי התורה. וע"פ הכלל שעושי' שמחה לגמרה של תורה – כפי שעושים זאת בשמחת תורה⁶⁰ (כשמסיימים חמשה חומשי תורה) – מובן שביום זה ישנו מעין השמחה של שמחת תורה (נוסף על השייכות הכללית של "זמן שמחתנו" עם שמח"ת, כנ"ל ס"ג).

ו. ויש לומר, שהענין מרומז גם בהתחלת שיעור החומש⁶¹ – "ויצל משה מערכות מואב אל הר נבו":

ידוע הפירוש⁶² ש"נבו" אותיות "נו"ן בו", כי "משה רבינו ע"ה השיג בחייו מ"ט שערי בינה אבל שער החמשים לא אתייהב למשה", כמאחז"ל⁶³ "נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד כו'", וכשהי' "ויצל משה גו' אל הר נבו" נעשה נו"ן בו, קיבל משה את שער הנו"ן.

שייכות הדבר עם (ליל ראשון של) שמחת בית השואבה: הגם שמקום השמחה הוא בבינה⁶⁴ – זוהי שמחה הקשורה עם הכחות הגלויים ועם הבנה והשגה (ע"ד ענין השמיעה), במילא יש לזה בכל זאת מדידה והגבלה. השלימות בזה כשנעשה "שמח תשמח רעים האהובים" – שבחכמה ובינה (רעים אהובים) תמשך השמחה של עצמותו ית' (שלמעלה מכל גדר הגבלה לגמרי), שהשמחה פורצת כל הגדרים⁶⁵. שזה נעשה ע"י השמחה של בני"י, ובעיקר – ע"י שמחת נישואין, שהיא שמחה הכי גדולה כנ"ל⁶⁶.

ובפרט שימי הסוכות הם גם הכנה לגילוי השמחה בשמח"ת, והכנה הרי היא מעין הדבר שאליו ההכנה, וכמרומו גם בזה ששמחת בית השואבה היתה בגלל שאיבת המים, "ושאבתם מים בששון" – שתורה נמשלה למים⁵³, ואין מים אלא תורה⁵⁴.

ומכלל לאו אתה שומע הן⁵⁵ – שע"י "ראה שמחת בית השואבה" – ה"ז נותן הכח והאפשריות ש"ראה שמחה מימיו", שכל שאר השמחות (דקדושה) בימיו יהיו באופן של "ראה" – בתכלית ההתאחדות שלימות השמחה.

עד שזה מביא – שלימות הראי' ושלימות השמחה בימיו – גילוי הנישואין דבני"י עם הקב"ה לעתיד לבוא.

ד. בכל זה מתוסף בשמחת בית השואבה בשנה זו: שנת תש"נ, ר"ת תהא שנת נסים (ר"ת – שצויין ע"פ מנהג ישראל ההולך ומתפשט)⁵⁶ – שענין הנס, מלשון "ארים נסי" על ההרים – הוא בדוגמת ענין השמחה הפורצת גדר, כידוע שנס פורץ והוא למעלה מדרך הטבע, עד שהנס מרומם גם את הטבע⁵⁷.

ועאכו"כ כשבאים יחד שני הענינים – שמחת בית השואבה בשנת תש"נ. ובפרט כשזה מגיע אחרי חגיגת שמחת בית השואבה בשנת תשמ"ט יריך, ולפנ"ז שנת תשמח ותשמח (המלה "תשמח" עצמה משמעה בפשטות שמחה, לא רק בראשי תיבות, שאי"ז בגלוי בפירוש התיבות עצמן).

במלים פשוטות: בשמחת בית השואבה של שנה זו (בשנת תש"נ) – צריך כל יהודי להרים את עצמו ואת בני ביתו וחלקו בעולם, למעלה ממעמדו ומצבו עד עתה⁵⁶. ובמיוחד ע"י חגיגת "זמן שמחתנו" ושמחת בית השואבה בשמחה הכי גדולה, הפורצת גדרים, גדרי הטבע וכחות הטבעיים שלו, ושל כל אלו שסביבו. עד שמרומם גם את טבע העולם שמחוץ ממנו, כולל עי"ז שממשיכים לחגוג את שמחת בית השואבה גם ברחוב, ברשות הרבים, ובאופן כזה שגם ה"רחוב" מתעלה ו"רוקד יחד" (כמדובר כמ"פ).

53) תענית ז, א. רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"ג ה"ט. תניא פ"ד. וראה לקו"ת סוכות עט, ג-ד. המשך וככה תרל"ז פצ"ח.
54) ב"ק יז, א.
55) פרש"י נשא ה, יט. ובכ"מ.
56) ראה מכתב וא"ו תשרי שנה זו. קונטרס משיחות ימים הראשונים דשנת תש"נ ס"ח, וש"נ.
57) ראה קונטרס הנ"ל. וש"נ.
58) בהעלותך י, י. ובספרי ופרש"י עה"פ.
59) זח"ב סג, ב. פת, א.
60) טור ורמ"א א"ר"ח סתר"ט.

61) ברכה לד, א.
62) ל"ת וס' הליקוטים להאריז"ל ואתחנן ג, כו – הובא בשל"ה חלק תושב"כ פ' ואתחנן (שסט, א) בשם הרח"ו. ש"ק עה"פ ברכה שם (בשם מצאתי כתוב). ובשם המגיד – בלקו"ת במדבר יב, א. אוה"ת ברכה ע' ב'קסג.
63) ר"ה כא, ב.
64) המשך שמח תשמח בתחלתו. וראה לקו"ת רד"ה ושאבתם מים בששון הב' (סוכות עט, ד).
65) ראה המשך הנ"ל ע' רסה ואילך. ע' רפב ואילך.
66) ראה שם ע' רנב. רסה. רפ-רפא.

השמחה (נוסף לחיזוק בשמחה ב"זמן שמחתנו" בכלל, ובפרט בליל ראשון וליל שני, כנ"ל).

ולהוסיף, שהחזקה דליל שלישי היא ע"ד ומעין החיזוק וקיום דבית המקדש השלישי, מקדש אד' כוננו ידיך⁷⁴, שיהי' בית נצחי⁷⁵ בגאולה שלישית שאין אחרי גלות⁷⁶ (כיון שמגיעה אחרי הירידה והגלות), לא כשני בתי המקדשות הראשונים שנחרבו (ונלקחו בתור "משכון"⁷⁷) – הגאולה הנצחית, כשנעשה גילוי הנישואין ויחוד נצחי של בני עם הקב"ה.

ט. בכל זה מתוספת עוד יותר שמחה מצד האושפיזין הבאים לסוכה במשך שבעת ימי הסוכות – הן האושפיזין הכתובים בזהר⁷⁸: אברהם, יצחק יעקב, משה, אהרן, יוסף, דוד⁷⁹, והן האושפיזין ה"חסידים" (כפי שגילה כ"ק מו"ח אדמו"ר⁸⁰): הבעש"ט, המגיד, אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי, הצמח צדק, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר (מוהר"ש"ב) ג"ע ("אבא" – כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר אז), ואנן נוסף אבתרי: כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורנו.

כל (ארבעה-עשר) אושפיזין באים בכל יום, אבל לכל יום יש את אושפיזו העיקרי, העומד בראש "ועמיו" באים שאר האושפיזין: ביום ראשון – אברהם והבעש"ט⁸¹, ביום שני – יצחק והמגיד, וכן הלאה.

וכפי שדובר בזה בארוכה במשך שמחת בית השואבה בשנים שעברו⁸².

אברהם והבעש"ט – בליל וביום ראשון – מדגישים שניהם ונותנים כח בפרט על העבודה דגמילות חסדים: עיקר העבודה של אברהם היתה – הכנסת אורחים, והשפעת חסד לכל אלו שסביבו, ועד"ז הבעש"ט – כידוע כמה סיפורים בנוגע להשתדלות הבעש"ט לטובת בני הן בגשמיות והן ברוחניות.

נוסף לזה נותנים שניהם את הכח לעבודה בכלל ושמחה, באופן שלמעלה ממדידה והגבלה: "אחד הי'

יש לומר שזהו ע"ד הגילוי של שער הנו"ן דבינה, הנלקחת מכתר, עד לדרגא העליונה שבכתר (הנעלה משער הנו"ן שיש לו שייכות להמ"ט שערים)⁶⁷, עד לעצמותו ית'.

וכיון שכל יהודי יש בו מבחי' משה רבינו, וזה משפיע עליו בעבודתו בפועל⁶⁸ (נוסף ע"ז שמושה רבינו משפיע לו כל הענינים, באופן של "טוב עין הוא יבורך, נתן מלחמו"⁶⁹) – הרי מובן שכל יהודי יש בכחו שיהי' אצלו "ויעל – אל הר נבו", נו"ן בו⁷⁰, בפנימיותו.

ז. ע"פ הכלל מעלין בקודש⁷¹, מובן שאחרי גודל השמחה של הלילה הראשון של שמחת בית השואבה – צריך להתוסף בזה הוספה ועלי' בלילות שאחרי זה.

החל מליל שני דשמחת בית השואבה – שבהיותו ליל שני, צריך להתוסף בזה באופן של "כפלים לתושי"⁷², הן כפלים בכמות והן כפלים באיכות, שזהו שלא בערך יותר.

ויש לומר שזה (ההוספה בכפלים) מרומז גם במלה "שני": נוסף לפירוש ש"שני" הוא מלשון "משנה", שאותו דבר חוזר על עצמו – ה"ז גם מלשון "שינון", שפירושו – חריפות (עד שלכן נקרא אדם בשם "שיננא"), ז.א. שמתוספת חריפות חדשה בענין בתורה. ועד"ז מובן גם בנוגע לליל שני של שמחת בית השואבה (ושאתם מים, אין מים אלא תורה) – צריכה להתוסף חריפות חדשה בשמחה, ובאופן דכפלים.

[ואדרבה – העיקר הוא ההוספה בכפלים באיכות, כי בכמות הזמן, ישנם כמה הגבלות מצד הזמן שצריך לערוך סעודת יו"ט וכיו"ב; משא"כ באיכות דקדושה – אפשר "להכניס" איכות שלמעלה מהגבלה בכמות מסוימת].

ה. ואח"כ בליל שלישי של שמחת בית השואבה – נוספת שמחה יתירה. ובפרט ששלישי קשור עם ענין החזקה⁷³, ובנדו"ד – חזקה ותוקף וקיום חדש בענין

(67) ראה לקו"ת שם.

(68) ראה תניא פמ"ב.

(69) משלי כב, ט. נדרים לח, א.

(70) ובפרט בחג הסוכות, שענין הסוכה הוא – מקיפים דבינה, ששרשם מכתר, שער הנו"ן.

(71) ברכות כח, א. וש"נ.

(72) איוב יא, ו. שמו"ר פמ"ו, א.

(73) יבמות סד, ב.

(74) בשלח טו, יז ובפרש"י.

(75) זח"ג רכא, א.

(76) תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב.

(77) פרש"י ר"פ פקודי.

(78) ח"ג קג, ב ואילך.

(79) לדיעה אחת בזהר (ח"א רסא, סע"א. ח"ג שא, סע"ב) – סדרם

של האושפיזין כסדר תולדותם: יוסף, משה וכו'.

(80) שיחת ליל א' דתגה"ס תרצ"ז ותש"ג. אגרות קודש אדמו"ר

מהור"י צ"ח ט"ר ריש ע' תמג. וראה ספר הערכים חב"ד ערך אושפיזין דסוכות ס"ה. וש"נ.

(81) שהרי האושפיזין של נשיאי החסידות באים ביחד עם האושפיזין שבוהר – והיינו הן. ע"ד שתורת החסידות היא בדרגת תושבע"פ בערך לזהר, והרי תורה בפירושה ניתנה, תושב"כ ניתנה ביחד עם פירושה בתושבע"פ.

(82) ראה ספר מעייני הישועה חלק ג' (קה"ת, תשמ"ח. והוספה

לזה – תשמ"ט. תש"נ).

ותורה שם בישראל⁹⁰, "ויעקב איש תם יושב אהלים"⁹¹. שמו הראשון של אדה"ז הוא "שניאור", "שני אור", אור הנגלה ואור החסידות (גם תורה שבכתב ותורה שבעל-פה)⁹², כפי שנקרא בפי כל: "בעל התניא והשולחן-ערוך" [והוא המשיך זאת בזמן אותיות "לזמן", בזמן ומקום העולם].

מזה מובן שבין כל ימי הסוכות – הרי ביום שלישי הענין ד"יום חתונתו זה מתן תורה" הוא בהדגשה יתירה, עד לשלימות שבזה – בשמחת תורה, כנ"ל.

יוד. ויהי רצון שכל יהודי ימשיך לחגוג את שמחת בית השואבה, בשמחה שלמעלה ממדידה והגבלה. ואחרי העליות בזה בלילות וימים הראשונים של סוכות – יוסיפו בזה, מעלין בקודש, מיום ליום, באופן של הולך ומוסיף ושמח, עד שנגיע לשלימות השמחה – בשמיני עצרת ושמחת תורה.

וע"י שמחה זו – הפורצת גדר, ובפרט שבשמחה גופא מוסיפים יותר ויותר, פריצת גדר על פריצת גדר – תהי' פריצת גדר העולם (ל' העלם) – הגדר דגלות, ובאופן של פריצת גדר הזמן והמקום – כך, שתיכף ומיד ממש, עוד באמצע שמחת-בית-השואבה העכשווי, תבוא הגאולה האמיתית והשלימה, וכל בני"ה הולכים – ארו עם ענני שמיא⁹³ – לארץ הקודש, וחוגגים שם את ההמשך של שמחת-בית-השואבה זו, ואח"כ – השמחה של שמיני עצרת ושמחת תורה, וביום אחד (כפי שזה בארץ הקודש) – יחד עם "תורה חדשה מאתי תצא"⁹⁴,

ומתוך שמחה וטוב לבב, שמחה גדולה ולמעלה ממדידה והגבלה, ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה⁹⁵ – שמחת הנישואין של בני"ה עם הקב"ה, שמחת עולם על ראשם⁹⁶.

אברהם⁸³, אברהם הי' אחד ויחיד נגד (ההשקפות של) כל העולם, ובלשון המדרש⁸⁴ – "אברם העברי . . כל העולם כולו מעבר והוא מעבר אחד". ועד"ז בנוגע להבעש"ט – ידוע הלשון השגור בפי כל בנוגע להנהגה שלמעלה מדרך הטבע – "הנהגה בעש"ט"ית ("א בעש"ט"סקע הנהגה")⁸⁵, כיון שזו היתה עבודתו הרגילה של הבעש"ט. וע"י רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו – נמשך הכח לכל יהודי.

שזה נותן עוד יותר כח לחגוג את שמחת בית השואבה, באופן של שמחה הפורצת כל הגדרים, ובפרט בשנת תש"נ, ר"ת תהא שנת נסים.

יצחק והמגיד – בליל ויום שני – שניהם מיוחדים בזה ששניהם נשאו במקומם "מקומך אל תנח"⁸⁶, וע"ז פעלו והרימו את העולם שמסביב: יצחק הי' "עולה תמימה", שלא יצא מארץ ישראל⁸⁷. והמגיד במשך שנות נשיאותו, נשאר במקומו⁸⁸, ותלמידיו באו אליו לשמוע תורה וכו'.

שזוהי עבודה באופן של נס, למעלה מטבע העולם, וביחד עם זה – ה"ה מרומם את ההנהגה הטבעית שבעולם, בדוגמא לענין השמחה – הפורצת גדרי הטבע, וממשיכה מעצמותו ית' בגדרי טבע העולם.

ונוסף לזה: חתונת יצחק ורבקה היא החתונה הראשונה הכתובה בתורה, וזהו ענין כללי שתוכנו – יחוד מ"ה וב"ן, וכללות ענין הנישואין – הענין דשמע"צ ושמח"ת (הבאים אחרי שבעת ימי המשתה שלפנ"ז, השמחה בשבעת ימי הסוכות)⁸⁹.

יעקב ואדמו"ר הזקן – בליל ויום שלישי – שניהם קשורים במיוחד עם ענין התורה: יעקב הוא כנגד העמוד השלישי, עמוד התורה (אחרי אברהם ויצחק שהם כנגד גמ"ח ועבודה), וכמ"ש "ויקם עדות ביעקב

שיחתן – סה"מ תקס"ג ע' לו. תו"ח חיי שרה קלה, א ואילך. אוה"ת שם קכו, ב ואילך. ועוד.
 90 תהלים עח, ה.
 91 תולדות כה, כז.
 92 ראה לקו"ש ח"ו ע' 37. וש"נ.
 93 דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.
 94 ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
 95 ירמ" לג, י-יא.
 96 ישעי' לה, י. נא, יא.

83 יחזקאל לג, כד.
 84 ב"ר ספמ"ב. יל"ש לך רמז עג.
 85 ראה ס' התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 64. ס' השיחות תש"ב
 86 לקו"ש ח"ד ע' 401. ועוד.
 87 קהלת י, ד.
 88 ב"ר פס"ד, ג. פרש"י תולדות כה, כו, ב.
 89 ראה "היום יום" ג' כסלו. אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' תג.
 89 לקו"ת ברכה צו, ד. וראה שם, א. וראה גם הדרושים ד"ה יפה

**בס"ד. רשימת דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א
מוצאי יום הכיפורים, אחרי קידוש לבנה, ה'תש"נ.**

תרגום מאידית

כתוב בשולחן ערוך (פעמיים)¹ ש"מתחילין מיד במוצאי י"כ בעשיית הסוכה". אשר
אע"פ שרואים שרוב היהודים - ואני בתוכם - אינם נוהרים בזה במעשה בפועל - הרי,
יוצאים יד"ח ענין זה גם כעת ע"י הדיבור בזה².
ויהי רצון, שבקרוב ממש נזכה לישוב ב"סוכת עורו של לויתן"³.
א גוטן יום טוב און א גוטן חודש, ושיומשך כן על כל השנה כולה - שנה שכולה ניסים,
ונסי ניסים.

¹ רמ"א או"ח (סו"ס תרכד). ריש הל' סוכה (סתרכ"ה). ויש לומר טעם הכפל - כי בעשיית סוכה במוצאי יוהכ"פ יש בי
דינים: דין ב"יהכ"פ (הל' יוהכ"פ) - שבמוצאי יוהכ"פ מתחילין בעשיית הסוכה, ודין בזמן עשיית הסוכה (הל' סוכה) - לאחרי
יוהכ"פ. וע"פ פנימיות הענינים יש לומר - שבענין הסוכה יש בי ענינים: גילוי השמחה שביוהכ"פ (כידוע שסכך הסוכה נעשה מענן
הקטורת דיהוכ"פ - ראה עט"ר שער יוהכ"פ לו. סע"א ואילך. ועוד. סה"מ מלוקט ח"א ע' קעז. ושי"ג). והשמחה בסוכות מצ"ע.
² ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 59.
³ ב"ב עה, א.

**ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת חג הסוכות, ה'תש"נ**

שבתא טבא ויומא טבא וימי זמן שמחתינו דישמח ישראל בעושיו
וישמח השם במעשיו, ולהמשיכם בכל השנה כולה, ותהא שנת ניסים.

מנחם שניאורסאהן

לקוטי שיחות חג הסוכות כרך ב

מתורגם ללשון הקודש

שיש לו דירה אינה דוקא בשעה שהוא נמצא בדירה, כי אם אף כשהוא נמצא בשוק - בעצם הדבר שיש לו דירה למושבו היהו אדם. ואם כן כשמגיע חג הסוכות, בו ישנה המצוה של "תשבו כעין תדורו", ולדירתו משמשת בכל שבעת הימים - הסוכה, שבה שלמותו כאדם, מובן שאף בשעה שאינו נמצא בסוכה, הרי מאחר שקבע את הסוכה לדירתו, קשור הוא גם אז במצות סוכה.

ג. חודש תשרי הוא חודש כללי⁵, לכל השנה כולה, ומובן, איפוא, שכל מצוות החדש מהוות הוראה בעבודת ה' למשך כל השנה. ההוראה ממצות סוכה היא:

יהודי נדרש ל"בכל דרכיך דעהו"⁶, שכל עניניו יהיו קשורים עם הקב"ה. לא רק בשעת לימוד התורה ועבודת התפלה עליו לעבוד את ה', כי אם אף בשעה שהוא בא במגע עם עובדין דחול - עליו לקשר את העובדין דחול אל הקב"ה.

והכוח והתוקף לכך מתקבלים ממצות סוכה.

לגבי מצות סוכה הרי אף כשאדם ישן בסוכה הוא מקיים בכך את מצות ה', ואפילו כשאינו נמצא כלל בסוכה - גם אז הוא קשור עם המצוה, צריך הוא, איפוא, להצטייד ממצוה זו בכוח ותוקף לכל השנה, שכל עניניו יהיו משועבדים לאלקות.

ד. הגמרא קוראת למצות סוכה בשם "מצוה קלה"⁷.

- משום שכאשר אדם מתיצב בתוקף: "יהי אשר יהי - עבד אני למלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא" - קל אז להביא לידי כך שגם כל צרכיו הגשמיים יהיו כדבעי למהוי, והוא בונה גם בתחתונים דירה לו, יתברך.

וכשהוא עושה מכל עניניו דירה לה' - "נמשך" אז בכל עניניו מידו הרחבה בכל המצטרך, בבני חיי ומזוני רויחי.

* * *

ה. לגבי שמחת בית השואבה נאמר⁸: "ושאבתם מים בששון - ממעיני הישועה". כלומר, המים שהיו נשאבים לשם ניסוך המים על גבי המזבח היו צריכים להיות של מעיינות. על-פי הנגלה אין מובן הדבר: הרמב"ם פוסק? שאם לא היתה אפשרות לקחת ממי השילוח היו נוטלים

א. יש לחג הסוכות מספר מצוות מיוחדות - נוסף על מצות ישיבת סוכה, עם זאת נקרא החג על שם סוכות ולא על שם המצוות האחרות, כמצות נטילת ד' מינים וכו'.

אחד הנימוקים לדבר הוא לפי שיש יתרון במצות ישיבת סוכה על נטילת ד' מינים בכך שמצות סוכה קשורה בכל ימי החג. בכל חג הסוכות, מן הרגע הראשון בו התקדש החג, קיימת מצות ישיבת סוכה, ואילו חובת נטילת ד' מינים - אפילו בבית המקדש - מתחילה רק בבוקרו של יום.

יתרה מזו במצות ישיבה בסוכה - שלא זו בלבד שהיא מתחילה ברגע התקדש החג, אלא שאף הכרחית הכנה אליה עוד לפני החג. הרי מדובר בבנין בן ג' דפנות, או, כמנהגנו¹, ד' דפנות, ו"תעשה - ולא מן העשוי". אי אפשר, לכן, הרי, לעשותו ביום-טוב, כי אם הכרח להכינו לפני החג, ובעשיית הסוכה עצמה אף מתקיימת מצוה². ואילו בד' מינים יש אפשרות שכל העשייה תהיה בחג.

הבדל נוסף בין סוכה לד' מינים, שלד' המינים ישנה הגבלה בכך שלאחר שנעשתה המצוה - שוב פטורים ממנה, ואילו במצות ישיבת סוכה, שמצותה: "תשבו כעין תדורו"³, אין מקום לומר שכבר נעשתה המצוה, והיא נמשכת במשך כל ימי החג.

מצות ישיבת סוכה מתחילה משקידש החג עד כלות כל ימי החג.

ב. מעלה נוספת במצות סוכה לגבי כל המצוות, ובכללן לגבי מצות נטילת ד' מינים:

כל המצוות הן ענינים פרטיים, והן מקיפות את האדם בדברים מסוימים. מצוה פלונית נעשית באבר זה ומצוה פלונית באבר אחר, אבל אינן מקיפות אותו בכל עניניו. ואילו מצות סוכה, "תשבו כעין תדורו", היא הרי בכל עניניו שהוא עוסק בהם. הוא עוסק אף בצרכיו הפרטיים, אותה התעסקות בה עסק לפני שבוע, וכיון שהוא עושה זאת בסוכה מקיים הוא בכך מצוה.

יתר על כן: ידוע מאמר רז"ל⁴: "כל אדם שאין לו בית - אינו אדם", כלומר - חסרה לו השלמות של אדם, משום שאדם זקוק לדירה לשבת בה. הרי, איפוא, מעלתו של מי

(1) שולחן ערוך אורח חיים סימן תרל סעיף ה בהג"ה.

(2) ראה רש"י מכות ה, א. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן ריש סימן תרמא: עשייתה אינה גמר המצוה שעיקר המצוה הוא לישיב בה.

(3) סוכה כח, ב. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן תרלט, א.

(4) יבמות סג, א תוס' ד"ה שאין.

(5) ויקרא רבה פרשה כט, ח.

(6) משלי ג, ו. שולחן ערוך אורח חיים סימן רלא.

(7) עבודה זרה ג, א.

(8) ישע"י יב, ג.

(9) הלכות תמידין ומוספין פרק י הלכה יד.

בששון", יש לו מעט מים, דבר שאין לו בו כל עריבות, ועם זאת שואב הוא אותם בשמחה, משום שהוא עתיד לנסכם על גבי המזבח לפני ה' כאשר ציוה ה', אז נעשים הם מאליהם "ממעייני הישועה", הם נעשים למי מעיין המחובר למקור ומטהר בכל שהוא ובזוחלין, ו"נמשכת" אז ישועה בכל הענינים, שלא ביחס לכחותיו כלל, משום שהוא אחד עם מקורו.

(משיחת יום ב' דחג הסוכות, תשט"ז)

ח. לגבי שמחת בית השואבה נאמר בגמרא¹³: מי שלא ראה שמחת בית השואבה - לא ראה שמחה מימיו. לפי פירושם הפשוט של הדברים מתארת כאן הגמרא את גודל שמחת בית השואבה, שלגביה אין השמחות האחרות - שמחות. וזו משמעות המלים: "מי שלא ראה שמחת בית השואבה" - אף שראה שמחות אחרות, בכל זאת "לא ראה שמחה מימיו".

יש להבין: הרי לשונם של רז"ל היא מדויקת. ואם כן - כשרוצים הם לתאר את גודל שמחת בית השואבה, היה עליהם לעשות זאת, בדיוק ובקצרה, בלשון חיובית - ששמחת בית השואבה היתה השמחה הגדולה ביותר. מדוע, איפוא, ביטויים של רז"ל כאן הוא בלשון של שלילה: מי שלא כו' לא ראה שמחה כו'.

כן יש להבין: למאי נפקא מינה, ובמיוחד עתה!?

אך הענין הוא - שהגמרא משמיעה לנו הוראה בעבודת ה', שמי שלא ראה שמחת בית השואבה, הרי אף כשנדמה לו שראה שמחה והשתתף בה, הריהי, לאמתו של דבר, שטחית, ובאמת לא ראה שמחה, משום שכיון שלא ראה שמחת בית השואבה - אינו מסוגל לראות שמחה. וזה הביטוי: מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו.

ט. הסבר הדברים:

ענינה של שמחה הוא - השתחררות מהגבלות. לפיכך אנו רואים כי כשאדם שרוי בשמחה אמיתית הוא עושה דברים שהם למעלה ממדידת והגבלת שכלו.

אף הסיבה המביאה את השמחה היא דבר הנעלה מן ההגבלות שלו, שכן כלל הוא שכל מסובב (תוצאה) הוא במדה יחסית לסיבה (לגורם), ומאחר שהתוצאה, השמחה, נעלית מהגבלות משמש הדבר הוכחה שגם גורם השמחה הוא דבר הנעלה מהגבלות. כלומר, כשזכה לדבר שלא ציפה לו כלל, והוא נעלה מהשערת השכל שלו, הרי משום

מים מן הכיור, והרי לכיור לא היה דין של מעין. יתר על כן, מי מקוה כשרים לכיור, ואם כן, לפי זה, אף לניסוך¹⁰.

יש, איפוא, לפרש כי אין כל הבדל אם נשאבו המים ממעיינות או ממקום אחר. העיקר הוא שיהא "ושאבתם מים בששון, וע"י כך נעשים מאליהם "ממעייני הישועה".

ו. יתרונו של מי מעיין על מים אחרים הוא: א) מעיין מטהר בכלשהו¹¹. מים אחרים יש להם שיעור - כמה יהיו המים - ואילו מי מעיין, כיון שהם מחוברים למקור, אין חשיבות לשיעור בכמות. חשובה כאן האיכות, ומטהרין בכל שהוא. ב) "מטהרין בזוחלין". מים אחרים חייבים להיות מכוונסים במקום מסוים המחזיקם ונותן להם מדה, ואילו מי מעיין, אם מחוברים הם למקורם, אינם צריכים לכך¹².

פירוש הדברים ברוחניות: הרוצה ללכת בכוחותיו העצמאיים ובחישוביו העצמאיים - בהפסק מן המקור - זקוק למספר תנאים. הכרחי אז "שיעור", הוא צריך לשכל מספיק וכחות מספיקים, שיעור של "כל גוף עולה בהם", והדבר צריך להיות מוחזק ומדוד בדבר שחוק ממנו, שגם מבחינתו של אחר ייקבע שאמנם שיעורו מספיק. וכשנעדרים תנאים אלו הרי על טהרת אחרים אין לדבר כלל, ואף עלול להיות שהמים עצמם יקבלו טומאה.

ברם, הקשור למקור, למעיין, מטהר בכלשהו ובזוחלין. אין צורך בתנאים.

אם יש לו כוחות עצמאיים במדה מרובה או במדה מועטה, ולו אף בכלשהו, ונוסף לכך גם "זוחלין" - כיון שהוא קשור למקור, סומך הוא על "כתפים רחבות", ולא זו בלבד שאינו מקבל טומאה, אלא אף, אדרבה, מטהר את כל הטומאות ואפילו טומאה חמורה ביותר (מי חטאת), לפי שלא חשובים כאן כחותיו שלו, מאחר שהוא קשור למקור.

ז. לפי זה יובן גם הנאמר "ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה".

תוכנו של ניסוך המים מבחינה רוחנית לגבי עבודת האדם הוא - קבלת עול, שהרי זה ההבדל בין יין למים. לייך יש טעם, וענינו ברוחניות - הבנה והשגה, ואילו מים הם דבר ששכלעצמו אין בו לאדם כל טעם כשהאדם עושה דבר משום "קבלת עול", אין הוא מתחשב בכך אם הדבר מתקבל על דעתו או לאו, כי אם מקשר עצמו אל המקור ומקיים מתוך קבלת עול.

כאשר קיים בנפשו של האדם ה"ושאבתם מים

שם.

13) סוכה נא, ב.

10) לא כתוספות סוכה מח, סע"ב.

11) מקואות פרק א, משנה ז.

12) ראה בכל הני"ל מפרשי המשנה מקואות פרק ה משנה ו וצמח צדק

האדם הוא הרי שכלי, שבזה יתרון האדם על החי, כיצד, איפוא, נדרש הוא לסלק לצדדין את שכלו. ושכל התנהגותו לא תהא כפי שהדבר נראה לו לפי שכלו, כי אם לעשות משום קבלת עול?

רז"ל אמרו לגבי הפסוק "אשר ברא אלקים לעשות" - "לתקן"²³. לגבי כל הנבראים שברא הקב"ה - אין הכוונה שישארו כך, כי אם הכוונה היא שיתעלו לדרגה ושלמות נעלית יותר. תכלית הדומם להיכלל בצומח, הצומח - בחי, החי - במדבר, ותכלית המדבר, שהוא שכלי, להיכלל באלקות שלמעלה מהשכל, ע"י התבוננות בגדלותו, יתברך, ע"י אהבה ויראה, וע"י קיום המצוות בקבלת עול מלכות שמים. תכלית בריאת האדם, השכלי, היא שהאדם, כלומר - השכל שבאדם, ייכלל בלמעלה מן השכל.

יא. לפי זה יובן הדבר, שאכן אין אפשרות לראות שמחה, אם אין רואים תחלה את שמחת בית השואבה.

שמחת בית השואבה היתה, הרי, לפי שבחג הסוכות היו מנסכים מים על-גבי המזבח, נוסף לניסוך היין שהיה בכל השנה.

במדרש²⁴ נאמר שהטעם לכך שהמים זכו לדבר הוא, לפי שבשעה שאמר הקב"ה "יהי רקיע בתוך המים וגו'" והבדיל בין מים עליונים למים תחתונים - בכו המים התחתונים. הם היו שרויים בתשוקה: "אנן בעינן למהוי קדם מלכא" (=רצוננו להיות לפני המלך). לפיכך הבטיחם הקב"ה שיקחו מהם מים לנסך על גבי המזבח.

פירוש הדבר שניסוך המים על גבי המזבח בחג הסוכות מסלק את ההבדלה והירידה של המים התחתונים. יתרה מזו, הם מתעלים בכך לדרגה נעלית מכפי שהיו לפני ירידתם. הרי כל ירידה היא לצורך עליה.

תוכנה הרוחני של ההבדלה בין מים עליונים למים תחתונים הוא - ההבדלה הכללית בין מעלה לבין מטה, של רוחניות וגשמיות, "השמים - שמים לה", והארץ נתן לבני אדם."

אבל כל זה כפי שהדברים לפי סדר הבריאה, ואילו תכלית הבריאה היא "אשר ברא אלקים - לעשות" לעשות ולתקן" שבכל הענינים למטה תהיה התעלות, ובמדה נעלית מכפי שהיו לפני הירידה, כנ"ל.

אי-ההגבלה שזכה לו - מתעוררת בו גם תוצאה של בלי גבול, שזה ענין השמחה. זה גם טעם לכך ששמחה פורצת גדר.

ו"כמים הפנים לפנים - כן לב האדם (העליון) לאדם"¹⁴, כפירוש הבעל-שם טוב לפסוק "הוי' צלך", שכשם שהצל מחקה את כל מעשיו של אדם, כך גם, כביכול, הוי' - צלך, במדה שאדם מודד - מודדין לו¹⁵.

לפיכך כשאדם למטה שרוי בשמחה - והרי "אדם" הוא מלשון: "אדמה לעליון" כאמור בשל"ה¹⁶ - מתעוררת שמחה גם למעלה¹⁷, ומלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא, וכשם שלמטה פורצת השמחה גדר כך גם למעלה, בעת השמחה, סרות כל המדידות וההגבלות.

יש בעבודת האדם, עולם קטן¹⁸, שלושה קוים: תורה, עבודה וגמילות חסדים, וכולם צריכים להיות בשמחה. כפי שהגמרא אומרת¹⁹: אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות כו' אלא מתוך שמחה של מצוה. צריכה, איפוא, התפלה, שהיא קו העבודה - "איזוהי עבודה שבלב? - זו תפלה"²⁰ - להיות בשמחה. כך גם קו התורה צריך להיות בשמחה, כפי שהגמרא אומרת שם: וכן לדבר הלכה. כן בקו של גמילות חסדים, שהוא צדקה, נאמר בתורה: ולא ירע לבבך וגו'²¹, ומכלל לאו אתה שומע הן, וכמאמר רז"ל: והמפייסו מתברך ביי"א²². נמצא שבכל שלשת הקוים צריכה עבודת ה', להיעשות בשמחה ובטוב לבב.

י. הוסבר שהסיבה לשמחה אמיתית היא ענין הנעלה מהשערת השכל. מובן, איפוא, מאליו שכדי שתהיה עבודת ה' בשמחה צריך להיות מקורה בקבלת עול, שכן כאשר העבודה נובעת מהבנתו והשגתו הריהי ענין מוגבל, ואין אפשרות שתיווצר על ידה שמחה אמיתית, בלתי מוגבלת. אך כאשר העבודה נובעת מקבלת עול, למעלה מהשגת האדם, שהוא עצמו מוגבל - מבטל הוא את עצמו בכך ומתחבר אל הקב"ה ע"י קיום מצוותיו, יתברך, שהרי "מצוה" מלשון: צוותא והתחברות, והוא, יתברך, הרי בלתי מוגבל - הרי, אם כן, ע"י כך שהוא מתחבר אל הבלתי מוגבל, משפיע עליו הדבר שיצא מהגבלותיו, וזה הרי אמיתיות ענין השמחה.

ברם, בא אדם ושואל:

(20) תענית ב, א.
(21) דברים טו, י.
(22) בבא בתרא ט, ב.
(23) ראה רש"י בראשית רבה פ"א, ו.
(24) הובא ברבנו בחיי ויקרא ב, יג וראה מדרש עשרת הדברות א ורשימות הצמח צדק לתהילים צב.

(14) משלי כז, יט.
(15) סוטה יא, א.
(16) ראה לקו"ש כרך ב ע' 77 הע' 3.
(17) זהר ח"ב קפ"ד, ב.
(18) תנחומא פקודי ג. תיקוני זהר תיקון סט (קרוב לתחילתו) וראה לקוטי תורה במדבר ה, א.
(19) ברכות לא, א.

ודבר זה מעניק כח להסרת המדידות וההגבלות של הגוף, המדידות וההגבלות של הנפש הבהמית, והמדידות וההגבלות של הנפש האלקית, ולקבלת עול מלכות שמים, שע"י כך "ממשיך" האדם שמחה בנפשו, ומתוך כך - בכל העולם כולו.

טו. הטעם לתואר "שמחת בית השואבה", נאמר: "שמשם היו שואבין רוח הקדש". הירושלמי²⁸ אומר על יונה בן אמיתי שזכה לנבואתו משמחת בית השואבה.

לכאורה בלתי מובן: בבית המקדש היו, הרי, בעת שמחת בית השואבה אלפים-אלפים של בני ישראל, ובכללם כמה וכמה גדולים, ומאחר שמשם היו שואבים רוח הקדש - זכו הרי כולם לרוח הקדש, ומדוע מוזכר, איפוא, רק יונה?

- בהתאם למוסבר לעיל שכל סיפורי התורה אינם סיפורים בעלמא כי אם מהוים הוראות בעבודת האדם לקונו - הרי כך הדבר גם לגבי סיפור הירושלמי על יונה.

נאמר בזוהר²⁹ ש"יונה בן אמיתי" - מובנו: הנשמה, מלשון: לא תונו איש את עמיתו. כלומר, בירידת הנשמה לגוף יש להשתדל, מחמת המרחק וההפכיות שבין נשמה לגוף, שהגוף לא ירמה ח"ו את הנשמה. אדרבה: יש להשתדל שהנשמה תונה את הגוף, כלומר שהנשמה תלכוד גשמיות ותעשה אותה דירה לו, יתברך.

לפי זה יובן, איפוא, מדוע נאמר דוקא על יונה שהיה שואב משמחת בית השואבה. הרי ענינה של שמחת בית השואבה הוא, כאמור, לעיל, הענין של "מחצתי ואני ארפא", הענין של "אשר ברא אלקים לעשות - לתקן", שלמרות ירידת הגשמיות - יש כח להעלותה לדרגה נעלית מכבתחלה, ומשמחת בית השואבה שואבים כח ל"יונה" - מלשון: אונאה - להונות את הגשמיות ולעשות מגשמיות העולם עצמו - דירה לו יתברך.

(משיחת שמחת ביה"ש תשט"ז)

טז. חג הסוכות בא לאחר העבודה של עשרת ימי תשובה. פירוש הדבר שכל ה"משכות" של עשרת ימי תשובה מתגלות בחג הסוכות - בקו של שמחה.

עשרת ימי תשובה מכילים את: שני ימי ראש-השנה, יום הכפורים ושבעת הימים שבין ראש-השנה ויום הכפורים. כל שלושה אלו קשורים בחג הסוכות.

ראש השנה:

ב"סכך" יש שלש אותיות - סמ"ך, כ"ף, ושוב כ"ף,

והדבר מתבטא בכך ש"מים תחתונים בוכים: אנן בעינן למיהוי קדם מלכא", והקב"ה הבטיח להם ניסוך על גבי המזבח, שעל-ידו יתעלו לדרגה נעלית מלפני ירידתם.

וזה הטעם לגודל שמחת בית השואבה, שאז סרות כל המחיצות וההבדלות של העולם, אז פורצים כל גדרי והגבלות העולם, ע"י כך שמתקשרים עם הקב"ה. שמחה - פורצת גדר.

לפיכך מהוה שמחת בית השואבה מקור ושורש לכל שמחה אמיתית, שענינה פריצת גדר של עולם.

יב. אך עלולה להיות קושיא: הרי הטבע אף הוא בריאה שברא הקב"ה, וכיצד אפשר, איפוא, לעמוד נגדו? דוגמת המסופר בגמרא²⁵ ששאלו את רבי עקיבא: מדוע מותר לפרנס את העני, מאחר שהקב"ה יצר אותו חסר?

על כך התשובה:

בו ביום בו עשה הקב"ה את ההבדלה בין מעלה לבין מטה - אמר הקב"ה שתכלית ההבדלה היא לשם עליה, "מחצתי - ואני ארפא", "מחצתי" מלשון: מחיצה, כמאמר רז"ל²⁶ - יחד עם בריאת המחיצה ישנו ל"ואני ארפא", אין כאן עמידה נגד הבריאה, כי אם, אדרבה, השלמת כוונת ותכלית הבריאה.

כוונת גדרי העולם והטבע היא - לפרוץ הגדרים ו"להמשיך" את למעלה מן הטבע אל הטבע.

יג. זה, איפוא, מאמר הגמרא: מי שלא ראה שמחת בית השואבה - לא ראה שמחה מימיו. אין הגמרא מתכוונת כאן למסור סיפור דברים בעלמא, כי אם הוראה בעבודת האדם לקונו.

הגמרא קובעת הוראה:

כיצד אפשר להגיע לשמחה בכל שלשת הקוים של תורה, עבודה וגמילות חסדים, הצריכים להיות בשמחה?

- ע"י הסתכלות והתבוננות עד כדי לראות את ענין שמחת בית השואבה.

הביטוי: "ראה שמחת בית השואבה" - דוגמת: "ולבי ראה הרבה חכמה"²⁷. כשמתבוננים בשמחת בית השואבה, ומתעמקים בכוונת ותכלית הירידה - רואים שכוונת הירידה להגיע לעליה יתרה, וראיה למעלה משמיעה.

יד. בפרטיות - לגבי עבודת האדם:

כשמתבוננים בתכלית בריאת השכל - רואים שהתכלית היא שהשכל עצמו יכלל בנעלה מן השכל.

(28) סוכה פרק החליל הלכה א בגמרא.

(29) חלק ב קצט, א.

(25) בבא בתרא י, א.

(26) קהלת רבה פרשה א, פסוק ד.

(27) קהלת א, טז.

הנמצאת בכל חלקי הגוף ומחיה אותם, כך גם התורה יש הגוף של התורה, גליא תורה, ונשמת התורה, נסתר ופנימיות התורה. הפנימיות מכילה את כל חלקי הנגלה, בכל הלכה וסוגיא, והיא מהוה ה"חיות" של הנגלה.

משום כך ישנם ענינים רבים בתורת הנגלה בהם נראית בגלוי הנשמה שלהם, ואפשר להבינם רק ע"י הפנימיות שלהם.

כן הענין האמור יובן באמצעות הפנימיות והנשמה שבו.

כ. ההבדל בין יין למים הוא:

ביין יש טעם ועריבות, ואילו במים כשלעצמם אין כל עריבות, לפיכך אנו רואים שעל שתיית יין יש לברך תמיד, שכן מאחר שיש בו טעם הרי בכל הזדמנות של שתייתו מורגשת בו עריבות, ואילו על מים אין לברך אלא אך ורק "השותה מים לצמאו"³⁴ שאז יש לו טעם בהם.

כשם שבחיי הגוף יש יין ומים, כך ישנם שני האופנים בחיי הנשמה. "עבודה על-פי טעם ודעת" נקראת יין, לפי שיש בה עריבות ו"עבודה מצד קבלת עול" נקראת מים לפי שכשלעצמה אין בה כל עריבות.

קבלת עול היא דבר שכשלעצמה אין בה עונג ועריבות, ברם, כשם שלגבי מים נאמר: "השותה מים לצמאו - מברך" כו', שכן משום הצמאון ישנה עריבות גם במים, כך גם בקבלת עול: כשאדם מתבונן בענין ירידת נשמתו למטה, שירדה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, מתחורר לו אז שלמרות שהוא גדול בהשגה, "גדול" בחכמה, מה ערך לדבר לעומת מצב הנשמה לפני ירידתה, והלואי "תהא יציאתו מן העולם כביאתו" לפחות³⁵, ומתעורר בו אז צמאון לאלקות, והצמאון מעורר בו התבטלות וקבלת עול. כך, משום הצמאון, באה גם קבלת העול בעריבות רבה ובחיוניות.

- וזה: "השותה מים לצמאו - מברך: שהכל נהיה בדברו". הנמצא בהלך רוח של צמאון וקבלת עול - חש בכל דבר, ב"הכל", בעולם הזה הגשמי והחומרי, שהוא "נהיה בדברו", כדרך שאדמו"ר הזקן אמר פעם שהוא רואה רק את כח הפועל שבנפעל, ודבר זה ניתן לחוש גם בזמן הגלות -

העריבות והשמחה שבקבלת עול היא, אדרבה, גדולה יותר מן השמחה שבהשגה, שכן השמחה שמקורה בהשגה היא מוגבלת בהתאם לאופן ההשגה, ואילו השמחה שבקבלת עול היא בלי גבול.

דבר זה קשור עם ששים התקיעות, עשרים השברים ועשרים התרועות שבמאה הקולות שתוקעים בראש-השנה.

יום הכפורים:

עיקר עבודת יום הכפורים הוא ענין הקטורת. בתורת החסידות מוסבר שמענין הקטורת "נמשכים" ענני הכבוד, שזה ענין הסוכות.

ד' ימים:

בשבעת הימים שבין ראש-השנה ליום הכפורים ישנם כל ימי השבוע - ראשון, שני וכו'. יום-ראשון (בשבוע) שבשבעת ימים אלו מתקן את כל ימי-ראשון שבשנה, יום-שני - את כל ימי שני וכו'. שבעת הימים שבעשרת ימי תשובה "נמשכים" לאחר מכן בשמחה בשבעת ימי חג הסוכות, שבאמצעותם "ממשיכים" שמחה בכל ימי השבוע של השנה הבאה.

יז. לכאורה יש מקום לשאול: מאחר שהניסוך היה בבקר, בזמן הקרבת תמיד של שחר³⁰ - לא היו, אם כן, שבעה ימים שלמים, שכן חסרה הלילה הראשונה?

אך, לאמתו של דבר, אין זו קושיא - משני טעמים: א) שמחת הסוכות קשורה בלולב, דבר שתחלתו בערב, משקידש היום³¹. ב) אפילו מבחינת הנסכים - הרי נאמר בירושלמי³² שבדיעבד אם ניסכו בלילה, ואפילו בלילה הראשונה, כאשר עדיין לא הקריבו אפילו פנם אחת, כשר הדבר בדיעבד. מתחילה, איפוא, השמחה מבעוד לילה, וישנן שבע יממות.

יח. הטעם לכך שניסוך המים כשר בדיעבד אף בלילה הוא לפי שניסוך המים אינו "חובת הזבח" כי אם "חובת היום". הרי זה ההבדל בין ניסוך היין לניסוך המים: ניסוך היין הוא חובת הזבח ולכן חייב הוא להיות דוקא ביום, ואילו ניסוך המים הוא חובת היום.

אם כי ניסוך המים קשור גם הוא בזבח, ולכן נאמר בתוספתא³³ שיש מקום לפיגול גם בניסוך המים - בכל זאת אין הוא קשור בזמן הזבח.

לאמתו של דבר דרושה הסברה מדוע יש הבדל בין ניסוך היין לבין ניסוך המים. הרי שניהם נלמדים מפסוק אחד, "ונסכיה" בלשון רבים, מדוע, איפוא, היין הוא חובת הזבח ומצותו דוקא ביום וניסוך המים חובת היום וכשר גם בלילה?

יט. אך הענין הוא: נאמר "זאת התורה - אדם", כלומר - התורה נמשלה לאדם. כשם שלאדם יש גוף, ונשמה

(33) סוכה פרק ג, ז וראה שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תצה.

(34) ברכות מד, א.

(35) בבא מציעא קז, סע"א.

(30) יומא כו, ב.

(31) סוכה לג, ב רש"י ד"ה הכי גרסינן.

(32) סוכה פרק ד, הלכה ו.

אך אין פירוש הדבר שקיום המצוות צריך להיות נובע מן השכל ולפיו. אדרבה: יסוד העבודה הוא אך ורק קבלת עול, ורק ע"י הקדמת קבלת-עול - אפשרית ההשגה.

הרי "אלמלא הקב"ה עוזרו - אין יכול לו"³⁹. יש, איפוא, להזדקק לעזר הקב"ה, ואילו "לקבל" את הקב"ה אפשר אך ורק ע"י קבלת עול. בלעדי קבלת-עול נעדר עזר הקב"ה, וממילא, בגלל היצר-הרע, נעדרת גם ההשגה.

כדרך שאנו מוצאים במתן תורה שהתחלה היתה - הקדמת נעשה לנשמע, שהיא קבלת-עול, שהרי מאחר שלא ידעו כלל במה המדובר - מובן שבלתי אפשרי היה שיהיה להם בדבר טעם ועריבות, אלא שקיבלו את התורה משום קבלת-עול.

כך גם ב"עבודה" הפרטית של כל אחד ואחד, נאמר⁴⁰: למה קדמה פרשת שמע לזהה אם שמוע? - כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו עול מצוות. דיוק הלשון הוא - עול, מבלי שתהיה עריבות בדבר. כפי שאדמו"ר הזקן מצטט ב"תניא"⁴¹ בהרחבה: "כהאי תורה דיהבין עליה עול בקדמיתא כו" (=כשור הזה שנותנים עליו עול בראשונה) ואי האי לא אשתכח גביה - אינו יכול גם לזכות לעבודת-השגה.

כך יובן את אשר ענה רבא לצדוקי על טענתו⁴²: "עמא פיזיא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו" (=עם פיזו שהקדמתם פיכם לאוזנכם, בהקדמת "נעשה" ל"נשמע"). רבא השיב לו: "תומת ישרים" - ופירוש הדבר: תמימות בני ישראל בהקדימם נעשה לנשמע - "תנחם" - תביאם סוף-סוף גם להשגה, "וסלף בוגדים" - הרוצים ללכת אך ורק לפי שכלם - "תשדם", תביא סוף-סוף גם לאבדן ההשגה.

יסוד העבודה הוא קבלת עול, אך, כמוסבר, יש לשעבד גם את השכל לאלקות, אלא שעבודת ההשגה אפשרית רק לאחר קדימת קבלת-עול, כאמור, לפיכך ההלכה שבראשונה ניסוך המים, שתחלתו משקידש היום, ורק לאחר מכן יש אפשרות, ויש צורך, לגשת לעבודת ההשגה, ניסוך היין.

כד. הרמב"ם, בפ"ה המשניות⁴³, נותן נימוק למשנה של "בכל מערבין, חוץ מן המים" - שלעירוב יש צורך בדבר המזין ואילו המים אינם מזינים, כי אם מוליכים את המזון אל כל חלקי הגוף.

אף קבלת-עול, שנמשלה למים, אין בה עצמה עריבות, ואינה "דבר המזין", אבל על ידה מגיעים גם להשגה, כאמור.

לפיכך רואים גם שעיקר השמחה היה דוקא בניסוך המים, והשמחה היתה גדולה עד כדי כך ש"מי שלא ראה שמחת בית השואבה - לא ראה שמחה מימיו"³⁶.

כא. וזה הטעם לכך שניסוך היין הוא חובת הזבח וניסוך המים הוא חובת היום, כי ההבדל בין "זבח" ל"יום" הוא:

זבח הוא דבר של עבודת האדם, האדם מביא קרבן. לפיכך יש בזבח הבדלי דרגות רבים, עד שנשים וכו' פטורות ממחצית השקל³⁷ שנוצלה לקרבנות הצבור.

יום טוב הוא דבר הבא מלמעלה, "מיקדשא וקיימא". אמנם קביעת החדש תלויה בבית-דין, אבל לאחר שבין-דין קבע את ראש החדש, הרי ברגע שמגיע יום החמשה-עשר - בא חג הסוכות מאליו. משום כך אין כאן כל הבדלי דרגות, וכולם שווים בכך.

לפיכך, יין - טעם ודעת - הוא חובת הזבח, ומים - קבלת עול - חובת היום, כי עבודה שעל-פי טעם ודעת היא לפי ערך האדם המשיג, ויש כאן הבדלי דרגות כבזבח, ואילו עבודה שמקבלת עול אינה לפי ערך האדם, ואין כאן חשיבות למצבו, שכן אינו שם לב להבנתו והרגשתו, אם מבין הוא ואם לאו, אם מרגיש הוא ואם לאו - הוא אינו מתחשב עם עצמו כלל והוא מקבל על עצמו עול מלכות שמים. כאן אין הבדלי דרגות, והרי זה כביום-טוב, בו אין חשיבות למצב האדם וברגע שקידש היום - קדוש.

כב. זה גם פשר הדבר שניסוך היין היה צריך להיות דוקא ביום ואילו ניסוך המים היה אפשרי גם בלילה.

עבודה שמצד-השגה אפשרית רק כשאור לו לאדם בשכלו, הוא מבין והוא מרגיש, אז מסוגל הוא לעבוד את ה' על-פי השכל. ואילו עבודה של קבלת-עול אפשרית גם בלילה, בשעה שאינה מאירה לו, ובכל זאת אינו מתחשב בדבר והוא מקבל על עצמו עול מלכותו יתברך.

כג. לפי האמור מתברר שניסוך המים קודם לניסוך היין, שכן לניסוך המים יש מקום כבר בלילה הראשון של חג הסוכות, ואילו ניסוך היין מתחיל רק למחרת בבקר.

- הענין מבחינה רוחנית:

קבלת-עול לבדה אינה מספיקה. יש להשתדל שגם השכל יבין את הצורך לעבוד את ה'. הרי "כל הלב - להוי", מיטב הדברים יש לתת לה³⁸, ומה מובחר וערב לאדם יותר מן השכל, לכן יש לשעבד גם את השכל לאלקות.

(40) ברכות יג, א.

(41) פרק מא מזהר ח"ג קח, א.

(42) שבת פח, סע"ב.

(43) עירובין פרק ג, משנה א.

(36) ראה לקו"ש כרך ב' ע' 123 הערה 13.

(37) ירושלמי שקלים פרק א הלכה ג.

(38) ראה לקו"ש כרך ב' ע' 33 ואילך.

(39) קדושין ל, ב.

בעסקיהם ולא בתורה, חייבים אמנם להתנהג לפי ההוראות הניתנות להם, אבל אלו הנותנים את ההוראות, השקועים הרי בתורה, אינם צריכים - לשיטת הצדוקים - להיות בטלים למסורת חכמים, משום שהם עצמם שקועים בתורה, "יפתח בדורו - כשמואל בדורו"⁴⁸, "שקל הכתוב שלשה קלי עולם כנגד שלשה חמורי עולם", ו"תורה - לא בשמים היא".

משום כך ניסך הצדוקי על גבי רגליו: הוא עצמו, כיון שהוא כהן במקדש ומשרת את ה'⁴⁹, אינו זקוק לקבלת-עול, אך - נסך על גבי רגליו, שיתן הוא הוראות בדרך קבלת-עול לשש מאות אלף רגלי העם.

- הדבר מכיון גם כלפי עצמו: הענינים של "רגלים" צריכים להיות בקבלת-עול ואילו עניני מוח ולב צריכים להיות, לדידו, משום הרגש ולא משום קבלת-עול.

כה. לכן רגמוהו כל העם. לא הכהנים כי אם פשוטי העם דוקא. כי בעלי-ההשגה, אף שיסוד עבודתם הוא קבלת-עול, הרי מחמת שכלם - כשבא מישוהו וטוען שאין צורך בקבלת-עול ודי בשכל בלבד - קשה להם לענות על כך, לפי שאינם חשים כל כך בעובדה שאין די בשכל בלבד. אבל פשוטי העם, כששמעו את הטענה שאין להזדקק לקבלת עול, הרגישו מיד שהדבר הוא היפוכו של הרצון העליון.

דוגמת המוסבר במקום אחר⁵⁰ שבזמן הגלות מאיר כח מסירת הנפש יותר מבזמן הבית, משום שבגלל גילוי האלקות ששרר בזמן הבית - אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם וגו' - לא היה צורך כל כך במסירת נפש. כך גם בזמן הבית ובזמן הגלות עצמם - מאיר באנשים פשוטים כח מסירת הנפש יותר מבבעלי שכל.

כט. הדיוק של "באתרוגיהם" - הוא:

מארבעת המינים, אתרוג לולב הדס וערבה, האתרוג הוא בדרגה הנעלית ביותר, שכן אתרוג יש בו טעם ויש בו ריח. בכוחות הנפש הרי זה השכל, שהוא הכח הנעלה ביותר. וזה פשר "ורגמוהו כל העם באתרוגיהם". הם ענו לצדוקי - ב"אתרוגיהם", גם בשכל ותענוג שלהם הבינו והסבירו לצדוקי ששיטתו היא היפוכו של הרצון העליון, שכן באיש-קבלת-עול גם השכל והתענוג הם לפי קבלת-עול.

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שפעם פרצה שריפה

כה. כשם שעצם קבלת העול מוסיף גם להשגה - כך גם השמחה הנובעת מקבלת עול פועלת תוספת שמחה בהשגה. לפיכך היתה השמחה בכל זמן חג הסוכות, כביטוי הגמרא⁴⁴: "שלא טעמנו טעם שינה", ואף בזמן ניסוך היין.

בעת השינה דומה האדם לבהמה, ואילו עבודת קבלת-עול מגרשת את השינה, גם בזמן ניסוך היין, בכל שבעת ימי חג הסוכות, ובאמצעותם גם בשבעת ימי השבוע שבכל השנה⁴⁵, כך שבכל הזמנים ובכל האופנים לא תהיה שינה, ויהא "עבדת את הוי' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל".

כו. כך יובן הנאמר בגמרא⁴⁶ שהיו אומרים לכהן המנסך את המים: "הגבה ידיך", משום שאירע פעם בצדוקי שניסך על גבי רגליו - כי הצדוקים אינם מודים בניסוך המים, כפי שהרמב"ם⁴⁷ מסביר משום שניסוך המים אינו כתוב במפורש בתורה, ורק מרמז למדו רז"ל את מצות ניסוך המים, ואילו הצדוקים לא הודו בתורה שבעל-פה - ורגמוהו כל העם באתרוגיהם. מאז נקבע לומר למנסך: "הגבה ידך" כדי שינסך את המים לתוך הספל.

לכאורה, בלתי מובנים כאן כמה וכמה פרטים: (א) מאחר והצדוקים אינם מודים בניסוך המים - לא היה זה צריך לנסך כלל, ולשם מה ניסך על גבי רגליו? (ב) מדוע רגמוהו כל העם, על שינוי בעבודה יש עונש של מיתה בידי שמים, או שהדבר שייך לקנאים, כדון "קנאים פוגעין בו". מדוע, איפוא, רגמוהו כל העם? (ג) מה הדיוק של "באתרוגיהם" דוקא?

- לפי האמור בנידון ניסוך המים יוסברו כל הדיוקים.

כז. שיטת הצדוקים היתה שיש לקבל את התורה לפי השכל, ולכן לא קיבלו את מסורת חז"ל. האמת היא הרי ש"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו'", עד שכל הלכה הנפסקת בשלחן-ערוך ובשאר הספרים שהתקבלו בישראל - אין להרהר אחריה. יש, אמנם, להשתדל להבין עד כמה שישנה האפשרות, אך גם את הבלתי מובן יש לקיים כפי הכתוב. ואילו הצדוקים טענו שכיון שתורה לא בשמים היא יכול כל אחד לקבל את התורה לפי שכלו.

משום כך הסכימו לניסוך היין, שענינו הבנה והשגה, אבל לניסוך המים, שענינו קבלת-עול, התנגדו:

נשים ועמי הארץ, וכן בעלי התעסקות ששכלם טרוד

(49) ועיי' ברמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל שענין הכהן הוא, אשר נדבה ורחו וכו'.
(50) ראה ספר המאמרים אידיש בתחלתו. ד"ה אין הקב"ה בא בטרונא תרפ"ה (קונטרס קה).

(44) סוכה נג, א.
(45) כנ"ל סעיף טו.
(46) סוכה מח, ב.
(47) בפירוש המשניות סוכה פ"ד מ"ט.
(48) ר"ה כה, ב.

במשנה "בכל מערבין חוץ מן המים" שהוזכרה לעיל⁵³ נאמר גם "חוץ מן המלח". הטעם לכך הוא כבמים, לפי שהמלח אינו מזין.

בעבודת ה' מכוון הדבר ללימוד פנימיות התורה באמונת חכמים, למרות שאינו מבין אותה כפי שאפשר והכרח להבין את הנגלה, כפי שידוע⁵⁴ בענין "קב חומטין" וארץ מליחה, שדוקא דבר זה מעניק כח בכל ששת הסדרים, והוא מתקן ומסייע להסרת ההעלמות וההסתרים של השכל, המעלימים על האמת, ושחאה שנה טובה ומבורכת בתורה ומצוות, ובדרך ממילא - ונתתי גשמיכם בעתם.

(משיחת שמחת ביה"ש, תשט"ו)

לב. לגבי יום-טוב נאמר "ושמחת בחגך", ושמחה אינה צריכה להיות רק ברוחניות, כי אם צריכה להקיף גם את הלב הגשמי וגם בבשר הלב הגשמי תורגש השמחה.

לפיכך "אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין"⁵⁵, דברים גשמיים, כי השמחה צריכה להיות מורגשת גם בגשמיות.

בזמן הבית היתה עיקר השמחה בבשר, בבשר השלמים. עתה, בזמן הגלות, כששמחה זו נעדרת - עברה השמחה לייין. בשלחן-ערוך אדמו"ר הזקן, הלכות יום טוב⁵⁶, משמע שבזמן הזה הרי הענין של "אין שמחה אלא ביין" הוא מדאורייתא, משום שאין בשר השלמים, כלומר, נוסף על חובת הקידוש, שהיא גם בשבת וראש-השנה - יש חובה לשתות יין, כי בזמן הזה "ושמחת בחגך" הוא רק על-ידי היין, ואפילו בחול המועד.

(משיחת ב' דחה"ס. תשט"ז)

בליובאוויטש ואחד ברח מן השריפה ונס למקום צר מאד, ואחר-כך לא יכול היה לצאת ממנו. לכאורה: מאחר שהמקום היה כה צר, שמשום כך לא היה יכול לצאת ממנו, כיצד הצליח לכתחלה להכנס אליו, והרי "כבולעו כך פולטו"?! אך הענין הוא שתחלה, משום גודל התשוקה לחיים, נוצרה התכווצות בבשר הגוף.

מעתה: אם רצון מסוגל להשפיע על הגוף - כל שכן שהרצון מסוגל להשפיע על השכל.

כך אנו מוצאים גם לגבי שוחד, שבגלל הרצון נוצרת נטיה גם בשכל.

ל. כך יובן גם הנאמר בגמרא⁵¹: "ואותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוהו".

ענינו של המזבח הוא שעליו הקריבו את החלב והדם של הקרבנות, כלומר, את המובחר. ידוע הרי שבשעת הקרבת הקרבן יש לחשוב שכל הדברים הנעשים לבהמה היו צריכים להיעשות לאדם. מובן, לפי זה, שתוכנו של המזבח, מבחינת עבודתו הנפשית של האדם, הוא שעבוד כחותיו הנעלים, כגון השכל, לאלקות.

כשם שבסכין השחיטה המכשיר את הבשר לאכילה אסור להיות כל פגם - כך גם במזבח, שעליו מעלים את הענינים הנעלים, אסורות להיות כל פגימות, והדבר נלמד זה מזה⁵², כשישנו פגם, הרי זה חסרון במזבח וממילא גם בקרבנות.

וזו היתה התשובה לצדוקי שטען שאין צורך בקבלת עול ודי בהשגה בלבד: הראו לו פגם במזבח, הפגם של קבלת עול, שבגללו יש חסרון גם בקרבנות - בהשגה.

לא. הפגם שבמזבח תוקן במלח.

הענין ברוחניות:

(54) לקוטי תורה ויקרא ד, ב ואילך.
(55) ראה פסחים קט, א.
(56) סימן תקכט סעיף ז.

(51) סוכה מח, ב.
(52) חולין יז, ב.
(53) סעיף ט.

יום ראשון ט' תשרי

בדבר שעליו חותמים – כך כאן, שמדריגת המצוות כפי שהן ב"כתר", בלמעלה מהשתלשלות, במדריגה עליונה יותר, באה בהשתלשלות הספירות למטה מענין התורה, שב"כתר" היא במדריגה תחתונה יותר מאשר מצוות. **וְנַעֲוִין תְּחַלְתֵּן בְּסוּפֵן**, –

אגרת הקדש

שה"תחלה" והמדריגה העליונה שב"כתר", ששם המצוות מושרשות, נעוצה בסוף ובמדריגה האחרונה של ספירות, ב"מלכות", הוא כַּח הַ"אֵין-סוּף" כְּרוּךְ-הוּא לְבָרָא יֵשׁ מֵאִין, – כוח זה (כתר) ישנו, כנזכר לעיל, בספירת ה"מלכות", שממנה נעשית ההתהוות של "יש מאין", ולא על ידי עֵלָה וְעֵלּוּל, שִׁיחִיָּה הַעֲלוּל כְּקָפָה מֵעֵלָתוֹ וְכִמְלַךְ בְּמִצִּיאוֹת, – ל"עילה" שלו, שמסוג התהוות כזו אי אפשר שתבצע כוונת

ובזה יובן היות המצוות כמל' ה' של שם הוי' והתורה ב"א וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצוות הן כגולגלתא בלבנונית היא האורחא דבפלגותא דשערי דמתפלגא לתרי"ג אורחין דאורייתא שבז"א ושרש התורה דנפקא מח"ע הוא כמו"ס דא"א והיינו החכמה דטעמי המצוות אלא שהוא כחותם המתהפך ונעוץ תחלתן בסופן הוא כח הא"ס ב"ה לברוא יש מאין ולא ע"י עילה ועלול שיהיה העלול מוקף מעילתו ובטל במציאות רק יהיה היש דבר נפרד מאלקות בכדי שיהיה המאציל ב"ה מלך על כל הנפרדים ע"י שיקימו מצותיו שיצוה עליהם וסוף מעשה במחשבה תחלה ולכן אמרו בירושלמי ולית ליה לר"ש שמפסיק

ותכלית הבריאה, רק יהיה היש – בהרגשתו, דְּכַר נִפְרָד מְ – מקורו, מ – אֶלְקוֹת, בְּכַדִּי שִׁיחִיָּה הַמֵּאֲצִיל כְּרוּךְ-הוּא מְלַךְ עַל כָּל – הנבראים שבהרגשתם הם הַנִּפְרָדִים, – מאלקות, עַל יְדֵי שִׁיקּוּמוֹ מִצִּוְתוֹ שִׁיחִיָּה עֲלֵיהֶם, – שדוקא על ידי כך מתבצעים הרצון והכוונה של הבריאה, מה ש"עלה ברצונו אנא אמלוך", ו"מלוכה" היא דוקא על דברים המרגישים עצמם כנפרדים, והם בטלים למלך, ביטולם של הנבראים לאלקות בא על ידי ענין המצוות המעשיות הנעשות מן ועל ידי נבראים גשמיים שהתהוותם היא מספירת ה"מלכות", וְנִסּוּף מַעֲשֵׂה – המצוות שמקיימים בדברים גשמיים, עלו בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה. – שהיא למעלה גם מ"ראשית" המחשבה, שב"תחלה" ובמדריגה העליונה יותר של מחשבה, ישנם הכוונה והרצון למצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים. וְלִבְנֵי אֱמֶרֹ בִירוּשָׁלַיִם: "וְלִית לֵיהּ לְרַבִּי שְׁמַעוֹן – האם לא סובר ר' שמעון שִׁמְפָּסִיק לְלוּלָב וְכוּ", – שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בומן שיש לקיימה, כמו בקיום מצות לולב, בירושלמי שם מקשה כך על מה שאמר ר' שמעון, שהוא ו"החברים" שלו אינם מפסיקים מלימוד התורה גם לא לקריאת שמע, שואלים על כך בירושלמי: האם אין סובר ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה – כמו לולב וסוכה, שכך הרי צריך להיות גם ביחס למצוות קריאת שמע? אלא, להלן, מחלק בירושלמי בין קריאת שמע לבין שאר המצוות, שכן, זה "שינון" וזה "שינון": לימוד התורה וקריאת שמע הם שניהם ענין של שינון ולימוד, ואילו

וְכֹה יוֹכֵן, הֵיחָת הַמִּצְוֹת בְּמַלְכוּת – ה' שֶׁל שֵׁם הַיְיִה, – כפי שהמצוות הן בענין של "ספירות" ובאותיות שם הוי', הרי ב"ספירות" זו ספירת ה"מלכות", ובאותיות שם הוי' – הרי זו האות ה' אחרונה של שם הוי', וְהַתּוֹרָה – כפי שהיא ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', היא ב"זעיר אַנְפִּין" – (מדות), האות וְא"ו שֶׁל שֵׁם הַיְיִה, הַגֵּם – למרות, שְׁלֵמַעְלָה – כפי שמצוות ותורה הן במדריגת "כתר" ב"אֲרִיךְ אַנְפִּין" הַמִּצְוֹת הֵן בְּ"גִלְגֻלְתָּא", – בגולגלת ובמקיף שעל המוחין, בְּ"לְבִנוּנִית", – בבחינת "לובן" (חסדים של "אריך אנפין"), הֵיא הַ"אֲרִיךְ" דְּכַפְלָגוֹתָא דְשִׁעְרֵי, – ה"אורח" (הדרך) שיש בהתחלקות של השערות, דְּמַתְּפַלְגָא לְתַרְי"ג אֲרִיחִין –

המתחלקים ל-613 דרכים והמשכות דְּאֲרִיךְתָּא שְׁבִי"ז עִיר אַנְפִּין, – של תורה אשר ב"זעיר אנפין", הרי שהמצוות הן בבחינת "גולגלתא" ומקיף, שלמעלה ממוחין "חכמה", וְשִׁרְשׁ הַתּוֹרָה דְּנִפְקָא מִ"חֲכָמָה עֲלֵאָה" – שבאה מ"חכמה עליונה" – היא רק באה מ"חכמה עילאה", אבל שרשה הוא למעלה מ"חכמה עילאה", הוּא בְּ"מְחָא סְתִימָאָה" דְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין", – בבחינת "מוחא סתימאה" של אריך אנפין – חכמה סתומה שב"כתר", וְהִיגְנוּ – איזו בחינה בתורה היא ב"חכמה סתימאה" (סתומה) שלמעלה לגמרי משכל ומהשגה, הַחֲכָמָה דְטַעְמֵי הַמִּצְוֹת, – שהם "סתום ונעלם", ורק בביאת המשיח הוא יגלה טעמי המצוות, שאז תתגלה "חכמה סתימאה", החכמה הסתומה. הרי, כפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר תורה, שתורה היא ב"חכמה סתימאה", ענין המוחין שב"כתר", ואילו מצוות הן ב"גולגלתא", בגולגלת ובמקיף שלמעלה מחכמה סתימאה שבכתר, כיצד, איפוא, הדבר שכפי שתורה ומצוות הן ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', התורה למעלה מן המצוות (מצוות הן ב"מלכות", אות ה' אחרונה של שם הוי', ותורה היא ב"א", האות וְא"ו של שם הוי'), וכפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר ענין התורה? מתרץ רבנו הזקן: אֵלָּא שְׁהוּא בְּחוֹתָם הַמְתַּהַפֵּךְ, – שמה שבחותם הוא צד ימין, הרי בדבר שעליו חותמים הוא צד שמאל, וכן להיפך; וכן גם מה ש"בולט" בחותם, שוקע" בדבר שעליו חותמים, והאותיות השקועות שבחותם יוצאות בולטות

1. שבת פ"א ה"ב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר אשר כ"ז הוא ג"כ לפנ"ז בירוש' ברכות (פ"א ה"ב) אלא ששם מקדים סוכה ללולב ובשבת לולב ואח"כ סוכה, ולכן מסתבר דכאן הכוונה לסוגיית שבת דוקא (והטעם י"ל כי בשבת הוא עיקר דין זה). אבל צ"ע: בשני הסוגיות (בש"ס שלפנינו) "לעשות לולב ולעשות סוכה" – והחילוק מובן. וראה שו"ע אדה"ז חאו"ח ר"ס תרמ"א. ואכ"מ". וראה לקו"ש חלק כ' ע' 267 הערה 10. וש"נ.

שהתחילה צורת הולד. וככה המצות הן עקר התורה ושרשה, הגם – למרות, שהמצוה היא גופנית ו – אילו, התורה היא חכמה, – שהיא דבר רוחני, הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זל"ק

אגרת הקדש

ללוב וכ' וכל הלומד שלא לעשות נוח לו שנתהפכה שלייתו ע"פ וכ' כי השליא נוצרה תחלה מהטיפה והיא לבדה היתה עיקר הולד עד מ' יום שהתחילה צורת הולד. וככה המצות הן עיקר התורה ושרשה הגם שהמצוה היא גופנית והתורה היא חכמה רק שזה בחיצוניות וזה בפנימיות וכדלקמן.

דא"כ למה תורה למ' ממצות כדלעיל, רק שנה המצוות הן פחיצוניות – עליונות מורכבת בענין מקיף, לא בענין פנימי, וזה – תורה היא בפנימיות, – ומכניסה נשמה וחיות במצוות, וכדלקמן. – וכפי שיוסבר להלן. הרי כיוון שהוא לומד תורה ואינו רוצה לקיים מצוות, חסר הרי העיקר והשוש של תורה, ולכן נוח היה לו אילו שלייתו מתהפכת ולא נשאר ממנו כלום.

ביחס למצוות מעשיות בודאי שמודה ר' שמעון שמופסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה. הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובענין התורה עצמה ג"כ יש קדימת המצות, דמהן התחלתה

ותלוי קיומה (בדוגמת שלי' וולד)". ואומר להלן בירושלמי, אמר רבי יוחנן ו"כל הלומד שלא לעשות נח לו שנתהפכה שלייתו על פניו וכ'". – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ואין ולד" – ולא היה נולד לכתחילה, הוא משתמש בלשת זה דוקא, שנוח לו שנתהפכה שלייתו, ואינו אומר סתם – שנוח לו שלא היה נולד, כי השליא נוצרה תחלה מהטיפה, והיא לבדה היתה עיקר הולד עד מ' יום

יום שני יום הכיפורים י' תשרי

דמלכות – של "אצילות", בקע ה"פרסא" עמהם, ומאיר פהם – בל' הכלים של "מלכות דאצילות" הנעשים נשמה לבריאה יצירה-עשיה, בבריאה יצירה-עשיה כמו באצילות ממש. – ענין זה של ההארה מה"ק" שהאיר בכלים דאצילות, הוא גם אחרי שנעשה פרסא ומסך בין "אצילות" ל"בריאה-יצירה-עשיה", והאור של בריאה-יצירה-עשיה אינו בכלל מהות האור שמ"אצילות", אך, כיוון של' הכלים של "מלכות דאצילות" בוקעים את הפרסא, שגם אחרי הפרסא לא יהיה זה ענין אחר לגמרי, ענין של נברא ולא אלקות, אלא הם ענין של אלקות ואשר לכן הם אור הנשמה של בריאה-יצירה-עשיה (המהווה

והנה, כמו בן מזיווג – ויחוד, ו"א וננקבא דבריאה-יצירה-עשיה – ו"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה-יצירה-עשיה, נבראו מאין ליש כל הנבראים – של עולם ה"בריאה", והנוצרים – היצורים של עולם ה"יצירה", והנעשים, – הדברים שבעולם ה"עשיה", כפי שהוסבר לעיל, הרי מ"מלכות דאצילות" ומהזיווג של "ז"א" ו"מלכות" דאצילות מתהווים הנשמות והמלאכים של עולם ה"בריאה", נבראים שהם כבר ענין של "יש", וכפי שהסביר רבנו הזקן, הרי זה על ידי כוח ה"אין סוף" הנמשך ב"מלכות" בכלל וביחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" בפרט, ומצד זה שה"ק" של "אור אין סוף" מלובש

אגרת הקדש

והנה כמו"כ 262 מזיווג זו"ן דבי"ע נבראו מאין ליש כל הנבראים והנוצרים והנעשים ע"י אור הנשמה שבתוכן שהיא אלקות מהכלים ד"ס דמל' דאצי" וגם בתוכה הארת הקו דאור א"ס המלובש באצי" עד הפרסא והארת הקו שהיה מאיר בכלים ד"ס דמל' בקע הפרסא עמהם ומאיר בהם בבי"ע כמו באצילות ממש וכן גם הקו בעצמו המלובש בסיום וסוף נה"י דא"ק שהוא סוף רגלי היושר שלו המסתיימים במל' דעשיה הנה הארת הקו מאירה משם ומתלבשת באור הנשמה והארה דהארה מתלבשת

ומזיה הנבראים של בריאה-יצירה-עשיה), הרי כך גם ההארה מה"ק" שבהם גם כן בוקעת את הפרסא אתם וגם הארת ה"ק" מאירה באור הנשמה של בריאה-יצירה-עשיה. וכן, גם ה"ק" בעצמו – לא רק הארת ה"ק" המאירה בכלים דאצילות, כי אם גם ה"ק" בעצמו, המלובש בסיום וסוף נצח-הוד-יסוד ד'אדם קדמון", שהוא סוף רגלי היושר שלו – של אדם קדמון, המסתיימים במלכות דעשיה, הנה הארת ה"ק" מאירה משם – מנצח-הוד-יסוד דאדם קדמון, ומתלבשת באור הנשמה ד' ספירות דבריאה-יצירה-עשיה שהוא אלקות. "א"ק הוא אדם קדמון, שענינו הוא – המחשבה הראשונה האוצרת בתוכה ומקיפה את כל סדר ההשתלשלות ("צופה ומביט עד סוף כל הדורות"), ומתפרטים שבמחשבה הקדומה הזו באה החיות של כל סדר ההשתלשלות, ובוזו גופא ישנם "יושר" ו"עיוגלים" – "עיוגלים" הוא ענין של "מקיף", המקיף על כל מדרגות ההשתלשלות בהשוואה

בספירות, שבגלל זה יכולה להיות מהם ההתהוות של מציאות "יש", כך גם שמיחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" מהספירות של העולמות בריאה-יצירה-עשיה מתהווים הנבראים של עולמות אלה (וכפי שיסכם רבנו הזקן, שגם בהם ישנה ההתלבשות של הארה מה"ק" של "אור אין סוף"), על ידי אור הנשמה שבתוכן, שהיא – הנשמה היא, אלקות, מהכלים ד' ספירות דמלכות דאצילות, – עשר הכלים של "מלכות דאצילות" יורדים בספירות של בריאה-יצירה-עשיה להיות הנשמה והאלקות של הספירות של בריאה-יצירה-עשיה. וגם בתוכה – ב"מלכות דאצילות", ישנה הארת ה"ק" ד'אור-אין-סוף – שמצד אור ה"ק" שהוא מעין המאור, יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין", כפי שהסביר לעיל, המלובש באצילות עד ה"פרסא", – והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה", שהאור של בריאה-יצירה-עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור של "אצילות". והארת ה"ק" שהיה מאיר בכלים ד' ספירות

ונעשים שהם מציאות של נבראים. כמו שכתוב: "תנינים וכל אשר בהם, - עשית, ואתה מניה את כלם" - שנמשכת חיות מ"אור איז סוף", מ"אתה", בכלם (בכל הנבראים). שזה ההארה בהארה דהארה של ה"קו" מ"אור אין סוף", הנמשכת להיות חיות לכל הנבראים. וכל זאת

בכחיות התפשטות החיות לתחיותם. - שבכך יש הבדל בין אופן ההתלבשות ב"אצילות", ובאור הנשמה של בריאה יצירה עשיה, ובנפש רוח וכלים של עשר ספירות בריאה יצירה עשיה, עד בכל הנבראים, אמנם מציאותו ומהותו של אור האין סוף - עצמו, אינו בגדר מקום כלל, - שנאמר שב"אצילות" נמצא "אור אין סוף" באופן אחד ובבריאה יצירה עשיה

ופרטיו - באופן אחר, אלא הוא וסובב כל עלמין - כל העולמות, בשוה, ו"את השמים ואת הארץ אני מלא" - אומר הקדוש ברוך הוא, בהשוואה אחת, - שבשם שהוא מלא בשמים כך הוא מלא בארץ, ו"לית אתר פנוי מניה" - אין מקום ומדרגה שהוא פנוי וריק ממנו יתברך, אף בארץ הלזו הנשמית, רק שהוא בכחיות מקיף וסובב, - אין הוא מאיר בפנימיות, שיורגש כפי שהחיות מורגשת. כי אם הוא באופן של מקיף והעלם, וכמו שנתבאר הפרוש - של "סובב כל עלמין", בלקיטין אמרים, - בחלק הראשון של ספר ה"תניא", ולא התפשטות והתלבשות החיות - מה שמדות ומציאות ה"אין סוף" מלא בכל העולמות - אין זה באופן של התפשטות והתלבשות החיות, לתחיותם ולהיותם מאין ליש, - שגם על ההתהוות מ"אין" ל"יש", למרות שזה על ידי כוח נעלם של "אור אין סוף", הרי זה, אבל ענין של גילוי והתפשטות להתהוות הבא על ידי הספירות והמדרגות הממשיכות ומגלות את הכוח הנעלם, כי אם - ההתפשטות לחיות ולהתהוות, באה על ידי הארה דהארה דהארה וכו' מ"ת"קו", פנוי לעיל. וגם מאורי אין סוף הסובב ומקיף לארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה בשוה, - האור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות היא רק באופן שהוא סובב ומקיף כל ארבעת העולמות בשוה, מאיר - גם אל תנו הפנימי - שהוא אור פנימי בעולמות, דרך הכלים דעשר ספירות בריאה יצירה עשיה, - שהכלים הרי מקיפים לאור המתלבש בתוך הכלים, ובהארתו תוך הכלים - נותן בהם כח ועז לברא יש מאין. - כפי שהוסבר לעיל, הרי התהוות הנבראים שבכל אחד מהעולמות, הוא על ידי הכלים של הספירות שבאותו עולם; הרי הכוח שיש לכלים של הספירות

ובאופן שוה, ש"אצילות" ו"עשיה" מוקפים יחד; ו"ישר" הוא הענין של אור פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם למדות ולמדרגת הענין, הרי רגלי הישר של אדם קדמון מסתיימים במדרגה האחרונה של עולם ה"עשיה", שהיא "מלכות דעשיה".

ועל כך הוא אומר, שהארת ה"קו" המאירה עד "מלכות דעשיה" (לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות", כי אם ענין ה"קו" המאיר ב"א"ק" (אדם קדמון) - נמצאת בכל מדרגות ההשתלשלות, עד במדרגה התחתונה של "מלכות דעשיה" הבאה מהמחשבה הקדומה ד"א"ק"). הרי ענין זה ההארה זו מה"קו" מאיר ומתלבש באור הנשמה של עשר הספירות של העולמות בריאה יצירה עשיה, שהוא

אלקות. והארה דהארה, - מה"קו", מתלבשת בנפשירות ד" ספירות בריאה יצירה עשיה, - לא רק באור הנשמה כי אם גם בנפש רוח, ו"אף גם בכל הכלים שלהם. בכלים של ספירות בריאה יצירה עשיה, למרות שאין הם אלקות, שמצד הארת ה"קו" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן "אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאיננו אלקות, אך מצד ה"קו" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה הקדומה של אדם קדמון) הארת ה"קו" באופן של הארה דהארה גם בכלים של ספירות בריאה יצירה עשיה. והארה דהארה דהארה, - כלומר המדרגה השלישית של הארה, הוא בכל הנבראים - של עולם ה"בריאה", ונוצרים - של עולם ה"יצירה", ונעשים, - של עולם ה"עשיה", שעל ידי זה מאירה בכל נברא ונוצר ונעשה הכוונה שבמחשבה הקדומה ד"א"ק", שעל הנברא ונוצר ונעשה להשלים, וכוונה זו היא החיות של הנברא ונוצר ונעשה. הענין של "הארה דהארה דהארה" הוא, שהארה איננה עצם אבל היא עדיין אותו מהות של הענין שממנו באה ההארה, כך שהארת ה"קו" היא עדיין מהות של אלקות, ואשר לכן היא מתלבשת רק באור הנשמה של הספירות שהוא אלקות. הארה דהארה כבר אינה המהות של המדרגה הקודמת, אך היא עדיין המציאות של הענין הקודם, שלכן ההארה דהארה מתלבשת בנפש רוח של ספירות בריאה יצירה עשיה, שכבר אינה המהות הקודמת (זה לא אלקות), אך זה עדיין המציאות של אותו ענין, ענין רוחני של כלים ושל ספירות, שלמרות שאין זה אלקות הרי זה גם כן מציאות של נברא. הארה דהארה דהארה היא כבר גם לא המציאות של ההארה האורגינאלית, שלכן ההארה דהארה דהארה של "קו" מתלבשת בכל הנבראים, נוצרים

ומתלבשת במציאות של נברא. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם כפי שההארה האלקית באה במציאות של נברא, זה מתגלה דוקא בנברא כזה שבנבראים עצמם הוא מהיסוד הנמוך ביותר, יסוד העפר שלמטה מאש, רוח ומים, ובנברא המורכב בעיקר מיסוד העפר, כמו הארץ הגשמית – מתבטא בגילוי הכוח והיכולת שיש דוקא בעצמות "אור אין סוף" להוות "יש מאין". כוח

זה הוא בעיקר ב"אור הסובב" ומתגלה על ידי ה"קו" דוקא, האור הפנימי, דבר זה נראה בביורר במה שהארץ מצמיחה, צמיחת "יש מאין", וכוח זה מגלה הארץ תמיד, שתמיד צומחים ממנה צמחים באופן של "יש מאין", (לא רק בששת ימי בראשית, כפי שזה היה בשאר המאמרות, כמו "ישרצו המים" וכדומה, שאז, בששת ימי בראשית, הוציאו המים מכוחם הרוחני ענין של נפש חיה שבא מהמים, אך לאחר ששת ימי בראשית כבר באה נפש חיה אחת מהשניה, ואין זה באופן של "יש מאין", ואילו הארץ – מצמיחה תמיד צמחים באופן של "יש מאין") – הרי שבארץ ישנה המעלה, שלמרות שהיא "נברא" שההארה האלקית שבה הצטמצמה באופן של הארה דהארה דהארה (שאין הוא המהות של אלקות ואפילו לא המציאות של אלקות, כי אם מציאות של נברא גשמי כפי שזה בארץ), בכל זאת נראה על ידה הכוח האלקי של התהוות "יש מאין", מצד זה שיש בה גם מהאור ה"סובב כל עלמין" וגם מאור ה"קו" שעל ידו מתגלה הכוח הסובב בענין של התהוות וחיות בנבראים. טעמו של דבר מדוע דבר זה מתגלה בארץ דוקא, יסביר רבנו הזקן להלן, הוא מפני שהארץ היא היסוד הנמוך ביותר של העולם הגשמי, ובמקום הנמוך ביותר שבו יורדת ההארה האלקית, יש בו כוח מ"אור חורר", המבטא בגילוי יותר את ה"עצם", כאור ומדריגה שלמעלה ממנה. ובלשון רבנו הזקן:

"יש מאין" (התהוות שבאה דוקא מעצמות "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין") הוא מפני שמאיר בהם מ"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין". ומאחר שההארה היא על ידי הכלים, – שיש בהם הרי ענין של גבול והתחלקות, לזאת – לכן, הם הנבראים בכחית רבוי והתחלקות – שאחד שונה מהשני, וגבול ותכלית, – למרות שהכוח להתהוותם בא מה"אור

הסובב" שהוא בלי גבול, אך, מפני שהכוח מאיר בתוך הכלים, הרי ההארה האלקית שישנה על ידי הכלים, היא בחינה של התחלקות ובאופן של גבול, וּכְפָרֵט – כפי שההארה האלקית ממנה נעשית ההתהוות, באה בגילוי, על ידי האותיות, כְּנִזְכָּר לְעֵיל. – שהאותיות יש בהן יותר ענין ההתחלקות וההגבלה מאשר הכלים. על כל פנים הרי אמר לעיל, שלא רק בספירות של העולמות, בנשמה, ובנפש רוח, ובכלים, יש גם מהאור הפנימי של "אור אין סוף" (ה"קו", שענינו אור שבשביל העולמות, אור שיאיר את העולמות באור פנימי ה"נרגש" בעולמות, כפי שחיות נרגשת), וגם מהאור הסובב ומקיף (אור שהוא למעלה מעולמות, והשפעתו בעולמות הוא רק באופן זה שהוא נשאר למעלה מהם, ואינו נרגש בהם בפנימיות). הרי לא רק שבספירות יש מכל אחד משני הסוגים שבאור, כי אם גם בכל נברא יש משני הסוגים שבאור; ההבדל מתבטא רק בכך אם זה בא בהארה, או בהארה דהארה, או בהארה דהארה דהארה: כשזה בא באופן של הארה, הרי אין זה אכן העצם מ"אור אין סוף", אך זה עדיין המהות של "אור אין סוף"; וכשזה בא באופן של הארה דהארה, אין זה גם המהות של "אור אין סוף", כי אם המציאות בלבד (כלומר, שאין זה ענין שמהותו אלקות, כי אם מציאות של אלקות בלבד); אך, כשזה בא באופן של הארה דהארה דהארה, כפי שהובר בכל הנבראים, אין זה גם לא המציאות של ההארה האלקית הקודמת, אלא זה כפי שההארה האלקית באה

יום שלישי י"א תשרי

הַגִּשְׁמִי בְּגִלּוֹי עֲצוּם, בְּיָתֵר עֵץ מִיְסוּדוֹת הָעֲלִיוֹנִים מִמֶּנּוּ, – מיסוד העפר, וכמו למשל יסודות אש, רוח ומים, וְגַם מִצְבֵּא הַשָּׁמַיִם, שְׁאִין בְּכֹחֵם וּבְכֹחֵם לְהוֹצִיא יֵשׁ מֵאִין תְּמִיד, בְּיְסוּד הָעֵפֶר

הַמְצַמֵּיחַ תְּמִיד יֵשׁ מֵאִין, הֵם עֲשֵׂבִים וְאֵילָנוֹת – הצומחים מכוח הצומח הרוחני באופן של "יש מאין". שהרי גם אלה שצומחים על ידי זריעה ונטיעה, יסביר להלן, שזה כמו "יש מאין", שכן מה שזורעים נרקב כולו בארץ, הזריעה משמשת כ"העלאת

מ"ן" בלבד (התעוררות של כוח הצומח) ובמיוחד אלה שצומחים בלי זריעה ונטיעה כלל, (וְהַמְּזֵל הַמְּכַה וְאוֹמֵר "גִּזְלִי", – שחכמינו

וְעוֹד זֹאת, יָתֵר עַל כֵּן עַל כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, הָאֵרֶה דְהָאֵרֶה דְהָאֵרֶה, – כפי שההארה האלקית באה בנברא באופן של הארה דהארה דהארה, שאז הרי זה כבר שלא בגילוי, לא המהות של

אלקות, ואפילו לא המציאות של אלקות, ובכל זאת כבר הוסבר לעיל שיש בה גם מה"קו" האור הפנימי וגם מהאור ה"סובב כל עלמין", וְכָל הַנִּזְכָּר לְעֵיל – אור ה"קו" שבה, ו"אור הסובב" שבה – בההארה האלקית שכבר באה באופן של הארה דהארה דהארה

– במציאות של נברא – הִיא מְרָאָה – ההארה האלקית הבאה מ"מלכות דאצילות", מראה את כֹּחַ וּבְכֹחֵם בְּיְסוּד הָעֵפֶר

אגרת הקדש

ועוד זאת

יתר על כן על כל הנ"ל הארה דהארה דהארה וכל קלבה הנ"ל היא מראה כחה ויכלתה ביסוד העפר הגשמי בגילוי עצום ביתר עז מיסודות העליונים ממנו וגם מצבא השמים שאין בכחם ויכלתם להוציא יש מאין תמיד כיסוד העפר המצמיח תמיד יש מאין הם עשבים ואילנות (והמזל המכה ואומר גדל היינו לאחר שכבר

מאיר האור המקיף שלמעלה מעולמות, בלי הפסק רב ביניהם, רק עגולי "אדם קדמון" – ה"עגולים" של אדם קדמון, לְבָדוּ. – שהרי במחשבה הקדומה של אדם קדמון ישנם "יושר" ו"עגולים", אור פנימי ואור מקיף, הרי היכן שמסתיים ה"יושר" והאור הפנימי

של אדם קדמון ונשארים רק העיגולים והמקיפים של אדם קדמון (שגם העיגולים של אדם קדמון הרי אינם ענין של "אין סוף" ממש כמו ה"אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין" – מאיר שם "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין", וְגַם ה"קו" מְאֹר־אֵין־סוּף הַמְסִיִּים בְּסוּם הַגְּלִי מְאִיר כַּמְּסָה לְמַעַל בְּחִינַת "אור חוֹר", – "אור חוֹר" היינו – אור שכשמגיע למקום שמעבר לו אין הוא יכול להאיר, הוא מגיע

חורה באור חוֹר ביתר חוזק וביתר אור מאשר האור הוא לפני שמגיע לאותו מקום. וכפי שהדבר באור השמש, שהאור התחתון הקרוב יותר לארץ חם יותר מאשר האור האמצעי (האור שבאמצע, בין השמש לארץ), שכן, כאשר קרני השמש מגיעים לארץ, שמעבר לה אין הם יכולים להגיע – הוא חוֹר באור חוֹר, ולכן חם יותר למטה. כך הדבר ב"אור הקו" שענינו להאיר כל הנבראים באור פנימי, הרי כאשר הוא מגיע למדרגות האחרונות של המחשבה המקיפה כל העולמות והנבראים – הוא חוֹר באור חוֹר, כְּמוֹ שֶׁ – ה"קו", הַמְלַבֵּשׁ בְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וְ"אֶבֶךָ וְאֵמָא" – חכמה-בינה וְ"אֵין אֵין וְנוֹקְבָא" – ז"א (מדות) ומלכות, דְּאֶצְלֵי לֹת - מְאִיר בְּאֹר חוֹר מְמַלְכֵי דְאֶצְלֵי לֹת, וּמְלָכֹת דְאֶצְלֵי לֹת הִיא – לכן, בְּחִינַת בְּתַר מְמַלְכָה לְמַעַלָּה, – בחישוב הספירות מלטה למעלה, מ"מלכות" לספירות העליונות, הרי "מלכות" היא בחינה של "כתר" – כנוכר לעיל באגרת קודש זו, וְ"נְעוּץ תַּחְלָתָן בְּסוּפָן". – שב"מלכות" הרי זה, שה"תחלה" של "כתר" שלמעלה מ"חכמה", נמצאת ב"מלכות", וב"קו" הרי זה, שה"תחלה" של ה"קו" נעוצה בסוף של "רגלי אדם קדמון", המסתיימות במדרגות התחתונות של עולם ה"עשיה", ביסוד העפר; וכיוון שה"קו" הרי ענינו גילוי של "אור אין סוף" – מתבטא לכן ביסוד העפר יותר בגילוי הענין של "אין סוף" בענין של "יש מאין", בענין של צמיחה, כפי שיסביר להלן. וְכֵּהָ הוּא בְּסוּם ה"קו" דְּאֹר־אֵין־סוּף הַמְסִיִּים בְּסוּם ה"יֹשֶׁר" דְּרַגְלֵי "אָדָם קְדָמוֹן" – כפי שהרגלים והמדרגות התחתונות של אדם קדמון באות באור הפנימי בהתחלקות של המדרגות, הרי בשעה שזה בא למדרגות האחרונות, שזה בתחתית ה"עשיה", במדרגות האחרונות של עולם ה"עשיה", כפי שזה יסוד העפר מְאִיר – ה"קו" בבחינה של "אור חוֹר", מְמַלְכָה לְמַעַלָּה –

ז"ל⁵ הרי אומרים שאין עשב למטה שאין לו מזל למעלה המכה בו ואומר לו גדל, הרי, שהצמיחה היא לא כולה מכוח הצומח שבארץ כי אם מה"מזל" שברקיע בא ענין הצמיחה? אומר על כך רבנו הזקן: הֵינּוּ לְאַחַר שֶׁכָּבַר צִמַח הָעֵשֶׂב, – שכבר נעשה מציאותו של "יש"

(עשב), אלא שעליו לצמוח ולגדול, ואילן שעושה פירות הרי צריך שיהיה בהם טעם, מתיקות או חמיצות, הרי זה בא מן המזל, וְאֵינּוּ אֹמְרִי לּוֹ לְצִמַח מְאִין לֵישׁ – שתתהווה מציאות העשב או האילן, אֵלָא מְקַיֵּן לְגַדְל, וְלִשְׁאֵת פְּרִי כֹל מִין וְמִין בְּפְרָטֵי פְרָטִיּוֹת. – שינם אילנות המוציאות פירות מתוקים, וישנם אילנות המוציאים פירות חמוצים וכדומה, הרי זה בא מהמזל שברקיע. ב"אור התורה" פרשת במדבר⁶

אומר ה"צמח צדק", שהמזל משפיע התעוררות בכוח הצומח שמתבטא בעשב או באילן שיצמיח, אך עצם הצמיחה הוא מכוח הצומח עצמו, ובמקום אחר ב"אור התורה"⁷ מפרש ה"צמח צדק", שענין ה"הכאה" של המזל הוא, שבשעה שהמזל מאיר על העשב או האילן שאליו הוא שייך, משפיע הדבר בעשב או באילן המשכה לשרשו, ומההמשכה לשרשו הוא הולך וגדל יותר ויותר. אֶבֶל בְּטָרִם יִצְמַח - לְמִי יֹאמֶר כֹּל מִזֶּל וּמִזֶּל לְכֹל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב בְּפְרָטֵי פְרָטִיּוֹת) – הרי אומרים שהמזל "מכה בו" (בעשב), ואומר לו "גדל", וכשהעשב אינו קיים עדיין – למי הוא אומר גדל? אלא, כאמור, הכוונה היא לאחרי שהעשב כבר קיים במציאות של "יש", על הצמיחה מקטן לגדול וכו' על כך באה האמירה והכוח מהמזל. על כל פנים, צמיחת העשבים והאילנות היא מְהִבָּח הַצֹּמַח שָׁבוּ, – שביסוד העפר שְׁהוּא – כוח הצומח הוא אֵין – לא מציאות גשמית, וְרוֹחֵנִי, וְ – אֵילוֹתָם – העשבים והאילנות, הם גְּשָׁמִיִּים. – הרי שזה ענין של "יש מאין", שכפי שהוסבר לעיל, הרי הכוח ל"יש מאין" הוא דוקא בעצמות "אין סוף" – וכוח זה מתבטא ביסוד העפר הגשמי. וְאֵין זֹאת, – מה שדוקא בארץ מתבטא בגילוי כוח ה"אין סוף" של "יש מאין", אין זה אֵלָא מְשוּם דְּרַגְלֵי "אָדָם קְדָמוֹן" – הרגלים של "אדם קדמון", מְסִיִּים בְּתַחְתִּית – עולם ה"עשיה", – ה"רגלים", המדרגות האחרונות של אדם קדמון (של המחשבה הקדומה הכוללת בתוכה כל הנבראים מהעליונים ביותר עד התחתונים ביותר), מסתיימות במדרגות התחתונות של העולם התחתון ביותר, עולם ה"עשיה", והוא יסוד העפר שבעולם ה"עשיה", וְתַחַת רַגְלָיו – מתחת למדרגות האחרונות של אדם קדמון, מְאִיר אֹר־אֵין־סוּף בְּרוּךְ הוּא הַסּוּבֵב כֹּל עֲלָמִין, – היכן שמסתיים האור הפנימי שהוא בהגבלה ובהתחלקות בעולמות,

5. ב"ר פ"י, ו. 6. ע' קצו. 7. במדבר ע' תשפו.

מהארה דהארה דהארה דהארה הגשמי, לבחינת אור הנשמה דמלכות דמלכות דעשיה, - שבאור הנשמה זו המדריגה האחרונה, שכן, "עשיה" היא הרי העולם התחתון ביותר, ו"מלכות" היא הספירה האחרונה, וב"מלכות" גופא, בעשר הספירות שבה, "מלכות דמלכות" היא האחרונה - אך, כיוון שמדובר כאן בענין אור הנשמה, שהוא אלקות ממש, מחיצוניות הכלים דמלכות דאילות, - שכאמור לעיל הם נעשים אור הנשמה לבריאה יצירה עשיה - הרי במדריגת אור הנשמה, שהיא האחרונה שבאור הנשמה - מאיר בה האור החוזר מהמדריגות האחרונות של "עשיה" (המדריגה האחרונה שבנבראים). ונותן את הכוח לגלות כוח ה"אין סוף" בענין של "יש מאין", של צמיחה, באופן תמידי. ולפי מה שכתוב בספר הגלגולים פרק ב, הובא בלקוטי אפרים - בספר ה"תניא"⁸, מתלבשת תחלה הארה זו של ה"אין" דאור-אין-סוף באור האילות שבפעולה, וממנה לבריאה ויצירה שבפעולה, ומתן לבחינת אור הנשמה דמלכות דמלכות דעשיה, ועל ידי זה יש בה ועו בסיום הכלי דמלכות דמלכות דעשיה - המדריגה וספירה התחתונה ביותר שב"עשיה", שביסוד העפר, והוא מאמר: "תדשא הארץ וכו'", - דשא - שממאמר זה בא הרי כוח הצומח, להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד (בחנית אין-סוף, - שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא ענין של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של להצמיח הוא פעולה תמידית, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח תמיד בלי סוף. הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", ולא בלבד בששת ימי בראשית, כמאמר: "ישרצו המים", ופאמר: "תוצא הארץ נפש תיה", - מאמרות אלה השפיעו רק בששת ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של "יש מאין", ואילו לאחר זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד השפיעו מאמרות אלה, שהמאמרות באים מהקמח דמלכות דמלכות דעשיה, שבו ימי

מלכות דמלכות דעשיה, - שבאור הנשמה זו המדריגה האחרונה, שכן, "עשיה" היא הרי העולם התחתון ביותר, ו"מלכות" היא הספירה האחרונה, וב"מלכות" גופא, בעשר הספירות שבה, "מלכות דמלכות" היא האחרונה - אך, כיוון שמדובר כאן בענין אור הנשמה, שהוא אלקות ממש, מחיצוניות הכלים דמלכות דאילות, - שכאמור לעיל הם נעשים אור הנשמה לבריאה יצירה עשיה - הרי במדריגת אור הנשמה, שהיא האחרונה שבאור הנשמה - מאיר בה האור החוזר מהמדריגות האחרונות של "עשיה" (המדריגה האחרונה שבנבראים). ונותן את הכוח לגלות כוח ה"אין סוף" בענין של "יש מאין", של צמיחה, באופן תמידי. ולפי מה שכתוב בספר הגלגולים פרק ב, הובא בלקוטי אפרים - בספר ה"תניא"⁸, מתלבשת תחלה הארה זו של ה"אין" דאור-אין-סוף באור האילות שבפעולה, וממנה לבריאה ויצירה שבפעולה, ומתן לבחינת אור הנשמה דמלכות דמלכות דעשיה, ועל ידי זה יש בה ועו בסיום הכלי דמלכות דמלכות דעשיה - המדריגה וספירה התחתונה ביותר שב"עשיה", שביסוד העפר, והוא מאמר: "תדשא הארץ וכו'", - דשא - שממאמר זה בא הרי כוח הצומח, להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד (בחנית אין-סוף, - שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא ענין של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של להצמיח הוא פעולה תמידית, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח תמיד בלי סוף. הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", ולא בלבד בששת ימי בראשית, כמאמר: "ישרצו המים", ופאמר: "תוצא הארץ נפש תיה", - מאמרות אלה השפיעו רק בששת ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של "יש מאין", ואילו לאחר זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד השפיעו מאמרות אלה, שהמאמרות באים מהקמח דמלכות דמלכות דעשיה, שבו ימי

מלכות דמלכות דעשיה, - שבאור הנשמה זו המדריגה האחרונה, שכן, "עשיה" היא הרי העולם התחתון ביותר, ו"מלכות" היא הספירה האחרונה, וב"מלכות" גופא, בעשר הספירות שבה, "מלכות דמלכות" היא האחרונה - אך, כיוון שמדובר כאן בענין אור הנשמה, שהוא אלקות ממש, מחיצוניות הכלים דמלכות דאילות, - שכאמור לעיל הם נעשים אור הנשמה לבריאה יצירה עשיה - הרי במדריגת אור הנשמה, שהיא האחרונה שבאור הנשמה - מאיר בה האור החוזר מהמדריגות האחרונות של "עשיה" (המדריגה האחרונה שבנבראים). ונותן את הכוח לגלות כוח ה"אין סוף" בענין של "יש מאין", של צמיחה, באופן תמידי. ולפי מה שכתוב בספר הגלגולים פרק ב, הובא בלקוטי אפרים - בספר ה"תניא"⁸, מתלבשת תחלה הארה זו של ה"אין" דאור-אין-סוף באור האילות שבפעולה, וממנה לבריאה ויצירה שבפעולה, ומתן לבחינת אור הנשמה דמלכות דמלכות דעשיה, ועל ידי זה יש בה ועו בסיום הכלי דמלכות דמלכות דעשיה - המדריגה וספירה התחתונה ביותר שב"עשיה", שביסוד העפר, והוא מאמר: "תדשא הארץ וכו'", - דשא - שממאמר זה בא הרי כוח הצומח, להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד (בחנית אין-סוף, - שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא ענין של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של להצמיח הוא פעולה תמידית, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח תמיד בלי סוף. הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", ולא בלבד בששת ימי בראשית, כמאמר: "ישרצו המים", ופאמר: "תוצא הארץ נפש תיה", - מאמרות אלה השפיעו רק בששת ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של "יש מאין", ואילו לאחר זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד השפיעו מאמרות אלה, שהמאמרות באים מהקמח דמלכות דמלכות דעשיה, שבו ימי

מלכות דמלכות דעשיה, - שבאור הנשמה זו המדריגה האחרונה, שכן, "עשיה" היא הרי העולם התחתון ביותר, ו"מלכות" היא הספירה האחרונה, וב"מלכות" גופא, בעשר הספירות שבה, "מלכות דמלכות" היא האחרונה - אך, כיוון שמדובר כאן בענין אור הנשמה, שהוא אלקות ממש, מחיצוניות הכלים דמלכות דאילות, - שכאמור לעיל הם נעשים אור הנשמה לבריאה יצירה עשיה - הרי במדריגת אור הנשמה, שהיא האחרונה שבאור הנשמה - מאיר בה האור החוזר מהמדריגות האחרונות של "עשיה" (המדריגה האחרונה שבנבראים). ונותן את הכוח לגלות כוח ה"אין סוף" בענין של "יש מאין", של צמיחה, באופן תמידי. ולפי מה שכתוב בספר הגלגולים פרק ב, הובא בלקוטי אפרים - בספר ה"תניא"⁸, מתלבשת תחלה הארה זו של ה"אין" דאור-אין-סוף באור האילות שבפעולה, וממנה לבריאה ויצירה שבפעולה, ומתן לבחינת אור הנשמה דמלכות דמלכות דעשיה, ועל ידי זה יש בה ועו בסיום הכלי דמלכות דמלכות דעשיה - המדריגה וספירה התחתונה ביותר שב"עשיה", שביסוד העפר, והוא מאמר: "תדשא הארץ וכו'", - דשא - שממאמר זה בא הרי כוח הצומח, להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד (בחנית אין-סוף, - שלא רק עצם פעולת הצמיחה שהיא ענין של "יש מאין", בא מכוח ה"אין סוף", אלא גם האופן של להצמיח הוא פעולה תמידית, ומצד כוח זה, הוא יכול להצמיח תמיד בלי סוף. הרי שגם זה הוא הענין של "אין סוף", ולא בלבד בששת ימי בראשית, כמאמר: "ישרצו המים", ופאמר: "תוצא הארץ נפש תיה", - מאמרות אלה השפיעו רק בששת ימי בראשית, שאז הוציאו המים והארץ נפשות חיות באופן של "יש מאין", ואילו לאחר זה כבר באה נפש חיה אחת מהשניה שלא באופן של "יש מאין", רק בששת ימי בראשית בלבד השפיעו מאמרות אלה, שהמאמרות באים מהקמח דמלכות דמלכות דעשיה, שבו ימי

אגרת הקדש

למעלה לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה שהוא אלקות ממש מחיצוניות הכלים דמל' דאצ'י. ולפמ"ש בס' הגלגולים פ"כ הובא בלק"א מתלבשת תחלה הארה זו של הקו דאור א"ס באור האצ'י שבפעולה וממנה לבריאה ויצירה שבפעולה ומהן לבחי' אור הנשמה דמל' דמל' דעשיה ועי"ז יש כח ועוו בסיום הכלי דמל' דמל' דעשיה שביסוד העפר והוא מאמר תדשא הארץ וכו' להיות פועל בקרב הארץ תמיד לעולם ועד (בחי' אין סוף ולא בלבד בששת ימי בראשית כמאמר ישרצו המים ומאמר תוצא הארץ נפש חיה מחכמה דמל' דמל' דעשיה שבו ימי בראשית האיר בעולם הזה הארה מאור אין סוף בחד חנם בלי העלאת מיין נוקבין כלל) להצמיח עשבים ואילות ופירות מאין ליש תמיד מדי שנה בשנה שהוא מעין בחי' א"ס שאם יתקיים עוה"ז ריבוי רבבות שנים יצמיחו מדי שנה בשנה אלא שיש מהן ע"י העלאת מ"ג והם הזרועים והנטועים ואעפ"כ הם כמו יש מאין שהגרעין הנטוע אין לו ערך כלל לגבי הפרי וגם נגד כל האילן עם הענפים והעלין וכן במיני זרעונים וירקות וגם במיני תבואה להתהוות מאות גרעינין מגרעין א' הוא כמו יש מאין ומכ"ש הקשין והשבלים והנה הפירות שע"י העלאת מ"ג

בראשית האיר בעולם הזה הארה מאור-אין-סוף ב"חכד חנם", בלי העלאת "מיין נוקבין" כלל), - בלי שום התעוררות מהמטה (מהמקבל), הנקראת "העלאת מיין נוקבין", שהנוקבא (המקבל) מעלה ומעוררות בהתעוררות שלה מלמטה - התעוררות מלמעלה. הרי, הסדר אחרי ז' ימי בראשית, שמן ההכרח שתהיה העלאת מיין והתעוררות מלמטה כדי לעורר התעוררות מלמעלה; אך, בימי בראשית האירה הארה מ"אור אין סוף" בחד חנם, בלי העלאת מיין כלל, ולכן השפיעו אז המאמרות "ישרצו המים" ו"תוצא הארץ" ענין של "יש מאין", ואילו כוח הצומח מהמאמר "תדשא הארץ" - משפיע תמיד, להצמיח עשבים ואילות ופירות מאין - מכוח הצומח הרוחני, ליש - ליש" הגשמי, העשבים, האילות והפירות, תמיד מדי שנה בשנה, שהוא - להצמיח תמיד מדי שנה בשנה, הוא מעין בחינת "אין-סוף", - שהוא ענין אין-סופי, לא מסתיים אף פעם הכוח בארץ להצמיח, שאם יתקיים עולם זה רבוי רבבות שנים - יצמיחו מדי שנה בשנה. אלא שיש מהן - מהעשבים, מהאילות ומהפירות, הבאים על ידי העלאת "מיין נוקבין", - שיש משוהו המעורר את כוח הצומח שיצמיח, והם הזרועים והנטועים, - העשבים הנזרעים והאילות הנטועים, הרי הזרעים הם "העלאת מיין" לכוח הצומח, ואף על-פי-כך - למרות שהם זרועים ונטועים, הם כמו יש מאין, שהגרעין הנטוע אין לו ערך כלל לגבי הפרי, וגם - שבכך אין ערך והשוואה, נגד כל האילן עם הענפים והעלין, - שבכך אין ההבדל כל כך באיכות כמו לגבי הפרי שיש בו טעם ואילו לגרעין שנזרע אין טעם, אך, קיים הבדל גדול ואין השוואה בכמות, של האילן וענפיו ועליו לגבי הגרעין, הרי צמיחתם של הפירות ושל האילן היא ענין של "יש מאין", למרות שזה בא על ידי זריעת הגרעין, וכן במיני זרעונים וירקות, וגם במיני תבואה להתהוות מאות גרעינין מגרעין אחד, הוא כמו יש מאין, ומכלל שכן - לא גרעיני החטה שהם אותו מהות של הגרעין, אלא הקשין והשבלים. - שאינם אותו מהות ממש כמו הגרעין - הרי הם בודאי

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פ"ו (בהג"ה), פ"ח. וראה ג"כ שם ספנ"א וספנ"ב". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לאחרי אומרו 'תמיד' מהו 'מדי שנה בשנה' (מעין סתירה מזל"ז), משא"כ לעיל (קלב, סע"א): תמיד (וכן יהי') לעו - וכהמשך (בחי' א"ס). וילי"פ עפמ"ש אגה"ק סו"ס יד: וז'ש תמיד כו' אעפ"כ אינה כו' אלא שבכל שנה ושנה כו'".

הנמשכים על ידי "העלאת מין" (התעוררות מלמטה) של עבודת האדם, יש בהם מעלה עליונה יותר מאשר האורות הנמשכים ב"אתערותא דלעילא" (בהתעוררות מלמעלה) בלבד, בלי ההתעוררות ועבודת האדם למטה, (שהוא תכלית פריאת האדם), – שעל ידי עבודתו יומשכו אורות נעלים יותר בכל העולמות, כמו שנתבאר במקום אחר.

"יש מאין". והנה¹⁰, הפרות ש – צומחים על ידי העלאת מין נוקבין, – התעוררות מלמטה, היא הדיעה והנטיעה – הם משפחים מאד מאד מהעולים מאליהן מכה הצומח לבדו שפארין, – בלי נטיעה וזריעה, ומה נשפיל – בענין המשכות אורות עליונים – שיומשכו ב – עולמות אצילות פריאת יצירה עשיה – שהאורות

אגרת הקדש

היא הזריעה והנטיעה הם משובחים מאד מאד מהעולים מאליהן מכה הצומח לבדו שבארץ ומוזה נשכיל המשכות אורות עליונים באבי"ע (שהוא תכלית בריאת האדם) כמ"ש במ"א.

יום רביעי י"ב תשרי

של "עשיה", שמתגלית שם – בתחתית העשיה, ביתר עז, הארה דהארה כו' – כלומר, הארה דהארה שהארה בעפר הגשמי, מאוראין סוף הסוכב כל עלמין, – המקיף וסובב כל העולמות בשווה, ומת"קו" אוראין סוף שפסיוס דגלי הישר" ד'אדם קדמון" – המדרגות

האחרונות של האור הפנימי שבעולמות – מאירה שם ההארה האלקית פכחנית "אור חזר", – באור מחזק יותר מאשר במדרגות העליונות, פנוקר לעיל. ויוכן היטב בזה טוב מעם ודעת, מה שפלאכים עליונים שבמרכבה פני שור" ופני נשר" – שבמרכבה, נהנים מאד ונזונים ומסתפקים מרוח הבחמה והעוף העולה אליהם מהקרבות שעל פני המנופה, – כמו שכתוב¹⁵: "את קרבני לחמי לאישי", כלומר, שהמלאכים העליונים שהם בבחינה של "אישי", הרי זה

להם לחם ומזון, ובקדוק לשון החרה תקדוש¹⁶: "ואתהניין מיסודא ועפרא דילהון". – והם נהנים מהיסוד ומהעיקר שלהם, כלומר, שההמשכה הנמשכת למלאכים על ידי ענין הקרבות היא מהיסוד ומהעיקר שלהם – משרשם – שכן, כאמור, זה מ"האור החזר" של "אור אין סוף". ואחרי הדברים והאמת האלה – שהוסברו כאן, דעת לנבון נקל להבין, על ידי כל הנזכר לעיל, נדל מעלת המצות מעשיות, – מצוות הנעשות בדברים גשמיים, על ידי האברים הגשמיים של האדם, אשר הן – המצוות המעשיות,

ומזה – ממה שהוסבר לעיל, שבתחתית העשיה (במדרגות האחרונות של עולם ה"עשיה") מאיר באור מחזק יותר באופן של "אור חזר" מ"אור אין סוף" ה"סוכב כל עלמין" ומאור ה"קו" – הרי מזה יוכן היטב בענין סדר מדרגות: דומם צומח חי מדרב, שהן – כפי שזה בא בר' היסודות

מהם מורכב כל נברא, הרי הם פחינות: עפר – (הנ"ל), מים אש רוח, שאף שהחי הוא למעלה מהצומח¹¹, והמדבר למעלה מהחי – אף על פי כן – סוג החי נזון וחי מהצומח, והמדבר – האדם, מקבל חיותו משניהם, – מצומח ומחי, וגם חכמה ודעת, – מקבל האדם מצומח ומחי, ש"אין התינוק יודע לקרות אבא' ואמא' עד שיטעם קל טעם דגן כו", – כפי שהגמרא אומרת בברכות¹², ו"עדן לא אכילנא בשרא דתורא כו", – כפי שהגמרא אומרת בבבא קמא¹³ שרא שאל שאלה

אצל ר' נחמן, ענה לו למחרת בסברא משופרת יותר, ואמר על כך, מה שלא אמרתי לך זאת אתמול בערב, הרי זה מפני שלא אכלתי עדיין אז בשר שור ובמילא דעתי לא היתה צלולה כל כך. הרי שבשר מן החי מוסיף בשכל המדבר. שלכאורה לא מובן, מדוע יהיה החי זקוק לצומח שלמטה ממנו, ומדוע יהיה המדבר זקוק לצומח ולחי שהם למטה ממנו? אלא כפי שהוסבר לעיל יוכן הדבר היטב, כי הוא פחינת "אור חזר" מ"מטה למעלה", – מהמדרגות התחתונות לעליונות, מתחתית העשיה, – מהמדרגות התחתונות

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה "והנה – במ"מ" – מה ענינו כאן? – וי"ל שהוא בהמשך להנ"ל במעלת המצות מהסוף בכלל (ולחסיים במעלות מצות מעשיות) – דאף בכל הענינים הנשפעים גם עתה "בחסד חנם" – כשנעשה ע"י מצוה ותפלת האדם הם משובחים מאד מאד. ולהעיר מלקו"ת במש"ג בשלילת טענת המרגלים טובה הארץ מאד מאד". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בנוגע להתהוותו – ובכ"ז ניוון כו' (עפ"ז מובן דלא נזכר כאן עפר – הדכל הי מן העפר. וי"ל שלכן גם לאחר שנתהווה זקוק וניזון ממנו)". 12. מ, א. 13. עא, סע"א ואל"ך. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל "ארי" סתם מן האש האוכל הקרבן אדם משרוון ורעות רוח" רוח נשברה דאדם המקריב (ואה"ת שם)". 15. פינחס כח, ב. 16. ח"ג רמא, א.

הן תכלית ירידת הנשמות לעולם הזה הנשמי, כמו שכתוב¹⁷: "היום לעשותם", – שהיום דוקא, בעולם הזה, בעולם המעשה, יש לקיים מצוות מעשיות, הנעשות בדברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מעצמות "אור אין סוף", ושיש בהם הכוח הנעלם שמצד עצמות "אור אין

סוף", ועל ידי המצוות שעושים בדברים אלה מתגלה הכוח הנעלם, ו"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"¹⁸:

אגרת הקדש

ירידת הנשמות לעוה"ז הגשמי כמו"ש היום לעשותם ויפה שעה א' בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב. ע"כ מצאנו מבי"ק:

עד כאן – אומרים מדיפסי אגרת הקדש, מצאנו מכתב ידו תקדושה. – של רבנו הזקן (שכתב אגרת זו לפני הסתלקותו)

יום חמישי י"ג תשרי

רפות לעשות זאת בפועל. בכתב דמים – מעות ארץ ישראל – מדי שבת בשבתו, ולפחות מדי חדש בחדשו¹⁹, מערכו הקצוב לערך שנה, – יחלקו את הכסף המוקצב לכל השנה במנות שבועיות או לפחות במנות חדשיות. וכל כסף הקדשים אשר עלה על לב איש להתנדב בלי נדר לפרנסת אחינו יושבי ארץ הקדש, מדי שנה בשנה. – כפי הנראה רוצה רבנו הזקן להוסיף כאן, שלא רק את הסכומים שקבעו לתת בשנים קודמות יחלקו עתה במנות שבועיות או חדשיות, אלא גם אם עלה במחשבתו של משהו לתת סכום גדול יותר מאשר בשנים הקודמות, יקיים גם הוא בקשה זו לתת את הסכום הנוסף במנות שבועיות או חדשיות. כי הנה, מלבד הידוע לכל גדל מעלת הזריזות בכל המצות הנאמר ונשנה בדברי רז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו' וזריזותי דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם כי העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א ע"ה בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו' והרי כמה וכמה

אגרת קודש זו כותב רבנו הזקן, לעורר את אלה שקיבלו על עצמם לתת סכום כסף מסויים במשך השנה ל"כולל חב"ד", לתמוך בלומדי תורה ועוסקים בעבודת ה' בארץ ישראל.

ההתעוררות היא, שלא יחכו לסוף השנה ויתנו או את כל הסכום, כי אם יחלקו את הכסף למנות שבועיות או לפחות חדשיות, שכן, מלבד מעלת הזריזות בכל מצוה בכלל ובצדקה ביחוד, ישנה מעלה נוספת בנתינת סכום הכסף (שרוצים לתת במשך השנה) במנות מרובות, כפי שיסביר טעמו של דבר.

מתחיל רבנו הזקן אגרתו זו בברכה לבני ישראל הנקראים בכלל "אוחבי שמו"¹⁹, מצד האהבה שיש בבני ישראל להקדוש ברוך הוא, ובמיוחד אלה שנותנים לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ ישראל – נקראים הם במיוחד "אוחבי שמו", שכן, ארץ ישראל היא הרי ארץ אשר עיני ה' אלקך בה²⁰, מאירה שם המשכה פנימית משם הוי", ושם הוי"ו הוא הרי "שמו" המיוחד של הקדוש ברוך הוא.

כא. אחר דרישת שלומם, במשפט לאוחבי שמו, – של הקדוש ברוך הוא. אל המתנדבים פעם, לעשות צדקת ה' עם ארצו הקדושה, לתת מדי שנה בשנה חק הקצוב מעות ארץ הקדש, – לתמוך ביושבי ארץ הקדש, ארץ ישראל, תפנה ותבונן במהרה בימינו, אליהם תפא מלתי²¹, ותול פטל אמרת²², – כלומר, רבנו הזקן קורא ופונה אליהם – לזרו לזריזים, – בהתאם לביטוי²³ "אין מזורזין אלא למזורזין", ולחזק ידים רפות²⁴, – כלומר, שברצון ובלב לא חסר; קיים הרצון והרגש לתת²⁵, אלא שהידיים

אשר עלה על לב איש להתנדב בלי נדר לפרנסת אחינו יושבי ארץ הקדש, מדי שנה בשנה. – כפי הנראה רוצה רבנו הזקן להוסיף כאן, שלא רק את הסכומים שקבעו לתת בשנים קודמות יחלקו עתה במנות שבועיות או חדשיות, אלא גם אם עלה במחשבתו של משהו לתת סכום גדול יותר מאשר בשנים הקודמות, יקיים גם הוא בקשה זו לתת את הסכום הנוסף במנות שבועיות או חדשיות. כי הנה, מלבד הידוע לכל גדל מעלת הזריזות בכל המצות, הנאמר ונשנה בדברי רז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו' וזריזותי דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם כי העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א ע"ה בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו' והרי כמה וכמה

אגרת הקדש

כא אד"ש כמשפט לאוחבי שמו אל

המתנדבים בעם לעשות צדקת

ה' עם ארצו הקדושה לתת מדי שנה בשנה חוק הקצוב מעות אה"ק תוב"ב אליהם תמוף מלתי ותול כטל אמרתי לזרו לזריזים ולחזק ידים רפות כמותן דמים מעות א"י מדי שבת בשבתו ולפחות מדי חדש בחדשו מערכו הקצוב לערך שנה וכל כסף הקדשים אשר עלה על לב איש להתנדב בלי נדר לפרנסת אחינו יושבי אה"ק מדי שנה בשנה. כי הנה מלבד הידוע לכל גדול מעלת הזריזות בכל המצות הנאמר ונשנה בדברי רז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו' וזריזותי דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם כי העקדה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת א"א ע"ה בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך כו' והרי כמה וכמה

שמוקדם יותר, הנאמר ונשנה בדברי רז"ל: "לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו"²⁷, וזריזותיה דאברהם אבינו עליו השלום – וזיזותו של אברהם אבינו ב"עקידה", היא העומדת לעד, לנו ולבנינו עד עולם, כי העקדה עצמה – שהקדוש ברוך הוא זוכר תמיד זכותה לבני ישראל, אינה נחשבת כל כך לנסיון גדול לערך מעלת – ומדריגת אברהם אבינו עליו השלום, – זה טעם אחד מדוע אין העקידה עצמה נחשבת לנסיון גדול כל כך לגבי אברהם אבינו, מצד מעלתו ומדריגתו הגדולות, טעם שני, הוא: בשגם – בלקחנו גם בחשבון, כי ה' דבר בו: "קח נא את בנך כו"²⁸, – שיקח את יצחק לעקידה, ויחרי – היו פמה ופמה קדושים

17. ואתחנן ז, יא. עירובין כב, א. 18. אבות פ"ד מ"ז. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה לעיל באגה"ק ס"ה דע"י צדקה עביד שמא קדישא וצדקה ניתנת מחמת מדת החסד שפנימיותה אהבה". 20. עקב יא, יב. 21. ע"פ איוב כט, כב. 22. האזינו לב, ב. 23. מכות כג, א. ספרי במדבר א. 24. ע"פ ישעי' לה, ג. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כהמשך שהמדובר באלה שעלה על לבם להתנדב כו". 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להיעיר דבכתוב (ישעי' בסופו) מדי שבת – הכוונה לשבת סוף השבוע ומדי חודש – לראש החודש". 27. נזיר כג, ב. ב"ק לח, ב. 28. וירא כב, ב.

בְּלִנְהָ³⁴ – בכך, שהיא המנגנה ומצילה פְּרוּתֶיהָ – הניתנים בְּעוֹלָם הַנְּהָ³⁵ מִמֵּי פְּרָעָנִיּוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת, כְּדָרְכֵיב: – כמו שכתוב³⁶: "וְצִדְקָה תַצִּיל מִמּוֹת", וְכָל שָׁכֵן – זה מציל מִשְׂאֵר מֵינֵי יִסּוּרִים הַקְּלִיִּים מִמּוֹת – הרי כָּל שָׁכֵן שְׂמוּב לָנוּ גַם בְּעוֹלָם הַזֶּה

שְׂמָסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדוּשַׁת ה' גַּם כִּי לֹא דָבַר ה' בָּם; – כיצד, איפוא, זה יכול להיחשב לנסיין גדול כל כך לגבי אברהם אבינו, בשעה שהוא נצטוו על כך מהקדוש ברוך הוא בעצמו? רק – הגדלות של העקידה היא בכך, שְׂאֲבָרְהֶם אָבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלֹם

עֲשֵׂה זֹאת בְּזִרְיוֹת נִפְלְאָה, – וְיִשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבוֹקֵר²⁹, וְיַחְבוּשׁ אֶת חַמּוּרוֹ²⁹, חָבַשׁ בַּעֲצֻמוֹ אֶת הָאוֹכֵף שֶׁל הַחַמּוּר, וְלֹא צִיּוּה וְלֹא חִיבָה שְׂמִישָׁהוּ אַחַר יַעֲשֶׂה זֹאת³⁰, לְהִרְאוֹת – גַּם לְאַחֲרִיִּים, שְׂמַחְתּוֹ וְחִפְצוֹ – תַעֲנוּגוֹ הַפְּנִימִי, לְמִלְאֵת רְצוֹן קוֹנֵו וְלַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיֹצְרוֹ. – בַּאֲחַד מִמְאֲמָרָיו, מִ"ב

אגרת הקדש

קְדוּשִׁים שְׂמָסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדוּשַׁת ה' גַּם כִּי לֹא דִיבַר ה' בָּם רַק שֵׁא"א ע"ה עֲשֵׂה זֹאת בְּזִרְיוֹת נִפְלְאָה לְהִרְאוֹת שְׂמַחְתּוֹ וְחִפְצוֹ לְמִלְאוֹת רְצוֹן קוֹנֵו וְלַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיֹצְרוֹ וּמִמֵּנוּ לְמַדּוֹ רו"ל לְקִיּוֹם כָּל הַמְּצוֹת בְּכָלל וּבִפְרָט מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה הַעוֹלָה עַל כוֹלְנָה הַמְּגִינָה וּמַצִּילָה בְּפִירוּתֶיהָ בַּעוֹה"ז מִכָּל מֵינֵי פּוֹרְעָנוּת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת כְּדָרְכֵיב וְצִדְקָה תַצִּיל מִמּוֹת וּכ"ש מִשְׂאֵר מֵינֵי יִסּוּרִים הַקְּלִיִּים מִמּוֹת כ"ש שְׂמוּב לָנוּ גַם בַּעוֹה"ז לְהַקְדִּימָה כָּל מַה דֹּאפְשֵׁר שֶׁהָרִי אָדָם נִדוֹן בְּכָל יוֹם:

שְׂנוּגַע לוֹ לִגְבֵי הַמְּשַׁפֵּט שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ הַזְכוּת שֶׁל צִדְקָה הַמְּגִינָה וּמַצִּילָה. עַד כֵּאֵן דָּן רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן בְּמַתָּן סְכוּמֵי הַכֶּסֶף, שֶׁהַתְּנַדְּבוּ לַתָּת בְּאוֹפֵן שְׁנַתֵּי עֶבֶר אֶרֶץ הַקְּדוּשָׁה, כָּל שְׁבוּעָה אֶת הַחֶלֶק שֶׁל הַשְּׁבוּעָה, אוֹ לְכָל הַפְּחוֹת כָּל חוֹדֵשׁ אֶת הַחֶלֶק שֶׁל הַחוֹדֵשׁ – מִצַּד עַנִּין הַזִּרְיוֹת. לְהֶלֶן מוֹסִיף רַבְּנּוּ הַזֶּקֶן פְּרִט וּמַעֲלָה נוֹסְפִים בְּאִי"לְחֻכּוֹת עַד סוֹף הַשָּׁנָה: הַמַּעֲלָה מִתְּבַטֵּאת גַּם בּוֹיּוֹךְ הַנֶּפֶשׁ הַבֵּא מִצַּד הַעֲבוּדָה שֶׁל צִדְקָה, שְׂכָל פַּעַם שֶׁהוּא נוֹתֵן נְתִינָה וְעוֹשֶׂה פְּעוּלָה בַּעֲבוּדַת הַצִּדְקָה, הוּא עוֹשֶׂה כָּל פַּעַם פְּעוּלָה שֶׁל זִיכּוֹךְ הַנֶּפֶשׁ, וְגַם בְּכֵךְ שֶׁהַצִּדְקָה פּוֹעֶלֶת לְמַעֲלָה יַחּוּד בְּסִפְרוֹת וּבִפְרָצוּפִים עֲלִיוֹנִים – הָרִי בְּכָל נְתִינָה שֶׁל צִדְקָה הוּא גּוֹרֵם מַחֲדָשׁ אֶת הַיַּחּוּד לְמַעֲלָה³⁸.

בְּתַמּוֹ תִּשְׁ"ט³¹, מִסְבִּיר כ"ק אֲדַמּו"ר מְהוֹרֵי"צ נ"ע, שֶׁעֲבוּדַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה הִיא לְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל אַחֲרִיִּים. בַּהֲתַאֵם לְכֵךְ יִכּוּלִים לְבַאֵר, שְׂכִיּוֹן שֶׁבַענִין הַעֲקִידָה הִיטָה הַעֲבוּדָה בְּמַהוּפֵךְ מִמַּהוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ (שֶׁהָרִי אַבְרָהָם הוּא מֵדַת הָאֵהָבָה, וְהַעֲקִידָה הִיטָה עַנִּין שֶׁל גְּבוּרָה), "עֲתָה יִדְעֵנִי כִּי יִרְאֵ אֱלֹקִים אֲתָה"³², שִׁזָּה עַל דֶּרֶךְ עֲבוּדַת בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה הַמַּעֲמִיד אֶת עַצְמוֹ בְּמַהוּת אַחֲרָת, לְכֵן רָצָה אַבְרָהָם אָבִינוּ לְהִרְאוֹת גַּם לְאַחֲרִיִּים אֶת שְׂמַחְתּוֹ וְעוֹנֵגוֹ בְּקִיּוֹם רְצוֹן הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא בַּעֲנִין זֶה, וּמִמֵּנּוּ – מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ – וּבְכּוֹחַ שֶׁהוּא הַעֲנִיֵן לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדּוֹרוֹת, לְמַדּוֹ ר"ן³³ לְקִיּוֹם כָּל הַמְּצוֹת בְּכָלל, – שִׁישׁ לְקִיּוֹם כָּל מַצוּה בְּזִרְיוֹת, וּבִפְרָט מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה הַעוֹלָה עַל

יום שישי י"ד תשרי

נְתִינַת הַצִּדְקָה בְּמִנּוֹת רַבּוֹת, לַתָּת פַּעַם וְעוֹד פַּעַם וְכו', יֵשׁ בְּכֵךְ מִשּׁוֹם עַנִּין שֶׁל עֲבוּדָה – רֵאִינוּ וּמַצִּאֵנוּ בַּעֲבוּדַת הַצִּדְקָה מַעֲלָה פְּרָטִיּוֹת גְּדוֹלָה וְנִפְלְאָה אִין עֲרוֹךְ אֱלִיָּה, – לֹא מַעֲלָה גְּדוֹלָה וְנִפְלְאָה סְתָם, אֲלֵא מַעֲלָה שֶׁהַמַּעֲלּוֹת הָאֲחֵרוֹת אִינָן בַּהֲשׂוּאָה כָּלל אֱלִיָּה, לְהִיּוֹת מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה – נְתִינַת הַצִּדְקָה בְּפּוֹעֵל, לֹא הַתְּנַדְּבוֹת לְכֵךְ שֶׁהִיא יִכּוּלָה לְהִיּוֹת לְהַתְּנַדְּב

אֶךְ גַּם זֹאת מַצִּאֵנוּ רֵאִינוּ בְּעֲבוּדַת הַצְּדָקָה, – בַּעֲנִין הַעֲבוּדָה שִׁיְהוּדִי מְתִיּוּגַע כְּגַד טַבַּע נַפְשׁוֹ, לַתָּת צִדְקָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מִסְתַּבֵּר לוֹ מִצַּד טַבַּע נַפְשׁוֹ, כְּפִי שְׁהוֹסֵבֵר בְּאַגְרַת הַקְּדוּשָׁה סִימָן י"ב הַהֲבֵדֵל בֵּין "מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה" לְ"עֲבוּדַת הַצִּדְקָה", שֶׁ"מַּעֲשֵׂה הַצִּדְקָה" הִיא נְתִינַת הַצִּדְקָה עַל דֶּרֶךְ הַרְגִּיל, וְאִילוֹ הָאוֹפֵן הַנַּעֲלָה יוֹתֵר בְּ"עֲבוּדַת הַצִּדְקָה" הוּא כִּשְׁנַתִּינַת הַצִּדְקָה הִיא

אגרת הקדש

אֶךְ גַּם זֹאת מַצִּאֵנוּ רֵאִינוּ בַּעֲבוּדַת הַצִּדְקָה מַעֲלָה פְּרָטִיּוֹת גְּדוֹלָה וְנִפְלְאָה אִין עֲרוֹךְ אֱלִיָּה לְהִיּוֹת מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה נַעֲשִׂית בְּפַעְמִים רַבּוֹת וְכָל הַמְּרַבָּה ה"ז מְשׁוּבָח וְלֹא בְּפַעַם א' וּבְבַת אַחַת גַּם כִּי הַסֵּךְ בְּפַעַם אַחַת לְכָל הַשָּׁנָה, אֲלֵא עַצֵּם הַמַּעֲשֵׂה שֶׁל נְתִינַת צִדְקָה תְּהִיָּה נַעֲשִׂית בְּפַעְמִים רַבּוֹת, וְכָל הַמְּרַבָּה – וְנוֹתֵן אֶת הַצִּדְקָה בְּמִנּוֹת רַבּוֹת, הָרִי זֶה מְשַׁבָּח, וְלֹא בְּפַעַם אַחַת וּבְבַת אַחַת, – לַתָּת אֶת

לְמַעֲלָה לְגַמְרֵי מְטַבַּע נַפְשׁוֹ וְרִגְלִילוֹתָהּ, שֶׁהָרִי הוּא מְתִיּוּגַע עִם עַצְמוֹ בִּיגִיעָה גְּדוֹלָה לַתָּת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הוּא רִגִיל לַתָּת; הָרִי אִפִּילוֹ כִּשְׁהַסְכּוֹם שֶׁהוּא נוֹתֵן אִינוּ לְמַעֲלָה לְגַמְרֵי מְרִגְלִילוֹתָהּ, אֲלֵא עַצֵּם

29. שם, ג. 30. ראה פרש"י שם. 31. סה"מ תש"ט ע' 184. 32. וירא שם, יב. וראה סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 642. 33. פסחים ד, א. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיה"א רפי"ב". 35. פאה פרק א' משנה א'. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה אגה"ק ס"ג". 36. משלי י, ב. 37. ר"ה טז, א. 38. על הסברא שכוונת רבנו הזקן בכך, שגם לא יתנו סכום גדול של צדקה בתחילת השנה, אלא לחלקו לשבועות או לחודשים - כתב הרבי שליט"א: "לפירוש זה מצוה אדה"ו לא ליתן כל הסכום בתשרי - כ"א רק חלק החדשי 1/12 ולעכב השאר, וליתן מדי חדש לא יותר מ-1/12 וכו'". וזה בא בהמשך לבי' הפלאת הזרירות! ופשיטא דכוונתו אך ורק - באם אינו בניגוד כלל לזרירות וקדימת הנתינה. כן מובן שכ"ז בצדקה איזו שתהי' - ל"ד דאה"ק. וזיל בתר טעמא'. וכמדומה שנק' נוסף על פיה"מ - בתורת פס"ד בלבושי שרד ה' צדקה סק"ג סקרט"ו. הובא בדי"ה להבין כו' כל פירוטה (להצ"צ, נדפס בפ"ע - עיי"ש בכהנ"ל בארוכה), וכנראה השייכות דבי' הנ"ל לגביית כסף הכולל (ודכללות האגה"ק) : המשלוח לאה"ק אז - ה' ע"י שליח מדי שנה בשנה (וגובים היו זהובים בעיירות אחת ככו"כ חדשים) (כמבואר בכ"כ מכ' רבותינו). ועפ"ז - מהי התועלת בנתינה מדי שבת בשבתו כו' להגבאי בכל עיר? וע"ז בא הבי' באגה"ק: (א) זרירותו כו', (ב) רוב המעשה". עד כאן לשונו הקדוש של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

כל הסכום בפעם אחת, גם כי הסך הכולל אחד הוא, – בכל זאת מעלה גדולה ונפלאה שאין ערוך לה בנתינת הסכום במנות רבות, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה³⁹ ששנו חכמים ז"ל⁴⁰: "והכל לפי רוב הפעשה" – שהרמב"ם בפירוש המשניות שלו

מפרש ומדייק שזה לא "לפי גודל המעשה" כי אם "לפי רוב המעשה" – שהמעשה הטוב נעשה בפעמים רבות. והרמב"ם מפרש, למשל כשאחד יתנדב לתת אלף⁴¹ זהובים בבת אחת, הרי זה אמנם מעשה גדול, אך אין זה נעשה כל כך קנין בנפש, מאשר כשהוא נותן אלף זהובים באלף פעמים, שכן על ידי כל נתינה נעשה הדבר יותר קנין הנפש, קנין ויכוך בנפשו.

להלן יסביר רבנו הזקן, שמלבד היכוך שנעשה בנפשו על ידי נתינת הצדקה בפעמים רבות, נעשה על ידי כל נתינה יחוד עליון

למעלה, והנה, מלבד כי הרמב"ם ז"ל באר היטב מעמו ונמוקו, – מדוע יש מעלה גדולה בנתינת הסכום בפעמים מרובות, פרי לזכר הנפש על ידי רבוי הפעשה, – על ידי עשיית המעשה הטוב בפעמים רבות – הרי לבד זאת, הנה מקרא מלא דבר הכתוב: "פעלת צדקה לחיים", – הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים" שבסוף ה"תניא", לעיין בפסוקים במשלי י, טז, שם כתוב "פעולת צדיק לחיים" (לא המלה "צדקה" כי אם המלה "צדיק") ובמשלי יא, שם כתוב "כן צדקה לחיים", שם אכן כתוב "צדקה לחיים", אבל המלה המקדימה היא לא "פעולת צדקה" כי אם "כן צדקה", והרבי שליט"א אומר שם ב"הערות ותיקונים": "וצע"ג, שכן, בשני הפסוקים לא כתוב הלשון "פעולת צדקה לחיים", שרבנו הזקן מביא כמקרא מלא "פעולת צדקה לחיים". כפי הנראה אין הרבי שליט"א רוצה להסתפק במה שיכולים לפרש ש"פעולת צדיק", היא צדקה, וכשהפסוק אומר ש"פעולת צדיק לחיים" הכוונה שהפעולה של צדקה (על דרך כמו "צדיק ה' צדקות אהב"⁴²) לחיים – אין הרבי, כפי הנראה, רוצה להסתפק בכך, שכן, כשאומרים "מקרא מלא דיבר הכתוב", צריך הדבר להיות בפירוש בפסוק, בלי ההוספה שפעולתו של צדיק היא צדקה, ולכן זה צע"ג שבפסוק אין אנו מוצאים המלים "פעולת צדקה לחיים". דהיינו שפעולתה וסגולתה של צדקה, היא להמשיך חיים עליונים – האופן העליון יותר של

חיים, מחיי החיים אין סוף ברוך הוא – להמשיך זאת לארץ החיים, – ל"מלכות דאצילות" הנקראת "ארץ החיים", זה "ארץ", המדריגה התחתונה ביותר בספירות, וממנה באים ה"חיים" לכל הנבראים, נוצרים ונעשים – ימשיכו בה מ"ד"א (מדות) דאצילות

אגרת הקדש

הכולל אחד הוא כמו"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ששנו חכמים ז"ל והכל לפי רוב המעשה:

והנה מלבד כי הרמב"ם ז"ל ביאר היטב מעמו ונימוקו כדי לזכר הנפש ע"י רבוי המעשה הנה מקרא מלא דיבר הכתוב פעולת צדקה לחיים דהיינו שפעולתה וסגולתה להמשיך חיים עליונים מחיי החיים א"ס ב"ה לארץ החיים היא שכינת עזונו שעליה נאמר ואתה מחיה את כולם והיא סוכת דוד הנופלת עד עפר וכמארו"ל גלו לאדום שכינה עמהם כו' כי באתערוותא דלתתא להחיות רוח שפלים דלית ליה מגרמיה כלום אתערוותא דלעילא ובפרט בהתנדב עם להחיות יושבי ארץ החיים ממש וד"ל. וכל משכיל על דבר גדול ונפלא כזה ימצא טוב טעם ודעת כמה גדולים דברי חכמים ז"ל שאמרו הכל לפי רוב המעשה דהיינו מעשה הצדקה הנעשה בפעמים רבות להמשיך חיים עליונים ליחד יחוד עליון פעמים רבות. והיינו

שהיא המדריגה האחרונה של "עולמות אין סוף", וה"חיים" של ז"א ומדות דאצילות הם בחינה של "חיי החיים", היא "שכינת עזונו", – הנותן חוץ וחיות בנבראים, שעליה נאמר⁴³: "ואתה מחיה את כלם", – את כל הנבראים, "אתה" מוסב על "מלכות דאצילות", האותיות מאל"ף עד תי"ו עם ה' המוצאות שזן מקור האותיות, שזה המלה "אתה" א' ת' ה'⁴⁴, והיא סבת דוד הנפולת עד עפר, – שבזמן הגלות, השכינה שנקראת "סוכת דוד" היא בגלות ובירידה עד עפר⁴⁵, ובמאמר דין"ל⁴⁶:

"גלו לאדום – הגלות האחרונה שלנו, שכינה עמהם – בגלות, כו", – הרי כיוון שזו הגלות האחרונה והתחתונה – ירדה השכינה עד למדריגות התחתונות ביותר – עד עפר, ועל ידי צדקה ממשיכים לשכינה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא, כי באתערוותא דלתתא – על ידי התעוררות האדם למטה, "להחיות רוח שפלים" – עניים, דלית ליה מגרמיה כלום – שאין להם משל עצמם כלום, נעשה על ידי זה אתערוותא דלעילא, – התעוררות ופעולה למעלה, להמשיך חיים מ"חיי החיים" ל"מלכות דאצילות" שבספירות היא בחינה וספירה ש"לית לה מגרמה כלום", שאין לה משל עצמה כלום, היא רק מקבלת משאר הספירות, ובפרט בהתנדב עם להחיות יושבי ארץ החיים ממש, – יושבי "ארץ ישראל" שלמטה זה מכון כנגד "ארץ החיים" שלמעלה⁴⁷ – הרי הצדקה שנותנים להחזקת העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, יש על ידי זה המשכה מיוחדת במינה מחיי החיים ל"מלכות דאצילות" ול"שכינה", ודי למינין, וכל משכיל על דבר גדול ונפלא כזה – שעל ידי מעשה הצדקה ממשיכים חיים עליונים מ"אין סוף" ברוך הוא לשכינה שנמצאת בגלות, ימצא טוב טעם ודעת, כפי גדולים דברי חכמים ז"ל שאמרו: "הכל לפי רוב הפעשה", דהיינו מעשה הצדקה הנעשה בפעמים רבות, להמשיך חיים עליונים, – מחיי החיים "אין סוף" ברוך הוא, ליחד – ולפעול יחוד

39. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובקיצור - הדין - הלי דעות פ"א ה"ד". 40. אבות פ"ג משנה ט"ו. 41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בצ"צ שם הביא גירסת הרע"ב מאה". 42. תהלים יא, ז. 43. נחמיו ט, ו. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לעיל שהיחזיק ספ"ב". 45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובפרט שבעקבות משיחא - עיין אגה"ק סוס"ט". 46. מגילה כט, א (לפי גירסת העין יעקב), הובא לעיל ח"א ספ"ו. 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סוס"ח".

הַקְדוּשָׁה⁴⁸ דְּשָׁכִינָה נִקְרָאת "נֶפֶשׁ", כִּי הִיא – הַשְּׂכִינָה, הִיא חַיִּינוּ וְנַפְשֵׁנוּ, וְכַתִּיב: – וְכַתּוּב⁴⁹: "כִּי שָׁחָה לְעַפְרֵי נַפְשֵׁנוּ". – כְּלוּמַר, הַשְּׂכִינָה שִׂירְדָה עַד מִטָּה מִטָּה – בְּגִלּוֹת. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַ"ל⁵⁰: "גְּדוּלָּה צָדָקָה, שֶׁמִּקְרַבֶּת אֶת הַגָּאֻלָּה", – גְּאוּלֵּת הַשְּׂכִינָה מֵהַגְּלוּת, לְהַקְיָמָהּ

מֵעֶפְרֵי מַעֲטָ מַעֲטָ, – עַל יְדֵי נְתִינַת צְדָקָה כֹּל פַּעַם מְקִימִים יוֹתֵר אֶת הַשְּׂכִינָה שְׁנַפְלָה בְּגִלּוֹת, "עַד כִּי יִבֹּא שִׁילָה"⁵¹: – שְׂאוּ תִהְיֶה הַקְיָמָה הַשְּׂלִימָה שֶׁל הַשְּׂכִינָה.

אגרת הקדש

נָמִי כַעֲיֵן מִ"שׁ הַרְמַב"ם לְיֹכֵךְ הַנֶּפֶשׁ כְּנוּדַע מְזוּחָה"ק לְדִשְׁכִינָה נִקְרָאת נֶפֶשׁ כִּי הִיא חַיִּינוּ וְנַפְשֵׁנוּ וְכַתִּיב כִּי שָׁחָה לְעַפְרֵי נַפְשֵׁנוּ. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַ"ל גְּדוּלָּה צְדָקָה שֶׁמִּקְרַבֶּת אֶת הַגָּאֻלָּה לְהַקְיָמָה מֵעֶפְרֵי מַעֲטָ מַעֲטָ עַד כִּי יִבֹּא שִׁילָה:

עֲלִיּוֹן – שֶׁל קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינַתִּי (שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשְׂכִינַתוֹ) פְּעָמִים רַבּוֹת. – אֲשֶׁר בְּכֹל נְתִינָה – מִיִּיחִידִים יַחֲדוּ עֲלִיּוֹן בְּאִפְסוֹן שֶׁל הַמְשֻׁכָּה מִקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (הַקְבָ"ה) וְ"אִין סוּף" לְשְׂכִינַתִּי (לְשְׂכִינַתוֹ) עַד לְמִטָּה בְּמִדְרֵיגוֹת הַתְּחַתּוֹנוֹת בְּיוֹתֵר, וְהִנְנוּ נָמִי – וְזֶה גַם פְּעַיִן מֶה שֶׁפְּתַח הַרְמַב"ם: – בְּמַעֲלֵת נְתִינַת צְדָקָה בְּמִנּוֹת רְבוּת, לְיֹכֵךְ הַנֶּפֶשׁ, – בְּדַבְרִים – אֱלֹהֵי הַרְמַב"ם מִרְמוֹז הָעֵנִין מֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה לְמַעֲלֵה הַיַּחֲדוּשׁ הָעֲלִיּוֹן, כְּנוּדַע מְזוּחָה

שבת קודש חג־הסוכות ט"ו תשרי

הַסַּתְקוּתוֹ" (נְדַפְסָה ב"אֲגֵרוֹת קוּדֶשׁ" שֶׁם, סִימָן סה), אִוְדוֹת הַמַּעֲלָה שֶׁל "קִירוּב הַדַּעַת וְעֲצוֹת מַרְחוּק בְּכֹל עֵינֵי ב"ב וְכוּ".

כב אהובי, אחי ורעי! מאהבה מסתרת – בא אני אליכם בַּתּוֹכַחַת מְגֻלָּה. לְכוּ נָא וְנִזְכְּחִתּוּ! – בּוֹאוּ וְנִתְדַבֵּר בֵּינֵנוּ.

וְכָרוּ יְמוֹת עוֹלָם, בֵּינֵנוּ שְׁנוֹת דוֹר וָדוֹר, הַהִיָּתָה כְּזֹאת מִיְמוֹת עוֹלָם, וְאִיָּה אִיפּוֹא מִצְאָתָם מִנְהַג זֶה – שִׁיפְרֶשָׁה לְהַלֵּךְ, בְּאַחַד מִכָּל סְפָרֵי חֻמְרֵי יִשְׂרָאֵל הַרְאֻשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים, לְהִיּוֹת מִנְהַג וְתִקּוֹן לְשֵׂאל בַּעֲצָה נְשִׂמוֹת, כְּדַת מֶה לַעֲשׂוֹת לְעֲשׂוֹת בְּעֵינֵי הָעוֹלָם הַנֶּשְׁמִי, אֶף – לֹא, לְגִדּוּלֵי חֻמְרֵי יִשְׂרָאֵל הַרְאֻשׁוֹנִים כְּתֻנָּאִים וְאַמּוּרָאִים, אֲשֶׁר כָּל רוּ אֵינֶם לְהַיָּיֶס, – שְׂשׁוּם סוּד לֹא נַעֲלַם מֵחַם, וְנִתְהַרְוֵן לְהוֹן שְׂבִילֵין דְּרִקְעָיָה⁵², – וְהִיוּ בְּהִירִים

וּמְאִירִים לְהֵם הַדְרִכִּים שֶׁבְשָׁמַיִם, כִּי אֵם לְנְבִיאִים מְשֻׁשׁ, אֲשֶׁר הִיוּ לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל, בְּשִׁמּוֹאֵל – הַנְּבִיא, הַנִּקְרָא הַרְוּאָה, אֲשֶׁר הִלְךְ אֵלָיו שְׂאוּל לְדַרְשׁ ה' – עַל יְדוּ, עַל דְּבַר הָאֲתוֹנוֹת שֶׁנֶּאֱבְדוּ לְאָבִיו. – מְדוּעָ, אֲכֹן, לֹא שָׂאֵלוּ אֶת הַתְּנַאִים וְהָאַמּוּרָאִים גַּם אִוְדוֹת עֵינֵינִים גַּשְׁמִיִּים? – מַסְבִּיר רַבֵּנוּ הַזֶּה: כִּי בְּאַמְתָּ, כָּל עֵינֵינִי אָדָם, לְכָד מְדַבְּרֵי תוֹרָה וְיִרְאָת שָׁמַיִם – אֵינֶם מְשַׁנְּיִים, רַק בְּנְבִיאָה, – כְּכַתּוּב⁵³ – וְ"לֹא לְחֻכְמֵים – מְגִיעַ, לְחֶם", – כְּלוּמַר, כֹּל הַעֵינֵינִים הַגַּשְׁמִיִּים, בְּמֵאֵמַר רַ"ל⁵⁴: "הַכֹּל בְּיַדֵּי שָׁמַיִם, חוּץ מִיִּרְאָת שָׁמַיִם", וְ – חֲכַמֵּינוּ ז"ל אִוְמְרִים⁵⁵: "שְׂבִיעַת דְּבָרִים מְכַסִּים כּו" –

בְּאֲגֵרַת הַבָּאָה (סִימָן כ"ב) מֵתִאֲוֹן רַבֵּנוּ הַזֶּה עַל מֶה שְּׁחִסִּידִים מְטִרִידִים אוֹתוֹ בְּשָׂאֻלוֹת אִוְדוֹת עֲצוֹת בְּעֵינֵינִים גַּשְׁמִיִּים, פְּרִנְסָה וְכַדוּמָה, וּמַסְבִּיר שְׂמֵתָן עֲצוֹת בְּעֵינֵינִים גַּשְׁמִיִּים, שִׁיךְ רַק לְנְבִיאִים וְלֹא לְחַכְמֵי הַתּוֹרָה. וּמַסִּיִּים בְּאַרְיִכוֹת הַבִּיאוּר כִּיזֵד יֵשׁ לְקַבֵּל יִסּוּרִים גַּשְׁמִיִּים, שִׂיתוּסֶף עַל יָדֶם בִּירְאַת שָׁמַיִם וּבִאֲהַבַת ה'.

לִיְתֵר הַבְּנַת אֲגֵרַת זֶה, כְּדֹאֵי לְהַעֲתִיק תְּחִילַתָּה וְסוֹפָה שֶׁל אֲגֵרַת שְׂאֵל נְדַפְסָה ב"תְּנִיא", אֲלֹא נְדַפְסָה ב"אֲגֵרוֹת קוּדֶשׁ – אֲדַמּוּר הַזֶּה" (קְדוּת "תש"מ) סִימָן כד.

בְּתִחִילַת אוֹתָהּ אֲגֵרַת קוֹבַע רַבֵּנוּ הַזֶּה זְמַנִּים קְבוּעִים בְּהֵם יְכוּלִים לְהַיַּכְסֵּס אֵלָיו ל"יְחִידוּת", וְלֹאֲתֵר מִכֵּן הוּא מְתַבְּטָא בְּבִטּוּיִם דְּרִיפִים כְּגַדּוּל עֵינֵינִי, שֶׁזֶה אוֹתוֹ עֲצוֹת בְּעֵינֵינִים גַּשְׁמִיִּים, בְּטַעֲנוּ, בְּגוּדֵל עֵינֵינִי, שֶׁזֶה מְבַלְבֵּל אוֹתוֹ בְּעֵינֵי תוֹרָה, וּבְהִבְאִי רֵאִיהַ מַמְשֶׁה רַבֵּנוּ שְׁחַכְמֵינוּ ז"ל אִוְמְרִים⁵⁶: "וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁמְשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם יוֹשֵׁב וְדָן כֹּל הַיּוֹם כּוּלוֹ – תוֹרַתוֹ מִתִּי נַעֲשִׂית".

בְּהַמְשָׁךְ לְכַךְ בֵּא חֶלֶק הָאֲגֵרַת שְׁנַדְפַּס כַּאֲן ב"תְּנִיא", וְלֹאֲחֵר מִכֵּן מַסִּיִּים רַבֵּנוּ הַזֶּה, שְׂמֵן הַחֶבְרַח לְשִׁמּוּר עַל הַתְּקַנּוֹת שֶׁל זְמַנֵּי הַקְּבֵלָה ל"יְחִידוּת" זְמַנֵּי הַנְּסִיעָה אֵלָיו, וְהוּא גּוֹזֵר "קַנְסִים" עַל אֱלֹהֵי שְׂאֵל יִתְנַהֵגוּ כְּפִי הַתְּקַנּוֹת, וְגַם מֵאִיִּים בִּיצִיאָה מִהַמְדִּינָה.

אֲוֹלַם, כְּדֹאֵי לְצִיּוֹן, שֶׁשְּׁחִסִּידֵי הַרְאֻשׁוֹנִים הִיוּ אִוְמְרִים, שְׂמַה שְׂאַנוּ רוֹאִים "מַעֲשֶׂה רַב" שְׂאַכֵּן שׂוֹאֲלִים מְהֻרְבִּיִּים עֲצוֹת בְּעֵינֵינִים גַּשְׁמִיִּים, וְהַרְבִּיִּים עוֹנִים – הֵרִי זֶה מְפָנִי שְׂרַבְנוּ הַזֶּה בְּעַצְמוֹ ה"תִּיר" זֹאת בְּרִשְׁמִיָּה שְׂכַתָּה "קְרוֹב לְזַמֵּן

48. רֵאֵה ז"ח רות פד, א. 49. תהלים מד, כו. 50. ב"ב י, א. 51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הסיום הבלתי רגיל 'עד כי יבא שילה' (ראה פל"י ובכ"מ) מוכן ע"פ זח"א (רלו, ב) עה"פ: באתר אחרא כו' באתר אחרא כו' והכא כו' דשכינתא תקום כו'". 52. שבת י, א. 53. ראה חולין נט, א. 54. ראה ברכות נח, ב. 55. שמואל א' פרק ט. 56. קהלת ט, יא. 57. ברכות לג, ב. 58. פסחים נד, ב.

רבותינו ז"ל שתלמיד חכם הלומד תורה יש בכוחו לתת עצות, תינו
בְּדַבְרֵי תוֹרָה, – דוקא, הַנִּקְרָא "תוֹשֵׁיָה"⁶¹, – במילא "עצה
ותושיה" היינו – עצות בעניני תורה, כְּמֵאמַר רַבִּי לֵי: "יועֵץ" – "זה
שְׂיודַע לְעֵבֵר שָׁנִים" – על ידי הוספת חודש לשנה, חודש אדר,

וְלִקְבַּע חֲדָשִׁים – מתי ראש

חודש, כו", שְׂפֹד הָעֵבֹר

– לעבר שנים וחדשים, קרוי

'עֲצָה' וְסוֹד' בְּלִשׁוֹן תוֹרָה,

בְּדִאִיתָא – כפי שהגמרא

אומרת בְּסִנְהֶדְרֵין דָּף פּוּ,

עֵין שָׁם בְּפִרְוֵשׁ רַשִׁי: –

שם כתוב במפורש ש"יועץ"

ו"עצה" קשורים בסוד

העיבור.

מידיעת האדם, ומהם: אֵין אָדָם יוֹדַע בְּמָה מְשֻׁתְּבֵר כּו' ומלכות
בית דוד מתי תחזור כו", – כשיבוא המשיח, הִנֵּה הָשׁוּוּ – פרנסה
גשמית וקץ ביאת המשיח, זֶה לָזָה. – כשם שאין אף אחד יודע
ה"קץ", כך אין בכוח אף אחד לדעת הענינים של פרנסה. ומה

שְׂפֹתוֹב בִּישְׁעֵיהָ⁵⁹: "יועֵץ

וְחִכְמָה תְּרַשִׁים", – הרישחכם

(בחכמת התורה) הוא גם

יועץ מונח שמשתמשים בו

על נתינת עצה בענינים

גשמיים, וְכֵן מָה שְׂאָמְרוּ

רַבִּי לֵי⁶⁰. – בנוגע למי שעוסק

בתורה לשמה: "וְנִהְיֶין

מְנַנְו עֲצָה וְתוֹשֵׁיָה" – הרי

מובן מהפסוק וממאמר

אגרת הקדש

דברים מכוסים כו' אין אדם יודע במה משתכר כו'
ומלכות בית דוד מתי תחזור כו' הנה הושוו זה לזה
ומ"ש בישעיה יועץ וחכם חרשים וכן משארו"ל ונהנין
ממנו עצה ותושיה היינו בד"ת הנקרא תושיה כמארו"ל
יועץ זה שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים כו' שסוד
העיבור קרוי עצה וסוד בלשון תורה כדאיתא בסנהדרין
דף פ"ז ע"ש בפרש"י:

59. ג. ג. 60. אבות רפ"ו. 61. סנהדרין כו, ב. ובכ"מ.

יום שישי	ט תשרי, ערוהכ"פ	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש"י. תהלים: מט"נד. קיב"קיד. תניא: ולפמ"ש בס' . . . "264" במ"א.		
כפרות: "בני אדם - ולשלום" שלש פעמים, ובכל פעם מסבב ג"פ, ס"ה מסבב ט"פ. עד סוף תשרי א"א תחנון. מלקות: המלקה והנלקה שניהם אומרים והוא רחום שלש פעמים. בערוהכ"פ העבודה היא חרטה על העבר, ביוהכ"פ – קבלה על להבא.		

יום ראשון

שבת	י תשרי, יום הכפורים	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. קודם כל נדרי: קטו"קכג. קודם השינה: קכד"קלב. אחר מוסף: קלג"קמא. אחר נעילה: קמב"קג. תניא: ומזה יובן . . . עוה"ב.		
ליל יוהכ"פ מתחילים ה' מלך תגל גו'. פסוק אור זרוע - פעם אחת ובקול רם. על דעת הקהל כו' - ג"פ ובקול נמוך. אין כופלים החרוז כי הנה כחומר. קשעהמ"ט כמו בשיו"ט. א"מ זכור רחמין כו' - בכל תפלות היום. בר"ה ויוהכ"פ אומרים יגמה"ר בהוצאת הס"ת גם כשחל בשבת. שיעור תהלים אחר מוסף. הפטורת מנחת יוהכ"פ: ויהי דבר - ובהמה רבה. מי אל כמוך גו'. גם במנחה אומרים לדוד ה' אורי. פתיחת הארון בנעילה לאשרי, ונשאר פתוח עד אחרי כל תפלת נעילה. בקדיש דנעילה - לעילא ולעילא, אין כאלקיננו, עלינו. ואין נ"כ. אומרים היום יפנה, גם אם העריב היום. אין מברכים שעשה לי כל צרכי עד למחר. יוהכ"פ קומט אויס צו פאסטען זעקס און צוואנציג שעה [ביוהכ"פ יוצא לצום עשרים ושש שעות].		

יום שני

יום ראשון	יא תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: ס"סה. תניא: כא. אד"ש . . . "266" בכל יום.		
במוצאי יוהכ"פ תקנ"ו בליאזנא אמר רבינו הזקן תורה ברבים – כנהוג אז דרושים קצרים – ע"פ מי כה' אלקינו בכל קראנו אליו, אליו לא למדותיו, דער פרדס זאָגט אליו איז אורות המתלבשים בכלים דע"ס דאצילות, דער רבי דער בעש"ט זאָגט אליו איז דער אלקות וואָס אין כלים דע"ס דאצילות, דער פירוש הפשוט איז: אליו עצמות א"ס וואָס עס איז בא יעדען פשוטן אידען בידיעה עצמית דורך אמונה פשוטה, און דאָס איז קרובים אליו און בכל קראנו אליו עצמות א"ס און עצמות הנשמה, תפלה באמונה פשוטה איז מחבר עצמות הנשמה מיט עצמות א"ס, אז עצמות א"ס זאָל זיין דער רופא חולים און מברך השנים.		

יום שלישי

תרגום חפשי

ה'פרדס' אומר: "אליו" הם האורות המתלבשים בכלים דעשר ספירות דאצילות; הרבי הבעש"ט אומר: "אליו" הוא האלקות שבכלים דעשר ספירות דאצילות; הפירוש הפשוט הוא: "אליו" – עצמות אין-סוף שבתודעה העצמית – על-ידי אמונה פשוטה – של כל יהודי פשוט. וזהו 'קרובים אליו', ו'בכל קראנו אליו' – עצמות א"ס ועצמות הנשמה; תפלה באמונה פשוטה מחברת את עצמות הנשמה עם עצמות א"ס, שעצמות א"ס יהיה הרופא חולים ומברך השנים.

יום שני	יב תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י. תהלים: סר"סח. תניא: אך גם . . . יבא שילה		
ברית כרותה לתעמולה ועבודה במועצות חכמה ובקירוב הדעת שאינה חוזרת ריקם.		

**יום
רביעי**

יום שלישי	יג תשרי	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: כב. אהוביי . . . בפירש"י.		
הסתלקות אדמו"ר מהר"ש – תרמ"ג – ומ"כ בליובאוויטש. תחילת אגרת סימן כב וסופה – לא בא בדפוס באגה"ק. (נדפס בקובץ 'התמים' חוברת שני').		

**יום
חמישי**

יום רביעי	יד תשרי, ערב חה"ס	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: אך האמת . . . יאהב ה' וכו'.		
עירוב תבשילין. אין מוסיפין על שתי ערבות, משא"כ בהדסים.		

**יום
שישי**

מהדרים לאגוד הלולב בסוכה ובערב יו"ט. על הלולב שתי כריכות - ומשתדלים ששתיהם תהיינה מכוסות בהדסים וערבות, גם כריכה העליונה במעט על כל פנים - ומלבד זה שלש כריכות שבהם, אוגד ההדסים והערבות עם הלולב, שלש אלו במשך טפח אחד.

יום חמישי	טו תשרי, א דחג הסוכות	ה'תש"ד
שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י. תהלים: עז"עת. תניא: וכמו אב . . . הדינין נס"י.		

**שבת
קודש**

כשנותנים הד' מינים לאחר לברך עליהם אומרים בפירוש שהוא במתנה על מנת להחזיר, ובפרט ביום ראשון. והוא תועלת לנותן ולמקבל. הורה אאמו"ר שיתחילו ברכת שהחינו כשהלולב בידו אחת והאתרוג בשני'.

הפסוקים כי אמרתי גו' - רק בהו"ר.
גם ביום מברכים לישב בסוכה אחר קדוש ולא אחר המוציא.
ההנהגה בעת ברכת כוהנים (כנ"ל יום ב' דחה"ש) אנו יודעים עי"ז שרבינו הזקן הי' לוקח את הצ"צ, קודם חתונתו, תחת טליתו לנ"כ.

ב"ה, י"א תשרי, ה'תשכ"ט

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

הנני לאשר קבלת מכתבו (בלי תאריך), בו כותב על דבר מצב רוחו וכו'.

ולפלא גדול שיהודי יהי' במצב רוח כזה, שהרי על האדם בכלל ועל יהודי בפרט אסור להתייאש, וכמבואר ומודגש בתורתנו תורת חיים תורה מלשון הוראה, הוראה בחיי היום יום. וגם מובן אשר מכיון שלכל יהודי נשמה שהיא חלק אלוה ממעל ממש, הרי אין מקום ליאוש, אלא שצריך להחזיק קישור וצנור פתוח עם השם יתברך, מקור החיים והברכה. וקישור זה הוא בהנהגה בחיי היום יום על פי הוראות ה' בתורתנו, התחל מהנחת תפילין בכל יום חול, כשרות המזונות וכולי. ואם יתקשר עם לשכתנו אשר בפריז, יתנו לו בחפץ לב כל הידיעות הצריכות.

ויהי רצון שיבשר טוב, ובפרט שנכנסנו בשנה חדשה שנה טובה ומתוקה בגשמיות

וברוחניות גם יחד.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

במזכירות לא כותבים צרפתית, אבל מצדו יכול לכתוב גם להבא בצרפתית, אלא

יודיע אם לענות לו בלשון הקודש או אידיש (או אנגלית).

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ט' תשרי-ט"ו תשרי ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות חמץ ומצה פּרָק ה

א. אין אסור משום חמץ בפסח, אלא תּמִשֶׁת מיני הדגן בלבד - והם שני מיני החטים, שהן החטה והפסמת, ושלשה מיני השעורים, שהן השעורה ושבֵלֶת שועל והשפון. אֶבֶל הקטניות, כגון ארז ורחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן - אין בהן משום חמץ; אלא אֶפְלוּ לֶשׁ קִמַח אֲרֵז וְכִיּוּצָא בו ברותחין וכסוה בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ, הרי זה מותר באכילה - שאין זה חמוץ, אלא סרחון.

ב. תּמִשֶׁת מיני דגן אלו - אם לשן במי פרות בלבד, בלא שום מים בעולם - אינם באין לידי חמוץ; אלא אֶפְלוּ הניחן כל היום עד שנתפח כל הבצק, הרי זה מותר באכילה; שאין מי פרות מחמיצין, אלא מסריחין. ומי פרות, הן כגון: יין, וחלב, ודבש, וזית, ומי תפוחים, ומי רמונים, וכל כיוצא בהן משאר יינות ושמינים ומשקין - והוא, שלא יתערב בהן שום מים בעולם; ואם נתערב בהן מים כל שהוא, הרי אלו מחמיצין.

ג. אין מבשלין חטים במים - כגון ריפות [גרגרי חיטה], ולא קמח - כגון לביבות; ואם בשל, הרי זה חמץ גמור - והוא, שיתבקעו בתבשיל [מנפוחותם]. אין קולין [מטוגנים] את הבצק בשמן על המחבת, אֶבֶל מבשלין את הפת ואת הקמח הקלוי. ואם הרתיח המים הרבה, ואחר כך השליף לתוכן הקמח - הרי זה מותר, מפני שהוא מתבשל מיד קדם שיחמיץ; וכבר נהגו בשנער [בבל] ובספרד ובכל המערב, לאסור דבר זה - גזרה, שמא לא ירתיח המים זפה זפה.

ד. מותר לבשל הדגן או הקמח במי פרות. וכן בצק שלשו במי פרות - אם בשלו במי פרות, או קלהו על המחבת בשמן - הרי זה מותר; שמי פרות אינן מחמיצין.

ה. פרמל [שיבליס] שמבהבין אותו [שורפין קצת] באור וטוחנין אותו, אין מבשלין הקמח שלו במים - שמא לא נקלה באור זפה, ונמצא מחמיץ כשמבשלין אותו. וכן כשמוֹלְלִים הקדרות התדשות [מבשלים בהם קמח עם מים לחוּמָם]. אין מבשלין בהן אלא מצה אפויה שחזרו וטוחנו אותה; אֶבֶל קמח קלי [קלוי] אסור - שמא לא קלהו זפה, ויבוא לידי חמוץ.

ו. אין בוללין [מבשלים] את השעורין במים בפסח, מפני שהן רפין [מתבקעים] ומחמיצין במהרה. ואם בלל - אם רפו כדי שאם הניחן על פי הביב [כלי מנוקב] שאופין עליו החלות תבקעו, הרי אלו אסורין; ואם לא הגיעו לרפיון זה, הרי אלו מותרין.

ז. החטים - מותר לבלל אותן במים, כדי להסיר סבון, וטוחנין אותן מיד, כדרך שטוחנין הסלת; וכבר נהגו כל

ישראל בשנער ובארץ הצבי ובספרד ובצרי המערב, שלא יבללו החטים במים - גזרה, שמא ישהו ויחמיצו.

ח. תבשיל שנתבשל, ונמצאו בו שעורים או חטים - אם נתבקעו - הרי כל התבשיל אסור, שהרי נתערב בו החמץ. ואם לא נתבקעו - מוציאין אותן, ושורפין אותן, ואוכלין שאר התבשיל; שאין הדגן שנבלל או נתבשל ולא נתבקע, חמץ גמור של תורה, ואינו אלא מדברי סופרים.

ט. משום שגאמר: "וישמרתם את המצות", כלומר: הנהירו במצה ושמרו אותה מכל צד חמוץ; לפיכך אמרו חכמים: צריך אדם לנהר בדגן שאוכל ממנו בפסח, כדי שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר, עד שלא יהיה בו שם חמוץ. דגן שנטבע בנהר, או שנפל עליו מים - כשם שאסור לאכלו, כך אסור לקימו; אלא מוכרו לישראל ומודיעו, כדי שיאכלנו קדם הפסח; ואם מכרו לגוים קדם הפסח, מוכר מעט מעט לכל אחד ואחד, כדי שיכלה קדם הפסח, שמא יחזר הגוי וימכרנו לישראל.

י. דגן שנפל עליו דלף [טפסוף מים] - כל זמן שהוא טורד טפה אחר טפה, אֶפְלוּ כֹל הַיּוֹם כֹּל - אינו בא לידי חמוץ; אֶבֶל כשפוסק - אם נשתהה כשעור [חימוץ], הרי זה אסור.

יא. אין לשין בפסח עסה גדולה, שמא תחמיץ - אלא שעור חלה בלבד. ואין לשין לא בחמין, ולא בחמי חמה [שמח], ולא במים שנשאבו בו ביום - אלא במים שלנו [עבר עליהם הלילה]; ואם עבר ולש באחד מכל אלו, הרי הפת אסורה.

יב. לא תשב אשה תחת השמש, ותלוש; ולא תחת הרקיע ביום העבים, אֶפְלוּ בַמְקוֹם שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ זורחת בו. ולא תניח את העסה, ותתעסק בדבר אחר. ואם היתה לשה ואופה, צריכה שני כלים של מים, אחד שמקטפת בו [מזלפת על העיסה טרם אפיה], ואחד שמצננת בו [דה [מחום התנור]]. ואם עברה ולשה תחת השמש, או שלא צננה דעה, או שעשת עסה יתר משעור חלה - הפת מתרת. וכמה שעור חלה? כמו שלש וארבעים וחמש ביצה - כגוף [כמידת] הביצה הבינונית, לא כמשקלה.

יג. כל זמן שאדם עוסק בבצק, אֶפְלוּ כֹל הַיּוֹם כֹּל - אינו בא לידי חמוץ. ואם הגביה דו והניחו, ושהה הבצק עד שהגיע להשמיע הקול בזמן שאדם מכה בידו עליו - כבר החמיץ, וישרף מיד; ואם אין קולו נשמע - אם שהה כדי שיהלף אדם מיל - כבר החמיץ, וישרף מיד. וכן אם הכסיפו פניו, כָּאֲדָם שְׁעִמְדוּ שְׁעוּרָתוֹ - הרי זה אסור לאכלו, ואין חייבין עליו כרת.

יד. היו שתי עסות שהגביהו הִיד מֵהֶן בַּעַת אַחַת, ונשתהו, והאחת מהן יש לה קול, והאחרת אין לה קול - שתיהן ישרפו, והרי הן חמץ גמור.

טו. אין עושים סריקין המצריין [פת עם ציורים] בפסח,

גדול, ונותן עליהן מים רותחין, ומניחן בתוכו עד שיפלטו; ואחר כך שוטפן, ומשתמש בהן במצה.

כה. כל פלי חרש שנשתמש בהן חמץ בחמין - בין פלי ראשון כגון קדרות, בין פלי שני כגון קצרות, בין שהיו משוחין ושויעין [מרוחים] באבר שעושים אותן כעין זכוכית, בין שהיו חרש כמה שהן - אין משתמשין בהן במצה, אלא מניחן לאחר הפסח ומבשל בהן.

כו. פלי ראשון שרצה להרתיחו [להכשירו לפניו], ולא מצא פלי אחר גדול ממנו כדי להרתיחו בתוכו - הרי זה מקיף לו שפה של טיט על שפתו מבחוץ, וממלאהו מים עד שיגברו המים על שפתו, ומרתיח המים בתוכו, ודין; ואחר כך שוטף אותו, ומשתמש בו במצה.

הלכות חמץ ומצה פ"ק ו

א. מצות עשה מן התורה לאכל מצה בליל חמשה עשר, שנאמר: "בערב תאכלו מצות" - בכל מקום, ובכל זמן. ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח, אלא זו מצוה בפני עצמה; ומצותה כל הלילה. אבל בשאר הרגל, אכילת מצה רשות - רצה, אוכל מצה; רצה, אוכל ארז או דחן או קליות או פרות. אבל בליל חמשה עשר בלבד, חובה; ומשאכל כזית, יצא ידי חובתו.

ב. בלע מצה, יצא; בלע מרור, יצא. בלע מצה ומרור כאחד - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא; שהמרור כפסלה למצה. כרצן בסיב [של עץ] וכיוצא בו ובלען, אף ידי מצה לא יצא.

ג. אבל מצה בלא פננה, כגון שאנסוהו גוים לאכל - יצא ידי חובתו; אבל כזית מצה והוא נכפה בעת שטותו, ואחר כך נתרפא - חייב לאכל אחר שנתרפא; לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות.

ד. אין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה, אלא אם פן אכלה מאחד מחמשת המינים - שנאמר: "לא יאכל חמץ", ונאמר: "תאכלו מצות"; דברים הבאים לידי חמוץ - אם אכלן מצה, יצא בהן ידי חובתו; אבל שאר הדברים, כגון ארז ודחן וקטניות - אין בהן [מצות] מצה, לפי שאין בהן חמץ.

ה. העושה עסה מן החטים ומן הארז - אם יש בה טעם דגן, יוצא בה ידי חובתו. עסת הקלבים [לאכילת כלבים] - בזמן שהרועים אוכלין ממנה, יוצא בה ידי חובתו; אין הרועים אוכלין ממנה, אינו יוצא בה, שאין זו משמרת לשם מצה. מצה שלשה במי פרות, יוצא בה ידי חובתו בפסח. אבל אין לשין אותה ביין, או שמן, או דבש, או חלב - משום "לחם עני", כמו שבארנו; ואם לש ואכל, לא יצא ידי חובתו. ואין יוצאין לא בפת מרסן, ולא בפת סבין [מורסן וסובין - קליפות תבואה]; אבל לש הוא את הקמח בסבין שלו ובמורסנו ועושהו פת, ויוצא בה ידי חובתו. וכן פת סלת נקיה ביותר - הרי זו מתרת, ויוצא בה ידי חובתו בפסח; ואין אומרים בה, 'אין זה לחם עני'. ו. אחד מצה שנאפית בתנור, או באלפס [קערה גדולה],

מפני שהאשה שוהה עליהן [מתעכבת בעשייתן], ומתחמצין בעת עשייתן. לפיכך הנתומין מתרין לעשותם, מפני שהן בקיאים באמנות, וממהרין לעשותן; אבל בעלי בתים אסורים, ואפלו צרו אותן בדפוס - שמא יבואו אחרים לעשותן שלא בדפוס [מסגרת בצורת הצידור], וישהו בעשייתן ויחמיצו.

טז. מים שרוחצין בו הידים, והערבה אחר שלשין, וכן מים שמשמשין בו בשעת לישה - הרי זה ישפך במקום מדרון, כדי שלא יתקבץ במקום אחד ויחמיץ.

יז. אין שורין את המרסן [קליפות תבואה] ומניחין לפני התרנגולין, שמא יחמיץ. אבל חולטין להן המרסן ברותחין, ומניחין לפניהן; וכבר נהגו רב העולם שלא לחלט - גזרה, שמא לא ירתיח המים יפה יפה.

יח. ומתיר ללוש לתרנגולין מרסן או קמח, ומאכילן מיד, או נותן לפנייהן, והוא עומד עליהן - עד שלא ישהה לפנייהן כדי הלוחץ מיל. וכל זמן שהן מנקרין בו, או שהוא מהפך בו בידו - אינו מחמיץ; וכשיפסקו מלאכל - ישטף הפלי במים, וישפך במקום מדרון.

יט. לא תשרה אשה את המרסן, שתוליף בידה למרחץ; אבל שפה [משפפת במורסן] היא על בשרה, יבש. ולא ילעס אדם חטין ויתן על מפתו [לרפואה], מפני שהן מחמיצות. אין נותנין את הקמח לתוף החרסת; ואם נתן - ישאר מיד, מפני שהוא ממהר להתחמיץ. אין נותנין את הקמח לתוף החרדל; ואם נתן, יאכל מיד.

כ. מתיר לתן התבלין והשמשמיין והקצח [מיו תבלין] וכיוצא בהן, לתוף הבצק; וכן מתיר ללוש העסה במים ושמן, או דבש וחלב, או לקטף בהן [למרח מהם העיסה]. וכיום הראשון, אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד - לא משום חמץ, אלא כדי שיהיה "לחם עני"; ובראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון "לחם עני".

כא. כל פלי חרש שנשתמש בהן חמץ בצונן, מתיר להשתמש בהן מצה בצונן - חוץ מפלי שמניחין בו השאור [בצק המחמיץ אחרים] וכלי שמניחין בו חרסת, מפני שחמוצן קשה; וכן ערבות שלשין בהן החמץ, ומניחין אותו שם עד שיחמיץ - הרי הן כבית שאור, ואין משתמשין בהן בפסח.

כב. ביב [שקע] של חרש שאופין עליו חלות חמץ כל השנה, אין אופין עליו מצה בפסח; ואם מלאו גחלים והסיק מקום שהיה מבשל בו החמץ, מתיר לבשל עליו מצה.

כג. פלי מתכות וכלי אבנים שנשתמש בהן חמץ ברותחין בכלי ראשון, כגון קדרות ואלפסין [קערות גדולות] - נותן אותן לתוף פלי גדול, וממלא עליהן מים, ומרתיחן בתוכו; ואחר כך שוטף אותן, ומשתמש בהן במצה. וכן הספינין, מרתיח את הלחב ואת הנצב [כת] בכלי ראשון, ואחר כך משתמש בהן במצה.

כד. פלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנשתמש בהן חמץ בכלי שני, כגון קצרות וכוסות - נותן אותן לתוף פלי

לאבותינו במצרים, בליל חמשה עשר בניסן - שְׁנֵאַמַּר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם", כמו שְׁנֵאַמַּר: "זכור את יום השבת". ומניין שבליל חמשה עשר? תלמוד לומר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה", בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך. ואף על פי שאין לו בן, אפלו חקמים גדולים - חִיבִין לספור ביציאת מצרים; וכל המאריך בדברים שארעו ושהיו, הרי זה משבח.

ב. מצוה להודיע לבנים, ואפלו לא שאלו - שְׁנֵאַמַּר: "והגדת לבנך". לפי דעתו של בן, אביו מלמדו. כיצד? אם היה קטן או טפש - אומר לו: 'בני, פלנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים, ובלילה הזה פדה אותנו הקדוש ברוך הוא, ויצאנו לחרות'; ואם היה הבן גדול וחקם - מודיעו מה שארע לנו במצרים, ונסים שנעשו לנו על ידי משה רבנו, לפי דעתו של בן.

ג. וצריך לעשות שנוי בלילה הזה - כפי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?' עד שישב להם ויאמר להם: 'כך וכך ארע, וכך וכך היה'. וכיצד משנה? מחלק להם קליות ואגוזים, ועוקרין [מסירים] השלחן מלפניהם קדם שיאכלו, וחוטפין מצה זה מיז זה, וכיוצא בדברים האלו. אין לו בן, אשתו שואלתו; אין לו אשה - שואלין זה את זה 'מה נשתנה הלילה הזה, ואפלו היו בלן חקמים. היה לבדו, שואל לעצמו 'מה נשתנה הלילה הזה'.

ד. וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. כיצד? מתחיל ומספר, שבתחלה היו אבותינו - בימי תרח ומלפניו - כופרין וטועין אחר ההבל, ורודפין עבודה זרה; ומסיים בדת האמת, שקרבנו הקדוש ברוך הוא לה, והקדילנו מן התועים, וקרבו ליחודו. וכן מתחיל ומודיע, שעבדים היינו לפרעה במצרים, וכל הרעה שנגמלנו; ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו, ובחרותנו. והוא שידרש מ"אראמי אבד אבי", עד שיגמר כל הפרשה; וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו, הרי זה משבח.

ה. כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר, לא יצא ידי חובתו [לספור ביציאת מצרים]; ואלו הן: פסח, מצה, ומרורים. פסח, על שם שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שְׁנֵאַמַּר: "וְאִמַּרְתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ"; מרורים, על שם שמררו המצרים את בני אבותינו במצרים; מצה, על שם שנגאלו. ודברים האלו בלן, הן הנקראין 'הגדה'.

ו. בכל דור ודור, חִיב אדם להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שְׁנֵאַמַּר: "וְאִוֹתְנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם". ועל דבר זה צוה בתורה: "וְזָכַרְתָּ, כִּי עֶבֶד הָיִיתָ"; כלומר, כאלו אתה בעצמך היית עבד, ויצאת לחרות ונפדיית.

ז. לפיכך, כשסועד אדם בלילה הזה, צריך לאכל ולשתות והוא מסב דרך חרות. וכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים, חִיב לשתות בלילה הזה, ארבעה כוסות של יין - אין פחות מהן; ואפלו עני המתפרנס מן הצדקה, לא

בין שהדביק בצק באלפס ואחר כך הרתיח, בין שהרתיח ואחר כך הדביק, אפלו אפיה [אפאה] בקרקע - הרי זה יוצא בה ידי חובתו. וכן אם לא נאפית אפיה גמורה, יוצאין בה - והוא, שלא יהיו חוטפין של צק נמשכין ממנה בעת שפורסה. ויוצאין בקריק השרוי [מצה שרויה במים] - והוא, שלא נמוח; אבל מצה שבשלה - אינו יוצא בה ידי חובתו, שהרי אין בה טעם פת.

ז. אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכלה טבל [מתבואה שלא הופרשה], או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או שגזלה. זה הפלל: כל שמברכין עליו ברפת המזון, יוצא בה ידי חובתו; וכל שאין מברכין עליו ברפת המזון, אין יוצא בה ידי חובתו.

ח. הפהנים יוצאין בחלה ובתרומה, אף על פי שהיא מצה שאינה ראויה לכל אדם; וכן יוצאין במצה של מעשר שני, בירושלים. אבל אין יוצאין במצה של בכורים, אפלו בירושלים; מפני שהבכורים, אין בהן התר [אכילה] בכל המושבות [אלא בירושלים], ומעשר שני, אפשר שיפדה ויאכל בכל מקום, וכתוב: "בכל מושבתכם תאכלו מצות" - מצה הראויה להאכל בכל המושבות, היא שיוצאין בה ידי חובה.

ט. חלות תודה ורקיקי [חלות] נזיר שעשה אותן לעצמו, אין יוצאין בהן, שְׁנֵאַמַּר: "וישמרתם את המצות" - מצה המשתמרת [שלא תחמיץ] לענין מצה בלבד, היא שיוצאין בה; אבל זו, משתמרת לענין הזבח. ואם עשין למכר בשוק, הרי זה יוצא בה ידי חובתו; שהעושה למכר בשוק, בדעתו שאם לא ימכרו יאכל אותן, ונמצא בשעת עשייתן, שמרן לשם מצה.

י. הכל חִיבין באכילת מצה, אפלו נשים ועבדים. קטן היכול לאכל פת - מחנכין אותו במצות, ומאכילין אותו כזית מצה. חולה או זקן שאינו יכול לאכל מצה, שורין לו רקיק במים ומאכילין אותו - והוא, שלא נמוח.

יא. מדברי סופרים, שאין מפטירין [מסיימים הסעודה] אחר מצה בלום, ואפלו קליות ואגוזים וכיוצא בהן; אלא אף על פי שאכל מצה, ואכל אחריה מאכלות אחרות ופרות וכיוצא בהן - חוזר ואוכל כזית מצה באחרונה, ופוסק.

יב. אסרו חקמים לאכל מצה בערב הפסח, כדי שיהיה הפך לאכילתה בערב; ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מפת מרה [מלקות מדרבנן]. וכן אסור לאכל ערב הפסח מקדם המנחה במעט, כדי שיכנס לאכילת מצה בתאנה; אבל אוכל הוא מעט פרות או ירקות, ולא ימלא כרשו [כרסו] מהן. וחקמים הראשונים היו מרעיבין עצמן ערב הפסח, כדי לאכל מצה בתאנה והיו מצוות חביבים עליו; אבל בשאר ערבי ימים טובים, אוכל והולך עד שתחשך.

הלכות חמץ ומצה פרק ז

א. מצות עשה של תורה לספור בנסים ונפלאות שנעשו

הנה, מביאין על השלחן שני מיני בשר - אחד זכר לפסח, ואחד זכר לחגיגה.

ב. מתחיל ומברך 'בורא פרי האדמה', ולוקח ירק ומטבל אותו בחרסת, ואוכל פזית, הוא וכל המסבין עמו - כל אחד ואחד, אין פחות מכוזית. ואחר כך עוקרין את השלחן מלפני קורא ההגדה לבדו, ומוזגין הכוס השני, וכאן הבן שואל. ואומר הקורא: 'מה נשתנה הלילה הנה מכל הלילות? שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, והלילה הנה שתי פעמים; שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, והלילה הנה פלו מצה; שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק [מבושל הרבה] ומבשל, והלילה הנה פלו צלי; שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, והלילה הנה מרורים; שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, והלילה הנה פלנו מסבין'.

ג. בזמן הנה, אינו אומר 'והלילה הנה פלו צלי' - שאין לנו קרבן. ומתחיל בגנות [מתחילה עו"ז היו אבותינו וגו'], וקורא עד שגומר דרש פרישת "ארמי אבד אבי" פלה.

ד. ומחזיר השלחן לפניו, ואומר: 'פסח זה שאנו אוכלין, על שם שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: ואמרתם זבח פסח הוא לה'; ומגביה המרור בידו ואומר: 'מרור זה שאנו אוכלין, על שם שמררו המצרים את בני אבותינו במצרים, שנאמר: ומררו את חיהם'; ומגביה המצה בידו ואומר: 'מצה זו שאנו אוכלין, על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד, שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו'.' ובזמן הנה אומר: 'פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שם שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו וכו'.

ה. ואומר: 'לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר ולנצח למי שעשה לנו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, ונאמר לפניו, הללו יה. "הללו יה, הללו עבדי ה'" וגו', עד "חלמיש, למעינו מים"; וחומם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הנה לאכל בו מצה ומרורים'. ובזמן הנה מוסיף: 'בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, גיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בכנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחתך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה', גואל ישראל'. ומברך על הגפן, ושותה הכוס השני.

ו. ואחר כך מברך 'על גטילת ידים', ונוטל ידיו שניה - שהרי הסיים דעתו בשעת קריאת ההגדה; ולוקח שני ריקיין [מצות], חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוף שלם, ומברך 'המוציא לחם מן הארץ'. ומפני מה אינו מברך על שתי כפרות [מצות], כשאר ימים טובים? משום שנאמר: "לחם עני" - מה דרכו של עני בפרוסה [חתיכה], אף כאן

יפתחו לו [גבאי הצדקה] מארבעה כוסות; שעור כל כוס מהן, רביעית.

ח. אפלו עני שבשיראל, לא יאכל עד שישב. אשה אינה צריכה הסבה; ואם אשה חשובה היא, צריכה הסבה. וכן אצל אביו והשמש בפני רבו, צריכין הסבה; אבל תלמיד בפני רבו, אינו מסב אלא אם כן נתן לו רבו רשות. והסבת ימין, אינה הסבה; וכן המסב על ערפו, או על פניו - אין זו הסבה. ואימתי צריכין הסבה? בשעת אכילת פזית מצה, ובשתיית ארבעה כוסות האלו. ושאר אכילתו ושתייתו - אם הסב, הרי זה מושב; ואם לאו, אינו צריך.

ט. ארבעה כוסות האלו - צריך למזג אותן [לערבן עם מים], כדי שתהיה שתיה ערבה; הכל לפי היין, ולפי דעת השותה. ולא יפחות בארבעתן מרביעית יין חי [- בכל כוס יהא רבע רביעית יין]. שטה ארבעה כוסות אלו מיין שאינו מזוג - יצא ידי ארבעה כוסות, ולא יצא ידי חרות; שטה ארבעה כוסות מזוגין בבית אחת - ידי חרות יצא, ולא יצא ידי ארבעה כוסות. ואם שטה מכל כוס מהן רבו, יצא.

י. כל כוס וכוס מארבעה כוסות האלו, מברך עליו ברכה בפני עצמו. וכוס ראשון, אומר עליו קדוש היום; וכוס שני, קורא עליו את ההגדה; כוס שלישי, מברך עליו ברכת המזון; כוס רביעי, גומר עליו את ההלל, ומברך עליו ברכת השיר [יהללוך]. ובין הכוסות האלו - אם רצה לשותות, שותה; בין שלישי לרביעי, אינו שותה.

יא. החרסת - מצנה מדברי סופרים, זכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים. וכיצד עושין אותה? לוקחין תמרים או גרוגרות [תאנים] או צמוקין וכיוצא בהן, ודורסין [מועכים] אותן, ונותנין לתוכן חמץ, ומתבלין אותן בתבלין כמו טיט בתבן; ומביאין אותן על השלחן בלילי הפסח.

יב. אכילת מרור - אינה מצנה מן התורה בפני עצמה, אלא תלויה היא באכילת הפסח; שמצות עשה אחת לאכל בשר הפסח, על מצה ומרורים. ומדברי סופרים, לאכל המרור לבדו פליל זה, אפלו אין שם קרבן פסח.

יג. מרורים האמורים בתורה, הן החזרת והעלשין והתמכה והחרחבינה והמרור; כל אחד מתמשת מיני ירק אלו, נקרא 'מרור'. ואם אכל מאחד מהן או מתמשתן פזית, יצא - והוא, שהיה לחין; ויוציא בקלח [שורש] שלחן, אפלו יבש. ואם שלקן [בישול הרבה], או כבשן [בחומץ], או בשלן - אין יוצא בהן.

יום שני

הלכות חמץ ומצה פרק ח

א. סדור עשיית מצות אלו בליל חמשה עשר, כך הוא: בתחלה מביאין כוס לכל אחד ואחד, ומברך 'בורא פרי הגפן', ואומר עליו קדוש היום, וזמן [שהחיינו], ושותה. ואחר כך מברך 'על גטילת ידים', ונוטל ידיו. ומביאין שלחן ערוף, ועליו מרור ירק אחר, ומצה וחרסת, וגופו של כבש הפסח, ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר; ובזמן

נרדמו בלן ונעורו, לא יאכלו; נתנמנמו בלן, יאכלו.

נסח ההגדה

נסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות, כף הוא: מתחיל על כוס שני ואומר: בכהילו יצאנו ממצרים. הא לחמא עניא, דאכלו אבהתנא דנפקו מארעא דמצרים. כל דכפין, ייתי וייכול; וכל דצריך לפסח, ייתי ויפסח. הא שתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל; השתא הכא עבדי, לשתא דאתיא - בני חורי.

מה נשתנה הלילה הזה מפל הלילות. שפכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת; והלילה הזה, שתי פעמים. שפכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה; והלילה הזה, פלו מצה. שפכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות; והלילה הזה, מרורים. שפכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין; והלילה הזה, פלנו מסבין.

עבדים היינו לפרעה במצרים; ויוציאנו ה' אלהינו משם, ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדן אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו פלנו חכמים, פלנו נבונים, פלנו יודעים את התורה - מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים; וכל המאריך ביציאת מצרים, הרי זה משבח.

מעשה ברבי אלעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבה ורבי טרפון, שהיו מסבין בבני ברק; והיו מספרין ביציאת מצרים פל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהן ואמרו להן: רבותינו, הגיע זמן קרית שמע של שחרית.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך" - "ימי חייך", הימים; "כל ימי חייך", הלילות. וחקמים אומרים: "ימי חייך", העולם הזה; "כל ימי חייך", להביא לימות המשיח.

ברוך המקום שנתן תורה לישראל עמו, ברוך הוא. פנגד ארבעה בנים דברה תורה - אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאל.

בפרוסה. ואחר כף כורך מצה ומרור כאחד, ומטבל בחרסת, ומברך 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת מצה ומרורים, ואוכלן. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

ז. ואחר כף מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת חזב', ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה. ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הפסח, ואוכל מגופו של פסח. ולא ברכת הפסח פוטר של זבת, ולא של זבח פוטר של פסח.

ח. בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך 'המוציא, חוזר ומברך 'על אכילת מצה', ומטבל מצה בחרסת ואוכל. וחוזר ומברך 'על אכילת מרור', ומטבל מרור בחרסת ואוכל; ולא ישהה אותו בחרסת, שמא יבטל טעמו. וזה מצוה מדברי סופרים. וחוזר וכורך מצה ומרור, ומטבל בחרסת, ואוכלן בלא ברכה, זכר למקדש.

ט. ואחר כף נמשך בסעודה, ואוכל פל שהוא רוצה לאכל, ושותה פל שהוא רוצה לשתות. ובאחרונה אוכל מבשר הפסח, ואפלו פזית, ואינו טועם אחריו מאכל אחר פלל; ובזמן הזה אוכל פזית מצה, ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסק סעודתו, וטעם בשר הפסח או המצה בפיו - שאכילתן היא המצוה.

י. ואחר כף נוטל ידיו, ומברך ברכת המזון על כוס שלישי, ושותהו. ואחר כף מוזג כוס רביעי, וגומר עליו את ההלל; ואומר עליו ברכת השיר, והיא 'ההללוף ה' כל מעשיך' וכו', ואינו טועם אחר כף כלום פל הלילה, חוץ מן הפנים. ויש לו למזג כוס חמישי, ולומר עליו הלל הגדול - והוא מ'הודו לה', פי טוב, עד "על נהרות בבל"; וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות. ויש לו לגמר את ההלל בכל מקום שיצאה, אף על פי שאינו מקום סעודה.

יא. מקום שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים, אוכלין; מקום שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין - גזרה שמא יאמרו בשר הפסח הוא. ובכל מקום אסור לאכל שיה צלוי פלו כאחד בליל זה, מפני שנהאה כאוכל קדשים בחוץ; ואם היה מחתף, או שחסר ממנו אבר, או שלק [בישל] בו אבר והוא מחבר - הרי זה מתר, במקום שנהגו.

יב. מי שאין לו יין בלילי הפסח - מקדש על הפת כדרך שעושה בשבת, ועושה פל הדברים על הסדר הזה; מי שאין לו ירק אלא מרור בלבד, בתחלה מברך על המרור שתי ברכות - 'בורא פרי האדמה', ועל אכילת מרור - ואוכל; וכשיגמר ההגדה, מברך על המצה ואוכלה, וחוזר ואוכל מן המרור, בלא ברכה.

יג. מי שאין לו מצה משמרת [לשם מצה] אלא פזית, כשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך 'על אכילת מצה', ואוכל אותה פזית; ואינו טועם אחריו כלום.

יד. מי שישן בתוף הסעודה והקיץ, אינו חוזר ואוכל. בני חבורה שישנו מקצתן בתוף הסעודה, חוזרין ואוכלין;

צא וילמד, מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו - שפרעה הרשע, לא גזר אלא על הזכרים; ולכן בקש לעקר את הכל, שנאמר: "ארמי אבד אבי, ויירד מצרימה, ויגר שם". מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנאמר: "ויאמרו אל פרעה: לגור בארץ באנו, כי אין מרעה לציאן אשר לעבדיך, כי כבוד הרעב בארץ כנען; ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן". **במתי** מעט - כמו שנאמר: "בשבועים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ועתה שמך ה' אלהיך ככוכבי השמים לרב".

ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מזניני שם. גדול ועצום - כמו שנאמר: "ובגוי ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אתם".

ורב - כמו שנאמר: "רכבה כצמח השדה נתתיך, ותרבי ותגדלי, ותבאי בעדי עדיים; שדים נכנו, וישערך צמח, ואת ערם ועריה".

וירעו אותנו המצרים - כמו שנאמר: "הבה נתחכמה לו; פן ירבה - והיה כי תקראנה מלחמה, ונוסף גם הוא על שנאינו, ונלחם בנו, ועלה מן הארץ".

ויענונו - כמו שנאמר: "וישימו עליו שרי מסים, למען ענתו בסבלתם; ויבן ערי מסכנות לפרעה - את פתם ואת רעמסס".

ויתנו עלינו עבודה קשה - כמו שנאמר: "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך".

ונצעק אל ה' אלהי אבותינו - כמו שנאמר: "ויהי במקרים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ויזעקו; ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה".

וישמע ה' את קלנו - כמו שנאמר: "וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב".

וירא את ענינו - זו פרישות דרך ארץ, כמו שנאמר: "וירא אלהים את בני ישראל, וידע אלהים".

ואת עמלנו - אלו הבנים, כמו שנאמר: "כל הבן הילוד, היאורה תשליכוהו; וכל הבת, תחיון". ואת לחצנו - זה הדחק, כמו שנאמר:

חכם, מה הוא אומר? - "מה העדות והחקים והמשפטים, אשר צוה ה' אלהינו אתכם". אף אתה אמר לו כהלכת הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע, מה הוא אומר? - "מה העבודה הזאת לכם" - "לכם", ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעקר, אף אתה הקהה את שניו ואמר לו: "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - "לי", ולא לו; ואלו היה שם, לא היה נגאל.

תם, מה הוא אומר? - "מה זאת". ונאמר אליו: בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים, מבית עבדים".

ושאינו יודע לשאל - את פתח לו, שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". "והגדת לבנך", יכול מראש החדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור זה"; לא אמרתי, אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחין לפניך.

מתחלה, עובדי עבודה זרה היו אבותינו; ועכשו, קרבנו המקום ברוך הוא לעבודתו, שנאמר: "ויאמר יהושע אל כל העם: כה אמר ה' אלהי ישראל, בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור; ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ כנען; וארבה את זרעו, ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו; ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים".

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא; שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים, שנאמר: "ויאמר לאברהם: ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום, וענו אותם - ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכש גדול".

היא שעמדה לאבותינו ולנו - שלא אחד בלבד עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו; והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

מצה זו שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וגאלם מיד, שנאמר: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, עגת מצות - כי לא חמץ; כי גרשו ממצרים, ולא יכלו להתממה, וגם צדה לא עשו להם".

מרוזים אלו שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר: "וימררו את חיייהם בעבדה קשה, בחמר ובלבנים, ובכל עבדה בשדה - את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך".

ובכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים; שלא את אבותינו בלבד גאל, אלא אף אותנו גאל - שנאמר: "ואתנו הוציא משם - למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו".

לפיכך אנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר, ולנצח ולברך למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, ומשעבוד לגאולה, ומיגון לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול; ונאמר לפניו, הללו יה.

"הללו יה: הללו, עבדי ה', הללו את שם ה'. יהי שם ה' מברך וכו'", עד "חלמיש, למעינו מים". ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצה ומרורים. כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, גיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחתך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה', גאל ישראל.

כסדר שמברכין וקוראים ההגדה בליל יום טוב ראשון של פסח, כף מברכים וקוראים בליל השני של גליות; וכן חייבין בליל השני בארבעה כוסות, ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון.

ברוך רחמן דסיצן

"וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם". ויציאנו ה' ממצרים - לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, שנאמר: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והפיתי כל בכור בארץ מצרים, מאדם ועד בהמה; ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אני ה'".

ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדול, ובאתות ובמפתים. ביד חזקה - זה הדרך, כמו שנאמר: "הנה יד ה' הויה במקנה אשר בשדה, בפסוסים בתמורים בגמלים, בבקר ובצאן - דבר כבוד מאד".

ובזרע נטויה - זו החרב, כמו שנאמר: "וחרבו שלופה בידו, נטויה על ירושלים". **ובמרא גדול** - זה גלוי שכינה, כמו שנאמר: "או הנסה אלהים, לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באתות ובמופתים ובמלחמה, וביד חזקה ובזרע נטויה ובמוראים גדלים - ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך".

ובאתות - זה המטה, שנאמר: "ואת המטה הזה תקח בידך, אשר תעשה בו את האתות".

ובמפתים - זה הדם, כמו שנאמר: "ונתתי מופתים בשמים ובארץ - דם ואש ותמרות עשן".

דבר אחר: ביד חזקה, שמים; ובזרע נטויה, שמים; ובמרא גדול, שמים; ובאתות, שמים; ובמפתים, שמים - אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן: דם, צפרדע, כנים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חשך, מפת בכורות. רבי יהודה היה נוהג בהם סימן, דצ"ך עד"ש באח"ב.

רבן גמליאל אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו - פסח, מצה, ומרורים.

פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שם מה? על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא לה', אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים, בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל; ויקד העם, וישתחוו".

הלכות שופר וספה ולולב

יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פּרָטֵן: (א) לשמע קול שופר באחד בתשרי; (ב) לישוב בספה שבעת ימי החג; (ג) לטל לולב במקדש כל שבעת ימי החג. ובאור מצוות אלו - בפּרָקִים אלו.

הלכות שופר פּרָק א

א. מצוות עשה של תורה, לשמע תרועת השופר בראש השנה, שְׁנָאֵמַר: "יום תרועה יהיה לכם". ושופר שתוקעין בו, בין בראש השנה בין ביובל - הוא קָרֵן הפכשים הפפוף; וכל השופרות חוץ מקָרֵן הפכש, פסולין. ואף על פי שלא נתפרש בתורה תרועה בשופר בראש השנה, הרי הוא אומר ביובל: "והעברת שופר תרועה... תעבירו שופר", ומפי השמועה למדו [שמסרה על ידי משה רבנו]: מה תרועת יובל בשופר, אף תרועת ראש השנה בשופר. ב. במקדש, היו תוקעין בראש השנה בשופר אחד, ושתי תצורות מן העֲדָדִין - השופר מאַרְיָה [את קולו] והתצורות מקצרות, שמצות היום בשופר. ולמה תוקעין עמו בתצורות? משום שְׁנָאֵמַר: "בתצורות וקול שופר - הריעו לפני המלך ה'". אכל בשאר מקומות, אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד.

ג. שופר של עבודה וזה - אין תוקעין בו, לכתחלה; ואם תקע בו, יצא. ושל עיר הנדחת - אם תקע, לא יצא. שופר הגזול שתקע בו, יצא ידי חובתו - שאין המצוה אלא בשמיעת הקול, אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע, ואין בקול דין גזול. וכן שופר של עולה, לא יתקע; ואם תקע - יצא, שאין בקול דין מעילה. ואם תאמר: והלא נהנה בשמיעת הקול? מצוות לא להנות נתנו [- אין כאן הנאה]; לפיכך, המדר הנהגה משופר, מתר לתקע בו תקיעה של מצוה.

ד. שופר של ראש השנה - אין מחללין עליו את יום טוב, ואפלו בדבר שהוא משום שבות [איסור מדרבנן להרבות השביתה]. כיצד? הנה השופר בראש האילן או מעבר הנהר ואין לו שופר אלא הוא, אינו עולה באילן ולא שט על פני המים כדי להביאו; ואין צריך לומר שאין חותכין אותו, ואין עושין בו מלאכה, מפני שתקיעת שופר מצוות עשה, ויום טוב עשה ולא תעשה. ומתר לתן לתוכו מים או יין או חמץ ביום טוב, כדי לצחצחו; ולא תן לתוכו מי ורגלים לעולם, מפני הכבוד - שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

ה. שיעור השופר - כדי שיאחזונו בידו, וינראה לבאן ולבאן. נסדק לארכו, פסול; לרחבו - אם נשתיר בו כשיעור [ממקום הסדק עד לפיו] - כשר, וכאלו נכרת ממקום הסדק. נקב - אם סתמו שלא במינו, פסול; סתמו במינו - אם נשתיר רבו שלם, ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה - הרי זה כשר. קדחו בזכרותו [עם הבשר שבקרו] - כשר, שמיין במינו אינו חוצץ. דבק שבגרי שופרות עד שהשלימו לאחד, פסול.

ו. הוסיף עליו כל שהוא, בין במינו בין שלא במינו - פסול. צפהו זקב מבפנים, או במקום הנחת פה - פסול. צפהו מבחוץ - אם נשתנה קולו מכמות שהיה, פסול; ואם לא נשתנה, כשר. נתן שופר בתוף שופר - אם קול פנימי שמע, יצא; ואם קול חיצון שמע, לא יצא. הרחיב את [החלק] - הקצר [- מקום התקיעה], וקצר את [החלק] - הרחב פסול.

ז. הנה ארץ וקצרו, כשר. גרדו [ועשאו דק] - בין מבפנים בין מבחוץ, אפלו העמידו על גלדו [עשה כולו שכבה דקה] - כשר. הנה קולו עבה או דק או צרוד - כשר, שכל הקולות כשרין בשופר.

ח. התקע בתוף הבור או בתוף המערה - אותם העומדים בתוף הבור והמערה, יצאו. והעומדים בחוץ - אם קול שופר שמעו, יצאו; ואם קול הכרה [- הד] שמעו, לא יצאו. וכן התקע לתוף החבית הגדולה וכיוצא בה - אם קול שופר שמע, יצא; ואם קול הכרה שמע, לא יצא.

הלכות שופר פּרָק ב

א. הכל חייבין לשמע קול שופר, כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משחררים; אכל נשים ועבדים וקטנים, פטורין. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, וטמטום ואנדרוגינוס [ספקי זכר ספקי נקבה] - חייבין.

ב. כל מי שאינו חייב בדבר, אינו מוציא את החיוב ידי חובתו; לפיכך, אשה או קטן שתקעו בשופר, השומע מהן לא יצא. אנדרוגינוס [נשיש בו כל הסימנים, והוא מין בפני עצמו] מוציא את מינו, ואינו מוציא את שאינו מינו; טמטום [שלא ניכר בו סימנים] אינו מוציא לא את מינו, ולא את שאינו מינו - שהטמטום שנקרע [- נותח], אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

ג. וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין, אינו מוציא אפלו לעצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות שבו; אלא כיצד יוצא ידי חובתו? שישמע מן חורין שיתקע לו.

ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד, לא יצא ידי חובתו; וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפון שומע לצאת ידי חובתו ולא נתפון להוציא, או שנתפון התוקע להוציא ולא נתפון השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו; עד שיתפון שומע ומשמיע.

ה. מי שתקע ונתפון להוציא כל השומע תקיעתו, ושמע השומע ונתפון לצאת ידי חובתו - יצא, אף על פי שאין התוקע מתפון לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודעו; שהרי נתפון לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוף ביתו, ושמע התקיעות משליח צבור - יצא, אם נתפון לצאת; שהרי שליח צבור מתפון להוציא את הרבים ידי חובתו.

ו. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, אין תוקעין בשופר בכל מקום, אף על פי שהתקיעה משום שבות [איסור מדרבנן להרבות השביתה]. ומן הדין הנה שתוקעין - יבוא עשה של תורה, וידחה שבות של

שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול, או שניהם כאחד - האנחה והיללה שדרכה לבוא אחריה - הן הנקראין 'תרועה'; שפך דרך הדואג, מתאנח תחלה, ואחר כך מלל; לפיכך אנו עושין הכל, האנחה והיללה. ג. והיללה, היא שאנו קוראין 'תרועה'; והאנחה זו אחר זו, היא שאנו קוראין אותה 'שלשה שבירים'. נמצא סדר התקיעות כך הוא: מברך, ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שבירים ואחריה תרועה ואחריה תקיעה, וחזור פסדר הנה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שבירים ואחריה תקיעה, וחזור פסדר הנה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שבירים ואחריה תקיעה, וחזור פסדר הנה שלשה פעמים. נמצא מנין התקיעות שלשים - כדי להסתלק מן הספק.

ד. שעור תרועה, כשתי תקיעות; שעור שלשה שבירים, כתרועה. הרי שתקע והריע ותקע תקיעה ארבה, ומשך בה לשנים בראשונה [- פי שנים מהתקיעה] - אין אומרין: 'תחשב כשתי תקיעות, ויריע אחריה ויחזור ויתקע'; אלא אפלו משך בה כל שעה, אינה אלא תקיעה אחת; וחזור ותוקע ומריע ותוקע, שלשה פעמים.

ה. שמע תקיעה אחת בשעה זו, ושניה בשעה שניה - אפלו שהיה כל היום בלוי - הרי אלו מצטרפין, ויצא ידי חובתו; והוא, שישמע כל בכא מהן על סדרה, לא שישמע תרועה ואחריה שתי תקיעות, או שתי תקיעות ואחריהן תרועה [אלא תקיעה תרועה ותקיעה], וכיוצא בזה.

ו. שמע תשע תקיעות מתשעה בני אדם כאחד, לא יצא אפלו ידי אחת; תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה ממשלישי בזה אחר זה, יצא, ואפלו בסרוגין, ואפלו כל היום בלוי. ואינו יוצא ידי חובתו, עד שישמע כל התשע תקיעות; שכלן מצוה אחת הן, ולפיכך מעכבות זו את זו. ז. הצבור, חייבין לשמע התקיעות על סדר הברכות. כיצד? אומר שליח צבור אבות וגבורות וקדשת השם ומלכות, ותוקע שלש; ואומר זכרונות, ותוקע שלש; ואומר שופרות, ותוקע שלש; ואומר עבודה והודיה וברכת כהנים.

ח. שלש ברכות אמצעיות אלו של ראש השנה ושל יום הכפורים של יובל - שהן מלכיות וזכרונות ושופרות - מעכבות זו את זו. וצריך לומר בכל ברכה מהן עשרה פסוקין מצין הברכה - שלשה פסוקין מן התורה, ושלשה מספר תהלים, ושלשה מן הנביאים, ואחד מן התורה משלים בו. ואם השלים בנביא, יצא. ואם אמר פסוק אחד מן התורה ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים, יצא; אפלו אמר: 'ובתורתך ה' אלהינו פתוב לאמר', ואמר פסוק של תורה והפסיק, שוב אינו צריך כלום.

ט. אין מזכירין זכרונות מלכיות ושופרות של פרענות. זכרונות - כגון: 'ויזכור פי בשר המה וכו'; מלכיות - כגון: 'בחמה שפוכה אמלך עליכם'; שופרות - כגון: 'תקעו שופר בגבעה, חצצרה ברמה וגו'.' ולא זכרון יחיד אפלו לטובה - כגון 'זכרני, ה', ברצון עמך', 'זכרה לי

דבריהם - ולמה אין תוקעין? גזרה, שמה יטלנו בידו, ויוליכו למי שיתקע לו, ויעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים או מוציא מרשות לרשות, ויבוא לידי אסור סקילה - שהכל חייבין בתקיעה, ואין הכל בקיאים לתקע. ז. התינוקות שלא הגיעו לחנוף - אין מעכבין אותן מלתקע בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה, כדי שילמדו; ומתיר לגדול להתעסק עמהן כדי ללמדן. ביום טוב - בין קטן שהגיע לחנוף, בין קטן שלא הגיע לחנוף; שהתקיעה אין אסורה אלא משום שבות.

ח. כשיגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית דין; אבל בזמן שהיה המקדש קיים, והיה בית דין הגדול בירושלים - היו הכל תוקעין בירושלים בשבת, כל זמן שבית דין יושבין. ולא אנשי ירושלים בלבד, אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלים, והיתה רואה ירושלים - לא שהיתה בתוך הגחל [בעמק] - והיתה שומעת קול תקיעת ירושלים - לא שהיתה בראש ההר - והיתה יכולה לבוא לירושלים - לא שהיתה נהר מפסיק ביניהן - אנשי אותה העיר היו תוקעין בשבת בירושלים; אבל בשאר ערי ישראל, לא היו תוקעין.

ט. ובזמן הנה שחורב בית המקדש, כל מקום שיש בו בית דין קבוע - והוא, שהיה סמוך [מוסמך] בארץ - תוקעין בו בשבת. ואין תוקעין בשבת, אלא בבית דין שקדשו את החדש; אבל שאר בתי דינים, אין תוקעין בהן אף על פי שהן סמוכין. ואין תוקעין אלא בפני בית דין בלבד, כל זמן שהן יושבין, ואפלו נעצרו לעמד ולא עמדו, תוקעין בפניהן; אבל חוץ לבית דין, אין תוקעין. ולמה תוקעין בפני בית דין? מפני שבית דין זריזין [זהירין] הן, ולא יבואו התוקעין להעביר השופר בפניהן ברשות הרבים, שבית דין מזהירין את העם ומודיעין אותן.

י. בזמן הנה, שאנו עושין שני ימים בגליות - בדרך שתוקעין בראשון, תוקעין בשני; ואם חל יום ראשון להיות בשבת ולא היה במקום בית דין הראוי לתקע, תוקעין בשני בלבד.

יום שלישי

הלכות שופר פרק ג

א. כמה תקיעות חייב אדם לשמע ביום טוב של ראש השנה? תשע תקיעות. לפי שנאמר תרועה ביובל ובראש השנה שלשה פעמים, וכך תרועה [תקיעה] - פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה; ומפי השמועה [ממדרשה] למדו, שכל תרועות של חדש השביעי, אחד הן, בין בראש השנה בין ביום הכפורים של יובל, תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהן - תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה.

ב. תרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו בה ספק לפי [- מפני] ארץ השנים רוב הגליות, ואין אנו יודעין היאך היא: אם היא היללה [קולות קצרים תכופים] - שמיללין הנשים בניהתן בשעה שמכיבין [על מת], או האנחה בדרך

ב. סכה שאין לה שלש דפנות, פסולה. היו לה שתי דפנות גמורות זה בצד זה כמין גם [ג' יונית - שהיא כר"ש שלנו] - עושה דפן שיש ברחבו יתר על טפח, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות, ודיו; וצריך לעשות לה צורת פתח, מפני שאין לה שלש דפנות גמורות. וכבר בארנו בהלכות שבת, שצורת פתח האמורה בכל מקום, אפלו קנה מכאן וקנה מכאן, וקנה על גביהן אף על פי שאינו מגיע להן [אינו נוגע בהן].

ג. היו לה שתי דפנות זה כנגד זה וביניהן מפלש [- פתוח מב' צדדים] - עושה דפן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחת משתי הדפנות, וכשרה; וצריך לעשות לה צורת פתח. קנים היוצאים מסכך הסכה לפני הסכה, ודפן אחת נמשכת עמהן - הרי הן פסולה.

ד. דפנות שהיו דבוקות בגג [- סכך] הסכה, ולא היו מגיעות לארץ - אם גבוהות מן הארץ שלשה טפחים, פסולה; פחות מכן, כשרה. היו הדפנות דבוקות בארץ, ולא היו מגיעות לסכך - אם גבוהות עשרה טפחים - אף על פי שהן רחוקות מן הגג כמה אמות, כשרה, ובלבד שיהיו הדפנות מכוננות תחת שפת הגג; הרחיק את הגג מן הדפן שלשה טפחים, פסולה; פחות מכאן, כשרה. תלה מחצה שגבהה ארבעה [טפחים] ומשהו באמצע [- לא צמודה לגג ולא לקרקע], בפחות משלשה סמוך לארץ, ובפחות משלשה סמוך לגג - הרי זו כשרה.

ה. העושה סכתו בין האילנות, והאילנות דפנות - אם היו תוקים, או שקשר אותם וחיזק אותם עד שלא תהיה הרוח המצויה מגידה אותם תמיד, ומלא בין האמירים [הענפים] בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם - הרי זו כשרה; שכל מחצה שאינה יכולה לעמד ברוח מצויה של יבשה, אינה מחצה.

ו. העושה סכתו בראש העגלה, או בראש הספינה - כשרה, ועולין לה ביום טוב. בראש האילן, או על גבי הגמל - כשרה, ואין עולין לה ביום טוב; לפי שאסור לעלות באילן או על גבי בהמה. היו מקצת הדפנות עשויות בידי אדם, ומקצתן אילנות - רואין: כל שאלו נטלו האילנות, היא יכולה לעמד בדפנות שבידי אדם - עולין לה ביום טוב.

ז. סכה שאין לה גג, פסולה. ביצד? כגון שהיו ראשי הדפנות דבוקות זה בזה כמין [גג] - צריך, או שסמך ראש דפן הסכה לכתל; ואם היתה לה גג אפלו טפח, או שהגביה הדפן הסמוך לכתל מן הקרקע טפח - הרי זו כשרה. סכה עגלה - אם יש בהקפה כדי לרבע בה שבועה טפחים על שבועה טפחים - אף על פי שאין לה זוית, הרי זו כשרה.

ח. סכך על גבי אכסדרה [מרפסת בעלת ב' דפנות אחת מול השניה] שיש לה פצימין [עמודים בקצות הדפנות] - בין שהיו נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ, בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים - כשרה.

ט. לא היו לה פצימין - פסולה, מפני שהיא סכה

אלהי לטובה". ופקדונות אינן פזרונות - כגון "פקד פקדתי אתכם". ויש לו להזכיר פזרונות של אמות העולם - כגון: "ה' מלך, ירגזו עמים", "זכור, ה', לבני אדם את יום ירושלים", "ואדני ה' בשופר יתקע, והלף בסערות תימן". "שמע, ישראל: ה' אלהינו, ה' אחד", "אתה הראת לדעת וכו'", "וידעת היום, והשבת אל לבבך, כי ה' הוא האלהים, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד" - כל פסוק מאלו, מלכות הוא ענינו, אף על פי שאין בו זכר מלכות, ודברי הוא כמו "ה' ימלך לעולם ועד", "ויזיה בישרון מלך וכו'".

י. המנהג הפשוט בסדר תקיעות של ראש השנה בצבור, כך הוא: אחר שקוראין בתורה ומחזירין הספר, יושבין כל העם, ואחד עומד ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשמע קול שופר', וכל העם עוזין 'אמן'; וחוזר ומברך 'שהחנינו', וכל העם עוזין 'אמן'. ותוקע שלשים תקיעות שאמרנו מפני הספק, על הסדר. ואמרים קדיש, ועומדין ומתפללין תפלת מוסף. ואחר שגומר שליח צבור ברכה רביעית שהיא מלכות, תוקע תקיעה שלשה שברים תרועה ותקיעה, פעם אחת; ומברך ברכה חמישית שהיא זכרונות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה שלשה שברים תקיעה; ומברך ברכה ששית שהיא שופרות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה תרועה ותקיעה פעם אחת, וגומר התפלה.

יא. זה שתוקע כשהן יושבין, הוא שתוקע על סדר ברכות כשהן עומדין, ואינו מדבר בין תקיעות שמיישב לתקיעות שעל הסדר [- שבתפילת העמידה]; ואם סח ביניהן - אף על פי שעבר, אינו חוזר ומברך.

יב. בדין היתה שיתקעו על כל ברכה, כל כבא מהן שלשה פעמים כדרך שתקעו כשהן יושבין; אלא כיון שיצאו מידי ספק בתקיעות שמיישב, אין מטריחין על הצבור לחזר בהן פלן על סדר ברכות, אלא די להן כבא אחת על כל ברכה, כדי שישמעו תקיעות על סדר ברכות. וכל הדברים האלו, בצבור; אבל בנחיד - בין ששמע על סדר ברכות בין שלא שמע על הסדר, בין מעמד בין מישב - ואין בזה מנהג.

יג. התקיעות אינן מעכבות את הברכות, והברכות אינן מעכבות את התקיעות. שתי צירות, באחת יודע בודאי שיש שם מי שיברך להן תשע ברכות ואין שם תוקע, ובשניה ספק יש שם תוקע ספק אין שם - הולף לשניה; שהתקיעה מדברית תורה, והברכות מדברית סופרים.

הלכות סכה פרק ד

א. שעור הסכה - גובהה - אין פחות מעשרה טפחים, ולא יתר על עשרים אמה; ורחבה - אין פחות משבועה טפחים על שבועה טפחים, ויש [- מותר] לו להוסיף ברחבה אפלו כמה מילין. היתה פחותה מעשרה, או משבועה על שבועה, או גבוהה על עשרים אמה כל שהוא - הרי זו פסולה.

באמצעו וסבף על מקום הפחת, וכן תצר המקפת אכסדרה [מרפסת] שסבף עליה, וכן סבה גדולה שהקיפוה בדרך שאין מסבכין בו בצד [צמוד ל-] הדפנות מלמעלה - אם יש משפת הסבף הכשר ולכתל ארבע אמות, פסולה; פחות מכאן, רואין כאלו הכתל נעקם, ויחשב זה הסבף הפסול מן גוף הכתל, וכשרה. ודבר זה - תלכה למשה מסיני.

טו. ואי זו היא סבה קטנה? כל שאין בה אלא שבועה טפחים על שבועה טפחים; וגדולה, כל שישאר בה יתר על הסבף הפסול שבועה טפחים על שבועה טפחים סבף פשר.

טז. סבף בדרך פסול ודבר פשר זה בצד זה, ואין במקום אחד מסבף הפסול רחב שלשה טפחים אלא פחות - אם היה כל הסבף הכשר יותר על כל הסבף הפסול, פשרה; ואם היה זה כמו זה בצמצום [בדיוק בשווה] - אף על פי שאין במקום אחד שלשה - הרי זו פסולה, מפני שסבף פסול כפרוץ הוא נחשב.

יז. פרש עליה בגד מלמעלה, או פרש תחתיה מפני הנשר - פסולה; פרושו כדי לנאותה, פשרה. וכן אם סבכה כהלכתה, ועטרה במיני פרות ובמיני בגדים וכלים שתלויין בה, בין בכחליה בין בסבף, כדי לנאותה - פשרה.

יח. נואיי הסכה - אין ממצטין בגבחה [להפחיתה מכ' אמה], אבל ממצטין ברחבה [מח' טפחים]. הרי נואיי הסכה מפלגין [רחוקים] מגבה ארבעה טפחים או יתר - פסולה; שנמצא היושב שם כאלו אינו תחת הסבף, אלא תחת הנואי, שהוא אכלין וכלים שאין מסבכין בהן.

יט. סבף שהיו בו חלונות שהאוויר נראה מהן - אם יש בכל האויר ככל מקום המסבף, הרי זו פסולה, מפני שתחתה תהיה מרבה מצלתה, וכל שתחתה מרבה על הצל אינו סבף; ואם היה הסבף רב על האויר, פשרה.

כ. במה דברים אמורים? בשלא היה במקום אחד אויר שלשה טפחים; אבל אם היה אויר שלשה טפחים, בין באמצע בין מן הצד - הרי זו פסולה, עד שימצטנו משלשה. מצטנו בדרך הפסול, כגון פלים וכסות - אם סכה גדולה היא, פשרה; ואם בסכה קטנה, פסולה עד שימצטנו בדרך שמסבכין בו. היה רב הסכוף, צלתו מרבה מחמתו, ומעוטו, חמתו מרבה מצלתו - הואיל וצלת הכל מרבה מחמת הכל, פשרה.

כא. דרך הסכוף להיות קל, כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים; היתה מצבה [בסכר רב] כמין בית - אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה, פשרה. היה הסכוף מדבבל, והוא הסכוף שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה - פשרה; ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד, שלשה טפחים. ואם היה ברחב זה העולה טפח או יתר - אף על פי שהוא גבוה יתר משלשה טפחים - רואין אותו כאלו ירד למטה, ונגע בשפת זה היורד; והוא, שיהיה מכון כנגד שפת היורד.

שיש ברחבן ארבעה, ואין בעבדן ארבעה, והפכן על צדיהן שאין בהן ארבעה, וסבף בהן - הרי זו פסולה; שזה הנסר פסול, בין שסבף ברחבו, בין שסבף בעבדיו.

ח. תקרה שאין עליה מעויכה, שהיא הטיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה, שיהי לא נעשו לשם סכה אלא לשם בית; לפיכך, אם פקפק [רעע] הנסרים והניד המסמרים [ממקומם] לשם סכה - הרי זו פשרה; ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר רחב ארבעה טפחים. וכן אם נטל [נסר] אחד מבינתים [מהנסרים] והניח במקומו סבף פשר לשם סכה, הרי זה פשר.

ט. סכה שנעשת כהלכתה, מכל מקום - פשרה, אף על פי שלא נעשת לשם מצוה; והוא, שתהיה עשויה לצל, כגון סבת גוים וספת בהמה וכל פיוצא בהן. אבל סכה שנעשת מאליה - פסולה, לפי שלא נעשת לצל. וכן החוטט בגדיש [חפור בערימת תבואה ועשאה טובה], ועשהו סכה - אינה סכה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל; לפיכך, אם עשה בתחלה חלל טפח במשף שבועה לשם סכה, וחסט בה אחרי כן והשלימה לעשרה - פשרה, שהרי נעשה סבף שלשה לצל.

י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין - אין מסבכין בהן; גזרה, שמא יעשה אדם חבילות על גגו כדי ליבשן, וימלך וישוב תחתיהן לשם סכה, והוא מתחלה לא עשה סבף זה לצל, ונמצאת כסכה שנעשת מאליה. ואם התירן [התיר הקשר], פשרה. ואין חבילה פחותה מעשרים וחמשה בדים.

יא. חבילות קטנות שאגדן למנין [למוכח במניין], מסבכין בהן. וכן החותף ראש הדקל, והחריות אגודות [מחבורות] בו - מסבכין בו, שאגד בידי שמים אינן פתחילה. ואפלו קשר ראשי החריות כלן מצד האחד, שנמצאו פתחילה, אחד משני ראשיה בידי שמים, ואחד בידי אדם - מסבכין בהן; שהאוגר עץ אחד אינו חבילה, וזו פצע אחד הוא שהרי אגודה בידי שמים. וכן כל אגד שאינו עשוי לטלטלו [שאם יטלטלו יתפור], אינו אגד.

יב. העושה סבתו תחת האילן, כאלו עשה בתוף הבית. הדלה [כפר] עליה עלי האילנות ובידיהן, וסבף על גבן, ואחר כך קצצן - אם היה הסכוף [הכשר] הרבה [רב] מהן, פשרה; ואם לא היה הסכוף שהיה פשר מתחלתו הרבה מהן, צריך לנענע אותן אחר קציצתם כדי שתהיה עשויה לשם סכה.

יג. ערב דבר שמסבכין בו בדרך שאין מסבכין בו, וסבף בשניהם - אף על פי שהפשר יתר על הפסול, פסולה. סבף בזה לעצמו וזה לעצמו, זה בצד זה - אם יש בסבף פסול שלשה טפחים במקום אחד, בין באמצע בין מן הצד - הרי זו פסולה.

יד. במה דברים אמורים? בקטנה. אבל בסכה גדולה, סבף פסול באמצע - פוסל בארבעה טפחים, פחות מכאן פשרה; ומן הצד [צמוד לדפנות] - פוסל בארבע אמות, ופחות מכאן פשרה. כיצד? בית שנפחת [נפטר חור]

ה. כיצד היא מצוות הישיבה בספכה? שיהיה אוכל ושותה ודר בספכה כל שבועת הימים בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבועת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סכתו קבע, שנאמר: "בספת תשבו שבועת ימים". כיצד? כלים הנאים ומצעות הנאות, בספכה; וכלי שתייה, כגון אשישות וכוסות, בספכה; אבל כלי אכילה [לאחר האכילה], כגון קדרות וקצרות, חוץ לספכה. המנוחה, בספכה; ואם היתה סכה קטנה, מניחה חוץ לספכה.

ו. אוכלין ושותין וישנים בספכה כל שבועה, בין ביום בין בלילה. ואסור לאכל סעודה חוץ לספכה כל שבועה, אלא אם אכל אכילת עראי, כביצה או פחות או יתר מעט; ואין ישנים חוץ לספכה, אפילו שנת עראי. ומתיר לשתות מים ולאכל פרות חוץ לספכה; ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לספכה אפילו מים, הרי זה משבח.

ז. אכילה בליל יום טוב הראשון בספכה, חובה; אפילו אבל פזית פת, יצא ידי חובתו. מכאן ואילך, רשות: רצה לאכל סעודה, סועד בספכה; רצה, אינו אוכל כל שבועה אלא פרות או קליות חוץ לספכה - אוכל, כדן אכילת מצה בפסח.

ח. מי שהיה ראשו ורבו בספכה, ושלחנו בתוך ביתו או חוץ לספכה, ואכל - הרי זה אסור, וכאלו לא אכל בספכה; עד שיהיה שלחנו בתוך הספכה - גזירה שמא ימשך אחר שלחנו, ואפילו בספכה גדולה.

ט. כל שבועת הימים, קורא [בתורה] בתוך הספכה; וכשמבין ומדקדק במה שיקרא, יבין חוץ לספכה, כדי שתהיה דעתו מישבת עליו. המתפלל - רצה להתפלל בספכה, או חוץ לספכה.

י. ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי מתיר לפנות? משירדו לתוך הספכה טפות, שאם פלו לתוך התבשיל יפסד, אפילו לתבשיל של פול [שמחלקקל מהר]. היה אוכל בספכה וירדו גשמים, ונכנס לביתו ופסקו הגשמים - אין מתיבין אותו לחזור לספכה, עד שיגמר סעודתו. היה ישן וירדו גשמים בלילה, ונכנס לתוך הבית ופסקו הגשמים - אין מטרחיין אותו לחזור לספכה כל אותו הלילה, אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.

יא. גמר מלאכל ביום השביעי בשחרית, לא יתיר [יפרק] סכתו; אבל מוריד הוא את בליו ומפנה אותן מן המנחה ולמעלה. אין לו מקום לפנות [ונאלק לאכול בטוכה], פוחת בה [מוריד מהסכך] ארבעה על ארבעה [להיכר]. ואם הצריך לסעד בשאר היום - צריך לאכל בספכה; שמצותה כל שבועה.

יב. כל זמן שיגנס לישב בספכה כל שבועה, מברך קדם שישב 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לישב בספכה'. ובלי יום טוב הראשון, מברך על הספכה, ואחר כך על הזמן [שהחיינו], ומסדר כל הברכות על הכוס; נמצא מקדש על מעמד, ומברך 'לישב בספכה' וישוב, ואחר כך מברך על הזמן. וכזה היה מנהג רבותי ורבי ספרד, לקדש מעמד בליל ראשון של חג הסוכות, כמו שבארנו.

כב. העושה סכה על גבי סכה - התחתונה פסולה, כמי שעשה סכה בתוך הבית; והעליונה כשרה. במה דברים אמורים שהתחתונה פסולה? בשיהיה גבה העליונה עשרה טפחים או יתר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וקסות של עליונה, אפילו על ידי הדחק; אבל אם אין גבהה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל פרים וקסות של עליונה אפילו על ידי הדחק - אף התחתונה כשרה; והוא, שלא יהיה גבה שתיהן [יחד] יתר על עשרים אמה; שהתחתונה - בסכך העליונה היא נטרית. כג. מטה שבתוך הסכה - אם גבוהה עשרה טפחים - היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני שהיא כסכה בתוך סכה. וכן כילה [וילון שסביב המיטה] שיש לה גג, אפילו טפח - אם גבוהה עשרה טפחים, אין ישנים בה בספכה. וכן המעמיד ארבעה עמודים, ופרש סדין עליהן - אם גבוהין עשרה, הרי זה כסכה בתוך סכה.

כד. אבל שני עמודין שפרש עליהן סדין, וכן כילה שאין בגובה טפח - אפילו גבוהין כל שהוא, מתיר לישן תחתיהן בספכה; שאינן כסכה בתוך סכה, מפני שאין לה גג.

כה. סכה שאולה, כשרה; וכן הגזולה, כשרה. כיצד? אם תקף על חברו והוציא או מסכתו, והגזלה וישב בה - יצא; שאין הקרקע נגזלת. ואם גזל עצים, ועשה מהן סכה - יצא; תקנת חכמים היא, שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד. ואפילו גזל נסרים [גזרי עצים], והניחן, ולא חברן, ולא שנה בהן כלום - יצא. העושה סכה ברשות הרבים, הרי זו כשרה.

יום רביעי

הלכות סכה פ"ק ו

א. גשים וצבדים וקטנים, פטורין מן הספכה. טמטום ואנדורגיגוס [ספקי זכר ספקי נקבה], חייבים מספק. וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין, חייב. קטן שאינו צריך לאמו, שהוא כבן חמש כבן שש - חייב בספכה מדברי סופרים, כדי לחנכו במצוות.

ב. חולים ומשמשיהן, פטורין מן הספכה; ולא חולה שיש בו סכנה, אלא אפילו חש בראשו, ואפילו חש בעיניו. מצטער, פטור מן הספכה - הוא, לא משמשיו; ואיזה הוא מצטער? זה שאינו יכול לישן בספכה מפני הרוח, או מפני הזבובין והפרעושים וכיוצא בהן, או מפני הריח.

ג. האבל, חייב בספכה. וחתן, וכל השושבינין [ידידי הטובים], וכל בני חפה - פטורין מן הספכה כל שבועת ימי המשתה.

ד. שלוחי מצנה פטורין מן הספכה, בין ביום בין בלילה. הולכי דרכים ביום, פטורין מן הספכה ביום ותיבין בלילה; הולכי דרכים בלילה, פטורין מן הספכה בלילה ותיבין ביום. שומרי העיר ביום, פטורין מן הספכה ביום ותיבין בלילה; שומרי העיר בלילה, פטורין מן הספכה בלילה ותיבין ביום. שומרי גנות ופרדסים, פטורין בין ביום בין בלילה - שאם יעשה השומר סכה, ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע, ויבוא ויגנב ממקום אחר.

מוסיפין עליהן; ואם לא נמצא אחד מהן, אין מביאין תפתיו מין אחר הדומה לו.

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה, ולעשות שלשתן אגדה אחת. וכשהוא נוטלן לצאת בהן, מברך תחלה 'על נטילת לולב', הואיל וכלן סמוכין לו [טפלים אליו חפני גובהו], ואחר כך נוטל האגדה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו, ונוטלן דרך גדילתן שיהיו עקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר. ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד, יצא - והוא, שיהיו ארבעתן מצויין אצלו; אבל אם לא הנה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד, לא יטל עד שיימצא השאר.

ז. כמה נוטל מהן? לולב אחד, ואתרוג אחד, ושני בדי ערבה, ושלושה בדי הדס. ואם רצה להוסיף בהדס, כדי שיהיה אגדה גדולה - מוסיף; ונואי המצוה הוא. אבל שאר המינין - אין מוסיפין על מנינם, ואין גורעין מהן; ואם הוסיף או גרע, פסול.

ח. כמה שעור ארץ כל מין מהן? לולב, אין פחות מארבעה טפחים; ואם היה ארץ כל שהוא, כשר; ומדידתו - משדרו בלבד, לא מראש העלים. והדס וערבה, אין פחות משלושה טפחים; ואם היו ארפין כל שהן, כשרים. אפלו אין בכל בד וכד אלא שלשה עלין לחין, כשר - והוא, שיהיו בראש הכד. ואם אגד הלולב, צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח או תר [לגובה]. ושעור אתרוג, אין פחות מכביצה; ואם הנה גדול כל שהוא, כשר.

ט. משיגביה ארבעה מינין אלו - בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה, בין בימין בין בשמאל - יצא; והוא, שיהיה דרך גדילתן; אבל שלא דרך גדילתן, לא יצא. ומצוה בהלכתה, שיהיה אגדה של שלשה מינין בימין ואתרוג בשמאל, ויוליף ויביא ויעלה ויוריד, וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח.

י. כיצד? מוליף ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים, ומביא ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים; וכן בעליה, וירידה. והיכן מוליף ומביא? בשעת קריאת ההלל ב"הודו לה', כי טוב", תחלה וסוף, וב"אנא ה', הושיעה נא". וכל היום כשר לנטילת לולב; ואינו נוטל בלילה.

יא. עשה לאגדה זו גימון [כרך חוט] של כסף ושל זהב, או שברך עליה סדין ונטלה - יצא; לקיחה על ידי דבר אחר, שמה לקיחה. והוא, שיהיה דרך כבוד ודרך הדור - שכל שהוא לנאותו, אינו חוצץ; אבל אם נתן את המינין האלו בעצין או בקדרה ונטלה, לא יצא ידי חובתו.

יב. אגד את הלולב עם ההדס והערבה, והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכיוצא בה - הרי זה חוצץ; הבדיל ביניהן בעלי הדס - אינו חוצץ, שמיין במינו אינו חוצץ. ויש לו לאגד את הלולב בחוט או במשיחה [חבל], וכל מין שירצה, הואיל ואין אגדתו מעכבת.

יג. מצות לולב, להנטל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן, ואפלו בשבת, שנאמר: "וילקחתם לכם

יג. בזמן הזה שאנו עושין שני ימים, יושבין בסכה שמונה ימים. וביום השמיני שהוא יום טוב ראשון של שמיני עצרת, יושבין בה ואין מברכין 'לישב בסכה'. וכן טמטום ואנדרוגינוס, לעולם אין מברכין 'לישב בסכה', מפני שהן חביבים מספק, ואין מברכין מספק.

יד. גמר מלאכל ביום השמיני, מוריד כליו ומפנה אותה. אין לו מקום להוריד את כליו - אם היתה קטנה, מכניס לה מנורה; ואם היתה גדולה, מכניס לה קדרות וקערות וכיוצא בהן - כדי להכיר פסולה, ושפבר נגמרה מצותה; מפני שהוא יום טוב, ואינו יכול לפחות בה ולפסלה.

טו. מי שלא עשה סכה, בין בשוגג בין במזיד - עושה סכה בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי עושה סכה, שמצותה כל שבועה. עצי סכה, אסורין כל שמונת ימי החג; בין עצי דפנות, בין עצי סכה, אין גאותין [נהנים] מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני שיום שביעי בלו הסכה מקצת עד בין השמשות, והואיל והקצת לבין השמשות של שמיני, הקצת לכל היום.

טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בסכה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהן כל שמונה; ואם התנה עליהן בשעה שתלן, ואמר: 'איני בודל [נבדל] מהן כל בין השמשות' [של י"ט הראשון], הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה - שהרי לא הקצה אותן, ולא חלה עליהן קדשת הסכה ולא נחשבו כמותה.

הלכות לולב פרק ז

א. "כפות תמרים" האמורים בתורה, הן תריות [ענפים] של דקל ששיצמחו, קדם שיתפרדו העליון לכאן ולכאן, אלא כשהיה כמו שרכיט; והוא הנקרא 'לולב'.

ב. "פרי עץ הדר" האמור בתורה, הוא אתרוג. ו'ענף עץ עבת' האמור בתורה, הוא ההדס שעליו חופין [מכסים] את עצו, כגון שיהיו שלשה עליון או תר על פן בגבעול אחד; אבל אם היו שני העליון בשוה זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אלא נקרא 'הדס שוטה'.

ג. "ערבי נחל" האמורות בתורה, אינן כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא 'ערבי נחל'; עלה שלו משוף [ארוך], ופיו חלק [ללא פגימות], וקנה שלו אדם, וזה הוא הנקרא 'ערבה'. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכך נאמר "ערבי נחל"; ואפלו היה גדל במדבר או בהרים, כשר.

ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל ופיו דומה למסר [משורר] וקנה שלו אינו אדם; וזה הוא הנקרא 'צפצפה', והיא פסולה. ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן; וזה כשר. וכל הדברים האלו, מפי השמועה ממש רבנו נתפרשו.

ה. ארבעה מינין אלו - מצוה אחת הן, ומעכבין זה את זה; וכלן נקראים 'מצות לולב'. ואין פוחתין מהן, ואין

ויבולו העלין. ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח, ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה כדרך שעושין בכל יום. וערכה זו - הואיל ואינה בפרוש בתורה - אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג וזכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. כיצד עושה? לוקח בד אחד או בדין הרבה, חוץ מערכה שבלולב, וחוברט בה על הסרקע או על הפלי פעמים או שלש, בלא ברכה - שדכר זה מנהג נביאים הוא.

כג. בכל יום יום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהן פעם אחת, ואומרים: "אנא ה', הושיעה נא". וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. וכבר נהגו ישראל בכל המקומות, להניח תבה באמצע בית הכנסת, ומקיפין אותה בכל יום, כדרך שהיו מקיפין את המזבח - וזכר למקדש.

כד. כף הנה המנהג בירושלים: יוצא אדם מביתו שחרית, ולולבו בידו; ונכנס לבית הכנסת ומתפלל, והוא בידו; ויוצא לבקר חולים ולנחם אבלים, והוא בידו. וכשיבא למדרש, משלחו לביתו בידו או ביד עבדו.

כה. מקבלת אשה הלולב מיד בנה או בעלה, ומחזירתו למים בשבת, בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת; וביום טוב מוסיפין על המים, ובמועד [חול המועד] מחליפין המים.

כו. הדס שבלולב, אסור להריח בו; מפני שאינו ראוי אלא להריח, והואיל והקצה למצוה, יהיה אסור להריח בו. אבל אתרוג, מותר להריח בו, שהרי הקצה למצוה מאכילה.

כז. ואסור לאכל אתרוג כל יום שביעי - מפני שהקצה למקצת היום, הקצה לכלו. ובשמיני, מותר לאכלה; ובזמן הזה שאנו עושין שני ימים, אף על פי שאין נוטלין לולב בשמיני, האתרוג אסור בשמיני, כדרך שהנה אסור בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים מפני הספק שהוא ספק שביעי. הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים - כל אחת ואחת יוצא בה ליומה, ואוכלה למחר.

הלכות לולב פ"ק ח

א. ארבעה מינין האלו, שהן לולב והדס וערבה ואתרוג, שהיה אחד מהן רבש, או גזול או גנוב אפלו לאחר יאוש, או שהיה מאשרה [נטיעה לשם עבודה זרה] הנעבדת אף על פי שבטלו האשרה מלעבדה, או שהיה של עיר הנדחת - הרי זה פסול. היה אחד מהן של עבודה זרה, לא יטל לכתחלה; ואם נטל, יצא. היה כמוש [נבול] ולא גמר ליבש, כשר. ובשעת הדחק או בשעת הסכנה, לולב היבש כשר; אבל לא שאר המינין.

ב. אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה ושל טבל [שלא הופרש תרומות ומעשרות], פסול; של דמאי [של עם הארץ שזוקקה תרומה מספק], כשר, שאפשר שיפקיר נכסיו ויהיה עני, שמתר לו לאכל דמאי. אתרוג של תרומה טהורה ושל מעשר שני בירושלים - לא יטל, שמא יכשירו לטמאה [בנגיעת ד' משקין]; ואם נטל, כשר.

ביום הראשון". ובמקדש לכהו נוטלין אותו בכל יום ויום שבעת ימי החג, שאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". חל יום השבת להיות בתוך החג - אינו נטל בשבת; גזרה, שמא יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים, כמו שגזרו בשופר.

יד. ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון? מפני שהוא מצוה מן התורה ואפלו בגבולין [שאר מקומות]. נמצא שאין דינו ודין שאר הימים שנה, שבשאר ימי החג אין אדם חייב לטל לולב אלא במקדש.

טו. משחרב בית המקדש, התקינו שיהיה לולב נטל בכל מקום כל שבעת ימי החג, וזכר למקדש; וכל יום יום מקורף עליו אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת לולב, מפני שהיא מצוה מדברי סופרים. ותקנה זו, עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש - וכשיבנה בית המקדש, יחזרו הדברים לישנון.

טז. בזמן שפית המקדש קיים, היה לולב נטל ביום ראשון שחל להיות בשבת; וכן בשאר מקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג, בארץ ישראל. אבל המקומות הרחוקין שלא היו יודעין בקביעת ראש חודש, לא היו נוטלין הלולב מספק.

יז. ומשחרב בית המקדש, אסרו חכמים לטל את הלולב בשבת ביום הראשון, ואפלו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש, מפני בני הגבולין [שבמקומות] הרחוקין שאינן יודעין בקביעת החדש - כדי שיהיו הפל שוין בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין; הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום אחד הוא, ואין שם מקדש להחלות בו.

יח. ובזמן הזה שהכל עושין על החשבון [ולא מקדשים על פי הראיה] - נשאר הדבר כמות שהיה, שלא ינטל בשבת לולב כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל ואפלו ביום ראשון, ואף על פי שהכל יודעין בקביעת החדש, וכבר בארנו, שעקר האסור בנטילת הלולב בשבת - גזרה, שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים.

יט. כל שחייב בשופר ובספה, חייב בנטילת לולב; וכל הפטור משופר וספה, פטור מלולב. קטן הידע לנענע, חייב בלולב מדברי סופרים, כדי לחנכו במצוות.

כ. הלכה למשה מסיני, שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב, ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב; ושעורה, אפלו עלה אחד בכד אחד.

כא. כיצד היתה מצותה? בכל יום יום משבעת הימים היו מביאין מרביות [ענפים] של ערבה, וזוקפין אותן על צדדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח; ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה, תוקעין ומריעין ותוקעין. חל יום שבת להיות בתוך החג, אין זוקפין ערבה; אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת - זוקפין אותה בשבת, כדי לפרסמה שהיא מצוה.

כב. כיצד היו עושין? מביאין אותה מערב שבת למקדש, ומניחין אותה בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמשו

י. אין אדם יוצא ביום טוב ראשון של חג בלולבו של חברו שישאאלנו ממנו, עד שיתננו לו מתנה. נתנו לו על מנת להחזירו - הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה; ואם לא החזירו - לא יצא, שנמצא כגזול. ואין נותנין אותו לקטן, שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו, אינו חוזר. ואחד הלולב, ואחד כל מין ומין מארבעת מינין שבו - אם היה אחד מהן שאול, אין יוצאין בו ביום טוב ראשון.

יא. שתפין שקנו לולב או אתרוג בשתפות - אין אחד מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון, עד שיתן לו חלקו במתנה. האחין שקנו אתרוגין מתפוסת הבית ירושה לפני חלוקתה, ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו - אם יכול לאכלו, ואין האחין מקפידין בכך - יצא; ואם היה מקפידין - לא יצא, עד שיתנו לו חלקם מתנה. ואם קנה זה אתרוג וזה פריש [מיו פרי], או שקנו כאחד אתרוג ורמון או פריש מתפוסת הבית - אינו יוצא באתרוג, עד שיתן לו חלקו במתנה, ואף על פי שאם אכלו, אין מקפידין עליו.

יב. אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, פחות הסכות היתה שם במקדש שמחה יתרה, שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". כיצד היה עושיין? ערב יום טוב הראשון היה מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ומתחילין לשמח ממוצאי יום טוב הראשון; וכן בכל יום ויום מימי חלו של מועד, מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערפים, לשמח שאר היום עם כל הלילה.

יג. והיאך היתה שמחה זו? החליל מכה, ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתיים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו; ומי שיודע בפה, בפה. ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרפרין כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים דברי שירות ותשבחות. ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת, ולא את יום טוב.

יד. מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היה עושיין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה - אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הנישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ושמחין במקדש בימי חג הסכות; אבל כל העם, האנשים והנשים - כלם באים לראות ולשמע.

טו. שהשמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובאהבת האל שצוה בהם, עבודה גדולה היא; וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להפרע ממנו, שנאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב". וכל המגיס דעתו, וחולק כבוד לעצמו, ומתפבד בעיניו במקומות אלו - חוטא ושוטה. ועל זה הזהיר שלמה ואמר: "אל תתהדר לפני מלך".

טז. וכל המשפיל עצמו, ומקל גופו במקומות אלו - הוא

ג. לולב שנקטם ראשו, פסול. נסדק [עלהו העליון לאורכו] - אם נתרחקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו בשנים, פסול. היה עקם לפניו, שהרי שדרו כגב בעל חטורת [גיבנות], פסול; היה עקם לאחוריו - כשר, שזו היא בריתו. נעקם לאחד משני צדדיו, פסול. נפרדו עליו זה מזה ולא נדלדלו [נפרדו לגמרי] פעלי החירות [הענפים הגדולים], כשר; נפרצו, והוא שידלדלו משדרו של לולב פעלי החירות, פסול.

ד. ברית עליו של לולב כף היא: כשהם גדלין, גדלין שנים שנים ודבוקין מגבן, וגב כל שני עליו הדבוקין, הוא הנקרא 'תיומת'. נחלקה התיומת, פסול. היו עליו אחת אחת מתחלת בריתו ולא היה להן תיומת, פסול. לא היו עליו זה על גב זה כדרך כל הלולבין, אלא זה תחת זה - אם ראש זה מגיע לעקר שלמעלה ממנו, שנמצא כל שדרו של לולב מכסה בעליו, כשר; ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה, פסול.

ה. הדס שנקטם ראשו, כשר. נשרו רב עליו - אם נשתיירו שלשה עליו בקן [מקום גדילה] אחד, כשר. היו ענביו [פירותיו הקטנים] מרבות מעליו - אם ירקות, כשר; ואם היו אדמות או שחרות, פסול, ואם מעטן, כשר. ואין ממעטין אותן ביום טוב, לפי שהוא כמתקן; עבר ולקטן, או שלקטן אחר לאכילה, הרי זה כשר.

ו. ערכה שנקטם ראשה, כשרה. נפרצו עליה [נפרדו מהקנה], פסולה.

ז. אתרוג שנקב נקב מפלש [מעבר לעבר] כל שהוא, פסול; ונקב שאינו מפלש - אם היה כאסר [כמטבע הנקרא איטר] או יתר, פסול. חסר כל שהוא, פסול. נטל דדו, והוא הראש הקטן ששושנתו בו, פסול. נטל העץ שהוא תלוי בו באילן מעקר האתרוג, ונשאר מקומו גמה - פסול. עלת חזזית [כעין יבלת] עליו - אם בשנים ושלשה מקומות, פסול. ואם במקום אחד - אם עלת על רבו, פסול; ואם עלת על דדו אפלו כל שהוא, פסול. נקלף [הקרום] החיצון שלו שאינו מחסרו, אלא ישאר ירק כמות שהיא בריתו - אם נקלף בלו, פסול; ואם נשאר ממנו כל שהוא, כשר.

ח. אתרוג שהוא תפוח [נפוח ממים], סרוח, כבוש [בחומץ], שלוק [מבושל], שחור, לבן, מנמר [כמה צבעים], ירק כפרתן [מים ירק] - פסול. גדלו בדפוס [מסגרת בצורה מסוימת] ועשהו כמין ברית אחרת, פסול. עשהו כמין בריתו - אף על פי שעשהו דפין דפין, כשר. התיום [אתרוגים מחוברים] והבסר [שאינו בשל], כשר. מקום שהאתרוגין שלחן פעין שחרות מעוטה [- שחור מעט], כשרין; ואם היו שחרין ביותר כאדם כושי, הרי זה פסול בכל מקום.

ט. כל אלו שאמרנו שהן פסולין מפני מומין שבארגו, או מפני גזל ונגבה - ביום טוב ראשון בלבד; אבל ביום טוב שני עם שאר הימים, הכל כשר. והפסולות שהיא משום עבודה זרה, או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה - בין ביום טוב ראשון בין בשאר הימים, פסול.

ז. הכל חזקין לתן מחצית השקל, כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משחררים. אכל לא נשים, ולא עבדים, ולא קטנים; ואם נהנו, מקבלין מהן. אכל הגוים שנתנו מחצית השקל, אין מקבלין מהן. קטן שהתחיל אביו לתן עליו מחצית השקל, שוב אינו פוסק, אלא נותן עליו בכל שנה ושנה, עד שיגדיל ויתן על עצמו.

ח. השקלים, אינן נוהגין אלא בפני הבית. ובזמן שהמקדש קיים, נוהגין את השקלים, בין בארץ ישראל, בין בחוצה לארץ; ובזמן שהוא חרב, אפלו בארץ ישראל אינן נוהגין.

ט. באחד באדר משמיעין [מכריזים] על השקלים, כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד לתן. בתמשה עשר בו, ישבו השלחנים [חלפנים] בכל מדינה ומדינה, ותובעין בנחת; כל מי שיתן להם, יקבלו ממנו, ומי שלא נתן, אין כופין אותו לתן. בתמשה ועשרים בו, ישבו במקדש לגבות, ומכאן ואילף, כופין את מי שלא נתן עד שיתן; וכל מי שלא יתן - ממשפנין אותו, ולוקחין עבוטו [משכוננו] בעל כרחו, ואפלו כסותו.

י. כל מי שאינו חזק בשקלים - אף על פי שדרכו לתן, או הוא עתיד לתן - אין ממשפנין אותו. ואין ממשפנין את הכהנים לעולם, מפני דרכי שלום; אלא כשיתנו, מקבלין מהן, ותובעין אותן עד שיתנו.

הלכות שקלים פרק ב

א. ביצד כונסין [אוספים] השלחנים את השקלים? בכל מדינה ומדינה, מגיחין לפניהם שתי תבות - שולי התבה ורחבין מלמטה, ופיה צר מלמעלה כמין שופר, כדי שישליכו לתוכן, ולא יהיה אפשר לקח מהן בנחת [בקלות]. ולמה עושין שתי תבות? אחת שמגיחין בה שקלים של שנה זו, והשניה מגיחין בה שקלי שנה שעברה, שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה.

ב. ובמקדש היה לפניהן תמיד שלש עשרה תבות, כל תבה כמין שופר - ראשונה, לשקלי שנה זו; שנייה, לשקלי שנה שעברה; שלישית, לכל מי שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, משליך דמיהן לתבה זו; רביעית, לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבד, משליך דמיהן לתבה זו; חמישית, למי שהתנדב לקנות בהן צצים למצרכה; ששית, למי שהתנדב מעות ללבונה; שביעית, למי שהתנדב זָהב לכפרת; שמינית, למותר חטאת, כגון שהפריש מעות לחטאתו ולקח חטאת והותר מן המעות, ישליף השאר לתוכה; תשיעית, למותר אשם; עשירית, למותר קניי - תורים ובני יונה] זבים וזבות ויולדות; אחת עשרה, למותר קרבנות גזיר; שתים עשרה, למותר אשם מצרע; שלש עשרה, למי שהתנדב מעות לעולת בהמה.

ג. ושם כל דבר שיהיו מעותיו בתוף התבה, כתיב על התבה מבחוצ. ותנאי בית דין הוא על כל המותרות, שיקרבו עולת בהמה. נמצאת למד, שכל המעות הנמצאות

הגדול המכבד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אומר: "ונקלתי עוד מזאת, והייתי שפל בעיני". ואין הגדלה והכבוד אלא לשמח לפני ה', שנאמר: "והמלך דוד מפזז ומכבד לפני ה'".

ברוך רחמנא דסיצן

יום חמישי

הלכות שקלים

מצות עשה אחת, והיא לתן כל איש מחצית שקל בכל שנה. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות שקלים פרק א

א. מצות עשה מן התורה, לתן כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה; אפלו עני המתפרנס מן הצדקה - חזק, ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתפו, ונותן מחצית השקל כסף, שנאמר: "העשיר לא ירבה, והדל לא ימעיט וגו'". ואינו נוהגו בפעמים רבות, היום מעט ולמחר מעט, אלא נוהגו כלו כאחת, פעם אחת.

ב. מגין כסף האמור בתורה באוגס ובמפתה ובמוציא שם רע והורג עבד, הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה; ומשקלו, שלש מאות ועשרים שעורה. וכבר הוסיפו חכמים עליו, ועשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא 'סלע' בזמן בית שני; וכמה הוא משקל הסלע? שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינוניות.

ג. סלע היה ארבעה דינרין, והדינר שש מעין; ומעה, היא הנקראת בימי משה רבנו 'גרה', ומעה היתה שני פונדיונין; ופונדיון שני אפרים, ופרוטה אחת משמונה באסר. נמצא משקל המעה, והיא הגרה, שש עשרה שעורות; ומשקל האסר ארבע שעורות, ומשקל הפרוטה חצי שעורה.

ד. ועוד מטבע אחר היה שם, שהיה משקלו שתי סלעים, והוא היה הנקרא 'דרכון'. ואלו המטבעות פלן שאמרנו ובארנו משקל כל אחד מהן, הן שמשערין בהן בכל מקום; וכבר בארנום, כדי שלא אהיה צריך לפרש משקלם בכל מקום.

ה. מחצית השקל, זו מצוה - שיתן מחצית מטבע של אותו הזמן, אפלו היה אותו מטבע גדול משקל הקדש; ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו, שהיה משקלו מאה וששים שעורה.

ו. בזמן שהיה מטבע של זמן דרכונות, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל שלו סלע; ובזמן שהיה המטבע סלעים, היה כל איש נותן במחצית השקל שלו חצי הסלע, שהוא שני דינרין; ובזמן שהיה המטבע חצי הסלע, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל אותו חצי הסלע. ומעולם לא שקלו ישראל במחצית השקל, פחות מחצי שקל של תורה.

ולשם מדי ולשם המדינות הרחוקות ולשם שאר כל ישראל.

ט. כשהוא תורם, מתפנן לתרם על הגבוי שיש בלשפה, ועל הגבוי שעדין לא הגיע ללשפה, ועל העתיד לגבות - כדי שיהיו אלו השקלים שהוציאן להסתפק מהן, כפרה על כל ישראל, וכאלו הגיעו כל שקליהן ללשפה ונתרמה מהן תרומה זו.

י. כשיכנס התורם לתרם, לא יכנס בכגד שאפשר להחבות [להחביא] בו כסף, ולא במנעל, ולא בסנדל, ולא בתפלה [תפילין], ולא בקמיע - שמא יחשדו אותו העם, ויאמרו: 'החביא ממעות הלשפה תחתיו כשתרמה'; ומדברים היו עמו משעה שיכנס עד שעה שיצא - כדי שלא יתן לתוף פיו. ואף על פי שגזירים כל כך - עני או מי שהוא נכהל להון, לא יתרם מפני החשד, שגאמר: "והייתם נקיים מה" ומישראל".

הלכות שקלים פרק ג

א. חציי השקלים - הכל צריכין להם, כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חיב; לפיכך, כשהיה אדם הולך אצל השלחני ומצרך [פודר] שקל בשני חציו, יתן לו תוספת על השקל [דמי חילון], ואותה התוספת נקראת 'קולבון'. לפיכך, שנים שנתנו שקל על שניהם, חיבין בקולבון [דמי].

ב. כל מי שאינו חיב בשקלים, כגון שתי נשים או שני עבדים שנתנו שקל - פטורין מן הקולבון; וכן אם היה אחד חיב ואחד פטור, ונתן החיב על יד [בשביל] הפטור - כגון איש שנתן שקל עליו ועל אשה, או עבד - פטור מן הקולבון. וכן הפהנים, פטורין מן הקולבון; והשוקל על יד הכהן, פטור מן הקולבון.

ג. הנותן שקל עליו ועל העני, או על שכנו, או על בן עירו - אם נתנו להם מתנה, פטור מן הקולבון, שהרי נתן חצי שקל מתנה, כדי להרבות בשקלים. ואם נתן להם חצי השקל על ידם [בשבילם] דרך הלואה, עד שיתזירו לו כשתמצא ידם - חיב בקולבון.

ד. האחים שעדין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, וכן השתפים שנתנו שקל על ידי שניהם - פטורין מן הקולבון. במה דברים אמורים? בשתפין שנשאו ונתנו במעות השתפות, ונשתנה עין המעות [נתחלפו הכספים שבהם השתתפו]; אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו, וערכום ועדין לא נשתנו המעות ולא הוציאום - הרי אלו חיבין בקולבון. נשאו ונתנו ואחר זמן חלקו, ויתרו ונשתתפו - חיבין בקולבון; עד שישאו ויתנו בשתפות זו האחרונה, וישתנו המעות.

ה. האחין והשתפין שהיה להם בהמה וכספים, וחלקו בכספים - חיבים בקולבון, אף על פי שעדין לא חלקו בהמה; חלקו בהמה, ולא חלקו הכספים - פטורין מן הקולבון עד שיחלקו הכספים, ואין אומרים: 'הרי הם עומדים לחלקה'.

בשש התבות האחרונות, לעולת בהמה; ועורותיהן לכהנים, כשאר כל העורות. וכל המעות שבתבה שלישית, ילקח בהן עופות - חצין עולות, וחצין חטאות. ושרביעית, כלן עולת העוף.

ד. בכל מדינה ומדינה כשגובין השקלים, משלחין אותם ביד שלוחין למקדש; ויש להם לצרף [להחליף] אותן בדיגרי זרב, מפני משאי הדרך. והכל מתקבץ למקדש, ומניחין אותו בלשפה אחת מן הלשכות במקדש, וסוגרין דלתותיה במפתחות, וחותרמין עליה חותמות. וממלאין מכל השקלים שיתקבצו שם, שלש קפות גדולות - שעור כל קפה, כדי שתכיל תשע סאין; והשאר, מניחין אותו בלשפה. וזה שבתוף הקפות, הוא הנקרא 'תרומת הלשפה'; וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקפות, הוא הנקרא 'שרי הלשפה'.

ה. בשלשה פרקים בשנה תורמין את [מ] הלשפה - בראש חדש ניסן, ובראש חדש תשרי קדם יום טוב או אחריו, וקדם עצרת בתמשה עשר יום. וכיצד תורמין אותה? אחד נכנס לפניו מן הלשפה, והשומרין עומדים בחוץ; והוא אומר להם: 'אתם?' והן אומרים לו: 'תם! תם! תם! תם!' שלשה פעמים. ואחר כך ממלא שלש קפות קטנות, כל קפה מהן מכילה שלש סאין מאותן השלש קפות הגדולות; ומוציאן לחוץ, כדי להסתפק מהן עד שיכלו [י יתרוקנו]. וחוזר וממלא אותן השלש קפות הקטנות מן השלש הגדולות פעם שניה קדם עצרת, ומסתפקין [מסתמשים] מהן עד שיכלו.

ו. וחוזר וממלא אותן פעם שלישית מן השלש הקפות הגדולות בתשרי, ומסתפקין מהן עד שיכלו, עד ראש חדש ניסן. ובראש חדש ניסן, תורמין מתרומה חדשה. לא הספיקו להם השקלים שבשלש קפות הגדולות, וכלו עד שלא הגיע ניסן - חוזרין ותורמין משירי הלשפה.

ז. שלש קפות הקטנות שהוא תורם בהן ומוציאן לחוץ, כתוב עליהן 'אלף', 'בית', 'גמל' - כדי שישתפקו מן הראשונה עד שתכלה, ואחר כך מסתפקין מן השנייה, ואחר כך מסתפקין מן השלישית. ותורם ראשונה מהקפה האחת הגדולה, ומחפה אותה הגדולה במטפחת; ותורם השנייה מהקפה הגדולה השנייה, ומחפה אותה במטפחת. ותורם השלישית מהקפה הגדולה השלישית, ואינו מחפה אותה - כדי שתהיה נפרת שבה סים, ויתחיל ממנה בתחלה בפעם שניה כשיכנס קדם עצרת, ותורם הראשונה מן הגדולה שהיתה מגלה, ומחפה אותה; ותורם השנייה מן הגדולה שתרם ממנה בראשונה תחלה, ומחפה אותה; ותורם השלישית מן הגדולה הסמוכה לה, ואינו מחפה אותה - כדי שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישית כשיכנס בתשרי; עד שנמצא תורם ראשונה ושנייה ושלישית הקטנות, מכל אחת ואחת מן הגדולות.

ח. כשהוא תורם שלש קפות אלו, תורם את הראשונה לשם ארץ ישראל; והשנייה, לשם הכרפין המקפין [הסמוכים] לה ולשם כל ישראל; והשלישית, לשם בכל

במעילה, ויצא ידי מחצית השקל. נתנו ממועות מעשר שני, יאכל כנגדו [911] בירושלים; מדמי שביעית, יאכל כנגדו בקדשת שביעית. היו של עיר הנדחת, לא עשה פלוס.

יב. המפריש שקלו וסבור שהוא חזב בו, ונמצא שאינו חזב - לא קדש. המפריש שנים, ונמצא שאינו חזב אלא אחד - אם בזה אחר זה, האחרון לא קדש; ואם בבת אחת, האחד שקלים והשני מותר שקלים. הפריש שקלו ומת, יפל לנדבה.

יג. הלוקח מעות בידו, ואמר: 'אלו לשקלי', או שהיה מלקט מעה מעה או פרוטה פרוטה, וכשהתחיל ללקט אמר: 'הריני מלקט מעות לשקלי' - אפלו לקט מלא כיס, נתן מהן חצי שקל שהוא חזב בו, והשאר חלין; שמוותר השקלים - חלין.

יד. מעות שנמצאו בין תבה של שקלים לתבה של נדבה - קרוב לשקלים, יפלו לשקלים; קרוב לנדבה, יפלו לנדבה; מחצה למחצה, יפלו לנדבה - מפני שהנדבה פלה עולה לאשים, והשקלים מסתפקין מהם לעולות ולדברים אחרים.

טו. וכן כל המעות הנמצאות בין כל תבה ותבה, יפלו לקרוב. נמצאו מחצה למחצה - אם בין עצים ללבונה נמצאו, יפלו ללבונה; בין קנים [תורים ובני יונה] לגוזלי עולה, יפלו לגוזלי עולה. זה הכלל: הולכין אחר הקרוב, בכלן; מחצה למחצה, להחמיר. וכל המעות הנמצאות בהר הבית - חלין; שאין הגזבר מוציא מעות מתרומת הלשכה, עד שהוא מחללן על הבהמות שלוקח לקרבנות.

יום שישי

הלכות שקלים פ"ד

א. תרומת הלשכה [חצאי השקלים], מה יעשה בה? לוקחין ממנה תמידין של כל יום, והמוספין, וכל קרבנות הצבור ונספיהם, והמלח שמולחין בו כל הקרבנות; וכן העצים, אם לא הביאו עצים ולא מצאו אלא בדרמים; והקטרת ושכר עושיה, ולחם הפנים ושכר עושי לחם הפנים, והעמר, ושתי הלחם, ופרה אדמה, ושעיר המשתלח [ביום הכיפורים] ולשון של זהורית שקושרים בין קרניו - כל אלו באין מתרומת הלשכה.

ב. אבל פר העלם דבר [שוגג] של צבור, ושעירי עבודה זרה - פתחלה גובין להם [מגבית מיוחדת], ואינן באין מתרומת הלשכה. פרוכות של היכל - תחת בנין עשויות, ואינן באין מתרומת הלשכה אלא מקדשי בידן הבית; אבל פרוכות של שערים, באין מתרומת הלשכה. המנורה וכלי שרת, מצותן שביבאו ממוטר הנסכים - ובהלכות פלי המקדש והעובדים בו, יתבאר מה הוא מותר הנסכים; ואם לא היה להם מותר נסכים, יבואו מתרומת הלשכה. בגדי כהנה - בין בגדי כהן גדול, בין שאר בגדי כל הכהנים שעובדין במקדש - הכל באין מתרומת הלשכה. ג. כל הבהמות הנמצאות בירושלים, או חוצה לה בקרוב

ו. הנותן שקל להקדש כדי שיחשב לו מחצית השקל שהוא חזב בה, ויטל חצי שקל ממה שנגבה מן החצייים [מאנשים אחרים] - חזב שני קולבנות; שאלו היה השקל פלו לשקלים, היה חזב קולבון אחד.

ז. כמה הוא שעור הקולבון? בזמן שהיו נוהגין במחצית השקל שני דינרין - היה הקולבון חצי מעה, שהוא אחד משנים עשר דינר; ומעולם לא נתן הקולבון פחות מזה. והקולבונות אינן כשקלים, אלא מניחין אותן השלחנים בפני עצמן, עד יסיתפק מהן ההקדש.

ח. מי שאבד שקלו - חזב באחריותו, עד שימסרנו לגזבר. בני העיר ששלחו את שקליהם בנד שליח, ונגנבו או אבדו - אם שומר חנם הוא - הרי זה נשבע להם ונפטר, כדין כל שומרי חנם; והן חוזרין ונותנים שקליהן פעם שניה. ואם אמרו אנשי העיר: 'הואיל ואנו משלמים, אין רצוננו שישבע השליח, שהוא נאמן לנו' - אין שומעים להן; תקנת חכמים היא, שאין הקדש יוצא בלא שבועה. נמצאו השקלים הראשונים אחר שנסבע השליח - אלו ואלו שקלים, ואין עולים להן לשנה אחרת; והראשונים יפלו לשקלי השנה, והאחרונים יפלו לשקלי שנה שעברה.

ט. שלחו את שקליהם כדי שומר שחר, שהרי הוא חזב בגנבה ואבדה, ואבדו ממנו באנס, כגון שלקחום לסטים מזינים, שהוא פטור - רואים: אם אחר שנתרמה התרומה נאנס, נשבע השליח לגזברים, ובני העיר פטורים - שהתורם תורם על הגבוי ועל העתיד לגבות, ובכרשות הקדש הן; ובני העיר, מה היה להם לעשות? - הרי לא מסרו אלא לשומר שחר, שהוא חזב בגנבה ואבדה, אבל האנס אינו מצוי. ואם אבדו קדם שנתרמה התרומה, עדין ברשות בני העיר הם, והשליח נשבע לאנשי העיר, והם משלמין. נשבע וגבו שקלים שנית, ואחר כך התיזירום הלסטים - אלו ואלו שקלים, ואין עולים להן לשנה אחרת; והשנים יפלו לשקלי שנה שעברה. יש מי שאומר, שהשקלים הראשונים שיפלו לשקלי השנה, הם השקלים שנגבו בפתחלה ואבדו או נאנסו וחרזו; ויש מי שאומר שהשקלים הראשונים, הם שהגיעו ליד הגזבר תחלה [שנתנו בני העיר בשנית].

י. הנותן חצי שקל לחברו להוליכו להשליח לשקל אותו על ידו [לתת מחצית השקל בשבילו], הלה ושקלו על ידי עצמו [בשביל עצמו] כדי שלא ימשכנו אותו - אם נתרמה התרומה [מהשקלים שבלשכה], מעל השוקל [השליח]; ושה השקל ברשות הקדש הוא, שפכר תרמו על העתיד לגבות, ונמצא זה הציל עצמו במקדש, ונתנה בזה השקל. ואם לא נתרמה התרומה, לא מעל; והוא חזב לתן לחברו חצי שקל שנתן לו. וכן הגזול או הגונב חצי שקל ושקלו, יצא; והוא חזב לשלם לבעלים שנים, או להוסיף חמש [אם נשבע לשקר והודה].

יא. הנותן מחצית השקל מן ההקדש, ונתרמה תרומה, כשיתפקו ממנה [- כשיקריבו קרבן מתרומה זו] - יתחזב

עמהן בהמות לתמידים מתרומה ישנה - פודין אותן ויוצאין לחלין אף על פי שהן תמימין, ויפלו דמיהן לתרומה ישנה שמקייצין בה את המזבח; שתנאי בית דין הוא על כל הבהמות שלוקחין לתמידים, שאם לא יהיו צריכים להן, יצאו לחלין.

יב. וכך היו עושין במותר הקטרת משיגיע ראש חדש ניסן: מחללין [פודים] אותו על שֹׁכר האמנין [מפסחי הקטורת], וחוזרין מעות השֹׁכר לקרין המזבח, ונוטלין האמנין מותר הקטרת בשֹׁכרו, וחוזרין ולוקחין את הקטרת מהם מתרומה חדשה - כדי להקריבה ממעות תרומה חדשה. ואם אין להם תרומה חדשה, מקטירין אותה מתרומה ישנה.

בריש רחמנא דסייען

הלכות קדוש החדש

מצות עשה אחת, והיא לחשב ולידע ולקבל באיזה יום הוא תחלת כל חדש וחדש מחדשי השנה. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות קדוש החדש פ'ק א

א. חדשי השנה הם חדשי הלבנה, שנאמר: "עלת חדש בחדשו", ונאמר: "החדש הזה לכם ראש חדשים" - כך אמרו חכמים: 'הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה במראה הנבואה דמות לבנה, ואמר לו: כִּנָּה רָאָה וְקִדְשׁ'. והשנים שאנו מחשבין - הן שני החמה, שנאמר: "שמור את חדש האביב".

ב. וכמה תרה שנת החמה על שנת הלבנה? קרוב - מעט פחות מאחד עשר יום. לפיכך, כשיתקבץ מן התוספת הזאת כמו שלשים יום, או פחות מעט או יותר מעט - מוסיפין חדש אחד, ועושין אותה השנה שלשה עשר חדש, והיא הנקראת 'שנה מעברת'; שאי אפשר להיות השנה שנים עשר חדש וכך וכך ימים, שנאמר: "לחדשי השנה" - חדשים אתה מונה לשנה, ואין אתה מונה ימים.

ג. הלבנה נסמרת בכל חדש וחדש, ואינה נראית כמו שני ימים או פחות או יותר, כמו יום אחד קדם שתדבק - תתכסה - בשמש בסוף החדש, וכמו יום אחד אחר שתדבק בשמש; ותראה במערב בערב. ובלייל שתראה בערב אחר שנסתרה - הוא תחלת החדש, ומניין מאותו היום תשעה ועשרים יום. ואם יראה הירח ליל שלשים, יהיה יום שלשים ראש החדש; ואם לא יראה, יהיה ראש החדש יום אחד ושלשים, ויהיה יום שלשים מחדש שעבר. ואין נזקקין לירח בלייל אחד ושלשים, בין שנתראה בין שלא יראה; שאין לה חדש לבנה יותר על שלשים יום.

ד. חדש שיהיה תשעה ועשרים יום, ויראה הירח בלייל שלשים - נקרא 'חדש חסר'; ואם לא יראה הירח, ויהיה החדש שעבר שלשים יום - נקרא 'חדש מעבר', ונקרא

ממנה, הבהמות עולות, כמו שיתבאר בפסולי המקדשין - נספיהן באין מתרומת הלשכה; וכן גוי ששלח עולתו ממדינה אחרת, ולא שלח עמה דמי נסכים - יביאו נספיה מתרומת הלשכה.

ד. גר שמת והניח זבחים - אם יש לו נסכים, קרבין משלו; ואם לאו, באין מתרומת הלשכה. כהן גדול שמת, ולא מנו אחר תחתיו - מקריבין את החבתין מתרומת הלשכה. מבקרי [בודקין] מומין שבירושלים, ותלמידי חכמים המלמדים הלכות שחיטה לפנהנים, והמלמדים להם הלכות קמיצה, ונשים המגדלות בניהן [בטהרה] לפרה אדמה - כלם נוטלין שֹׁכְרָן מתרומת הלשכה; וכמה הוא שֹׁכְרָן? כמו שיפסקו להם בית דין.

ה. בשנת השמיטה שהיא הפקר, שוֹכְרֵין בית דין שוֹמְרֵין שישמרו מקצת ספיהם שצמחו [מאליהם], כדי שיביאו מהם העמר ושתי הלחם, שאינן באים אלא מן החדש; ואלו השומרין, נוטלין שֹׁכְרָן מתרומת הלשכה.

ו. מי שהתנדב לשמר בחנם - אין שומעין לו; וגזרה משום בעלי זרע, שאם יבואו ויטלו מהם. לפיכך תקנו להם חכמים שישלו שֹׁכְרָן מן הלשכה, כדי שיפרשו הכל מאותו מקום שאלו שוֹמְרֵין שם [משום השכר מתפרסם הדבר שלהקדש הן].

ז. מגיהי ספרים שבירושלים, נוטלין שֹׁכְרָן מתרומת הלשכה; ודינין שדינין את הגזלנין בירושלים, נוטלין שֹׁכְרָן מתרומת הלשכה. וכמה היו נוטלין? תשעים תשעים מנה בכל שנה; ואם לא הספיקו להם - אף על פי שלא רצו - מוסיפין להם כדי צֹרֶךְ, הם ונשיהם ובניהם ובני ביתם.

ח. כִּכָּשׁ היו עושין מהר הבית להר המשחה, שעליו מוציאים פרה אדמה, וכן היו עושין כִּכָּשׁ, שמוציאין עליו שעיר המשלח; ושניהם נעשים משיברי הלשכה. וכן מזבח העולה, וההיכל, והעזרות - באין משיברי הלשכה. אמת [תעלת] המים שבירושלים [העוברת בעורה], וחומת ירושלים, וכל מגדלוֹתיה, וכל צרכי העיר - באין משיברי הלשכה. וגוי שהתנדב מעות לדברים האלו, או לעשות עמהם בחנם - אין מקבלין ממנו, ואפלו גר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות], שנאמר: "לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו וגו'", ונאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים".

ט. מותר תרומת הלשכה, וכן מותר שיברי הלשכה - לוקחים בו זכרים, ויקרבו בלן עולות; שתנאי בית דין הוא על כל המותרות, שיקרבו עולת בהמה; אבל לא עולת העוף, שאין בקרבנות הצבור עוף. ואלו העולות הבאין ממותר השקלים, הם הנקראים 'קנין למזבח'.

י. שקלים שלא הספיקו להם לכל קרבנות הצבור, מוציאין את הראוי להם מקדשי בִּדְקַת הבית; אבל אין בִּדְקַת הבית מוציא את הראוי לו מקדשי המזבח.

יא. משיגיע ראש חדש ניסן, אין מקריבין קרבנות הצבור אלא מתרומה חדשה; ואם לא באה חדשה, לוקחין מן הישנה. לפיכך, אם הגיע ראש חדש ניסן, ויש

ונמצאו זוממין בעדות זו - הרי זה מקדש; לפיכך היו בראשונה מקבלים עדות החדש מפל אדם מישראל, שכל ישראל בחקת כשרות, עד שיודע לה שזה פסול. משקלקלו המינים, והיו שוכרים אנשים להעיד שראו, והם לא ראו - התקינו שלא יקבלו בית דין עדות החדש, אלא מעדים שמפירים בית דין אותן שהם כשרים, ושיהיו דורשים וחוקרים בעדותן.

ג. לפיכך, אם לא יהיו בית דין יודעים [מכירים] את העדים שראו את הירח - משלחין אנשי העיר שגראה בה עם העדים שראו, עדים אחרים שמזכין אותן לבית דין [מעידים על כשרותם] ומודיעין אותן שאלו כשרים הן, ואחר כך מקבלין מהן.

ד. בית דין מחשבין בדרךים שהאצטגנין מחשבין בהם, ויודעים הלכנה כשתראה בחדש זה, אם תהיה בצפון השמש או בדרומה, ואם תהיה רחבה או קצרה, ולהיכן יהיו ראשי קרניה [קרני אורה] נוטין. וכשיבואו העדים להעיד, בודקים אותם: 'פיצד ראייתם אותה, בצפון או בדרום? להיכן היו קרניה נוטות? כמה היתה גבוהה [מן האופק] בראית עיניכם, וכמה היתה רחבה?' אם נמצאו דבריהם מכונים למה שנודע בחשבון, מקבלים אותם; ואם לא נמצאו דבריהם מכונים, אין מקבלים אותם.

ה. אמרו העדים: 'ראינוהו [בבואת הירח] במים' או 'בעבים [מבעד לעננים]' או 'בעששית' [מנורה שקופה], או שראו מקצתו ברקיע ומקצתו בעבים או בעששית או במים - אין זו ראיה, ואין מקדשין על ראיה זאת. אמר אהד: 'ראיתו גבוה בעיני כמו שתי קומות, ואמר השני: 'כמו שלש קומות הנה גבוה' - מצטרפין; אמר האחד: 'כמו שלש קומות, והשני אומר: 'כמו חמש' - אין מצטרפין; ומצטרף האחד מהם עם שני שיעיד כמותו, או יהיה ביניהם קומה אחת.

ו. אמרו: 'ראינוהו בלא פונה, וכיון שהתבוננו בו ונתכוננו לראותו להעיד, שוב לא ראינוהו' - אין זו עדות, ואין מקדשין עליה, שמא עבים נתקשרו ונראו פלכנה, והלכו להם. אמרו עדים: 'ראינוהו ביום תשעה ועשרים שחרית במנחה קדם שתעלה השמש, וראינוהו ערבית במערב בליל שלשים' - הרי אלו נאמנים, ומקדשין על ראיה זו, שהרי ראוהו בזמנו; אבל הראיה שאמרו שראוהו בשחרית, אין נזקקין לה, שאין אנו אתראים לראית שחרית, ובדוע שהעבים הם שנתקשרו, ונראה להם פלכנה. וכן אם ראוהו בזמנו, ובליל עברו לא נראה - הרי אלו נאמנים; שאין אנו אתראים אלא לראית ליל שלשים בלבד.

ז. פיצד מקבלין עדות החדש? כל מי שראוי להעיד שגראה את הירח, בא לבית דין; ובית דין מכניסים אותם בלם למקום אחד, ועושים להם סעודות גדולות, כדי שיהיו העם רגילים לבוא. וזוג [עדים] שבא ראשון, בודקים אותו ראשון בבדיקות שאמרנו. מכניסים את

'חדש מלא'. וירח שגראה בליל שלשים, הוא הנקרא 'ירח שגראה בזמנו'; ואם נראה בליל אחד ושלשים, ולא נראה בליל שלשים - הוא נקרא 'ירח שגראה בליל עברו'.

ח. אין ראית הירח מסורה לכל אדם, כמו שבת בראשית [שבתות השנה] שכל אחד מונה ששה ושבת בשביעי. אלא לבית דין הדבר מסור, עד שיקדשוהו בית דין ויקבעו אותו היום ראש חדש - הוא שיהיה ראש חדש, שגאמר: "החדש הזה לכם", עדות זו תהיה מסורה "לכם".

ו. בית דין מחשבין בחשבונות כדרך שמחשבים האצטגנין [- חוזים בכוכבים], שיודעין מקומות הכוכבים ומהלכם, וחוקרים ומדקדקים [בחישובים] עד שיודעו אם אפשר שגראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים, או אין אפשר. אם ידעו שאפשר שגראה, יושבין ומצפים לעדים כל היום בליל, שהוא יום שלשים. אם באו עדים, ודרשו וחקרום כהלכה, ונאמנו [אומתו] דבריהם [בהצלבה לחשבון] - מקדשין אותו; ואם לא נראה, ולא באו עדים - משלימים שלשים, ויהיה החדש מעבר. ואם ידעו בחשבון שאין אפשר שגראה - אין יושבים יום שלשים, ואין מצפין לעדים; ואם באו עדים - יודע בודאי שהן עדי שקר, או שגראת להם דמות לכנה מן העבים, ואינה הלכנה הנדאית [האמיתית].

ז. מצות עשה מן התורה על בית דין, שיחשבו וידעו אם נראה הירח או לא נראה, ושידרשו את העדים, עד שיקדשו את החדש; וישלחו יודיעו שאר העם, באי זה יום הוא ראש החדש, כדי שיודעו באי זה יום הם המועדות, שגאמר: "אשר תקראו אתם מקראי קדש", ונאמר: "ושמרת את החקקה הזאת למועדה".

ח. אין מחשבין וקובעין חדשים ומעברים שנים אלא בארץ ישראל, שגאמר: "פי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים". ואם היה אדם גדול בחכמה, ונסמך בארץ ישראל, ויצא לחוצה לארץ, ולא הניח בארץ ישראל כמותו - הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעבר שנים בחוצה לארץ; ואם נודע לו שנעשה בארץ ישראל אדם גדול כמותו, ואין צריך לומר גדול ממנו - הרי זה אסור לקבוע ולעבר בחוצה לארץ; ואם עבר וקבע ועבר, לא עשה פלוס.

הלכות קדוש החדש פרק ב

א. אין כשר לעדות ראש החדש, אלא שני אנשים כשרים הראויין להעיד בכל דבר ודבר; אבל נשים ועבדים - הרי הם כשאר פסולי עדות, ואין מעידים. אב ובנו שראו את הירח, ולכו לבית דין להעיד - לא מפני שעדות החדש כשרה בקרובים, אלא שאם ימצא אחד מהם פסול מפני שהוא גזלן וכיוצא בו משאר הפסולנות, יצטרף השני עם אחר, ויעיד; וכל הפסול לעדות מדברי סופרים - אף על פי שהוא כשר מן התורה, פסול לעדות החדש.

ב. דין תורה, שאין מדקדקין בעדות החדש [לחקור חתי ראו והיכו, שהרי]. אפלו קדשו את החדש על פי עדים,

עד אחד - הרי זה הולך עמהם ומחלל מספק, שָמא ימצא אחר ויִצטַרף עמו.

ד. הנה העד שרצה את החדש בליל השבת חולה - מרפיבים אותו על החמור, ואפלו במטה. ואם יש להן אורב [אנשים האורבים] בדרך, לוקחין העדים בנדם כלי זין; ואם היתה דרך רחוקה, לוקחים בנדם מזונות. ואפלו ראוהו גדול ונראה לכל - לא יאמרו: 'כשם שראינוהו אנחנו, כך ראוהו אחרים, ואין אנו צריכין לחלל את השבת'; אלא כל שיראה החדש, ויהיה ראוי להעיד, ויהיה בינו ובין המקום שקבוע בו בית דין לילה ויום או פחות, מצוה עליו לחלל את השבת, ולילך ולהעיד.

ה. בראשונה היו מקבלים עדות החדש כל יום שלשים. פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערפים, ונתקלקלו [נבוכו] במקדש [לפני שהעדים הגיעו] ולא ידעו מה יעשו - אם יעשו עולה של בין הערפים, שָמא יבואו העדים, ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערפים. עמדו בית דין, והתקינו שלא יהיו מקבלים עדות החדש אלא עד המנחה, כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמיד של בין הערפים, ונספיהם.

ו. ואם הגיע מנחה, ולא באו עדים - עושין תמיד של בין הערפים; ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה - נוהגין אותו היום קדש, ולמחר קדש, ומקריבין מוסף למחר, לפי שלא היו מקדשין אותו אחר מנחה. משתחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי ובית דינו, שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום כלו, ואפלו באו עדים יום שלשים בסוף היום סמוך לשקיעת החמה, מקבלין עדותם ומקדשין יום שלשים בלבד.

ז. כשמעברין בית דין את החדש, מפני שלא באו עדים כל יום שלשים - היו עולין למקום מוכן, ועושין בו סעודה ביום אחד ושלשים שהוא ראש חודש. ואין עולין לשם בלילה, אלא בנשף קדם עלות השמש; ואין עולין לסעודה זו פחות מעשרה; ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית, ואוכלין בעת הסעודה. וזו היא סעודת מצוה של עבור החדש האמורה בכל מקום.

ח. בראשונה כשהיו בית דין מקדשין את החדש, היו משיאין משואות [מדליקים אבוקות] בראשי ההרים [בליל שלושים] כדי שידעו הרחוקים; משקלקלו הפותים - שהיו משיאין משואות כדי להטעות העם - התקינו שיהיו שלוחים יוצאין ומודיעין לרבים. ושלוחים אלו אינם מחללין את יום טוב, ואין צריך לומר שבת - שאין מחללין את השבת לקימו, אלא לקדשו בלבד [על העדות שמקדשת החדש].

ט. על ששה תדשים היו שלוחין יוצאין: על ניסן, מפני הפסח. ועל אב, מפני התענית. ועל אלול, מפני ראש השנה, כדי שישבו מצפין ביום שלשים לאלול - אם נודע להם שקדשו בית דין יום שלשים, נוהגים אותו היום קדש בלבד; ואם לא נודע להם, נוהגים יום שלשים קדש ויום אחד ושלשים קדש, עד שיבואו להם שלוחי תשרי. ועל

הגדול, ושואלים אותו; נמצאו דבריו מכוננים לחשבון, מכניסים את חברו; נמצאו דבריהם מכוננים, עדותם קיימת. ושאר כל הזוגות, שואלין אותם ראשי דברים - לא שצריכים להם, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש [מאוכזבים], כדי שיהיו רגילין לבוא.

י. ואחר כך, אחר שתתקיים העדות, ראש בית דין אומר: 'מקדש', וכל העם עונים אחריו: 'מקדש, מקדש'. ואין מקדשים את החדש אלא בשלשה, ואין מחשבין אלא בשלשה, ואין מקדשים אלא חדש שנוראה בזמנו [ליל ל']. ואין מקדשים אלא ביום; ואם קדשוהו בלילה, אינו מקדש. אפלו ראוהו בית דין וכל ישראל, ולא אמרו בית דין 'מקדש' עד שחשכה ליל אחד ושלשים, או שנתקרו העדים, ולא הספיקו בית דין לומר 'מקדש' עד שחשכה ליל אחד ושלשים - אין מקדשין אותו, ויהיה החדש מעבר, ולא יהיה ראש חודש אלא יום אחד ושלשים, אף על פי שנוראה בליל שלשים; שאין הראיה קובעת, אלא בית דין שאמרו 'מקדש' הם שקובעים.

יא. ראוהו בית דין עצמם בסוף יום תשעה ועשרים - אם עדין לא יצא כוכב בליל שלשים - בית דין אומרים 'מקדש, מקדש', שעדין יום הוא. ואם ראוהו בליל שלשים, אחר שיצאו שני כוכבים - למחר מושיבים שני דגנים אצל אחד מהם, ויעידו הם השנים בפני השלשה, ויקדשוהו השלשה.

יב. בית דין שקדשו את החדש - בין שוגגין, בין מטעין, בין אנוסין - הרי זה מקדש, וחיבין הכל לתקן המועדות על יום שקדשו בו; אף על פי שנה ידע שטעו, חיב לסמוך עליהם, שאין הדבר מסור אלא להם, ומי שצוה לשמר המועדות, הוא צוה לסמוך עליהם - שנאמר: "אשר תקראו אתם".

שבת קודש

הלכות קדוש החדש פּרָק ג

א. עדים שראו את החדש - אם היה ביניהן ובין מקום שיש בו בית דין מהלך לילה ויום או פחות, הולכין ומעידין; ואם היה ביניהן יתר על כן, לא ילכו, שאין עדותן אחר יום שלשים מועלת, שכבר נתעבר החדש.

ב. עדים שראו את החדש - הרי אלו הולכין לבית דין להעיד, ואפלו היה שבת, שנאמר: "אשר תקראו אתם במועדם"; וכל מקום שנאמר 'מועד', דוחה את השבת. לפיכך, אין מחללין אלא על ראש חודש ניסן ועל ראש חודש תשרי בלבד, מפני תקנת המועדות [קיום תקני של המועדים]; ובזמן שבית המקדש קיים, מחללין על כלם, מפני קרבן מוסף שבכל ראש חודש, שהוא דוחה את השבת.

ג. כשם שמחללים העדים שראו את החדש את השבת - כך מחללים עמהם העדים שמופין אותן [מעידים על כשרותם] בבית דין, אם לא היו בית דין מכירין את הרואין; ואפלו היה זה שמודיע [מכשיר] אותם לבית דין

משנים ו-] - מניחין; וזה הוא שאמרו: 'מעברין את החדש לצרף'. ויש מן החכמים הגדולים מי שחולק בדרך זה ואומר: 'לעולם אין מעברין את החדש לצרף; הואיל וכאו עדים - מקדשין, ואין מאימין עליהן' [אין מבלבלים אותם כדי לדחות עדותם ולעבר את החודש].

יח. יראה לי, שאין מחלקת החכמים בדרך זה אלא בשאר החדשים, חוץ מן ניסן ותשרי, או בעדי ניסן ותשרי שבאו אחר שעברו הרגלים, שכבר נעשה מה שנעשה, ועבר זמן הקרבנות וזמן המועדות; אבל אם באו העדים בניסן ותשרי קדם חצי החדש, מקבלין עדותם, ואין מאימין עליהן כלל, שאין מאימין על עדים שהעידו על החדש שראוהו בזמנו כפי לעברו.

יט. אבל מאימין על עדים שנתקלקלה [הוכחה] עדותם, והרי הדבר נוטה שלא תתקם העדות ויתעבר החדש - מאימין עליהם [על המכחישים] כדי שתתקם העדות, ויתקדש בזמנו; וכן אם באו עדים להזים את העדים שראוהו בזמנו, קדם שיקדשוהו בית דין - הרי אלו מאימין על המזמין עד שלא תתקם התומה, ויתקדש החדש בזמנו.

הלכות קדוש החדש פרק ד

א. שנה מעברת, היא השנה שמוסיפין בה חדש; ואין מוסיפין לעולם אלא אדר, ועושין אותה שנה שני אדרין - אדר ראשון ואדר שני. ומפני מה מוסיפין חדש זה? מפני זמן האביב, כדי שיהיה הפסח באותו זמן, שנאמר: "שמור את חדש האביב", שיהיה חדש זה בזמן האביב. ולולא הוספת החדש הזה - היה הפסח בא פעמים בימות החמה, ופעמים בימות הגשמים.

ב. על שלשה סימנין מעברין את השנה - על התקופה, ועל האביב, ועל פרות האילן. ביצר? בית דין מתשבין, ויודעין: אם תהיה תקופת ניסן [האביב] בששה עשר בניסן, או אחר זמן זה - מעברין אותה השנה, ויעשו אותו ניסן אדר שני, כדי שיהיה הפסח בזמן האביב; ועל סימן זה סומכין ומעברין, ואין חוששין לסימן אחר.

ג. וכן אם ראו בית דין שעדין לא הגיע האביב, אלא עדין אפל הוא [מתאחר מלבוא], ולא צמחו פרות האילן, שדרפם לצמח בזמן הפסח - סומכין על שני סימנין אלו, ומעברין את השנה; ואף על פי שהתקופה קדם לששה עשר בניסן, הרי הם מעברין, כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עמר התנופה בששה עשר בניסן, וכדי שיהיה הפרות צומחין כדרך כל זמן האביב.

ד. ועל שלש ארצות היו סומכין באביב - על ארץ יהודה, ועל עבר הירדן, ועל הגליל. ואם הגיע האביב בשתי ארצות מאלו, ובאחת לא הגיע - אין מעברין; ואם הגיע באחת מהן, ולא הגיע בשתיים - מעברין, אם עדין לא צמחו פרות האילן. ואלו הם הדברים שהן העקר שמעברין בשבילן, כדי להיות השנים שני חמה.

ה. ויש שם דברים אחרים שהיו בית דין מעברין

תשרי, מפני תקנת המועדות. ועל כסלו, מפני חגכה. ועל אדר, מפני הפורים. ובזמן שבית המקדש קים - יוצאין על איר, מפני פסח קטן [שני].

י. שלוחי ניסן ושלוחי תשרי - אין יוצאין אלא ביום ראש חודש, אחר שתעלה השמש, עד שישמעו מפי בית דין 'מקדש'; ואם קדשו בית דין בסוף יום תשעה ועשרים, כמו שאמרנו, ושמעו מפי בית דין 'מקדש' - יוצאין מבערב. ושלוחי שאר הששה חדשים - יש להם לצאת מבערב אחר שנגאה הירח, אף על פי שעדין לא קדשו בית דין את החדש; הואיל ונגאה החדש, וצאו שהרי למחר בודאי מקדשין אותו בית דין.

יא. כל מקום שהיו השלוחין מגיעין, היו עושין את המועדות יום טוב [ביום] אחד, ככתוב בתורה; ומקומות הרחוקים שאין השלוחים מגיעין אליהם, היו עושין שני ימים מפני הספק - לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית דין ראש החדש, אי זה יום הוא.

יב. יש מקומות שהיו מגיעין אליהן שלוחי ניסן, ולא היו מגיעין אליהן שלוחי תשרי; ומן הדין היה שייעשו פסח יום טוב אחד, שהרי הגיעו להם שלוחין וידעו באיזה יום נקבע ראש חודש, ויעשו יום טוב של חג הפסח שני ימים, שהרי לא הגיעו אליהן שלוחין. וכדי שלא לחלק במועדו, התקינו חכמים שכל מקום שאין שלוחי תשרי מגיעין לו, עושין שני ימים, אפלו יום טוב של עצרת.

יג. וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי? שני ימים - ששלוחי תשרי אינם מהלכין באחד בתשרי, מפני שהוא יום טוב, ולא בעשירי בו, מפני שהוא יום הכפורים.

יד. אין השלוחין צריכין להיותם שנים, אלא אפלו אחד נאמן. ולא שליח בלבד, אלא אפלו תגר [סוחר] משאר העם שבא לדרכו ואמר: 'אני שמעתי מפי בית דין שקדשו את החדש ביום פלוני' - נאמן, ומתקנין את המועדות על פיו; שדבר זה דבר העשוי להגלות הוא, ועד אחד כשר נאמן עליו.

טו. בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים, והשפיעו בנשף [קודם עלות השחר] ועברו את החדש כמו שבארנו בפרק זה, ואחר ארבעה או חמשה ימים באו עדים רחוקים והעידו שראו את החדש בזמנו שהוא ליל שלשים, ואפלו באו בסוף החדש - מאימין [מטילין אימה] עליהם אינם גדול ומטריפים אותם בשאלות, ומטריחין עליהם בבדיקות ומדקדקין בעדותן, ומשתדלין בית דין שלא יקדשו חדש זה, הואיל ויצא שמו 'מעבר'.

טז. ואם עמדו העדים בעדותם ונמצאת מכוונת, והרי העדים אנשים ידועים ונבונים [ולא נתבלבלו], ונתקרה העדות פראוי - מקדשין אותו, וחוזרין ומניין לאותו החדש מיום שלשים, הואיל ונגאה הירח בלילו.

יז. ואם הצרכו בית דין [מאיוז טיבה] להניח חדש זה מעבר, כשהיה קדם שיבואו אלו העדים [ואח"כ הגיעו עדים שלפי עדותם יש לחסר את החודש, למרות זאת לא

הרי זו מעברת - והוא שיהיה הנשיא עמהן, או שירצה. ובעבור השנה, מתחילין מן הצד [הקטן שבדינים]; וקלודש החדש, מתחילין מן הגדול.

יא. אין מושיבין לעבור השנה לא מלף, ולא פהן גדול: מלף - מפני חילותיו ומלחמותיו, שמא דעתו נוטה בשבילן לעבר או שלא לעבר; וכהן גדול - מפני הצנה, שמא לא תהיה דעתו נוטה לעבר, כדי שלא יבוא תשרי בימי הקר, והוא טובל ביום הכפורים חמש טבילות.

יב. היה ראש בית דין הגדול, והוא הנקרא 'נשיא', בדרך רחוקה - אין מעבירין אותה אלא על תנאי, אם ירצה הנשיא. בא ורצה, הרי זו מעברת; לא רצה, אינה מעברת. ואין מעבירין את השנה אלא בארץ יהודה, שהשכינה בתוכה, שנאמר: "לשכנו תדרשו"; ואם עברה בגליל, מעברת. ואין מעבירין אלא ביום; ואם עברה בלילה, אינה מעברת.

יג. יש לבית דין לחשב ולידע אי זו שנה תהיה מעברת, בכל עת שירצו, אפלו כמה שנים, אכל אין אומרים 'שנה פלונית מעברת'; אלא אחר ראש השנה הוא שאומרים 'שנה זו מעברת'. ודבר זה - מפני הדחק; אכל שלא בשעת הדחק, אין מודיעין שהיא מעברת, אלא באדר הוא שאומרים 'שנה זו מעברת, וחדש הבא אינו ניסן אלא אדר שני'. אמרו לפני ראש השנה, 'שנה זו שתכנס מעברת' - אינה מעברת באמירה זו.

יד. הגיע יום שלשים באדר, ולא עברו עדין השנה - אין מעבירין אותה כלל; שאותו היום ראוי להיות ראש חדש ניסן, ומשיכנס ניסן ולא עברו, אינם יכולים לעבר. ואם עברה ביום שלשים של אדר, הרי זו מעברת. באו עדים אחר שעברה, והעידו על הדרת - הרי אלו מקדשין את החדש ביום שלשים, ויהיה ראש חדש אדר שני; ואלו קדשוהו קדם שיעברו את השנה - שוב לא היו מעבירין, שאין מעבירין בניסן.

טו. אין מעבירין את השנה בשנת רעבון, שהכל רעים לבית הגרנות לאכל ולחיות, ואי אפשר להוסיף להם זמן לאסור החדש [=איסור אכילת תבואה חדשה, שהוא עד הקרבת העומר ב"ז בניסן]. ואין מעבירין בשביעית, שיד הכל שולטת [הורסת] על הספיחין [הגדלים מאליהם ואסורין מדרבנן], ולא ימצאו לקרבן העמר ושתי הלחם [שבאים מהספיחים]; ורגילין היו לעבר בערב שביעית.

טז. יראה לי, שנה שאמרו חכמים 'אין מעבירין בשנת רעבון ובשביעית' - שלא יעברו בהם מפני הצרף; אכל אם היתה השנה ראויה להתעבר מפני התקופה, או מפני האביב ופרות האילן - מעבירין לעולם בכל זמן.

יז. כשמעבירין בית דין את השנה, כותבין אגרות לכל המקומות הרחוקים, ומודיעים אותם שעברה, ומפני מה עברה; ועל לשון [- בשם] הנשיא נכתבות, ואומר להם: 'שהספקתי אני ויחברי, והוספנו על שנה זו כך וכך' - רצו תשעה ועשרים יום, רצו שלשים יום, שחדש העבור הרשות לבית דין להוסיפו מלא או חסר, לאנשים

בשבילם, מפני הצרף; ואלו הן: מפני הדרכים שאינן מתקנין, ואין העם יכולין לעלות [לרגל בפסח] - מעבירין את השנה, עד שיפסקו הגשמים ויתקנו הדרכים. ומפני הגשרים שנהרסו, ונמצאו הנהרות מפסיקין ומונעין את העם, או מספגים בעצמן ומתים - מעבירין את השנה, עד שיתקנו הגשרים. ומפני תנוגי פסחים שאבדו בגשמים, ואין להם מקום לעלות את פסחיהם - מעבירין את השנה, עד שיבנו התנורים וייבשו. ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומם [התחילו ללכת לירושלים], ועדין לא הגיעו לירושלים - מעבירין את השנה, כדי שיהיה להם פנאי להגיע.

ו. אכל אין מעבירין את השנה לא מפני השלג, ולא מפני הצנה, ולא מפני גליות ישראל שעדין לא נעקרו ממקומם, ולא מפני הטמאה - כגון שהיו רב הקהל או רב הפהנים טמאים, אין מעבירין את השנה כדי שיהיה להם פנאי לטהר ויעשו בטמאה, אלא יעשה בטמאה; ואם עברו את השנה מפני הטמאה, הרי זו מעברת.

ז. יש שני דברים שאין מעבירין את השנה בשבילן כלל, אכל עושין אותם סעד [הסבר לציבור על העיבור] לשנה שצריכה עבור מפני התקופה או מפני האביב ופרות האילן; ואלו הן: מפני הגדיים והטלאים שעדין לא נולדו או שהם מעט, ומפני הגוזלות [שאפשר להביאן כעולות ראייה] שלא פרחו. אין מעבירין בשביל אלו כדי שיהיו הגדיים והטלאים מצויין לפסחים, והגוזלות מצויין לראיה או למי שנתחייב בקרבן העוף; אכל עושין אותם סעד לשנה.

ח. כיצד עושין אותם סעד לשנה? אומרים: 'שנה זו צריכה עבור מפני התקופה שמשכה, או מפני האביב ופרות האילן שלא הגיעו; ועוד, שהגדיים קטנים והגוזלות רכים'.

ט. אין מעבירין את השנה, אלא במזמנין לה. כיצד? יאמר ראש בית דין הגדול לפלוני ופלוני מן הסנהדרין: 'היו מזמנין למקום פלוני, שנחשב ונראה ונדע אם שנה זו צריכה עבור, או אינה צריכה עבור'; ואותן שזמנו בלבד, הן שמעבירין אותה. ובכמה מעבירין אותה? מתחילין בשלשה דינין מפלל סנהדרי גדולה, ממי שסמכו אותם. אמרו שנים: 'לא נשב ולא נראה אם צריכה עבור אם לאו', ואחד אומר: 'נשב ונבדק' - בטל יחיד במעוטו; אמרו שנים: 'נשב ונראה', ואחד אומר: 'לא נשב' - מוסיפין עוד שנים מן המזמנים, ונושאים ונותנין בדבר.

י. שנים אומרים: 'צריכה עבור', ושלשה אומרים: 'אינה צריכה' - בטלו שנים במעוטם; שלשה אומרים: 'צריכה', ושנים אומרים: 'אינה צריכה עבור' - מוסיפין שנים מן המזמנין לה, ונושאים ונותנין וגומרים בשבועה. אם גמרו כלם לעבר או שלא לעבר, עושין כמה שגמרו; ואם נחלקו - הולכים אחר הרב, בין לעבר בין שלא לעבר. וצריך שיהיה ראש בית דין הגדול שהוא ראש ושיכה של שבועים ואחד, מפלל השבועה; ואם גמרו בשלשה לעבר,

דין את החדש, שאין השלוחין יוצאין ביום טוב.

ח. ולא עוד, אלא אפלו בירושלים עצמה שהוא מקום בית דין, פועמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים טובים, שאם לא באו עדים כל יום שלשים, נהגין היו באותו היום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש; והואיל והיו עושין אותו שני ימים ואפלו בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושין אפלו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעין על החשבון. הנה למדת, שאפלו יום טוב שני של ראש השנה בזמן הזה, מדברי סופרים.

ט. אין עשית יום אחד תלויה בקריבת המקום. כיצד? אם יהיה מקום בינו ובין ירושלים מהלך חמשה ימים או פחות, שבודאי אפשר שיגיעו להם שלוחין - אין אומרין שאנשי מקום זה עושין יום טוב אחד; שמי יאמר לנו שהיו השלוחין יוצאין למקום זה? שמה לא היו השלוחין יוצאין למקום זה, מפני שלא היו שם ישראל, ואחר שחזרו לקבע על החשבון, ישבו שם ישראלים שהן חביבין לעשות שני ימים; או מפני שהיה חרום [סכנה] בדרך, כדרך שהיה בין יהודה וגליל בימי חכמי משנה; או מפני שהיו הגוים מונעין את השלוחין לעבר ביניהם.

י. ואלו היה הדבר תלוי בקריבת המקום, היו כל בני מצרים עושין יום אחד, שהרי אפשר שיגיעו להם שלוחי תשרי, שאין בין ירושלים ומצרים על דרך אשקלון אלא מהלך שמונה ימים או פחות; וכן רב סוריא. הא למדת, שאין הדבר תלוי בהיות המקום קרוב.

יא. נמצא עקר דבר זה על דרך זו, כן הוא: כל מקום שיש בינו ובין ירושלים מהלך יתר על עשרה ימים גמורים - עושין שני ימים לעולם, כמנהגם מקדם; שאין שלוחי כל תשרי ותשרי מגיעין, אלא למקום שבינו ובין ירושלים מהלך עשרה ימים או פחות. וכל מקום שבינו ובין ירושלים מהלך עשרה ימים בשנה או פחות, שאפשר שהיו שלוחין מגיעין אליו - רואים: אם אותו המקום מארץ ישראל שהיה בה ישראל בשעת הראיה בכבוש שני, כגון אושא ושפרעם ולד ויבנה ונב ויטבריה וכיוצא בהן, עושין יום אחד בלבד. ואם אותו המקום מסוריא, כגון צור ודמשק ואשקלון וכיוצא בהן, או מחוצה לארץ, כגון מצרים ועמון ומואב וכיוצא בהן - עושין כמנהג אבותיהן שבידיהן: אם יום אחד, יום אחד; ואם שני ימים, שני ימים.

יב. מקום שבינו ובין ירושלים עשרה או פחות מעשרה, והוא סוריא או חוצה לארץ ואין להם מנהג, או שהיא עיר שנתחדשה במדבר ארץ ישראל, או מקום ששכנו בו ישראל עתה - עושין שני ימים כמנהג רב העולם. וכל יום טוב שני מדברי סופרים - ואפלו יום טוב שני של ראש השנה, שהכל עושין אותו בזמן הזה.

יג. זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו, ואומרין שראש חדש יום פלוני, ויום טוב ביום פלוני - לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין, שאין

הרחוקים שמודיעין אותם; אבל הם - לפי הראיה הם עושים, אם מלא אם חסר.

הלכות קדוש החדש פרק ה

א. כל שאמרנו מקביעת ראש החדש על הראיה, ועבור השנה מפני הזמן או מפני הצרף - אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל, או בית דין הסמוכים שבארץ ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות; שכן נאמר למשה ואהרן: "החדש הזה לכם ראש חדשים"; ומפי השמועה למדו איש מאיש ממה רבנו, שכן הוא פרוש הדבר: עדות זו תהיה מסורה "לכם", ולכל העומד אחריהן במקומן. אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל, אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים, אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום.

ב. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא - שבזמן שיש סנהדרין, קובעין על הראיה; ובזמן שאין שם סנהדרין, קובעין על חשבון זה שאנו מחשבין בו היום, ואין נזקקין לראיה, אלא פעמים שיהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראיה, או קדם לו ביום, או אחריו ביום. וזה שיהיה קדם לראיה ביום - פלא [נדר] הוא, ובאצות שהן למערב ארץ ישראל.

ג. ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה? מסוף חכמי תלמוד, בעת שחרבה ארץ ישראל, ולא נשאר שם בית דין קבוע; אבל בימי חכמי משנה, וכן בימי חכמי תלמוד עד ימי אבני ורבא - על קביעת ארץ ישראל היו סומכין.

ד. כשהיתה סנהדרין קמת, והן קובעין על הראיה - היו בני ארץ ישראל וכל המקומות שמגיעין אליהן שלוחי תשרי, עושין ימים טובים יום אחד בלבד; וישאר המקומות הרחוקות שאין שלוחי תשרי מגיעין אליהן, היו עושין שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החדש.

ה. בזמן הזה שאין שם סנהדרין, ובית דין של ארץ ישראל קובעין על חשבון זה, הנה מן הדין שיהיו בכל המקומות עושין יום טוב אחד, אפלו המקומות הרחוקות שבחוצה לארץ, כמו בני ארץ ישראל - שהכל על חשבון אחד סומכין וקובעין; אבל תקנת חכמים היא, שיזהרו כמנהג אבותיהם שבידיהם.

ו. לפיכך, כל מקום שלא היו שלוחי תשרי מגיעין אליו כשהיו השלוחין יוצאין, יעשו שני ימים, ואפלו בזמן הזה, כמו שהיו עושין בזמן שבני ארץ ישראל קובעין על הראיה; ובני ארץ ישראל בזמן הזה, עושין יום אחד כמנהגן, שמעולם לא עשו שני ימים. נמצא יום טוב שני שאנו עושין בגליות בזמן הזה, מדברי סופרים שתקנו דבר זה.

ז. יום טוב של ראש השנה בזמן שהיו קובעין על הראיה, היו רב בני ארץ ישראל עושין אותו שני ימים טובים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית

שקבעו בו בני ארץ ישראל איזה יום הוא; ובקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שיהיה ראש תדש או יום טוב, לא מפני חשבון שאנו מחשבים.

מעברין שנים וקובעין חדשים בחוצה לארץ; ואין אנו סומכין, אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה שאנו מחשבים, לגלות הדבר בלבד: פיון שאנו יודעין שעל חשבון זה הם סומכין, אנו מחשבים לידע יום

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום – ט' תשרי-ט"ו תשרי ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות תשובה פרק ז

שנאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם, לא עמי אתם, יאמר להם, בני אל חי", ונאמר ביבנה ברשעתו: "כתבו את האיש הזה, ערירי גבר לא יציל בנפיו", "אם יהיה פניהו בן יהונקים מלך יהודה, חותם על יד מיני". וכיון ששב בגלותו, נאמר בנרפכל בנו: "ביום ההוא, נאם ה' צבאות, אקחך ורככל בן שאלתיאל עבדי, נאם ה', ושמתיד פחותם".

א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, ישתדל אדם לעשות תשובה ולנער בפיו מחטאיו, כדי שימות והוא בעל תשובה, כדי שיזכה לחיי העולם הבא.

ז. כמה מעלה מעלת התשובה! אמש היה זה מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנאמר: "גם כי תרבו תפלה, אינני שומע"; ועושה מצוות וטורפין [זורקים] אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת מידכם רמס חצרי", "מי גם ככם ויסגר דלתים", "עלתיכם ספו על זבחיכם, ואכלו בשר". והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר: "והיה טרם יקראו, ואני אענה"; ועושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "כי כבר רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא שמתאווים להם, שנאמר: "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים, כימי עולם וכשנים קדמוניות".

ב. לעולם יראה אדם את עצמו כאלו הוא נוטה למות, ושמא ימות בשעתו [כשעומד בחטאו] ונמצא עומד בחטאיו; לפיכך, ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר: 'כשאזקין אשוב' - שמא ימות קדם שיזקין. הוא ששלמה אומר בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים".

ג. ואל תאמר, שאין התשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגנל וגנבה. כשם שצריך אדם לשוב מאלו - כך הוא צריך לחפש בדעות [מידות] רעות שיש לו, ולשוב מהן: מן הפעם, ומן האיה, ומן הקנאה, ומן התחרות, ומן ההתל [ליצנות], ומרדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות, וכיוצא בהן - מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות, קשים מאותן שיש בהן מעשה; שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו".

ח. בעלי תשובה, דרפן להיות שפלים וענוים ביותר; אם חרפו אותן הכסילים במעשיהם הראשונים, ואמרו להם: 'אמש היית עושה כך וכך, ואמש היית אומר כך וכך' - אל ירגישו [אל ישימו לב] להן; אלא שומעין ושומחים, ויודעים שזו זכות להם, ושכל זמן שהם בשים ממעשיהם שעברו ונכלמין מהן, זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחסא גדול הוא לומר לבעל תשובה: 'זכר מעשיך הראשונים', או להזכירן בפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה. הכל אסור, ומזהר עליו בכלל הונחת דברים שהזהירה עליה תורה, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו, ונראת מאלהיך [כי] אני ה'".

ד. אל ידמה בעל תשובה, שהוא מרחק ממעלת הצדיקים, מפני העונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן! אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, וכאלו לא חטא מעולם; ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: 'מקום שבעלי תשובה עומדין בו, אין צדיקים גמורין יכולין לעמד בו'; כלומר, מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשין יצרן תר מהן.

ה. כל הנביאים פלן צוה על התשובה; ואין ישראל נגאלין, אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה, שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן, ומיד הן נגאלין. שנאמר: "והיה כי יבאו עליך כל... ושבת עד ה' אלהיך... ושב ה' אלהיך את שבותך...".

יום שני

הלכות תשובה פרק ח

א. הטובה הצפונה לצדיקים, היא חיי העולם הבא; והן החיים שאין עמהן מות, והטובה שאין עמה רעה. הוא שכתוב בתורה: "למען ייטב לך, והארקת מיים" - מפני השמועה [ממרועה] למדו: "למען ייטב לך", לעולם שפלו טוב; "והארקת מיים", לעולם שפלו ארץ; וזה הוא חיי העולם הבא. שכר הצדיקים - הוא שיזכו לנעם זה, ויהיו

ו. גדולה תשובה שמקרכת את האדם לשכינה - שנאמר: "שובה, ישראל, עד ה' אלהיך", ונאמר: "ולא שבתם עדי, נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב ישראל, נאם ה', אלי תשוב" - כלומר, אם תחזר בתשובה, בי תדבק. התשובה מקרכת את הרחוקים: אמש היה זה שנוי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב ונדיד. וכן אתה מוצא, שבלשון שהקדוש ברוך הוא מרחק את החטאים - בה מקרב הוא את השבים, בין יחיד בין רבים,

הנביאים דרף משל, 'באר שחת', ו'אבדון', ו'תפתה' [מדורה], ו'עלוקה'; וכל לשון כליה והשתתה קוראין לו, לפי שהיא הכליה שאין אחריה תקומה לעולם, והתפסד שאינו חוזר לעולם.

ו. שמה תקל בעיניך טובה זו, ותדמה שאין שכר המצוות והנית האדם שלם בדרך האמת, אלא להיות אוכל ושותה מאכלות טובות ובעל צורות נאות ולובש בגדי שש ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו, כמו שמדמין אלו הערבים הטפשים האוילים השטופים בזמה. אבל החכמים ובעלי דעה ידעו, שכל הדברים האלו דברי הבאי והכל הזן, ואין בהם תחלת. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה, אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה; וכל הדברים האלו, צרכי הגוף הזן, ואין הנפש מתאנה להן ומחמדתן אלא מפני צרך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמד על בריו. ובזמן שאין שם גוף, נמצאו כל הדברים האלו בטליו. הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא, אין שם דרך בעולם הזה להשיגה ולידע אותה, שאין אנו יודעין בעולם הזה אלא טובת הגוף, ולה אנו מתאוין; אבל אותה הטובה הגדולה עד מאד, ואין לה ערך [דמיון] בטובות של עולם הזה אלא דרך משל. אבל בדרך האמת, שנערה [נדמה] טובת הנפש בעולם הבא כמו טובת הגוף בעולם הזה במאכל ובמשקה, אינו כן; אלא אותה הטובה גדולה עד אין חקר, ואין ערך ואין דמיון. הוא שאמר דוד: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסים בך".

ז. וכמה המה דוד והתאנה לחיי העולם הבא, שנאמר: "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". כבר הודיעונו חכמים הראשונים, שטובת העולם הבא אין פח באדם להשיגה על בריה, ואין יודע גדלה ויפיה ועצמה אלא הקדוש ברוך הוא לבדו; ושכל הטובות שמתנבאין בהן הנביאים לישראל, אינן אלא לדברים של גוף, שנהנין בהן ישראל בימות המלך המשיח, בזמן שתחזור הממשלה לישראל. אבל טובת חיי העולם הבא, אין לה ערך ודמיון, ולא דמויה הנביאים, כדי שלא יפתחו אותה [ערכה] בדמיון. הוא שישעיהו אומר: "עין לא ראתה, אלהים זולתך - יעשה למחכה לו"; כלומר, הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, אלא עשה אותה האלהים לאדם שמחכה לו. אמרו חכמים: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא - "עין לא ראתה, אלהים זולתך".

ח. זה שקראו אותו חכמים 'העולם הבא' - לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם אוכל, ואחר כך יבוא אותו העולם. אין הדבר כן! אלא הרי הוא מצוי ועומד, שנאמר: "מה רב טובך, אשר צפנת ליראיך". ולא קראוהו 'העולם הבא', אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימין בו בגוף ונפש, וזה הוא הנמצא לכל אדם בראשונה.

בטובה זו; ופרעון הרשעים - הוא שלא יזכו לחיים אלו, אלא יפרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חויה לעולם, אלא נכרת ברשעו, ואובד כבהמה. וזה הוא הפרת הכתוב בתורה, שנאמר: "הפרת תפרת הנפש ההיא"; מפי השמועה למדו: "הפרת", בעולם הזה, "תפרת", לעולם הבא; כלומר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה - אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתה.

ב. העולם הבא - אין בו גוף וגויה [של], אלא נפשות הצדיקים בלבד, בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות, אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני האדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יאירע בו דבר מן הדברים שמאריעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. כך אמרו חכמים הראשונים: העולם הבא - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשיש, אלא צדיקים יושבין ועטוריהן בראשיהן, ונהנין מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאמרו 'צדיקים יושבין', על דרך החידה אמרו - כלומר, נפשות הצדיקים מצויין שם, בלא עמל ולא יגע. וכן זה שאמרו 'עטוריהן בראשיהן' - כלומר, דעה שידעו, שבגללה זכו לחיי העולם הבא, מצויה עמהן, והיא העטרה שלהן. כענין שאמר שלמה: "בעטרה שעטרה לו אמו". והרי הוא אומר: "ישמחת עולם על ראשם", ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש; כך עטרה שאמרו חכמים באן, היא הדעה. ומה הוא זה שאמרו, ו'נהנין מזיו השכינה'? שידעין ומשיגין מאמתת [מהות] הקדוש ברוך הוא, מה שאינן יודעין והן בגוף האפל השפל.

ג. כל 'נפש' האמורה בענין זה, אינה הנשמה שהיא צריכה לגוף, אלא צורת הנפש, שהיא הדעה שהשיגה מהבורא כפי כחה, והשיגה הדעות הנפרדות [המלאכים] ושאר המעשים [מעשה בראשית ומרכבה]. והיא הצורה שבארנו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה; היא הנקראת 'נפש', בענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמהן מות, שאין המות אלא ממאריעות הגוף ואין שם גוף, נקראו 'צורו החיים', שנאמר: "והיתה נפש אדני צרויה בצורו החיים". וזה הוא השכר הגדול שאין שכר למעלה ממנו, והטובה שאין אחריה טובה; והיא שהתאוה לה כל הנביאים.

ד. וכמה שמות קראו לה דרך משל: הר ה', ומקום קדשו, ודרך הקדש, ומצרות ה', ואהל ה', ונעם ה', והיכל ה', וביית ה', ושער ה'. והחכמים קראו לה דרך משל לטובה זו המזמנת לצדיקים, 'סעודה'; וקורין לה בכל מקום 'העולם הבא'.

ה. הנקמה [הענישה] שאין נקמה גדולה ממנה - שתפרת הנפש ולא תזכה לאותן החיים, שנאמר: "הפרת תפרת הנפש ההיא, עונה בה". וזה האבדון, הוא שקוראין אותו

יום שלישי

הלכות תשובה פרק ט

א. מאחר שנודע שמתן שכרן של מצוות והטובה שנוצרה לה אם שמרנו דרך ה' הכתובה בתורה - היא חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך, והארכת ימים"; והנלקמה שנוקמין מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הפתיבות בתורה - היא הפרת, שנאמר: "הפרת תפירת הנפש ההיא, עונה בה"; מה הוא זה שכתוב בכל התורה בלה, אם תשמעו גייע לכם, ואם לא תשמעו יקרה אתכם, וכל אותן הדברים בעולם הזה - כגון שבע ורעב, ומלקמה ושלום, ומלכות ושלמות, ושיבת הארץ ונלות, והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הברית? כל אותן הדברים אמת היו, ויהיו, ובזמן שאנו עושין כל מצוות התורה, גייעו אלינו טובות העולם הזה כלין; ובזמן שאנו עוברים עליהן, תקרא אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן, אין אותן הטובות, הן סוף מתן שכרן של מצוות; ולא אותן הרעות, הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כף הוא הצע (הצעת) הדברים: הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ חיים, וכל העושה כל הכתוב בה, ויודעו [את התורה] דעה גמורה נכונה - זוכה בה לחיי העולם הבא; ולפי גדל מעשיו וגדל חכמתו, הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה בחכמה תמיד - שייסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חלי ומלקמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המתקיים את ידינו לעשות את התורה, כגון שבע ושלום ורבות כסף וזהב - כדי שלא נעסק כל זמינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויין ללמד בחכמה, ולעשות המצוה, כדי שנוצרה לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח בטובות העולם הזה: "וידעך תהיה לנו..." וכן הודיענו בתורה, שאם נעזב התורה מדענתנו ונעסק בהכלי הזמן, כענין שנאמר: "וישמעו ישראל ויבועטו" - שדין האמת יסיר מן העוברים כל טובות העולם הזה, שהן חזקו ודיהם לבעט, ומביא עליהן כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה'... ועבדת את איכר, אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל אותן הברכות והקלות, על דרך זו: כלומר, אם עבדתם את ה' בשמחה, ושמרתם דרכו - משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקלות, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הבא, וייטב לך לעולם שפלו טוב, ותמאריך ימים לעולם שפלו ארך, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה היום חכמה ומעשים טובים - אין לו במה יזכה? שנאמר: "פי אין מעשה וחשבון ודעת וחקמה בשאול". ואם עובדתם את ה' ושיגתם במאכל ומשקה וזנות ודומה להן - מביא עליכם כל הקלות האלו ומסיר כל הברכות,

עד שיקלו זמיכם בקהלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות, כדי שתאבדו מחיי העולם הבא. ונמצאתם שאבדתם שני עולמות: שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחלי ובמלקמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוה שבהן זוכין לחיי העולם הבא. ב. ומפני זה התאוו כל ישראל, וביאייהם וחקמיהם, ימות המלך המשיח, כדי שינוחו ממלכות הרשעה שאינה מנחת להן לעסק בתורה ובמצוות פהגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעת והחכמה והאמת - שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן מברשכם". מפני שאותו המלך ישעמד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב ממשה רבנו; ולפיכך, ילמד כל העם ויורה אותן דרך ה', ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים, נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף השכר פלו והטובה האחרונה שאין לה הפסק ולא גרעון, הוא חיי העולם הבא; אבל ימות המשיח - הוא העולם הזה, ועולם כמנהגו הולך, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים: 'אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שעבוד מלכות בלבד'.

יום רביעי

הלכות תשובה פרק י

א. אל יאמר אדם: 'הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה, כדי שאקבל הברכות הפתיבות בה, או כדי שאצוה לחיי העולם הבא; ואפרש מן העברות שהזהירה תורה מהן, כדי שאנצל מן הקלות הכתובות בתורה, או כדי שלא אפרת מחיי העולם הבא'. אין ראוי לעבד את ה' על דרך זו! שהעובד על דרך זו, הוא עובד מיראה; ואינה מעלת הנביאים, ולא מעלת החכמים. ואין עובד את ה' על דרך זו, אלא עמי הארץ והנשים והקטנים, שמחנכין אותן לעבד מיראה, עד שתפרה דעתן ועבדו מאהבה. ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה - לא מפני דבר בעולם, לא מפני יראת הרעה, ולא כדי לירש הטובה; אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבוא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה עד מאד, ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו, שקראו הקדוש ברוך הוא 'אברהם', לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצונו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך". ובזמן שיאהב את ה' אהבה הראויה, מיד נעשה כל המצוות מאהבה. ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתרה, עזה עד מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שונה [הוגה] בה תמיד - כאלו חולי

יום חמישי

בשם ה', אל עולם.

מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיחתי.

ספר שני והוא ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרית שמע, הלכות תפלה וברכת כהנים, הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילה.

הלכות קרית שמע

מצות עשה אחת, והיא לקרות קרית שמע פעמים ביום. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות קרית שמע פרק א

א. פעמים בכל יום קוראין קרית שמע - בערב ובבקר, שנאמר: "ובשכבך וביקומך" - בשעה שדרך בני אדם שוכבין, וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין, וזה הוא יום.

ב. ומה הוא קורא? שלש פרושיות אלו, והן: "שמע", ו'והיה אם שמע', ו'ויאמר'. ומקדימין לקרות פרושת "שמע", מפני שיש בה צווי על יחוד השם ואהבתו ותלמודו [מצות תלמוד תורה], שהוא [מצוות ייחוד] העקר הגדול שהכל תלוי בו. ואחריה ו'והיה אם שמע', שיש בה צווי על שאר המצוות בלן. ואחר כך פרושת "ציצית", שגם היא יש בה צווי על זכירת כל המצוות.

ג. אף על פי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה, קוראין אותה בלילה, מפני שיש בה זכרון וציאת מצרים; ומצוה להזכיר וציאת מצרים בלילה וביום, שנאמר: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך". וקריאת שלש פרושיות אלו על סדר זה, הוא הנקרא 'קרית שמע'.

ד. הקורא קרית שמע - כשהוא גומר פסוק ראשון, אומר בלחש: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחוזר וקורא פרושיו ו'ואהבת את ה' אלהיך', עד סופה. ולמה קורין בן? מסרת היא בידינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, צנן וזרזם על יחוד השם, ועל דרך ה' שהקלף בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם: 'בני, שמא יש בכם פסלת [פגם באמונתכם], מי שאינו עומד עמי ביחוד אדון כל העולם? - פענן שאמר לנו משה רבנו: "פן יש בכם איש או אשה...". ענו בלם ואמרו לו: "שמע, ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד" - כלומר: שמע ממנו, אבינו ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד. פתח הזקן ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבת זה ששבת בו ישראל הזקן, אחר פסוק זה.

ה. כשהקורא קורא קרית שמע, מברך לפניו ולאחריה. ביום, מברך שמים לפניו ואחת לאחריה; ובלילה, מברך שמים לפניו ושמים לאחריה.

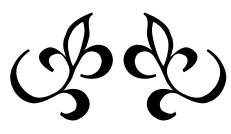
האהבה, שאין דעתן פנויה מאהבת אותה אשה שהיא שוטה בה תמיד, בין בשכבו בין בקימו, בין בשעה שהיא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, ושוגין בה תמיד, כמו שצוננו: "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל: "כי חולת אהבה אני"; וכל שיר השירים - משל הוא לענן זה.

ד. אמרו חכמים הראשונים: שמא תאמר, הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר לחיי העולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה את ה'"; כל שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים: "במצותיו חפץ מאד" - "במצותיו", ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוין לכוונת תלמידיהן ומשפיליהן ביחוד: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל טובה; אלא היו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פלוג - אלא מפני שהוא הרב, ראוי לשמשו; כלומר, עבדו מאהבה.

ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר, או כדי שלא תגיע עדיו פרוצנות - הרי זה עוסק בה שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה, ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים: 'לעולם יעסק אדם בתורה, אפלו שלא לשמה - שמתוך שלא לשמה, בא לשמה'. לפיכך, כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדין אותן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתתקנה דעתן ויתחכמו חכמה תרה, מגלין להן רז זה מעט מעט; ומרגלין אותן לענן זה בנחת, עד שישגיגוהו וידעוהו ויעבדו מאהבה.

ו. דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקדוש ברוך הוא נקשרת בלבו של אדם, עד שישגה [יעסוק] בה תמיד כראוי ויעזוב כל שבועולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר: "בכל לבבך ובכל נפשך"; אלא בדעה שידעוהו [כגודל ידיעתו כן אהבתו]. ועל פי הדעה - תהיה האהבה: אם מעט מעט, ואם הרבה הרבה. לפיכך, צריך אדם ליחד עצמו [להתנתר] להבין ולהשפיל בחכמות ותבונות המודיעין לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה.

ברוך רחמנא דסייע. נגמר ספר ראשון, בעזרת שדי. ומגן פרקים של ספר זה, ששה וארבעים פרקים: הלכות יסודי התורה, עשרה פרקים; הלכות דעות, שבועה פרקים; הלכות תלמוד תורה, שבועה פרקים; הלכות עבודה זרה, שנים עשר פרקים; הלכות תשובה, עשרה פרקים.

יום שישי

הלכות קריית שמע פרק ב

א. הקורא את שמע, ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא: "שמע, ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד" - לא יצא ידי חובתו; והשאר - אם לא כוון לבו, יצא. אפלו היה קורא בתורה בדרך, או מגיה את הפרשיות האלו בעונת קריאה - יצא; והוא, שכוון את לבו בפסוק ראשון.

ב. כל אדם קורין בדרך - בין עומדין, בין מהלכין, בין שוכבין, בין רוכבין על גבי בהמה. ואסור לקרות קריית שמע, והוא מטל ופניו טוחות [דבוקות] בקרקע, או משלף על גבו ופניו למעלה. אכל קורא הוא, והוא שוכב על צדו; ואם היה בעל בשר הרבה, ואינו יכול להתהפך על צדו, או שהיה חולה - נוטה מעט לצדו, וקורא.

ג. מי שהיה מהלך על רגליו - עומד בפסוק ראשון, והשאר קורא והוא מהלך. היה יושן - מצעדין אותו ומעדין אותו, עד שיקרא פסוק ראשון; ומכאן ואילך, אם אנסתו שנה, אין מצעדין אותו.

ד. מי שהיה עוסק במלאכה - מפסיק עד שיקרא פירוש ראשונה בלה; וכן האמנין בטלין ממלאכתן בפירוש ראשונה, כדי שלא תהיה קריאת עראי. והשאר, קורא והוא עוסק במלאכתו. אפלו היה עומד בראש האילן או בראש הכתל - קורא במקומו, ומברך לפניו ולאחריו.

ה. היה עוסק בתלמוד תורה, והגיע זמן קריית שמע - פוסק וקורא; ומברך לפניו ולאחריו. היה עוסק בצרכי רבים - לא מפסיק, אלא יגמר עסקיהן; ויקרא, אם נשאר עת לקרות.

ו. היה עוסק באכילה, או שהיה ברחץ, או שהיה עוסק בתספורת, או שהיה מהפך בעורות [לבודקן אם עובדות], או שהיו עוסקין בדין - גומר, ואחר כך קורא קריית שמע. ואם היה מתבאר שמה יעבר זמן הקריאה, ופסק וקרא - הרי זה משבח.

ז. מי שיצד לטבל - אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות קדם שתנץ החמה, יצלה ויתכסה ויקרא. ואם היה מתבאר שמה תנץ החמה קדם שיקרא, יתכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא. ולא יתכסה לא במים שריחן רע, ולא במי המשנה [ששרו בהם פשות]; ולא במים צלולין [שקופים], מפני שערותו נראית בהן. אבל מתכסה הוא במים עכורין [שאינם צלולים] שאין ריחן רע, וקורא במקומו.

ח. הקורא קריית שמע - לא ירמו בעיניו, ולא יקרוץ בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו, כדי שלא תהיה קריאת עראי. ואם עשה כן - אף על פי שיצא ידי חובתו, הרי זה מגנה. וצריך להשמיע לאזנו, כשהוא קורא; ואם לא השמיע לאזנו, יצא. וצריך לדקדק באותיותיה; ואם לא דקדק, יצא.

ט. ביצד מדקדק? יזהר שלא ירפה התזק [חדגוש], ולא יחזק [ידיגיש] הרפה [שאינו מודגש]; ולא יגיד [יעשה שווא נע] הנח [את שווא הנח], ולא יגית הנד. לפיכך, צריך לתן

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום, 'יוצר אור'; שניה לה, 'אהבת עולם אהבתנו'; ושל אחריה, 'אמת ויציב'. וברכה ראשונה שלפניה בלילה, 'מעריב ערבים'; שניה לה, 'אהבת עולם עמך ישראל אהבת'; וברכה ראשונה של אחריה, 'אמת אמונה'; שניה לה, 'השכיבנו'.

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה - פותח בה ב'ברוך', וחותם בה ב'ברוך'; ושאר ברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם פתיחה. ברכות אלו, עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל - עזרא ובית דינו תקנום; ואין אדם רשאי לפתח מהן, ולא להוסיף עליהן; מקום שהתקינו להחם ב'ברוך', אינו רשאי שלא להחם, ומקום שהתקינו שלא להחם, אינו רשאי להחם; מקום שהתקינו שלא לפתח ב'ברוך', אינו רשאי לפתח, ומקום שהתקינו לפתח ב'ברוך', אינו רשאי שלא לפתח. כללו של דבר: כל המשנה ממטבע [צורה ונוסח] שטבעו חכמים בברכות - הרי זה טועה, וחוזר ומברך פמטבע. וכל שאינו אומר 'אמת ויציב' בשחרית, ו'אמת אמונה' בערבית - לא יצא ידי חובתו.

ח. הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה, בין ביום בין בלילה, בין לפניו בין לאחריו - יצא; לפי שאין סדר לברכות. בשחרית - פתח 'יוצר אור', וסיים 'מעריב ערבים' - לא יצא; פתח ב'מעריב ערבים', וסיים ב'יוצר אור' - יצא. וכן בערבית - אם פתח ב'מעריב ערבים', וסיים ב'יוצר אור' - לא יצא; פתח ב'יוצר אור', וסיים ב'מעריב ערבים' - יצא; שכל הברכות, הולכות אחר חתימתן.

ט. אינה הוא זמן קריית שמע בלילה? מצנחה משעת יציאת הכוכבים, עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר, וקרא עד שלא עלה עמוד השחר [ניצנוץ האור שלפני עלות השמש] - יצא ידי חובתו; שלא אמרו 'עד חצות', אלא כדי להרחיק את האדם מן הפשיעה.

י. הקורא קריית שמע של ערבית אחר שעלה עמוד השחר, קדם הגן החמה - לא יצא ידי חובתו, אלא אם כן היה אנוס, כגון שכור או חולה וכיוצא בהן. ואנוס שקרא בעת זה, אינו מברך 'השכיבנו'.

יא. ואינה הוא זמנה ביום? מצנחה שיתחיל לקרות קדם הגן החמה, כדי שיגמר לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הגן החמה; ושעור זה, כמו עשור שעה [כשש דקות] קדם שמתעלה השמש. ואם אחר, וקרא אחר שעלתה השמש - יצא ידי חובתו; שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר ואחר.

יב. מי שהקדים וקרא קריית שמע של שחרית אחר שעלה עמוד השחר - אף על פי שהשלים קדם שתנץ החמה, יצא ידי חובתו. ובשעת הדחק, כגון שהיה משכים לצאת לדרך - קורא לכתחלה משיעלה עמוד השחר.

יג. הקורא אחר שלש שעות ביום, אפלו היה אנוס - לא יצא ידי חובת קריית שמע בעונתה, אלא הרי הוא כקורא בתורה; ומברך הוא לפניו ולאחריו כל היום, אפלו אחר וקרא אחר שלש שעות.

הרי הוא באמצע הפרק, ולא יפסיק אלא לשאל מפני היראה, וילהיב מפני הכבוד.

שבת קודש

הלכות קרית שמע פרק ג

א. הקורא קרית שמע, רוחץ ידיו במים קדש שיקרא. הגיע זמן קריאה, ולא מצא מים - לא יאחר קריאתו וילך לבקש המים, אלא מקנח ידיו בצרור [אבן] או בעפר או בקורה [קורש] וכיוצא בהן, וקורא.

ב. אין קורין, לא בבית המרחץ; ולא בבית הכסא, אף על פי שאין בו צואה; ולא בבית הקברות, ולא בצד המת עצמו - ואם הרחיק ארבע אמות מן הקבר או מן המת, מתר לקרות. וכל מי שקרא במקום שאין קורין בו, חוזר וקורא.

ג. בית הכסא החדש, שהוכן ועדין לא נשתמש בו - מתר לקרות קרית שמע כנגדו, אבל לא בתוכו. מרחץ חדש, מתר לקרות בתוכו. היו שני בתים - זמן [יעד] אחד מהן לבית הכסא, ואמר על השני: 'זה' - הרי השני ספק אם הזמינו [לשם בית הכסא], או לא הזמינו; לפיכך, אין קוראין בו לכתחלה, ואם קרא - יצא. אמר: 'וגם זה' - הרי שניהן מזמיני, ואין קוראין בהן. חצר המרחץ, והוא המקום שבני אדם עומדין בו לבושין - מתר לקרות בו קרית שמע.

ד. ולא קרית שמע בלבד, אלא כל ענין שהוא מדברי קדש - אסור לאמרו בבית המרחץ ובבית הכסא, ואפלו אמרו בלשון חל. ולא לאמרו בלבד, אלא אפלו להרהר בלבו בדברי תורה בבית הכסא, ובבית המרחץ, ובמקום הטנפת, והוא המקום שיש בו צואה או מי רגלים - אסור. ה. דברים של חל, מתר לאמרן בלשון הקדש בבית הכסא. וכן הכנויים, כגון רחים וחנון ונאמן וכיוצא בהן - מתר לאמרן בבית הכסא; אבל השמות המיוחדין, והן השמות [ד' שמות הקב"ה] שאין נמחקין - אסור להזכירן בבית הכסא ובבית המרחץ הלשון. ואם נזדמן לו להפריש מדבר האסור בבית המרחץ או בבית הכסא - מפריש, ואפלו בלשון קדש ובעניני קדש.

ו. צואת האדם, וצואת כלבים וחזירים בזמן שיש [מסורב] בתוכן עורות, וכל צואה שריחה רע כגון אלו - אסור לקרות קרית שמע כנגדן. וכן כנגד מי רגלי אדם. אבל מי רגלי בהמה, קוראין כנגדן. קטן שאינו יכול לאכל בנית דגן, בכרי [בשיעור זמן] שיאכל הגדול פשול ביצים דגן - אין מרחיקין לא מצואתו, ולא ממימי רגליו.

ז. היתה צואה יבשה כחרש, אסור לקרות כנגדה; ואם היתה יבשה יותר מחרש, עד שאם זרקה תתפרר - הרי היא כעפר, ומתר לקרות כנגדה. מי רגלים שנבלעו בחרקע - אם היה רשומן נפר, אסור לקרות כנגדן; ואם אין רשומן נפר, מתר.

ח. כמה ירחיק מצואה וממי רגלים ואחר כך קרא? ארבע אמות. כמה דברים אמורים? בזמן שהן לאחוריו

רוח בין כל שתי אותיות הדומות שאחת מהן סוף תבה והאחרת תחלת תבה הסמוכה לה, כגון: "בכל לבבך" - קורא "בכל", ושוהה, וחוזר וקורא "לבבך"; וכן "ואכתבתם מהרה", "הכנה פתיל". וצריך לבאר [להתיי] זין של "תזכרו". וצריך להאריך בדילת של "אחד", כדי שימליכחו על השמים ועל הארץ ועל ארבע רוחות העולם; וצריך שלא לחטף בחית, כדי שלא יהיה כאומר 'אי חד'.

י. קורא אדם את שמע בכל לשון שהוא מפינה; והקורא בכל לשון - צריך להזהר מדברי שבוש שבאותה הלשון, ומדקדק באותה הלשון, כמו שמדקדק בלשון הקדש, אם קרא בלשון הקדש.

יא. הקורא למפרע [בסדר הפוך], לא יצא. במה דברים אמורים? בסדר הפסוקים. אבל אם הקדים פרשה לפרשה - אף על פי שאינו רשאי - אני אומר שיצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה [ג' הפרשיות אינן מופיעות בתורה בסמיכות]. קרא פסוק וחזר וקראו פעם שניה, הרי זה מנהג; קרא מלה אחת וכפלה, כגון שקרא 'שמע שמע', משתקין אותו.

יב. קראת סרוגין [בהפסקות], יצא; אפלו שהיה בין סרוג לסרוג כדי לגמר את כלה - יצא; והוא, שיקרא על הסדר. קראת מתנמנם, והוא מי שאינו לא ער ולא נרדם בשנה - יצא; ובלבד, שיהא ער בפסוק ראשון.

יג. ספק קרא קרית שמע, ספק לא קרא - חוזר וקורא, ומברך לפניה ולאחריה. אבל אם ידע שקרא, ונסתפק לו אם ברך לפניה ולאחריה או לא ברך - אינו חוזר ומברך. קרא וטעה [דיג מילה], יחזר למקום שטעה; ועלם ממנו בין פרשה לפרשה, ואינו יודע איזו פרשה השלים ואיזו צריך להתחיל - חוזר לפרק ראשון, שהוא 'ואכתבת את ה' אלהיך'.

יד. טעה באמצע הפרק, ולא ידע היכן פסק - חוזר לראש הפרק. היה קורא "ויכתבתם", ואינו יודע אם הוא "ויכתבתם" שב"שמע" או "ויכתבתם" שב"והיה אם שמע" - חוזר ל"ויכתבתם" שב"שמע"; ואם נסתפק לו אחר שקרא "למען ירבו" - אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך.

טו. היה קורא ופגע באחרים, או פגעו בו - אם היה בין פרק לפרק - פוסק ומתחיל ושואל בשלום מי שהוא חיב בכבודו, כגון שפגע באביו או רבו [רק], או מי שהוא גדול ממנו בתקמה; ומשיב שלום לכל אדם שנתן לו שלום.

טז. היה קורא באמצע הפרק - אינו פוסק ומתחיל לשאל אלא בשלום מי שהוא מתירא ממנו, כגון מלך או אנס [וחסון] וכיוצא בהן; אבל מי שהוא חיב בכבודו, כגון אביו או רבו - אם נתן לו שלום תחלה, פוסק ומשיב לו שלום.

יז. ואלו הן בין הפרקים: בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה לשמע, בין "שמע" ל"והיה אם שמע", בין "והיה אם שמע" ל"ויאמר". אבל בין "ויאמר" ל"אמת ויציב",

אינו מפסיק לה דברי תורה.

טו. הִיָּה קוֹרָא קְרִית שְׁמַע בְּבֵית, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוּאָה אוֹ מִי רְגָלִים אוֹ אֵין שָׁם - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְקִרְוֹת. הִיָּה קוֹרָא בְּאַשְׁפָּה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוּאָה אוֹ אֵין שָׁם - לֹא יִקְרָא עַד שִׁיבְדִק; שְׁחֻזְקַת הָאַשְׁפָּה, שֶׁהִיא מְקוֹם הַטְּנָפֹת. אֲבָל סִפֵּק מִי רְגָלִים - אֶפְלוּ בְּאַשְׁפָּה, מִתֵּר לְקִרְוֹת. **טז.** כָּשֶׁם שְׁאָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֶגֶד צוּאָה וּמִי רְגָלִים עַד שִׁינְחִיק - כִּף אָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֶגֶד הָעֶרְוָה, עַד שִׁיחְזִיר פָּנָיו; אֶפְלוּ גוֹי אוֹ קָטָן, לֹא יִקְרָא כְּנֶגֶד עֶרְוֹתָן. וְאֶפְלוּ מִחֻצָּה שֶׁל זְכוּכִית מִפְּסָקָת, הוֹאִיל וְהוּא רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה, אָסוּר לְקִרְוֹת, עַד שִׁיחְזִיר פָּנָיו. וְכָל גּוֹף הָאֵשָׁה, עֶרְוָה. לְפִיכָּה, לֹא יִסְתַּכֵּל בְּגוֹף הָאֵשָׁה כְּשֶׁהוּא קוֹרָא; אֶפְלוּ אִשְׁתּוֹ - אִם הִיָּה מְגַלָּה טֶפַח מְגוּפָה [מִמְקוֹמוֹת הַמְּכוּסִיִּים], לֹא יִקְרָא כְּנֶגְדָּה.

יז. וּכְשֶׁם שֶׁהוּא אָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֶגֶד עֶרְוֹת אַחֲרִים - כִּף הוּא אָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֶגֶד עֶרְוֹתָו. לֹא יִקְרָא כְּשֶׁהוּא עֵרֵם, עַד שִׁיכַסֶּה עֶרְוֹתָו. הִיָּתָה חֲגוּרָה שֶׁל בְּגָד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁק עַל מְתָנְיוֹ - אִף עַל פִּי שֶׁשָּׂאָר גּוּפוֹ עֵרֵם, מִתֵּר לוֹ לְקִרְוֹת; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עֹקֵב וְנוֹגֵעַ בְּעֶרְוֹתוֹ [כְּשִׁיּוֹשֵׁב וּרְגִלְיוֹ מְקוּפְלוֹת תַּחְתָּיו]. הִיָּה יָשָׁן בְּטִלְיָתוֹ, וְהִיָּה עֵרֵם - חוֹצֵץ בְּטִלְיָתוֹ מִתַּחַת לְבוֹ, וְקוֹרָא; אֲבָל לֹא יִחַץ מִצְוָרָו וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁלְבוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֶרְוָה, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁקְרָא בְּלֹא חֲגוּר.

יח. שְׁנַיִם שֶׁהִיוּ יְשֻׁנִים בְּטִלְיָת אַחַת - כָּל אֶחָד מֵהֶן אָסוּר לְקִרְוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁכַּסֶּה מִתַּחַת לְבוֹ, עַד שֶׁתִּהְיֶה טִלְיָת מִפְּסָקָת בֵּינֵיהֶן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִגַּע בְּשָׂר זֶה בְּבִשָּׂר זֶה מִמְתָּנְיוֹ וְלִמְטָה. וְאִם הִיָּה יָשָׁן עִם אִשְׁתּוֹ, אוֹ בְּנֵיו וּבָנֵי בֵיתוֹ הַקְּטַנִּים - הֲרִי גּוֹפֵן כְּגוּפוֹ, וְאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ מֵהֶן; לְפִיכָּה, אִף עַל פִּי שֶׁבִשְׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶן, מִחְזִיר פָּנָיו וְחוֹצֵץ מִתַּחַת לְבוֹ, וְקוֹרָא.

יט. עַד אֵימָתִי הֵם קְטַנִּים לְעֵנְוֵן זֶה? עַד שִׁיְהִיָּה הַזְּכָר בֵּן שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיָוִם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בַּת אַחַת עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיָוִם אֶחָד; וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה תְּכַנִּיתָם כְּתַכְנִית גְּדוּלִים, "שְׂדִים נִכְנּוּ וּשְׂעָרָף צָמַח". וְאַחַר כֵּן לֹא יִקְרָא, עַד שֶׁתִּפְסִיק טִלְיָת בֵּינֵיהֶן. אֲבָל אִם עֲדִין לֹא הִיוּ "שְׂדִים נִכְנּוּ וּשְׂעָרָף צָמַח", קוֹרָא עִמָּהֶן בְּקִרְבָּם בְּשָׂר וְאֵינוֹ צָרִיף הַפְּסֵק - עַד שִׁיְהִיָּה הַזְּכָר בֵּן שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיָוִם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בַּת שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיָוִם אֶחָד.

אוֹ מִצְדָּדָיו; אֲבָל אִם הִיוּ כְּנֶגֶד פָּנָיו - מִרְחִיק מֵהֶן עַד שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָן, וְאַחַר כֵּן יִקְרָא.

ט. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשֶׁהִיָּה עִמָּהֶן בְּבֵית, בְּמִקוֹם שָׁנָה. אֲבָל אִם הִיָּה שָׁם מְקוֹם גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים, אוֹ נִמוּף מֵהֶם עֲשָׂרָה טַפְחִים - לִשְׁבֹּב בְּצַד הַמְּקוֹם וְקוֹרָא, שֶׁהֲרִי נִפְסַק בֵּינֵיהֶן; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִגִּיעַ לוֹ רִיחַ רַע. וְכֵן אִם כִּפָּה כְּלִי עַל הַצּוּאָה, אוֹ עַל מִימֵי רְגָלִים - אִף עַל פִּי שֶׁהֵן עִמּוֹ בְּבֵית - הֲרִי אֵלוּ כְּקַבּוּרִין, וּמִתֵּר לְקִרְוֹת עִמָּהֶן.

י. הִיָּה בֵּינוּ וּבֵין הַצּוּאָה מִחֻצָּה שֶׁל זְכוּכִית - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ מֵאַחֲרֵי הַזְּכוּכִית, מִתֵּר לְקִרְוֹת בְּצִדָּה. וְנִתְּן רְבִיעִית מֵיָם לְתוֹף מִי רְגָלִים שֶׁל פַּעַם אַחַת, מִתֵּר לְקִרְוֹת עִמָּהֶן בְּתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת.

יא. הִיָּתָה צוּאָה בְּגִמָּה - עוֹמֵד בְּסִנְדְּלוֹ עַל הַגִּמָּה, וְקוֹרָא; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה סִנְדְּלוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ. הִיָּתָה כְּנֶגְדּוֹ צוּאָה מְעוּטָה בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ טַפָּה - רוֹקֵק עָלֶיהָ רַק עֵבֶה עַד שֶׁתִּתְפַּסֶּה, וְקוֹרָא. הִיָּתָה נְטִישֵׁת [לְכַלּוֹן] צוּאָה עַל בִּשְׂרוֹ, אוֹ יָדָיו מְטֻנְפוֹת מִבֵּית הַכֶּסֶף, וְלֹא הִיָּה לָהֶן רִיחַ רַע כָּלֵל, מִפְּנֵי קָטָנָן אוֹ בִישְׁתָּן - מִתֵּר לְקִרְוֹת, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן רִיחַ רַע. אֲבָל אִם הִיָּתָה בְּמִקוּמָה [בְּפִי הַטְּבַעַת] - אִף עַל פִּי שֶׁאֵינָה נְרִאִית כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד, הוֹאִיל וְנִרְאִית כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב, אָסוּר לְקִרְוֹת עַד שֶׁיִּקְנַח יָפָה יָפָה, מִפְּנֵי שֶׁהַצּוּאָה לָחָה הִיא וְיֵשׁ לָהּ רִיחַ רַע. וְכִמָּה גְּאוּנִים הוֹרוּ, שְׁאָסוּר לוֹ לְקִרְוֹת אִם הִיוּ יָדָיו מְטֻנְפוֹת; וְכֵן רֵאוּי לְעֲשׂוֹת.

יב. רִיחַ רַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֶקֶר [צוּאָה שֶׁמִּמֶּנָּה נוֹדֵף רִיחַ] - מִרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרָא, אִם פָּסַק הֲרִיחַ; וְאִם לֹא פָּסַק, מִרְחִיק עַד מְקוֹם שְׂפּוֹסֵק. וְשֶׁאֵין לוֹ עֶקֶר, כְּגוֹן מִי שֶׁיִּצָּא מִמֶּנּוּ רִיחַ מְלֻמְטָה - מִרְחִיק עַד מְקוֹם שֶׁתִּכְלָה הַרִיחַ, וְקוֹרָא. גֵּרָף [כְּלִי] שֶׁל רָעִי [צוּאָה], וְעֵבִיט [כְּלִי] שֶׁל מִימֵי רְגָלִים - אָסוּר לְקִרְוֹת קְרִית שְׁמַע כְּנֶגְדָּן, וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן כָּלוּם וְאֵין לָהֶם רִיחַ רַע; מִפְּנֵי שֶׁהֶם כְּבֵית הַכֶּסֶף.

יג. צוּאָה עוֹבְרָת, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה שְׂטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם - אָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֶגְדָּה; וְפִי חֲזִיר, כְּצוּאָה עוֹבְרָת. וְאָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֶגְדָּן, עַד שֶׁיַּעֲבִרוּ מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת.

יד. הִיָּה קוֹרָא, וְהִגִּיעַ לְמִקוֹם הַטְּנָפֹת - לֹא יִנִּיחַ יָדָיו עַל פִּיו וְיִקְרָא [בְּלַחַשׁ], אֲלֵא יִפְסִיק עַד שֶׁיַּעֲבִר מֵאוֹתוֹ מְקוֹם. וְכֵן הַקּוֹרָא שֶׁיִּצָּאת מִמֶּנּוּ רִיחַ מְלֻמְטָה - יִפְסִיק עַד שֶׁתִּכְלָה בְּאַשְׁה [הַרִיחַ הַרַע], וְחוֹזֵר לְקִרְיָאָתוֹ; וְכֵן בְּדַבְּרֵי תוֹרָה. יִצָּאת רִיחַ מִחֲבָרוֹ - אִף עַל פִּי שֶׁמִּפְּסִיק לָהּ קְרִית שְׁמַע,

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ט' תשרי-ט"ו תשרי ה'תשס"ז

יום ראשון

ולא-יראה לך שאר בכל-גבלך" (שמות יג, ז). ואין אלו שני לאוין בשני ענינים, אלא הם בענין אחד. ובפרוש אמרו (ביצה ז): "פתח הכתוב בחמץ וסיים בשאור — לומר לך: הינו חמץ הינו שאור", כלומר: שאין חלוק בין השאר (המחמיץ) עצמו

מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח. המצוה המשלימה מאתים — האזהרה שהזהרנו שלא יראה חמץ בכל-מושבותינו כל-שבעת הימים, והוא אמרו: "ולא-יראה לך חמץ

מצרים, הרי זה משבח". והפתוב שבא לנו בצווי זה הוא אמרו ותעלה: "והגדת לבנך ביום ההוא" (שמות יג, ח). ובא הפרוש (מכילתא): "והגדת לבנך — יכול מראש החדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא. אי ביום ההוא — יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: בעבור זה (שם); לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחין לפניך", כלומר: מתחלת הלילה חיב לספר. ולשון המכלתא: "מכלל שנאמר והיה כיישאלך בך (שם יד) יכול אם ישאלך — אתה מגיד לו; ואם לאו — אין אתה מגיד לו? תלמוד לומר: והגדת לבנך — אף-על-פי שלא ישאלך. אין לי אלא בזמן שיש לו בן; בינו לבין עצמו, בינו לבין אחרים מנין? תלמוד לומר: ויאמר משה אל-העם זכור את-היום הזה" (שם ג), כלומר: צוה לזכרו כמו שאמר "זכור את-יום השבת לקדשו" (שם כ, ח). וכבר ידעת לשונם (בנוסח ההגדה): "אפלו פלנו חכמים, פלנו נבונים, פלנו יודעים את-התורה — מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף פסחים.

המצוה הק"ע — הצווי שנצטוינו לשמוע קול שופר ביום האחד בתשרי, והוא אמרו עליו: "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט, א). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת ראש השנה. ואין הנשים חייבות בה.

יום שלישי

מצות עשה קסח.

המצוה הקס"ח — הצווי שנצטוינו לישב בסכה שבעת ימים בכל-ימי החג, והוא אמרו ותעלה: "בספת תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת סכה. ואין הנשים חייבות במצוה זו.

יום רביעי

מצות עשה קסט.

המצוה הקס"ט — הצווי שנצטוינו לטול לולב ולשמוח לפני ה' שבעת ימים, והוא אמרו ותעלה: "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" (ויקרא כג, מ). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת

או הדבר שנתחמץ. ומי שעבר והניח חמץ בךשותו — אינו חיב מלקות, אלא אם לקח חמץ בפסח וקנהו שיהא (שאו) עושה מעשה. ולשון התוספתא. "המשיר חמץ בפסח והמקים פלאים בפרם — אינו לוקה".

המצוה קר"א — האזהרה שהזהרנו שלא ימצא חמץ ברשותנו, גם אם אינו נראה או אם הוא מפקד, והוא אמרו: "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים" (שם יב, יט). וגם זה לוקין עליו בתנאי שיהא שם מעשה, כמו שהזכרנו לפי הכללים שנתבארו במסכת שבועות (כא). ובפרוש אמרו במקומות שונים: עובר בכל יראה ובל ימצא. ובתחלת מסכת פסחים (ה). נתבארו דיני שתי המצות האלה, ושם נתבארו הענינים שהזהיר עליהם באמרו: "לא יראה וגו' בכל-גבלך" (שם יג, ז) והענינים שהזהיר עליהם באמרו: "לא ימצא בבתים". ושם נתבאר שכל-לאו (מהשנים: "בל יראה" ו"בל ימצא") לומד מן האחר ענין שלא היה בו, ושהמקים חמץ בפסח עובר בשני לאוין: על בל-יראה ועל בל-ימצא.

המצוה הקנ"ח — הצווי שנצטוינו לאכל מצה בליל ט"ו בניסן, בין שיש כבש הפסח ובין שאין, והוא אמרו ותעלה: "בערב תאכלו מצת" (שם יב, יח). ובפרוש אמרו: "בערב תאכלו מצות — הפתוב קבעו חובה". וכבר נתבאר בפסחים, שאכילת מצה בלילה הראשון — חובה; מפאן ואילך — רשות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פסחים.

יום שני

מצות עשה קנז.

נוסח ההגדה נוסח ההגדה נדפס לעיל עמוד נב

מצות עשה קע (מספר משנה תורה)

המצוה הקנ"ז — הצווי שנצטוינו לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וכל-מה שיוסיף לספר ולהאריך בדברים בהגדת מה שעשה לנו השם, והעול שעשו בנו ומה שענו אותנו המצרים ואיך נפרע לנו ה' מהם, ולהודות לו ותעלה על כל-החסד אשר גמלנו — הרי זה משבח, כמו שאמרו: "כל-המאריך לספר ביציאת

וזהו היסוד שגם לא כל-הרפנים עמדו עליו, והחלו מגששים עמהם בחשכת האפלה. דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים היום ויודעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מתר לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בשעת הדחק ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מתר לבית דין הסמוך (הסמוך לכהן) בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדשים בחוצה לארץ, כדרך שעשה רבי עקיבא, כמו שנתבאר בתלמוד (ברכות סג) — וכזה יש קשי גדול, והידוע (ש) כמעט תמיד בית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל, והם שיקבעו חדשים ויעברו שנים בדרךים המקבלות אצלם ובהתקבצם יחד.

י"ש פאן יסוד גדול מאד מיסודות האמונה, שלא ידעוהו ולא ירגישו בו אלא המעמיקים חקר. הינו: זה שאנו מחשבים היום בחוצה לארץ בסדר העבור שבידינו ואומרים שיום זה ראש חדש ויום זה חג — לא בגלל חשבוננו אנו עושים אותו חג בשום אופן, אלא מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעו יום זה חג או ראש חדש, ומפני שהם אמרו שהיום ראש חדש או היום חג, הוא נעשה חג או ראש חדש, בין שהיתה פעלתם זו על פי חשבון או על פי ראיה, כמו שנמסר לנו בקבלה (ראש השנה כה): "אשר-תקראו אתם (ויקרא כג ב) — אין לי מועדות אלא אלו", כלומר: אשר יאמרו הם שהם מועדות, אפלו שוגגין אפלו אנוסין אפלו מטעין, כמו שבא לנו בקבלה. ואין אנו עושים היום חשבון אלא כדי שנדע את-היום שקבעו בו בני ארץ-ישראל, בין שבסדר זה עצמו מחשבים וקובעים היום — לא בראיה; ועל קביעתם אנו סומכים — לא על חשבוננו. ואין חשבוננו אלא לגלויי מלתא (לגלות דבר שכבר נקבע בזמנו), והבן זה היטב.

י"ה הנני מוסיף לך באור: אלו הנחנו, למשל, שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל — חלילה לאל מלעשות זאת, לפי שכבר הבטיח שלא ימחה ולא ישרש את-שארית האמה לגמרי — ולא יהיה שם בית דין בנמצא, ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ ישראל — הרי אז לא היה חשבוננו זה מועיל לנו כלל בשום

ספה. ושם (מא) נתבאר, שאין מצוה זו חובה שבעת ימים אלא במקדש בלבד; אבל בשאר מקומות, ביום הראשון בלבד היא חובה מן-התורה. ואין הנשים חייבות במצוה זו.

יום חמישי

מצות עשה קעא.

המצוה הקע"א — הצווי שנצטוינו לתן מחצית השקל כל-שנה, והוא אמרו יתעלה: "ונתנו איש כפר נפשו לה" (שמות ל יב), ואמר "זה יתנו" (שם, יג). וברור, שאין הנשים חייבות במצוה זו, לפי שהפתוב אומר: "כל-העובר על-הפקדים" (שם) (כל מי שנפקד לצבא — יצאו נשים שאינן נפקדות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכתא המיוחדת לה, כלומר: מסכת שקלים. ושם (פרק ח משנה ח) נתבאר, שמצוה זו אינה נוהגת אלא בפני הבית.

יום שישי

מצות עשה קעא. קנג.

המצוה הקע"א נדפסה לעיל ביום הקודם. **המצוה הקנ"ג** — הצווי שצונו יתעלה לקדש חדשים ולחשב חדשים ושנים, וזו היא מצות קדוש החדש (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), והוא אמרו יתעלה: "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב ב), ובפרוש נאמר (ראש השנה כב): "עדות זו תהא מסורה לכם", כלומר: מצוה זו אינה מסורה לכל-אחד ואחד בשבת בראשית (השבת). על-שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא ממעשה בראשית) — שכל-אחד מונה ששה ימים ושוכת בשביעי — כך שגם כל-אדם הרואה את-הלבנה יעשנו ראש חדש, או יחשב בחשבון התורני (חישובי הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) ויעשה ראש חדש, או יראה שהאביב אחר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וזולתו (או טיבה אחרת) ממה שראוי להתחשב בו ויוסיף חדש — אלא מצוה זו לא יעשנה לעולם אלא בית דין הגדול דוקא ובארץ ישראל דוקא. לפיכך בטלה אצלנו היום הראיה מחמת העדר בית דין הגדול, כמו שבטלה הקרבת הקרבנות מחמת העדר המקדש. וכזה טעו המינים הנקראים פאן במזרח 'קראים',

ה.): "חֲדָשִׁים אֶתָּה מְחַשֵּׁב לְשָׁנָה, וְאִי אֶתָּה מְחַשֵּׁב יָמִים" — מִשְׁמַע שֶׁהַחֹסֵפָה בָּהּ לֹא תִּהְיֶה אֲלֵא חֲדָשׁ שָׁלֵם. וְאָמַר: "חֲדָשׁ יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמְרוּ: "יָמִים אֶתָּה מְחַשֵּׁב לְחֲדָשׁ וְאִין אֶתָּה מְחַשֵּׁב שְׁעוֹת". וְאָמְרוּ: "שָׁמֹר אֶת-חֲדָשׁ הָאֲבִיב" (דברים טז, א) — מִשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנִים שְׁלֹנֹו חוֹבָה שְׁנִשְׁמֹר בְּהֵן תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וּלְפִיכָּךְ יִהְיֶה שְׁנוֹת חֲמָה (למרות שחשוב החדשים מבוסס על מהלך הירח). וּכְכֹר נִתְּבָאֲרוּ כָּל-דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשָׁלְמוֹת בְּפָרָק א' מִסְנֵה־דְרִין (יא). וּבְמִסְכַּת רֵאשׁ הַשָּׁנָה (ב). וְגַם בְּבִרְכוֹת (ג).

שבת קודש

מצות עשה קנג.

הַמִּצְוָה הַקְּנִ"ג נִדְפְּסָה לְעֵיל בְּיוֹם הַקּוֹדֵם.

אִפֵּן, לְפִי שְׂאִין לָנוּ לְחַשֵּׁב בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וּלְעֵבֶר שָׁנִים וְלִקְבוֹעַ חֲדָשִׁים אֲלֵא בְּאוֹתָם הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר-ה' מִירוּשָׁלַם" (ישעיה ב, ג). וְאִם יִתְבוּנֵן מִי שֵׁישׁ לוֹ דְּעָה שְׁלֵמָה בְּדַבְרֵי הַתְּלִמוּד שֶׁבְּעִנְיַן זֶה, יִתְבָּאֵר לוֹ כָּל-מַה-שֶּׁאֲמַרְנוּ בְּרוּר שְׂאִין בּוֹ שׁוּם סִפְקָ. וְהִנֵּה יֵשׁ רְמָזִים בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה, הַמּוֹרֹת עַל יְסוּדוֹת הַסֵּדֶר שְׂאֵנוּ סוּמְכִים עָלָיו בִּידְיעַת רֵאשִׁי חֲדָשִׁים וְעֵבוֹר שָׁנִים, מֵאֵלָּה אָמְרוּ: "וְשִׁמְרָתְ אֶת-הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יְמִימָה" (שמות יג, י). אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מְלַמֵּד שְׂאִין מְעַבְרִין אֶת-הַשָּׁנָה אֲלֵא בְּפָרָק הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד" (בחודש אדר — הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד פִּסְחָ) וְאָמְרוּ (שם): "מִנִּין שְׂאִין מְעַבְרִין אֶת-הַחֲדָשׁ אֲלֵא בְּיוֹם וְאִין מְקַדְשִׁין אֶת-הַחֲדָשׁ אֲלֵא בְּיוֹם? תְּלִמוּד לּוֹמַר: מִיָּמִים יְמִימָה". וְאָמַר יִתְעַלֶּה: "לְחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמְרוּ (מגילה

לקוטי תורה (מבואר) אתם נצבים (פרק ג)

וזהו אחד הביאורים בלשון התפלה "זכרון ליום ראשון", שלכאורה ה"ז סתירה מיני' ובי', דבתחילה אומרים "זה היום תחילת מעשיך" דמשמעו שהיום הוא "תחילת מעשיך" ממש, ומסיימים "זכרון ליום ראשון", שאינו אלא זכרון ולא אותו הדבר ממש. אלא:

"תחלת מעשיך" הוא ענין התגלות מלכותו יתברך שבראש השנה (כמו שאדם הראשון קיבל עליו את מלכותו יתברך בראש השנה). אך כדי לפעול התגלות המלכות ("מלכות") גם עכשיו, הוא ע"י ענין הזכרון ("זכרונות") - "זכרון ליום ראשון" - היינו זכרון הברית וההתקשרות בין הקב"ה ונשמות ישראל (וכנ"ל, ענין זה יתבאר להלן (פרק ה)).

והיינו על ידי השופר, שהוא בחינת תשובה עילאה, בחינת צעקת הקול מעומקא דליבא מנקודת פנימית הלב, עד שאין כלי הדבור יכולים להגבילה מפני שהיא קול בלבד.

אמנם הא גופא - כיצד אפשר להם לישראל לעורר את זכרון ה"ברית" - על זה ממשיכים רז"ל, "ובמה בשופר", שהוא על ידי העבודה הרוחנית דתקיעת שופר, שענינה עבודת התשובה (כדאיא ברמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) שהרמז דתקיעת שופר הוא "עורו ישנים כו' וחזרו בתשובה"); ובתשובה גופא - תקיעת שופר מורה על בחינת "תשובה עילאה", מדריגה עליונה בתשובה, שענינה צעקה מעומק הלב, שצעקה כזו אין לה אותיות, כמו אדם הצועק "אוי" מרוב צער, שאינו יכול לבטא את כאבו במלים ורק צועק בקול פשוט בלי מילים (ראה גם לקמן ד"ה תקעו פרק ה', עמוד צח - צוין להלן בהגהות הצמח צדק).

ולכן אין אומר ואין דברים אלא בחינת תקיעה, קול פשוט. ושברים הוא ג"כ אינו אלא קול, אלא שיש בקול עצמו כמה בחינות ותנועות, גנוחי גניח כו'.

וזהו ענין תקיעת שופר, ד"תקיעה" מורה על צעקת הלב בבחינת "אין אומר ואין דברים", רק קול פשוט. וגם "שברים" אינם אלא "קול" וצעקה, בלי אותיות, אלא שאינו קול פשוט כמו "תקיעה" אלא יש בקול שברים "תנועות", גנוחי גניח (וכן תרועות - "לולי יליל").

ועל ידי תשובה עילאה זו מעומקא דליבא מעוררים את "זכרון הברית".

תוכן הפרק: בקשו פני את פניך ה' אבקש - הביקוש אחרי הפנימיות דוקא

[ועתה יבאר השייכות בין כריתת ברית זו לראש

השנה:]

והנה אמרו רז"ל אמר הקב"ה אמרו לפני מלכות שתמליכוני עליכם, זכרונות שיעלו זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר.

חז"ל חילקו את עבודת ראש השנה לשלשה פרטים - מלכות זכרונות ושופרות.

[מובן בפשטות, שאין אלה ג' ענינים נפרדים ושונים, אלא הם תלויים זב"ז, וכמפורש לגבי שופרות - "ובמה בשופר". ויש להבין מהי השייכות בין ג' ענינים אלו מצד תוכנם הפנימי, דמדוע זוכר הקב"ה עלינו רק על ידי שופר, ואשר בזה תלוי ענין המלכות?]

וזהו שהולך ומבאר:]

כי הנה ראש השנה הוא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, שנברא בו אדם הראשון בראש השנה ואמר ה' מלך גאות לבש וגו', לפי שאז נתגלה מלכותו ית', והיה זה באתערותא דלעילא בלבד.

אך נקודת הביאור בזה:

ראש השנה נקרא "זה היום תחלת מעשיך", לפי שבו נברא אדם הראשון שהמליך את הקב"ה למלך, ע"י אמירתו "ה' מלך גאות לבש גו'", אלא שאז הי' זה בדרך "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה), היינו שהקב"ה גילה אז מלמעלה, בחד חנם, את מידת מלכותו יתברך בעולם, ובדרך ממילא הרגיש אדם הראשון בנפשו שהקב"ה הוא מלך העולם וקיבל על עצמו את עול מלכותו יתברך.

ועכשיו צריך להיות זכרון ליום ראשון על ידי אתערותא דלתתא, לעורר התגלות מלכותו ית' עלינו, על ידי זכרון הברית וההתקשרות שבין ה' ובינינו.

משא"כ עכשיו, אנו צריכים לעורר (ע"י עבודתנו אנו) את התגלות מלכותו יתברך עלינו, בדרך "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה); וכדי לגלות מלכותו יתברך עלינו, צריכים לעורר את הברית וההתקשרות שבין ה' ובינינו (ענין זה יבואר להלן פרק ה'). וזהו ענין ה"זכרונות" - זכרון הברית, וכנוסח ברכת זכרונות "זוכר הברית".

חיצוניות הלב הוא נמשך מן הדעת והתבוננות בגדולת ה', והתפשטות אור אין סוף ב"ה על הנבראים לחוות מאין ליש כל צבא השמים העליונים והארץ וכל אשר בה, וכטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ואתה מחיה את כולם בו'.

אשר בהרהיב דעתו בדברים האלו וכיוצא באלו נמשך לאדם בחינת צעקת הלב, לצעוק לבו אל ה' ולמשוך אחריו לדבקה בו ית' בתשוקה וצמאון בו'.

אהבה להשם בבחינת "חיצוניות הלב" היא אהבה שנולדה ע"י התבוננות, דכשהאדם מבין ומתבונן איך שהקב"ה בורא ומחיה את כל העולמות והנבראים בכל יום תמיד, יתעורר ברגש של צמאון ותשוקה לדבקה בו יתברך, וכמ"ש לאהבה את ה' אלקיך כי הוא חיך (ראה המשך תער"ב לאדמו"ר הרשב"ב ח"א ע' תכט ואילך).

[כלומר: שני ענינים ב"חיצוניות הלב": (א) היא אהבה "שכלית" שנולדה מצד הבנת האדם והתבוננותו בגדולת השם. (ב) ההתבוננות המולידה אהבה זו, היא כיצד הוא יתברך בורא ומחיה את העולמות, שזוהי "התפשטות אור אין סוף ב"ה על הנבראים", היינו שאין זה אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו, אלא רק האור והזיו המתפשט ממנו יתברך להתלבש בעולמות ונבראים להחיותם, וכמו האור והזיו היוצא מן השמש להאיר את הארץ, שאין גוף השמש מתפשט לארץ רק זיוו ואורו מתפשט ומגיע לארץ להאירה].

וזהו אחרי ה' ילכו כאריה ישאג, שיש בחינת שאגה בבחינת חיצוניות הלב, הוא בחינת אחרי ה' ילכו כאריה שבמרכבה עליונה, פני אריה אל הימין בו', והם כל מחנה מיכאל שעבודתם ושאגתם הוא אל הימין, בחינת אהבה.

על אהבה זו שבחיצוניות הלב נאמר "אחרי ה' ילכו כארי ישאג", שהטעם שמדמין "שאגת" האדם לארי, הוא לפי שבחינה זו באהבה היא כמו אהבת המלאכים שבמרכבה העליונה שפניהם אל הימין, פני ארי אל הימין, והם המלאכים של מחנה מיכאל ("מיכאל מימין") שעבודתם היא עבודת האהבה, בחינת ימין (ראה לקוטי תורה פ' במדבר ד"ה וספרתם לכם וביאורו).

וגודל אהבתם ותשוקתם להבטל ולהכלל באור אין סוף ב"ה המהווה והמחיה אותם, מחמת השגתם

[וזוהי נקודת הביאור בהקשר שבין ג' הענינים דמלכיות זכרונות ושופרות: עיקר ענינו של ראש השנה הוא "מלכיות", שממליכים את הקב"ה (כמו שאדם הראשון אמר בראש השנה "ה' מלך גו"), ולכן מזכירים בכל תפילות של ראש השנה ענין המלכות; אמנם, כדי לפעול אצל הקב"ה כביכול שירצה להיות מלך עלינו, צריכים לעורר "זכרון הברית" (כפי שיבואר לקמן פרק ה'), "זכרונות"; "ובמה בשופר" - שזכרון הברית הוא על ידי העבודה דשופר.

ועתה יבאר זה בהרחבה ובפרטיות יותר, ומתחיל בפרק זה בביאור ענין עבודת התשובה מנקודת פנימיות הלב (ענין השופרות) ושייכותה לזכרון הברית (זכרונות):

וביאור הדבר, דכתיב לך אמר לבי בקשו פני וגו', פני היינו פנימיות הלב. כי הנה יש בבחינת צעקת הלב ב' בחינות, בחינת פנימיות גם בחינת חיצוניות.

וביאור מדריגה זו בתשובה שמעומק הלב, הנה כתיב (במזמור לדוד ה' אורי שאומרים מר"ח אלול עד אחר הושענא רבה) "לך אמר לבי בקשו פני את פניך הוי' אבקש", שהדיוק כאן הוא "פני" - מלשון פנימיות, "ובקשו פני" היינו העבודה שמצד פנימיות הלב. כי בעבודת ("צעקת") הלב יש שתי בחינות, זו שמצד חיצוניות הלב וזו שמצד פנימיות הלב.

[ההבדל ביניהם הוא, דהרגש שבחיצוניות הלב הוא רגש שאפשר לתארו, ולכן נקרא "חיצוניות" לפי שניתן להתגלות בחוץ; משא"כ הרגש שמצד פנימיות הלב הוא הרגש המתעורר כשהדבר נוגע בעומק נקודת הלב, שאז רגש הלב הוא עצום מאד ואי אפשר לתארו ולא ניתן להתגלות בחוץ, אלא נשאר סתום בעומק הלב (ראה בהמשך תער"ב לאדמו"ר הרשב"ב ח"ב ע' תתכד).

להלן יבואר: (א) ענין שתי מדריגות הללו באהבת השם. (ב) ההבדל בסיבת שתי אהבות אלו, כלומר, כיצד נולדה בלב האדם אהבה להשם בבחינת חיצוניות הלב, ואיך מגיעים ל"פנימיות הלב", שזוהי העבודה דראש השנה, "בקשו פני".

דהנה בכתוב נאמר "בקשו פני" את פניך הוי' אבקש", שגם כאן מדגיש "פניך הוי'", מלשון פנימיות, ומשמעות הכתוב היא, דהא בהא תליא, שעבודת השם בפנימיות הלב היא ע"י שהאדם "מבקש" ומגלה את הקשר והדביקות ב"פניך הוי'".

[וזהו שהולך ומבאר:]

ממש קודם שנברא העולם ולאחר שנברא העולם (תניא פרק כ').

וכמאמר המלך המרום לבדו מאז המשובח בו, פירוש, מאז קודם שנברא העולם היה בחינת המלך שהוא בחינת שמו בבחינת לבדו ומובדל בו.

זהו פירוש נוסח התפלה "המלך המרום לבדו מאז בו" והמתנשא מימות עולם, פירוש "מאז" - קודם בריאת העולם, שאז הי' "המלך המרום לבדו", וכנ"ל דקודם שנברא העולם הי' הוא ושמו בלבד, ד"שמו" היא מידת מלכותו ית', כידוע ד"מלך" היא בחינת "שם" (לקוטי תורה פקודי ז, ד) מכתבי האריז"ל.

וגם עתה שיש ימות עולם מ"מ הרי הוא משובח ומפואר ומתנשא מהם, שאינו מתפשט ומתלבש בתוכם בבחינת גילוי.

ועל זה אומרים "והמתנשא מימות עולם", דגם עתה לאחרי שנברא העולם ("ימות עולם") מכל מקום הוא "משובח ומפואר ומתנשא" מן העולם (באותה הרוממות וההתנשאות שהיתה "מאז", קודם בריאת העולם), לפי שהוא יתברך בכבודו ובעצמו (ואפילו "שמו") אינו מתפשט ומתלבש בתוך העולמות - היינו שאינו יורד ומתמצם אליהם שיוכל להתגלות בהם - אלא נשאר בבחינת רוממות והבדלה.

וכדכתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, פירוש, כטבע האש שמסתלק למעלה על דרך משל, ואינו יורד ומתפשט.

מטעם זה נמשל ה' לאש, "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", כי כמו שהאש טבעו להסתלק למעלה ולא להתפשט ולירד למטה (היפך המים שטבעם לירד למטה), כך מהותו ועצמותו יתברך, אע"פ דלית אתר פנוי מיני' (תקוני זהר תיקון נ"ז), מכל מקום אינו יורד ו"מתפשט" אל העולמות בבחינת גילוי, אלא הוא נשאר ברוממות והבדלה מהם.

[כדי להבין גדר ה"אש" למעלה (שהוא בחינת עלי' והסתלקות למעלה) - יבאר בחינת "מים" דלמעלה:]

כי הנה כל השפעה והמשכה מאור אין סוף ב"ה בעולמות הוא בחינת ירידה והשתלשלות ממקום גבוה למקום נמוך, בחינת מים.

ההמשכה וההשפעה מאתו יתברך אל העולמות, היא ע"י ירידת השפע ממדריגה למדריגה, שזו בחינת מים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך.

התהוותם מאין ליש וחיותם וקיומם והשפעתם שנמשך להם בכל רגע, כל זה נקרא היצוניות הלב, שנלקחה מבחינת התפשטות זיו והארת ית' על הנבראים, ששם עלו השגת הנבראים, כל אחד ואחד לפי ערכו, ואין זה אלא זיו.

אהבת המלאכים ו"שאגתם" אל ה' היא בחינת "היצוניות הלב", המתעוררת בהם מחמת השגתם כיצד הקב"ה מהוה ומחי' אותם בכל רגע.

ולכן נאמר "אחרי ה' ילכו" - אחרי מלשון אחוריים (ולא "פנימיות"), שהיא היצוניות של אורו יתברך - לפי ששאגה ואהבה זו דהיצוניות הלב נולדה מההשגה וההתבוננות באור המתפשט ממנו יתברך להחיות את העולמות (שהיא רק מדריגה "היצונית"), דרך מדריגה זו באורו יתברך יכולה להיות נתפסת בהשגה.

[ומעתה יבאר בחינת "פנימיות הלב":]

אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו רם ומתנשא בו, וכדכתיב כי נשגב שמו לבדו, שאפילו בחינת שמו הוא בבחינת לבדו, דלית מחשבה תפיסא ביה.

הקב"ה בכבודו ובעצמו רם ומתנשא מכל גדר הבריאה, ואפילו על בחינת "שמו" של הקב"ה (שאינו מהותו ועצמותו יתברך) נאמר כי "נשגב שמו לבדו", שכל כך מרום ונשגב שמו ית' מן הנבראים עד שהוא "לבדו", מובדל מהם לגמרי, דלית מחשבה תפיסא בי' (ורק "הודו על ארץ ושמים" - "הודו וזיוו של שמו הוא המאיר על ארץ ושמים" (תורה אור וארא נז, ג)).

ואני ה' לא שניתי כתיב, כמו קודם שנברא העולם היה הוא ושמו לבדו בו' כמ"ש כמ"א.

רוממות והבדלה זו היא גם לאחרי שהקב"ה בורא ומחי' את העולמות (ע"י האור והזיו המתפשט ממנו), שמכל מקום, מהותו ועצמותו יתברך, ואפילו "שמו", הם גם עתה כן, בלי שום שינוי, וכמ"ש "אני ה' לא שניתי", שאין בריאת העולם פועלת שום שינוי בו יתברך ח"ו, לפי שכל ענין הבריאה אינו תופס מקום בעצמותו ומהותו יתברך.

ולפיכך, כמו שקודם שנברא העולם הי' הוא ושמו בלבד" (שאינן שום מציאות מלבד הקב"ה), כך גם לאחרי שנברא העולם, הרי מצידו יתברך גם עתה "הוא ושמו בלבד", וכמו שאומרים (נוסח ברכת השחר) "אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם", פירוש, שאצלו יתברך הכל בשווה

משא"כ הקב"ה בעצמו אינו בגדר "השפעה" כלל, אף לא באופן של "סובב".

[ומה שעצמותו ומהותו יתברך נמצא בכל מקום ולית אתר פנוי מיני', היינו כפי שהוא בעצמותו ממש, בלי שום ענין של "ירידה" והשפעה אל העולמות כלל (ועיין הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח (לאדמו"ר הרשב"ב) ע' נב. ס' המאמרים קונטרסים (לאדמו"ר הרי"צ) ח"ב רצו, א)].

ולכן נקרא אל עליון, כלומר שהוא רם ונשא וגבוה מאד.

ומטעם זה נקרא הקב"ה "א-ל עליון", דלכאורה פשיטא שהקב"ה למעלה מכל העולמות והנבראים ומאי קמ"ל, אלא הכוונה שמהותו ועצמותו יתברך כ"כ מרומם ומתנשא מכל העולמות עד שאין שייך להיות שום השפעה מאתו יתברך, ונשאר תמיד ברוממותו (שלכן נמשל לאש כנ"ל שמסתלק למעלה ואינו יורד ומתפשט).

ומשם נמשך להיות לאדם בחינת צעקה בפנימיות הלב למעלה מן הדעת שלא ליפרד מיוחדו ואחדותו ית', ולהיות לבו בווער כרשפי אש שלחבת העולה מאליה ומעצמה בלי טעם ודעת, להשתפך נפשו אל חיק אביה ולמפור נפשו באחד.

והנה כשאדם מרגיש גילוי אלקותו בכבודו ובעצמו, כפי שהוא יתברך רם ונשא מן העולמות, שמצידו אין שום נתינת מקום לאיזו מציאות זולתו יתברך - הרי זה מוליד בלב האדם אהבה ותשוקה גדולה בכל נקודת לבבו לידבק בו יתברך (ב"יחודו ואחדותו יתברך") בתכלית היחוד, עד שלא יישאר מאומה מהרגש מציאות עצמו, ובא לידי ביטוי בכך שהוא מוכן למסור כל אשר לו, עד לעצם חייו ממש, עבורו יתברך.

[וזה נק' "למסור נפשו באחד", כלומר, כאשר שורה על האדם אחדותו ית' האמיתית, הרי זה מביאו לידי מסירה מוחלטת אליו יתברך].

אהבה גדולה זו נקראת "שפיכת הנפש", והיא למעלה מן השכל והדעת, כי תשוקה זו אינה פרי השגת האדם (שהרי לא שייך שום דעת והשגה במהותו ועצמותו יתברך), ובמילא אינה מוגבלת לטעמים ושיקולים שכליים, אלא היא דביקות פנימית מצד עצם נקודת הלב.

כי חלק ה' עמו, וישראל עלו במחשבה, בבחינת פנימיות כו' כמ"ש במ"א.

ולא שייך זה אלא אחר כמה מיני צמצומים והתלבשות האור במדרגות שונות ומסכים רבים, להעלים ולהסתיר גילוי אלהותו ית' בעצמו ובכבודו, שלא יהיו העולמות בטלים והיו בלא היו ויחזרו לאין ואפס כשהיו.

ענין ירדות אלו הוא להעלים ולהסתיר גילוי אלקותו יתברך בכבודו ובעצמו, כי אם יהי' בגילוי אזי יתבטלו העולמות ממציאותם ויחזרו לאין ואפס כמו קודם בריאת העולם, כי מצד מהותו ועצמותו יתברך "הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד" ולא שייך שום מציאות בלעדו יתברך, ובמילא כל מציאות העולמות לא תיתכן אלא על ידי צמצומים ו"מסכים רבים" המעלימים ומסתירים על מהותו ועצמותו יתברך. וכן השפע האלקי הבורא ומחי' את העולמות אינו נמשך בעולמות אלא על ידי צמצומים ומסכים, שאין מהותו ועצמותו יתברך מתגלה בשפע זה.

אבל בגילוי אלהותו ית' בעצמו ובכבודו לא שייך שום השפעה, לא בגדר ממלא ולא בגדר סובב.

ונמצא שכל גדר השפעה אל העולמות, לא יתכן בו יתברך בכבודו ובעצמו (מאחר דאם הוא יתברך בהתגלות, מתבטלת מציאות העולמות).

והא דאמרינן שלא שייך גדר השפעה בו יתברך, הכוונה בזה - "לא בגדר ממלא ולא בגדר סובב". פירוש: מבואר בזהר (ח"ג רכה, א) דאיהו יתברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין (מלא כל העולמות וסובב כל העולמות), והם שני מיני אורות וחיות. "ממלא כל עלמין" הוא האור והחיות האלקי המתלבש בנבראים להחיותם כמו נפש המלובשת בגוף ועושה אותו לגוף חי (וכמאמר חז"ל (ויקרא רבה פרשה ד, ח. וראה ברכות י, א. לקוטי תורה אמור לא, ב) מה הנפש ממלא את הגוף כך הקב"ה מלא את העולם), ו"סובב כל עלמין" הוא האור האלקי שבבחינת "אין סוף", דלהיותו אור בלתי מוגבל אינו יכול להיות נתפס בעולמות, ולכן נקרא "סובב כל עלמין", אע"פ שגם אור זה נמצא בתוך העולמות (ומשפיע בהם חיות וקיום), לפי שנשאר מובדל ומרומם מהם (תניא פרק מו, מת. וראה לעיל פרק א').

אבל מכל מקום, גם "סובב כל עלמין" הוא אור שענינו להחיות את העולמות, אלא שאופן פעולתו הוא, שגם כשפועל בעולמות נשאר בבחינת הבדלה מהם (ונקרא "פעולה בדרך מקיף"), ואם כן גם אור זה הוא בגדר השפעה.

ומבואר בחסידות (תורה אור מקץ לט, ג ואילך. ד"ה לרוקע תקס"ב בס' המצות להצמח צדק פ"א. ובכ"מ), ש"בכל מאדך" היא האהבה שלמעלה ממדידה והגבלה, וכיצד אפשר לו לאדם מוגבל להגיע לידי אהבה בלתי מוגבלת? הרי זה כשמתגלה ה"חלק ה' עמו", פנימיות הנשמה הקשורה במהותו ועצמותו יתברך, אזי מתעורר באהבה עצומה להשם שאין לה שום הגבלה.

וזהו ממעמקים קראתיך ה', מעמקי הלב (ולכן אומרים מזמור זה בעשרת ימי תשובה).

ובזה יובן הטעם שאומרים בעשרת ימי תשובה המזמור "שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'", שהיא ההתעוררות מעומק הלב, היינו האהבה לה' מבחינת פנימיות הלב הנ"ל.

כי על ידי תשובה עילאה מעומקא דליבא, כי רע ומר עזבו את ה', וריחוקו מאור פניו ית' אשר נגעה עד הנפש ממש, בקרב איש ולב עמוק, עי"ז מעורר ג"כ למעלה להיות קראתיך ה', מהעלם אל הגילוי, שיתגלה בחינת פנימיות מלכותו ית' עלינו.

והשייכות לעשרת ימי תשובה דוקא, היא לפי שימים אלו הם זמן "תשובה עילאה" (כנ"ל בריש הפרק), שהיא התעוררות תשובה מעומק הלב, שמרגיש מרירות גדולה מריחוקו מאור פניו יתברך, והדבר נוגע לו בעומק נפשו ממש; וע"י התשובה מעומקא דלבא, "מעמקים", הרי מדה כנגד מדה, "קראתיך הוי'", דענין הקריאה להקב"ה הוא - "כאדם הקורא לחבירו שיבוא אצלו, כך הוא קורא להש"ת שיתגלה אלקותו בעולם" (לקמן סד"ה שיר המעלות ממעמקים עמוד קמז. וראה גם תניא ס"פ ל"ז), וכמו שבמשל הנ"ל שהצורך בקריאה לבא אליו הוא כשחבירו (או אביו) רחוק ממנו, כך הוא בנמשל, דענין הקריאה להקב"ה הוא הבקשה שתתגלה מדריגה זו באלקות שמצד עצמה היא רחוקה ונעלמה מן האדם, וע"י הקריאה היא נמשכת מן ההעלם אל הגילוי.

וזהו ענין גילוי "פניך הוי'", "פנימיות מלכותו יתברך". ד"חיצוניות" המלכות היא מה שהקב"ה הוא "מלך העולם", ששפע החיות שבכל הנבראים הוא רק אור וזיו חיצוני ממנו יתברך, משא"כ מה שהקב"ה הוא "מלך ישראל" קאי על "פנימיות המלכות", וכמו שנתבאר לעיל, שהקשר בין ישראל והקב"ה הוא ב"פניך הוי'", להיות ד"חלק הוי' עמו".

והטעם שאיש ישראל יכול להרגיש גילוי מהותו ועצמותו יתברך המתנשא מימות עולם (דמאחר שהוא יתברך מובדל לגמרי מן הנבראים, איך נוצר "קשר" בין האדם להקב"ה עד שיבוא לאהבה גדולה אליו יתברך?) - הוא לפי ש"חלק ה' עמו", שנשמות ישראל הן כמו "חלק משם הוי' ב"ה" (תניא אגרת התשובה פ"ד), כי "ישראל עלו במחשבה", פירוש, דכמו שמחשבת האדם להבדיל היא בפנימיותו ואינה נגלית לחוץ אל הזולת, כך בחינת מחשבה למעלה מורה על "פנימיות" האור, היינו כפי שהקב"ה הוא כביכול במהותו ועצמותו לעצמו, למעלה מלהיות שייך אל העולמות ש"חוק" הימנו. ושם, במחשבתו ית' כביכול, מושרשות נשמות ישראל, וזהו פירוש "ישראל עלו במחשבה" דייקא (וראה בארוכה קונטרס חסידות מבוארת ד"ה את שבתותי תשמרו ח"א (חוברת כ"ד) פרק ב').

ולפיכך ניתן לבנ"י להרגיש יחודו של הקב"ה כפי שהוא מצד מהותו ועצמותו יתברך.

וזהו לך אמר לבי בקשו פני, פנימית הלב, היינו על ידי את פניך הוי' אבקש.

כי מבחינת אחרי הוי' ילכו, בחינת אחרי, היינו זיו והארה, מזה נמשך להיות באריה ישאג, שהוא הצעקה דחיצוניות הלב.

ולחיות בקשו פני, הצעקה שמפנימית הלב, הוא הנמשך מבחינת את פניך הוי' אבקש, שהוא הקב"ה בכבודו ובעצמו וכנ"ל.

וזהו פירוש הכתוב "לך אמר לבי בקשו פני את פניך הוי' אבקש", דהא בהא תליא, דעל ידי גילוי "חיצוניות" האור ("אחרי ה'") שהוא השפע האלקי המחי ומקיים את העולמות, מתעורר האדם באהבה אל השם בחיצוניות הלב, הבאה לידי ביטוי ב"שאגה" חיצונית; משא"כ התעוררות פנימיות הלב של האדם אל הקב"ה היא תוצאה מכך ש"פניך הוי' אבקש", דכאשר מתגלה ההתקשרות אל "פניך הוי'" - הפנימיות דלמעלה, הקב"ה בכבודו ובעצמו - אז מתעורר האדם באהבה גדולה להשם בבחינת פנימיות הלב.

והוא בחינת ובכל מאדך.

אהבה גדולה זו להשם נקראת אהבה "בכל מאדך", ד"מאד" הוא לשון מדה (כפירוש חז"ל (ברכות נד, א) "בכל מדה ומדה שהוא מודד לך כו'"),

ובכמ"ש מרחוק ה' נראה לי.

ועל זה נאמר "מרחוק ה' נראה לי", שהפירוש הפנימי בזה הוא, שעל ידי שהאדם מרגיש את ריחוקו מאור פניו ית', והדבר נוגע לו בעומק הנפש עד ששב אל ה' בכל פנימיות לבבו, על ידי זה גופא גורם שיהי' "ה' נראה לי".

וזהו ענין זכרונות, שלשון זכרון נופל על דבר שהוא רחוק.

ומעתה יובן ענין ה"זכרונות", וכפי שנתבאר לעיל שתוכנן הוא זכירת הברית וההתקשרות בין ישראל והקב"ה, "זוכר הברית". שלכאורה אינו מובן, דמאחר שהקב"ה כרת אתנו ברית, מדוע יש צורך להזכיר את הברית, וכי יש שכחה ח"ו לפניו יתברך שצריכים לבקש מאתו שיזכור אותה?

אך הענין, דכמו שזכרון כפשוטו שייך רק כאשר הדבר אינו לפניו אלא בריחוק ממנו ולכן צריך לזכור אותו (דאם הדבר לפניו אינו שייך לשון זכרון שהרי רואה הדבר); ופירוש "רחוק" לאו דוקא רחוק במקום גשמי, אלא רחוק במדריגה, "כמו על דרך משל מלך גדול שיזכור על דבריו עם העני בעת השפלתו להתגלות בחוצות לעם בזמן הקבוע בשנה כו', שמפני רוממות והתנשאות כתר מלכותו כל השנה שכח על השפלה זו שהיתה פעם אחת, ועם כל זה כשיזכור עלי' יעלה אז במוחו וישלח אחריו להנאותו" (סידור).

וכך אצלו יתברך, דענין ה"זכרון" הוא יצירת קשר כביכול בין הקב"ה והנבראים שהם רחוקים ממנו יתברך, מחמת המרחק האין סופי בינם ובינו יתברך (וכנ"ל שהוא יתברך מנושא ומובדל לגמרי מן העולמות).

לכך אומרים אתה זוכר מעשה עולם וכו', שהם רחוקים מאור פניו ית'.

ולכן אומרים "אתה זוכר מעשה עולם", שלא בא לשלול שכחה והעדר הידיעה ח"ו (שהרי הוא יתברך יודע כל פרט ופרט המתרחש בכל העולם), אלא הכוונה שבראש השנה הקב"ה דן את העולם כולו, ומחמת גודל ריחוק הערך בין הקב"ה ו"מעשה עולם", הרי "התענינות" זאת נקראת "זכירה" (כביכול כאדם הזוכר דבר רחוק).

וכך הוא בענין זכרון הברית שכרת ה' אתנו, דלהיות שהוא יתברך מובדל ומרומם רוממות אין קץ, הרי הקשר עם נשמות ישראל הוא כביכול כמו עם דבר שרחוק מאד (וכפי שיבואר להלן פרק ה'), ולכן נקרא גילוי קשר זה בשם "זכרון".

ואנו מעוררים את זכרון האהבה פנימיות מעצמותו ומהותו ית' על ידי השופר, שהוא קול היוצא מפנימיות הלב כנ"ל:

וכיצד נתגלה קשר זה המכונה זכרון? - "ובמה בשופר", כי שופר מורה על הצעקה שמפנימיות הלב (כנ"ל בריש הפרק), והוא ענין התשובה מעומקא דלבא, מצד ההתקשרות של בני"י להקב"ה בכל נקודת הלב למעלה מטעם ודעת, ולכן עי"ז זוכים ל"קראתיך הוי"ו" (כנ"ל), שזה מעורר ומגלה האהבה הפנימיות מעצמותו ומהותו יתברך לנשמות ישראל.

וכמו למשל שני אוהבים נאמנים שכרתו ברית ביניהם, כשאחד חטא נגד חברו ורוצה לעורר אצל חברו האהבה שביניהם (המכסה על כל פשעים כנ"ל), הוא מראה ומגלה את אהבתו לחברו, וזה גופא מעורר אצל חברו, "כמים הפנים לפנים", את האהבה העצמית שביניהם.

ד דיני נטילת ידים סעיפים דיי:

בַּרְבַּת "עַל נְטִילַת יָדַיִם" כָּלִי נְגוּב. וְהוּא הַדִּין שְׁאָר כָּל הַבְּרָכוֹת. וְאֵין צָרִיף לְטַל אֶלָּא הָאֲצָבָעוֹת. וּמִיְהוּ טוֹב שְׂיִטְלֵם עַד פְּרָק הַזְּרוּעַ:

ח נְטִילַת יָדַיִם שְׁחָרִית — אֵין נוֹטְלִין עַל גְּבֵי קַרְקַע, אֶלָּא לְתוֹף כָּלִי. וְטוֹב שְׂיִהָא כָּלִי הַתְּחִתוֹן מְאוּס:

ט מֵיִם שֶׁל נְטִילַת יָדַיִם שְׁחָרִית — אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם שׁוּם תְּשֻׁמִּישׁ, מִפְּנֵי שְׁאָסוּר לְהַנּוֹת מֵהֶם, מִפְּנֵי רֵיחַ רְעֵה שְׁשׁוּרָה עַלִּיהֶן. וְלִכֵּן לֹא לְיִנּוּם בְּבֵית. וְכֵן יִזְהַר שְׁלֹא יִשְׁפְּכֶם בְּבֵית, וְלֹא בְּשׁוּם מְקוֹם שְׁעוֹבְרִים שֶׁם בְּגֵי אָדָם, שְׁמָא יֵצֵעַ בָּהֶם אָדָם וַיִּזַּק:

י כִּשְׁהוּא נוֹטֵל יָדָיו — צָרִיף לְטַל יָד יְמִינוֹ תְּחִלָּה, מִטַּעַם שְׁנִתְבָּאָר בְּסִימָן ב. וְלִפִּי שְׁטוֹב הוּא שְׁמֵן יָד יְמִין יְבוֹאוּ הַמַּיִם עַל יָדָיו לְטַהֵרָם, מִטַּעַם שְׁנִתְבָּאָר בְּזֵהַר, לְפִיכָף יִטַּל כָּלִי שֶׁל מֵיִם בְּיַד יְמִינוֹ וְנוֹתְנוֹ לְשִׁמְאָלוֹ, כְּדִי שְׂיִשְׁפֹּף מֵיִם עַל יְמִינוֹ תְּחִלָּה:

י אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַיָּשׁוּן בְּלִילָה שְׁשִׁים נְשִׁימוֹת [בַּיּוֹן] שְׁנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ נְשִׁמְתּוֹ — בָּאָה רֵיחַ הַטְּמָאָה וְשׁוּרָה עַל גּוּפוֹ, וּמִדֵּי שְׁנַעוֹר מְשֻׁנָּתוֹ — נִסְתַּלְקָה רֵיחַ הַטְּמָאָה מִן כָּל גּוּפוֹ חוּץ מִן יָדָיו, שְׁאֵין רֵיחַ הַטְּמָאָה מִסְתַּלַּק מֵעֲלֵיהֶם עַד שְׂיִשְׁפֹּף מֵיִם עַל יָדָיו שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, עַל כָּל יָד בְּפְנֵי עֲצָמוֹ. וְלֹא יִשְׁפֹּף עַל יָד אַחַת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים רְצוּפִים, אֶלָּא פַּעַם אַחַת עַל יְמִין וּפַעַם אַחַת עַל שְׂמָאל, וְכֵן יַעֲשֶׂה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים:

יא וְקִדְם שְׂיִטְלֵם עַל דְּרָף שְׁנִתְבָּאָר — לֹא יֵצֵעַ בְּיָדָיו לְפָה שְׁלֹא יִתְאַלֵּם, וְלֹא לְאַזְנוֹיִם שְׁלֹא יִתְחַרֵּשׁ, וְלֹא לְעֵינָיִם שְׁלֹא יִסְתַּמָּא, וְלֹא לְחֻטִּם וְלֹא לְפָה שְׁלֹא יִהָא בְּעַל פּוֹלִיפּוּס, דְּהֵינּוּ רֵיחַ הַחֻטִּם וְהַפָּה:

יב וְכֵן לֹא יֵצֵעַ בְּיָדָיו קִדְם נְטִילָה בְּמְקוֹם הַקְּזָה. וְכֵן לֹא יֵצֵעַ לְשׁוּם מְאָכֵל אוֹ מְשָׁקָה, שְׁלֹא יִטְמָאָם:

יג אֵין צָרִיף לְנַגֵּב הַיָּדַיִם אַחַר הַנְּטִילָה שֶׁל שְׁחָרִית. וּמִתַּר לְכַרְף

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

השידוך פרק קל"ג

צערה של חוה דבורה היתומה היה גדול. הסכמתה לעבור מפינסק לבית המרזח היתה משגה טרגי. לאכזריות מעבידיה החדשים לא היה גבול. הם, פשוט, התעמרו בה והעבידו אותה בפרך.

לחווה דבורה לא היה קרוב או גואל שלפניו תוכל לשפוך את לבה ולבקש עזרה. רק לפני א-ל אחד בשמים היתה שופכת נפשה בתפלותיה. במיוחד היתה יוצאת בימי הקיץ לפנות ערב אל הגן, ושם, תחת כפת השמים, היתה מתפללת ברוב כוונה או אומרת פרקי תהלים בתחנונים.

היתומה היתה בטוחה ששום ילוד אשה אינו שומע אותה, ומשום כך חשה עצמה חפשיה לשפוך את מרי לבה ללא הגבלה.

בוקר אחד הלך טעוול, כמנהגו, לקרלין להתפלל במנין הראשון ובדרכו עבר ליד בית המרזח הסמוך לאחוזתו. לפתע הגיע לאזנו קול בכי של אשה השקועה בתפלתה. הוא עצר את הילוכו והאזין לתפלה הלבבית. הוא התפלא מאד: מי המתפללת? ודאי אין זו האשה בעלת בית המרזח, אותה ואת בעלה הכיר כאנשים גסים ומגושמים, שאינם מסוגלים לתפלה בהשתפכות נפש כזו. מובן שלא עלה בדעתו כי מדובר בעוזרת בית המתפללת בכוונה כה גדולה. הוא החליט לבדוק את הדבר, אך מאחר שמיהר לתפלה דחה את הדבר לכשיחזור מבית הכנסת.

בדרכו חזרה נכנס טעוול לבית המרזח. הוא ראה את בעל בית-המרזח יושב מוקף באכרים ומבלה אתם בליצנות כדרכם של גויים. תוך כדי שהוא עומד, בטרם הספיק לדבר עם מישהו, הגיעו לאוזניו קולות גערה וחירוף. היתה זו בעלת המרזח שצעקה על חוה דבורה.

"הרי לך ענין חדש: שפחה שהיא רבנית!" - צרחה - "מתחמקת לה מלעשות משהו ובמקום זה עוסקת בתפלות ובאמירת תהלים! מי שמע על נערת בית שתתפלל ותאמר תהלים?". לאחר אתנחתא קלה הזהירה את היתומה בקול: "אם אראה אותך פעם נוספת עם הסידור ביד - אשבור את מפרקתך. את המנה שתקבלי ממני תזכרי לעולמי עד, בתולה מכוערת שכמותך!"

טעוול לא היה זקוק להסברים, הכל היה ברור לו. הוא הסתכל לעבר הפנה שמשם בקעו הקולות והבחין ביתומה העומדת לפני גבירתה, מבוהלת ומבויישת, כמוכנה לספיגת מכות. בינתיים המשיכה האשה בצעקותיה זמן ניכר, מבלי שרצתה להירגע. רחמיו של טעוול נכמרו על הנערה.

מאז חיפש טעוול הזדמנויות להכנס לבית המרזח כדי ליצור קשר עם חוה דבורה על מנת למצוא דרך לעזור לה. ברם, הוא לא הצליח לשוחח אתה תחת עינם הפקוחה של מעבידיה.

פעם, ביום השבת אחר הצהריים, כאשר חוה דבורה ישבה, כדרכה, בצל האילן ואמרה תהלים, ניגש אליה טעוול והחל לשוחח אתה. השיחה נמשכה זמן רב. הוא היה מעוניין לשמוע פרטים רבים ככל האפשר מפי חוה דבורה על מצבה, והיא מצדה ניאותה לספר את הכל לאחר שלראשונה בחייה נמצא מי שרוצה לשמוע אותה. כך סיפרה על מצבה בבית אדוניה החדשים שהוא גרוע בהרבה מבבית אחיו של בעל בית המרזח.

לאחר שנודעו לטעוול כל הפרטים מיהר אל הגאון רבי משה יפה, רבה של פינסק, שבאמצעותו היה מחלק את מרבית כספי הצדקה שלו. הוא סיפר לגאון את כל מה שהיה ידוע לו על חוה דבורה היתומה.

במהלך שיחתו עם הגאון ביקש את חוות דעתו ועצתו להצעה שעלתה ברעיונו - שהיתומה תינשא לו לאשה. נראה היה לו שהיא מתאימה לו, אם כי העיקה עליו העובדה שהתבררה לו כי חוה דבורה יודעת יותר ממנו ב"אותיות הקטנות". הוא ידע לקרוא בקושי, ואילו היא הבינה את התפלות ודברים אחרים. כך הוא שיטח את הבעיה בפני הרב וציפה לעצתו.

טוב לבו של טעוול היה כה גדול שהיה מוכן למקרה שהרב יחווה דעתו כי אין היתומה זיווג מתאים בשבילו, לדאוג גם אז להשיאה עם בן-זוג מתאים על חשבוננו ולספק לה נדוניה וכל צרכיה. רצונו העיקרי והמיידי היה להציל את היתומה מידי מעבידיה האכזריים הממורים את חייה.

הרב שמע בענין רב את דבריו של בעל האחוזה הצעיר. מיד הזמין אליו את בעל בית המרזח ואת היתומה. הוא פקד על בעל בית המרזח לשחרר מיד את היתומה, ואותה שלח לביתו של אחד מסוחרי הנכבדים של פינסק, לנוח ולהחליף כוח. הרב ביקש שהסוחר יחזיק אותה בביתו זמן מה. כשבינתיים תסייע לו במדת האפשר בבית המסחר. הרב התכוון לאסוף בינתיים מידע על אישיותה ואופייה של היתומה, כדי להחליט אם היא ראויה להיות אשתו של טעוול טוב הלב. הוא חש אחריות כפולה, הן לעתידו של טעוול והן לעתידה של חוה דבורה, שניהם יתומים גלמודים בלי אב ובלי אם.

כעבור מספר שבועות הזמין אליו רבה של פינסק את טעוול, והודיע לו כי לאחר הבירורים שערך הגיע למסקנה כי חוה דבורה היא בת זוג מתאימה עבורו. טעוול התמלא שמחה, אך הביע ספק אם חוה דבורה תיאות להינשא לו. הרב שלח לקרוא לחוה דבורה והביא בפניה את הצעת הנכבדות להשתדך עם טעוול, והיא הביעה מיד את הסכמתה.

מיד נכתבו התנאים ונקבע מועד לחתונה.

טעוול ביקש להוסיף לתנאים כי עד החתונה תיזקף לכל אחד מהם הזכות המלאה לקיום מצוות הצדקה על ידו, אך לאחר הנישואין יהיו שייכים לשניהם במדה שוה הן הרכוש בעולם הזה והן הזכויות של המעשים הטובים לעולם הבא. הוא רצה שחוה דבורה תהיה לו שותפה מלאה. את הרכוש הגדול שלו כתב מיד על שם שניהם כשותפים שווי זכויות. הוא ביקש את רבה של פינסק שיערוך את חשבון רכושו, ואת חשבון המחצית השייכת לחוה דבורה. זו מצדה נתנה מיד חומש מרכושה החדש לצדקה. דירת הזוג נקבעה באחוזתו של טעוול.

מאחר וטעוול היה עם-הארץ ואילו חוה דבורה היתה בעלת ידיעות כלשהן - החלה ללמוד אתו את מה שידענה. תוך שנה הצליח טעוול ללמוד פרשת חומש, לקרוא פרק תהלים ולהבין קצת את פירוש המלים.

"עתה" - אמרה חוה דבורה - "הבה נקח לנו מורה משותף להמשך התקדמותנו". מיד העבירו לאחוזתם לצורך זה זוג מתאים: הבעל אברך מבני ישיבתו של רבי משה יפה והאשה ידידה של חוה דבורה. שמו של האברך היה ר' נתן אריה. הזוג קיבל מגורים באחוזה ושכר מכובד, והוחזקו בכבוד רב על ידי טעוול ואשתו שסיפקו להם כל צרכיהם והוסיפו מפעם לפעם על שכרם. ר' נתן אריה היה צריך ללמוד מדי יום ביומו עם בעלי האחוזה, טעוול וחוה דבורה.

משך חמש-עשרה שנה היו טעוול וחוה דבורה מעבירים לרבה של פינסק את כספי הצדקה כפי שהתחייבו מחשבון הכנסותיהם שנבדק מדי חודש בחודש על-ידי הרב. כשעזב רבי משה יפה את פינסק מילא את מקומו רבי נפתלי כץ מפראג, ובהסכמתו של טעוול גילה רבי משה את הסוד לרבי נפתלי, שקיבל עליו מעתה את הטיפול במתן הסתר של בני הזוג.

בינתיים הפך טעוול לתלמיד חכם, כתוצאה משקידתו והתקדמותו בהשראת ר' נתן אריה, וגם חוה

דבורה התקדמה מאד בלימודיה. עם זאת הרי כשם שלא רצו שהצבור ידע על הצדקה שהם נותנים כך לא רצו שמישהו ידע על לימוד התורה שלהם ועל ידיעותיהם. ר' נתן אריה התבקש על ידם לשמור את הדברים בסוד. בעיני הכל נשארו מה שהיו - אנשים פשוטים, אך ישרים וטובי לב.

במשך הזמן התברכו בילדים, שגדלו בינתיים והקימו בתים בישראל, ואילו הם, ההורים, המשיכו לחיות בצנעה ולעסוק בסתר בלימוד תורה ובמתן צדקה בשפע. מזמן לזמן היו עורכים נסיעות של ביקורים בישיבות הגדולות של אותו זמן - באוסטרהא, בריסק, סלוצק, מינסק, ווילנא, קראקא ופראג. הם השאירו בכל מקום כסף רב להחזקת הישיבה אך בתנאי שהדבר יישמר בסוד.

שנים רבות עברו, ואיש לא ידע על כך שטעוול וחווה דבורה הם יודעי ספר במדה מופלגה, ושהם עשירים גדולים ושהם מחלקים חלק גדול מכספיהם לצדקה.

כעבור עשרים וחמש שנה לשבתו על כסא רבנות פינסק עזב רבי נפתלי כץ את העיר, ואת מקומו מילא רבי נפתלי הערץ מפוזנא. הרב החדש, שנודעו לו מפי קודמו פרטי סיפור חייהם של טעוול וחווה דבורה, אילץ אותם לאפשר לו לגלות בצבור את מעשי הצדקה הגדולים שלהם הנמשכים זה עשרות בשנים. כך נודע לפתע לצבור הרחב כי השניים הם בני זוג שהסתירו את גדלותם.

לג א וזאת הברכה אשר בך משה איש
 האלהים את בני ישראל לפני מותו כס"ו:
 ב ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו
 הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו
 איש דת למו כס"ז: ג אף חבב עמים כל-קדשיו
 בידך והם תכו לרגלך ישא מדברתיך כס"ח:
 ד תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
 יעקב כס"ט: ה ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי

א וְזֶה בְּרִפְתָּא דִּי בְּרִיךְ מֹשֶׁה
 נְבִיא דִּי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְדָם
 מוֹתוּהּ: ב וַיֹּאמֶר יְיָ מְסִינֵי אֲתַגְלִי
 וְזָהוּר יִקְרָה מִשְׁעִיר אֲתַחְזִי לְנָא
 אֲתַגְלִי בְּגַבְרַתָּהּ מִטוֹרָא דְפֶאֶרְן
 וְעַמָּה רַבְבַּת קְדִישִׁין כְּתִב יְמִינָה
 מִגּוֹ אֲשַׁתָּא אֲוִרִיתָא יְהִי לְנָא:
 ג אֶף חֲבַבְנֹן לְשִׁבְטָא כָּל
 קְדִישׁוּהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגַבְוֵרָא
 אֲפַקְנֹן מִמְצָרִים וְאַנּוֹן מִדְּבָרִין
 תַּחֲת עֲנָנָה נְטִלִין עַל מִימְרָךְ:
 ד אֲוִרִיתָא יְהִי לְנָא מִשֶּׁה מְסִרָה
 יִרְתָּא לְכַנְשַׁת יַעֲקֹב: ה וַיְהִי
 בְּיִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ בְּאַתְכַּנְשׁוֹת רִישֵׁי

רש"י

קדשיו בידך. נפשות הצדיקים גנוזות אתו, כענין
 שנגאמר: (ש"א כה) "והיתה נפש אדני צרוּרה בצרוּר
 החיים את ה' אלהיך": והם תכו לרגלך. והם
 ראויים לכך, שהרי תכו עצמן לתוך תחתית הקר
 לרגלך, בסיני. תכו לשון פעלו, התוכפו לתוך
 מרגלותיך: ישא מדברתיך. נשאו עליהם על
 תורתך: מדברתיך. המ"ם בו קרוב ליסוד, כמו:
 (במדבר ז) "וישמע את הקול מדבר אליו", (יחזקאל
 ב) "ואשמע את מדבר אלי", כמו 'מתדבר אלי',
 אף זה "מדברתיך", מה שהיית מדבר להשמיעני
 לאמר להם. טיש פורפרליר"ש בלע"ז (ציינע
 אונטערערעדנוגען). ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים
 על פי דבריך, והמ"ם בו שמוש, משמשת לשון
 מן. דבר אחר: "אף חבב עמים", אף בשעת חבתן
 של האמות שהראית להם פנים שוחקות, ומסרת
 את ישראל בידם: כל-קדשיו בידך. כל צדיקיהם
 וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך, ואתה
 שומרם: והם תכו לרגלך. והם מתמצעים
 ומתכנסים לתחת צלך: ישא מדברתיך. מקבילים
 גזרותיך ודתותיך בשמחה, ואלה דבריהם:
 (ד) תורה. אשר צוה לנו משה, מורשה היא
 לקהלת יעקב, אחזניה ולא נעזבנה: (ה) ויהי.
 הקדוש ברוך הוא: בישראל מלך. תמיד על

(א) וזאת הברכה. לפני מותו. (ספרי) סמוך
 למיתתו שאם לא עכשו, אימתי?: (ב) ויאמר ה'
 מסיני בא. (שם) פתח תחלה בשבחו של מקום,
 ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל, ובשבח
 שפתח בו יש בו הזכרת זכות לישראל. וכל זה דרך
 רצוי הוא, כלומר פדאי הם אלו שתחול עליהם
 ברכה: מסיני בא. יצא לקראתם כשבאו להתיצב
 בתחתית הקר, כחתן היוצא להקביל פני פלה,
 שנגאמר: (שמות יט) "לקראת האלהים", למדנו
 שיצא כנגדם: וזרח משעיר למו. (ספרי) שפתח
 לבני עשו שיקבלו את התורה, ולא רצו: הופיע.
 להם: מהר פארן. שהלך שם ופתח לבני ישמעאל
 שיקבלוהו, ולא רצו: ואתה. לישראל (שם): מרבבת
 קדש. ועמו מקצת רבבות מלאכי קדש ולא כלם,
 ולא רבם, ולא פדרך בשור ודם שמראה כל כבוד
 עשרו ותפארתו ביום חפתו: איש דת. שהיתה
 כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה,
 נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. דבר אחר: "אש
 דת", כתרגומו, שנתנה להם מתוך האש: (ג) אף
 חבב עמים. גם חבה יתרה חבב את השבטים, כל
 אחד ואחד קרוי 'עם', שהרי בנימין לבדו היה
 עתיד להולד כשאמר הקדוש ברוך הוא, ליעקב:
 (בראשית לה) "גוי וקהל גוים יהיה ממך": כל-

עִם יַחַד יִבְרָאֵל יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי: ו יַחֲוֵי רְאוּבֵן
 וְאַל-יִמַּת וְיִהְיֶה מִתּוֹ מִסְפָּר כְּשִׁי: ס וְזֹאת
 לַיהוּדָה וַיֹּאמֶר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאַל-
 עֲמוּ תִבְיֹאֲנוּ יַדָּיו רַב לוֹ וְעִזֹּר מִצְרָיו
 תִּהְיֶה כְּשִׁי: פ לוֹ שְׁנֵי ח וְלִלְוֵי אָמֵר תִּמְיֹךְ וְאוּרִיךְ
 לְאִישׁ חֲסִידְךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמִסָּה תְרִיבָהוּ
 עַל-מֵי מְרִיבָה כְּשִׁי: ט הָאָמֵר לְאָבִיו וְלֵאמֹר לֹא
 רְאִיתִיו וְאֶת-אָחִיו לֹא הִכִּיר וְאֶת-בָּנוּ לֹא יָדַע

עמא כחדא שבטיא דישראל:
 ו יחי ראובן לחיי עלמא ומותא
 תננינא לא ימות ויקבלון בנוהי
 אחסנתהון במנניהון: ז ודא
 ליהודה ואמר קבל יי עלותה
 דיהודה במפקה (באגחא)
 לקרבא ולעמה תתיכנה לשלם
 ידוהי ועבדן לה פרענותא
 מסנאיהי וסעיד מפעלי דכבוהי
 הוי לה: ח וללוי אמר תמיא
 ואוריא אלבשתא לגבר דאשתכח
 חסידא קדמך די נסיתוהי בנסתא
 והוה שלים בחנתוהי על מי
 מצותא ואשתכח מהימן: ט דעל אבוהי ועל אמה לא רחם כד חבו מן דינא ואפי אחוהי וכנוהי לא

רש"י

לו. יריבו ריבו וינקמו ונקמתו: ועזר מצריו תהיה.
 על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד:
 (דה"ב יח) "ויזעק יהושפט, וה' עזרו". דבר אחר:
 "שמע ה' קול יהודה", (ספרי) כאן רמז ברכה
 לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף כשחלקו
 ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה,
 שנאמר: (יהושע יט) "מחבל בני יהודה נחלת בני
 שמעון". (ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו?
 שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים, כך פתוב
 באגדת תהלים) [מזמור צ]: (ח) וללוי אמר. ועל
 לוי אמר: תמיך ואוריך. כלפי שכינה הוא מדבר:
 אשר נסיתו במסה. שלא נתלוננו עם שאר
 המלינים: תריבהו וגו', פתרגומו, דבר אחר:
 "תריבהו", על מי מריבה, נסתקפת לו לבא
 בעלילה, אם משה אמר: (במדבר כ) "שמעו נא
 המורים", אהרן ומרים מה עשו?: (ט) האמר
 לאביו ולאמו לא ראיתיו. כשחטאו בעגל
 ואמרת: (שמות לב) "מי לה' אלי", נאספו אלי כל
 בני לוי, וצויתים להרג את אבי אמו והוא
 מישראל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן
 עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו,
 וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשבת לוי לא

מלכותו עליהם: בהתאסף. בכל התאסף ראשי
 חשבון אסיפתם: ראשי. כמו (שמות ל) "כי תשא
 את ראש", ראויין אלו שאברכם. דבר אחר:
 "בהתאסף", בהתאספם יחד, באגדה אחת ושלום
 ביניהם הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם:
 (ו) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל-ימת. לעולם
 הבא, שלא יזכר לו מעשה בלחה: ויהי מתיו
 מספר. נמנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו פעננין
 שנאמר: (בראשית לה) "וישכב את בלחה, ויהיו בני
 יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין: (ז) וזאת
 ליהודה. (מכות יא) סמך יהודה לראובן, מפני
 ששניהם הודו על קלוקל שבידם, שנאמר: (איוב
 טו) "אשר חכמים יגידו וגו', להם לבדם וגו' ולא
 עבר זר בתוכם", (ב"ק צב) ועוד פרושו רבותינו שפל
 מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה
 מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו, שנאמר:
 (בראשית מד) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר
 משה: 'מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו': שמע
 ה' קול יהודה. תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני
 הכושים, ויהושפט מפני העמונים וחקזקה מפני
 סנחריב: ואל-עמו תביאנו. לשלום מפני
 המלחמה (ספריים אחרים: מן המלחמה): ידיו רב

כִּי שָׁמְרוּ אִמְרֹתֶיךָ וּבְרִיתֶךָ יִנְצְרוּ כְּשִׁי: י יוֹרוּ
 מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרֹתֶיךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁיֹמוּ
 קַטֹּרֶה בְּאַפֶּךָ וְכִלְיֹם עַל־מִזְבְּחֶךָ כְּשִׁי: יא בְּרַךְ
 יְהוָה חֵילוֹ וּפְעָלָיו יְדִיו תִּרְצֶה מִחֵץ מַתְנַיִם
 קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאֵיו מִן־יְקוּמוֹן כְּשִׁי: ס יב לְבַנְיָמִן
 אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטֶחַ עָלָיו חֲפָף עָלָיו
 כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן כְּשִׁי: ס יִשְׂרָאֵל שְׁלִישִׁי
 יג וְלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרָכַת יְהוָה אֲרֻצּוֹ מִמֶּגֶד
 שָׁמַיִם מִפֶּלַע וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת כְּשִׁי:
 יד וּמִמֶּגֶד תְּבוֹאֵת שֶׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֵּרֶשׁ

נסיב ארי נטרו מטרת מימרך
 וקנימך לא אשניו: י כשרין אליו
 דילפון דיניך ליעקב ואורייתך
 לישראל ישוון קטרת בוסמין
 קדמך וגמיר לרעוא על מדבחה:
 יא ברה יי נכסוהי וקרפן ידוהי
 תקבל ברעוא תבר סרעא
 דסנאוהי ודבעלי דכבוהי דלא
 יקומו: יב לבנימן אמר רחיקא
 בני ישרי לרחצן עלוהי יהי מגן
 עלוהי כל יומא ובארעה תשרי
 שכנתא: יג וליוסף אמר מברכא
 מן קדם יי ארעה עבדא מגדנין
 מטלא דשמאי מלעלא וממבועי
 עינון ותהומין דנגדן ממעמקי
 ארעא מלרע: יד ועבדא מגדנין
 ועללן מיבול שמשא ועבדא

רש"י

שנאמר: (שם עח) "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי
 שבית עולמים חביב משילה, לכך הקדים בנימין
 ליוסף: חפף עליו. מכסה אותו ומגן עליו:
 כל-היום. לעולם. משנבחרה ירושלים, לא שרתה
 שכינה במקום אחר: ובין כתפיו שכן. בגבה ארצו
 הנה בית המקדש בנוי, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין
 עיטם, ושם הנה דעתו של דוד לבנותו, פדאיתא
 בשחיטת קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום
 דכתיב: "ובין כתפיו שכן", אין לך נאה בשור
 יותר מכתפיו: (יג) מברכת ה' ארצו. שלא היתה
 בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של
 יוסף: ממגד. לשון עדנים ומתק: ומתהום.
 שהתהום עולה ומלחלח אותה מלמטה. אפה
 מוצא בכל השבטים ברכתו של משה, מעין ברכתו
 של יעקב: (יד) וממגד תבואת שמש. שהיתה
 ארצו פתוחה לחמה, וממתקת הפרות: גרש
 ירחים. יש פרות שהלכנה מבשלתן, ואלו הן:
 קשוואין ודלועין. דבר אחר: "גרש ירחים",
 שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש להדש:

קטא אחד מהם, שנאמר: (שם) "כל בני לוי": פי
 שםרו אמרתך. לא יהיה לך אלהים אחרים:
 ובריתך ינצרו. ברית מילה, שאותם שנולדו
 במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו
 מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם
 שנולדו במדבר, שישראל לא מלו את בניהם, והם
 היו מולין): (י) יורו משפטך. ראויין אלו לכה:
 וכליל. עולה: (יא) מחץ מתנים קמיו. מחץ
 קמיו מפת מתנים, כענין שנאמר: (תהלים סט)
 "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על הפהנה
 אמר כן. דבר אחר: ראה שעתידין חשמונאי ובניו
 להלחם עם עובדי כוכבים, והתפלל עליהם, לפי
 שהיו מועטים: י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד
 כמה רבבות. לכה נאמר: "ברה ה' חילו ופעל ידיו
 תרעה": ומשנאיו מן יקומו. מחץ קמיו ומשנאיו
 מהיות להם תקומה: (יב) לבנימן אמר. לפי
 שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין
 בית המקדש בחלקו, סמך זה לזה, וסמך יוסף
 אחריו שאף הוא משכן שילה הנה בנוי בחלקו,

מגדנין מריש ירח בירח :
 טו ומריש טוריא בפיריא ומטוב
 רמן דלא פסקון : טז ומטוב
 ארעא ומלאה רעי לה דשכנתה
 בשמיא ועל משה אתגלי באסנא
 זתן פל אלין לרישא דיוסף
 ולגניא פרישא דאחזיה : יז רבא
 דכנוהי זינא לה וגברין
 דאתעבידא לה מקדם תקפא
 ורומא דילה בגברתה עממיא
 יקטל פחדא עד סיפי ארעא
 ואנון רבוהא דבית אפרים ואנון

יְרַחִים כַּסִּי' : טו וּמְרֵאשׁ הַרְרֵי־קָדֶם וּמִמֶּנּוּ
 גְבֻעוֹת עוֹלָם כַּסִּי' : טז וּמִמֶּנּוּ אֶרֶץ וּמְלֵאָה וּרְצוֹן
 שְׁכֵנֵי סִנְיָה תְּבוֹאֲתָהּ לְרֵאשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקֹד
 נְזִיר אַחִיו כַּסִּי' : יז בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי
 רֵאשׁ קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יִנְגַח יַחְדָּו אֶפְסֵי־אֶרֶץ
 וְהֵם רַבְבוֹת אַפְרַיִם וְהֵם אֲלֵפֵי מְנַשֶּׁה כַּסִּי' : יח
 רַבִּיעִי יח וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׂמַח זְבוּלָן בְּצֵאתְךָ
 וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאֵהֲלֶיךָ כַּסִּי' : יט עַמִּים הַרְרֵי־קָרְאוּ שֵׁם

אלפיא דבית מנשה : יח ולזבולן אמר חדי זבולן במפקד לאגחא קרבא על בעלי דכבד ויששכר במהקד למעבד זמני מועדיא בירושלם : יט שבטיא דישראל לטור בית מקדשא יתפנשוון תמן יכסון נכסת קודשין

רש"י

אפרים. אותם המנגחים הם הרבבות שהרג יהושע
 שבא מאפרים: והם אלפי מנשה. הם האלפים
 שהרג גדעון במדין, שנאמר: (שופטים ח) "וּזְבַח
 וּצְלַמְנֵעַ בְּקַרְקַר וְגו'" : (יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר. אלו
 חמשה שבטים שפרד באחרונה: זבולן גד דן
 נפתלי ואשר, כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם,
 לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליד
 יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית מז) "וּמִקְצֵה
 אָחִיו לָקַח חֲמֵשֶׁה אֲנָשִׁים", לפי שנראים חלשים
 ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו: שְׂמַח זְבוּלָן
 בְּצֵאתְךָ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאֵהֲלֶיךָ. זבולון ויששכר עשו
 שתפות: "זבולן לחוף ימים ישכך", ויוצא
 לפרקמטיא בספינות ומשתפר ונותן לתוך פיו של
 יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך
 הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על
 ידי זבולון הייתה: שְׂמַח זְבוּלָן בְּצֵאתְךָ. הצלח
 בצאתך לסחורה: ויששכר. הצלח בשיבת אהליך
 לתורה, לישב ולעבד שנים ולקבץ חֲדָשִׁים, כמו
 שנאמר: (דה"א יב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדְעֵי בִּינָה
 לַעֲתִים, רַאשֵׁיהֶם מֵאֲתִים", ראשי סנהדראות היו
 עוסקים בכך, ועל פי קביעת עתיהם ועבוריהם:
 (יט) עַמִּים. של שבטי ישראל: הר־יקראו. להר
 המורה גאספון. כל אסיפה על ידי קריאה היא,

(טו) ומראש הררי־קדם. ומברכת מראשית
 בשול הפרות, שהרריה מקדימין לבכר בשול
 פרותיהם. דבר אחר: מגיד שקדמה בריאתן לשאר
 הרים: גבעות עולם. גבעות העושות פרות לעולם
 ואינן פוסקות מעצר הגשמים: (טז) וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי
 סִנְיָה. כמו שוכן סנה, ותהא ארצו מברכת מרצונו
 ונחת רוחו של הקדוש ברוך הוא הנגלה עלי
 תחלה בסנה: רצון. נחת רוח ופיוס, וכן פל רצון
 שבמקרא: תבואתה. ברכה זו לראש יוסף: נזיר
 אחיו. שהפרש מאחיו במכירתו: (יז) בְּכוֹר
 שׁוֹרוֹ. יש בכור שהוא לשון גדלה ומלכות,
 שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אתנהו", וכן:
 (שמות ד) "בני בכורי ישראל": בכור. מלך היוצא
 ממנו, והוא יהושע: שורו. שפחו קשה פשור
 לכבש כמה מלכים: הדר לו. נתון לו, שנאמר:
 (במדבר כז) "וְנִתְּתָהּ מֵהוֹדֶךָ עָלָיו": וְקַרְנֵי רֵאשׁ
 קַרְנָיו. שור כחו קשה, ואין קרניו נאות, אבל ראם
 קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע כחו של
 שור, ויפי קרני ראם: אפסי־ארץ. שלשים ואחד
 מלכים, אפשר שכלם מארץ ישראל היו? אלא אין
 לה פל מלך ושלטון, שלא קנה לו פלטרין ואחזה
 בארץ ישראל, שחשובה לכלם היא, שנאמר:
 (ירמיה ג) "נחלת צבי צבאות גוים": והם רבבות

יִזְבְּחוּ וּזְבַחַי צֶדֶק כִּי שִׁפַּע יָמִים יִינָקוּ וּשְׁפָנִי
 טְמוּנֵי חוֹל כִּסְיִי: ׀ ׀ וּלְגַד אָמַר בְּרוּךְ מְרַחֵב
 גָּד בְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוּעַ אֶף-קִדְקֹד כִּסְיִי:
 כא וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא כִּי-שָׁם חִלְקַת מְחַקֵּק סָפוּן
 וַיִּתֵּא רֵאשִׁי עִם צְדָקַת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו
 עִם-יִשְׂרָאֵל כִּסְיִי: ׀ ׀ חֲמִישִׁי כב וּלְדָן אָמַר דָּן גִּיּוֹר

לרעוא ארי נכסי עממא ייכלון
 וסימא דמטמרא בחלא מתגלגלא
 להון: כ וילגד אמר ברוך אפתי
 לגד פליתא שרי ויקטול שלטונין
 עם מלכין: כא ואתקבל
 בקדמתא דילה ארי תמן
 באחסנתה משה ספרא רבא
 דישראל קביר והוא נפק ועל
 בריש עמא זכון קדם יי עבד
 ודינוהי עם ישראל: כב וילדן
 אמר דן תקיף כגור ארינן ארעה

רש"י

גבורים: וטרף זרוע אף-קדקד. תרוגיגין היו
 נפרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת:
 (כא) וירא ראשית לו. ראה ליתן לו חלק בארץ
 סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ: כישם
 חלקת מחקק. פי ידע אשר שם בנחלתו חלקת
 שדה קבורת מחקק, והוא משה: ספון. אותה
 חלקה ספונה וטמונה מפל בריה, שנאמר: (לקמן
 לד) "ולא ידע איש את קבורתו": ויתא. ג: ראשי
 עם. הם היו הולכים לפני החלוצין בכבוש הארץ,
 לפי שהיו גבורים, וכן הוא אומר: (במדבר לב)
 "חלוצים תעברו לפני אחיכם וגו'": צדקת ה'
 עשה. שהאמינו דברייהם ושקרו הבטחתם לעבר
 את הירדן, עד שכבשו וחלקו. דבר אחר: "ויתא",
 משה. "ראשי עם": צדקת ה' עשה. על משה
 אמור: (כב) דן גור אריה. אף הוא היה סמוך
 לספר, לפיכך משלו באריות: זנוק מן-הבשן.
 כתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת
 פמיאס והיא לשם שהיא בחלקו של דן, שנאמר:
 (יהושע יט) "ויקראו ללשם דן", וזנוקו וקלוחו מן
 הבשן. דבר אחר: מה זנוק זה יוצא ממקום אחד
 ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן נטלו חלק
 בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונית מערבית,
 עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו
 עם לשם, שהיא פמיאס, והיא בצפונית מזרחית,
 שהרי הירדן יוצא ממערת פמיאס, והוא במזרח
 של ארץ ישראל, ובא מהצפון לדרום וכלה בקצה

ושם יזבחו ברגלים זבחי-צדק: כי שפיע ימים
 יינקו. יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסק
 בתורה: ושפני טמוני חול. (מגילה) כסוי טמוני
 חול: טרית, וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן היס
 ומן החול, ובחלקו של יששכר וזבולון היה, כמו
 שאמרו במסכת מגלה: (שופטים ה) "זבולון עם
 חרף נפשו למות", משום דנפתלי על מרומי שדה,
 שהיה מתרעם זבולון על חלקו: לאחי נתת שדות
 וכרמים וכו': ושפני. לשון כסוי, כמו שנאמר:
 (מ"א ו) "ויספן את הבית", (שם ז) "וספון בארז",
 ותרגומו: 'ומטלל בכיורי (ספרים אחרים: בכסוי)
 ארזא'. דבר אחר: "עמים הר-יקראו", על ידי
 פרקמטיא של זבולון, תגרי עובדי פוכבים באים
 אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים:
 'הואיל ונצטערנו עד כאן, גלך עד ירושלים, ונראה
 מה יראתה של אמה זו ומה מעשיה, והם רואים
 פל ישראל עובדים לאלה אחד ואוכלים מאכל
 אחד, לפי שהעובדי פוכבים, אלהות של זה לא
 כאלהות של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של
 זה, והם אומרים אין אומה בשרה פזו ומתגירין
 שם, שנאמר: "שם יזבחו זבחי-צדק": כי שפיע
 ימים יינקו. זבולון ויששכר היס נותן להם ממון
 בשפע: (כ) ברוך מרחיב גד. מלמד שהיה
 תחומו של גד מרחיב והולך פלפי מזרח: בלביא
 שכן. לפי שהיה סמוך לספר. לפיכך נמשל
 באריות, שפל הסמוכים לספר צריכים להיות

שתיא מן נחליא דנגדן מן מתגן :
 כג וילנפתלי אמר נפתלי שבע
 רעוא ומלי ברקן מן קדם יי
 מערב ים גנוסר ודרומא ירת :
 כד וילאשר אמר בריך מברפת
 בניא אשר יהי רעוא לאחיהי
 ויתרבי בתפנוקי מלכין :
 כה תקיף כפרזלא ונחשא וכיומי
 עולמתך תקפך : כו לית אלה
 כאלהא דישראל דשכנתה
 בשמיא בסעדך ותקפה בשמי
 שמיא : כז מדור אלהא די
 מלקדמין במימרה מתעבד עלמא

אריה יזנק מן הבשן כס"י : כג וילנפתלי אמר
 נפתלי שבע רצון ומלא ברפת יהוה ים
 ודרום ירשה כס"י : ס כד וילאשר אמר בריך
 מבנים אשר יהי רצוי אחיו וטבל בשמן
 רגלו כס"י : כה ברזל ונחשת מנעלך וכימיה
 דבאך כס"י : כו אין פאל ישרון רכב שמים
 בעזרך ובגאותו שחקים כס"י : כז מענה
 אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך

רש"י

לודקיא לשמן, מנו להם פולמוסוטים אחד וכו'
 כדאיתא במנחות (פ"ה): (כה) ברזל ונחשת
 מנעלך. עכשו הוא מדבר כנגד כל ישראל, שהיו
 גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה, שלא
 יוכלו האויבים ליכנס בה, כאלו היא סגורה
 במנעולים ובריחים של ברזל ונחשת. דבר אחר:
 "ברזל ונחשת מנעלך", ארצכם נעולה בהרים
 שחוצבין מהם ברזל ונחשת, וארצו של אשר היתה
 מנעולה של ארץ ישראל: וכימיה דבאך. וכימיה
 שהם טובים לך, שהן ימי תחלתך, ימי נעורייך, כך
 יהיו ימי זקנתך, שהן דואכים, זבים ומתמוטטים.
 דבר אחר: "וכימיה דבאך", וכימיה שהם טובים
 לך, כמנן ימיה כל הימים אשר אתם עושים רצונו
 של מקום יהיו דבאך, שכל הארצות יהיו דובאות
 כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מברכת בפרות,
 וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה
 כספם וזהבם, אשקלונ"ט, הכסף והזהב פלה מהם,
 שהן מזיבות אותם לארצכם: (כו) אין פאל
 ישרון. דע לך ישרון, שאין פאל בכל אלהי
 העובדי פוכבים, ולא פצורך צורם: רכב שמים.
 הוא אותו אלה שבצורך, ובגאותו הוא רוכב
 שחקים: (כז) מענה אלהי קדם. למעון הם
 השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו

ים המלח, שהוא במזרח יהודה, שנטל בדרומה
 של ארץ ישראל, כמו שמפרש בספר יהושע, והוא
 שנאמר: (שם) "ויצא גבול בני דן מהם, ויעלו בני
 דן וילחמו עם לשם וגו'", יצא גבולם מפל אותו
 הרוח שהתחילו לנחל בו: (כג) שבע רצון.
 שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה: ים ודרום
 ירשה. ים כנרת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל
 חרם בדרומה, לפרש חרמים ומכמורות: ירשה.
 לשון צווי, כמו (דברים א) "עלה רש", והטעם
 שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו: ירש, ידע, לקח,
 שמע, כשמוסיף בו ה"א, יהיה הטעם למעלה:
 שמעה, ידעה, סלחה, לקחה, אף כאן: "ירשה",
 לשון צווי ובמסרת הגדולה מצינו באלפא ביתא
 לשון צווי דטעמיהון מלעיל: (כד) בריך מבנים
 אשר. ראיתי בספרי: אין לך בכל השבטים
 שנתברך בבנים כאשר, ואיני יודע כיצד: יהי רצוי
 אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקינון
 ובקפלאות, והם מרצין לו בתבואה. דבר אחר:
 "יהי רצוי אחיו", שהיו בנותי נאות, והוא שנאמר
 בדברי הימים: (א ז) "הוא אבי ברזית", שהיו
 בנותי נשואות לכהנים גדולים, הנמשחים בשמן
 זית: וטבל בשמן רגלו. (ספרי) שהיתה ארצו
 מושכת שמן כמעין, ומעשה שנצטרכו אנשי

אויב ויאמר השׁמֵד כס״י: כח וישכן ישראל בַּטַּח
 בְּרֵד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אַרְץ דָּגֵן וְתִירוֹשׁ אֶף-
 שָׁמִי יַעֲרֹפוּ-טַל כס״י: כט אֲשֶׁרִיד יִשְׂרָאֵל מִי
 כְּמוֹד עִם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֵּן עֶזְרָךְ וְאֲשֶׁר-חָרַב
 גְּאוֹתֶךָ וַיִּבְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ
 תִּדְרֹךְ כס״י: ס שביעי לד א וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעֶרְבַת
 מוֹאָב אֶל-הַר נָבוֹ רֹאשׁ הַפְּסִנָּה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי
 יַרְחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֶת-הַגִּלְעָד
 עַד-דֵּן כס״י: ב וְאַתָּה כָּל-נַפְתָּלִי וְאַתָּה אֶפְרַיִם
 וּמְנַשֶּׁה וְאַתָּה כָּל-אַרְץ יְהוּדָה עַד הַיַּם

וְתִרִיד מִקְדָּמָךְ סְנֵאָה וְאָמַר שְׁצִי:
 כח וְשָׂרָא יִשְׂרָאֵל לְרַחֲצֹן
 בְּלַחֲדוּהִי כְּעֵין בְּרַבָּתָא דְּבְרַכְנֹן
 יַעֲקֹב אַבּוּהוּן לְאַרְעָא עֲבָדָא עֵבּוּר
 וְחָמַר אֶף שְׁמֵיָא דְּעֶלְוִיהוּן
 יִשְׁמִשְׁנֹן כְּטַלָּא: כט טוּבָךְ
 יִשְׂרָאֵל לִית דְּכּוֹתָךְ עֲמָא דְּפִרְקִינָה
 (מז) קָדָם יי תְּקִיף בְּסַעֲדָךְ וּדְמֵן
 קְדָמוּהִי נְצַחֵן גְּבֻרָתָךְ וַיִּכְדְּבוּן
 סְנֵאָךְ לָךְ וְאַתָּה עַל פְּרִיקַת צִוְאַרִי
 מַלְכִיָּהוּן תִּדְרֹךְ: א וּסְלַק מֹשֶׁה
 מִמִּישְׂרָא דְּמוֹאָב לְטוּרָא דְּנָבוֹ
 רִישׁ רַבָּתָא דִּי עַל אֶפְרַיִם יַרְחוֹ
 וְאַחֲזִינָה יי יַת כָּל אַרְעָא יַת גִּלְעָד
 עַד דֵּן: ב וְיַת כָּל נַפְתָּלִי וְיַת

רשׁ"י

אֲשֶׁרִיד יִשְׂרָאֵל מִי כְּמוֹד. תְּשׁוּעָתָךְ בְּה' אֲשֶׁר הוּא
 מִגֵּן עֶזְרָךְ, (וְאֲשֶׁר הוּא) וְחָרַב גְּאוֹתֶךָ: וַיִּבְחָשׁוּ
 אֵיבֶיךָ לָךְ. כְּגֹן הַגְּבַעוֹנִים שְׁאָמְרוּ: (יהושע ט)
 "מֵאַרְץ רְחוֹקָה בָּאוּ עֲבָדֶיךָ וְגו'": וְאַתָּה עַל-
 בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ. כְּעַנְיָן שְׁנֵאָמַר: (שם י) "שִׁימוּ אֶת
 רַגְלֵיכֶם עַל צִוְאַרֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה": (א) מִעֶרְבַת
 מוֹאָב אֶל-הַר נָבוֹ. כְּמָה מַעְלוֹת הָיוּ, וּפְסָעֵן מֹשֶׁה
 בְּפִסְעָה אַחַת: אֶת-כָּל-הָאָרֶץ. הִרְאָהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוֹתָהּ וְהַמְצִיקִין הַעֲתִידִין לִהְיוֹת מְצִיקִין
 לָהּ: עַד-דֵּן. הִרְאָהוּ בְּגֵי דֵּן עוֹבְדִים עֲבוֹדַת
 כּוֹכָבִים, שְׁנֵאָמַר: (שופטים יח) "וַיִּקְיֵמוּ לָהֶם בְּגֵי דֵּן
 אֶת הַפְּסָל", וְהִרְאָהוּ שְׁמִשׁוֹן שְׁעֵתִיד לְצֵאת מִמֶּנּוּ
 לְמוֹשִׁיעַ: (ב) וְאַתָּה כָּל-נַפְתָּלִי. הִרְאָהוּ אֶרְצוֹ
 בְּשִׁלּוֹתָהּ וְחַרְבָּנָהּ, וְהִרְאָהוּ דְּבוּרָה וּבָרַק מִקְדָּשׁ
 נַפְתָּלִי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו: וְאַתָּה אֶרֶץ
 אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה. הִרְאָהוּ אֶרְצָם בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ,
 וְהִרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְּנָעַן, שְׁבָא
 מְאָפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שְׁבָא מִמְנַשֶּׁה, נִלְחָם עִם מִדְּיָן
 וְעַמְלָק: וְאַתָּה כָּל-אַרְץ יְהוּדָה. בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחַרְבָּנָהּ,
 וְהִרְאָהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחוֹנָם: עַד הַיַּם

שְׁחָקִים לְשִׁבְתוֹ וּמְעוֹנָתוֹ, וּמַתַּחַת מְעוֹנָתוֹ כָּל בְּעֵלֵי
 זְרוּעַ שׁוֹכְנִים: זְרוּעַת עוֹלָם. סִיחוֹן וְעוֹג וּמַלְכֵי
 כְּנָעַן, שְׁהִיוּ תִקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ, עַל
 כְּרַחֵם יִחַרְדוּ וְזוּעוּ וְכַחֵם חֶלֶשׁ מִפְּנֵיו. לְעוֹלָם
 אֵימַת הַגְּבִיָּה עַל הַנְּמוּד, וְהוּא שְׁהַלַּח וְהַגְּבוּרָה שְׁלוֹ
 בְּעוֹרָךְ: וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אוֹיֵב. וַיֹּאמֶר לָךְ ה' הַשְׁמֵד
 אוֹתָם: מְעַנָּה. כָּל תְּבַח שְׁצַרִּיכָה לְמֵד בְּתַחֲלֻתָהּ
 הַטִּיל לָהּ ה' אֶת בְּסוּפָהּ: (כח) בְּטַח בְּרֵד. כָּל יַחֲדִי
 וְיַחֲדִי "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאַנְתּוֹ", מִפְּזָרִין וְאִין
 צָרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וְלִישֵׁב יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב: עֵין
 יַעֲקֹב. כְּמוֹ: (כמדבר יא) "וְעֵינֹו כְּעֵין הַבְּדֹלַח", כְּעֵין
 הַבְּרָכָה שְׁבָרְכֶם יַעֲקֹב, לֹא כְּבָדָד שְׁאָמַר יִרְמְיָהּ:
 (ירמיה טו) "בְּדָד יִשְׁבְּתִי", אֶלָּא כְּעֵין הַבְּטָחָה
 שְׁהַבְטִיחָם יַעֲקֹב: (בראשית מח) "וְהָיָה אֱלֹהִים
 עִמָּכֶם, וְהָשִׁיב אִתְּכֶם אֶל אֶרֶץ אַבּוֹתֵיכֶם": יַעֲרֹפוּ.
 יְטִיפוּ: אֶף שְׁמֵי יַעֲרֹפוּ-טַל. אֶף בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק
 נּוֹסֶפֶת עַל בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (שם כז) "וַיִּתֵּן לָךְ
 הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגו'": (כט) אֲשֶׁרִיד
 יִשְׂרָאֵל. לְאַחַר שְׁפָרַט לָהֶם הַבְּרָכוֹת, אָמַר לָהֶם:
 מָה לִּי לְפָרַט לָכֶם, כָּלֵל דְּבַר: הַכֵּל שְׁלָכֶם:

ארעא דאפרים ומנשה וית כל
 ארעא דיהודה עד ימא מערבא :
 ג וית דרומא וית מישרא בקעתא
 דירחו קרפא דדקליא עד צער :
 ד ואמר יי לה דא ארעא די
 קנימת לאברהם ליצחק וליעקב
 למימר לבניו אתננה אחזיתו
 בעיניו ולתמן לא תעבר :
 ה ומית תמן משה עבדא די
 בארעא דמואב על מימרא די :
 ו וקבר יתה בחילתא בארעא
 דמואב לקבל בית פעור ולא ידע
 אנש ית קברתה עד יומא הדין :
 ז ומשה בר מאה ועשרין שנין
 בד מית לא כהת עינוהי ולא
 שנא זיו וקרא דאפוהי : ח וככו
 בני ישראל ית משה במישריא

האחרון כס"י: ג ואת־הנגב ואת־הכפר בקעת
 ירחו עיר התמרים עד־צער כס"י: ד ויאמר
 יהוה אליו זאת הארץ אשר נשבעתי
 לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך
 אתננה הראיתך בעיניך ושמה לא
 תעבר כס"י: ה וימת שם משה עבד־יהוה
 בארץ מואב על־פי יהוה כס"י: ו ויקבר אתו בני
 בארץ מואב מול בית פעור ולא־ידע איש
 את־קברתו עד היום הוה כס"י: ז ומשה בן
 מאה ועשרים שנה במתו לא־כהתה עינו
 ולא־נס לחה כס"י: ח ויככו בני ישראל את־
 משה בערב מואב שלשים יום ויתמו ימי

רש"י

חסר כלום, והוא אומר (לעיל לא): "לקוח את ספר
 התורה הזה?" אלא הקדוש ברוך הוא אומר,
 ומשה פותח בדמע: על־פי ה'. בנשיקה:
 (ו) ויקבר אתו. הקדוש ברוך הוא בכבודו. (ספרי
 נשא) רבי ישמעאל אומר: הוא קבר את עצמו, וזהו
 אחד משלשה אתינן שהיה רבי ישמעאל דורש בן,
 כיוצא בו (במדבר ו) "ביום מלאת ימי נזרו גביא
 אותו", הוא מביא את עצמו, כיוצא בו (ויקרא כב)
 "והשיאו אותם עון אשמה", וכי אחרים משיאים
 אותם? אלא הם משיאים את עצמם: מול בית
 פעור. קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית,
 לכפר על מעשה פעור, וזה אחד מן הדברים
 שנבראו בערב שבת בין השמשות (אבות פ"ה):
 (ז) לא־כהתה עינו. אף משמת: ולא־נס לחה.
 לחלוחית שבו, לא שלט בו רקבון ולא נהפך תאר
 פניו: (ח) בני ישראל. הזכרים, אבל באהרן
 מתוף שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש
 לרעהו ובין אשה לבעלה, נאמר: (במדבר כ) "כל

האחרון. ארץ המערב בשלותה ובחרבנה. דבר
 אחר: אל תקרי "הים האחרון", אלא 'היום
 האחרון', הראהו הקדוש ברוך הוא כל המארכות
 שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים:
 (ג) ואת־הנגב. ארץ הדרום. דבר אחר: מערת
 המכפלה, שנאמר: (במדבר יג) "ויצעלו בנגב, ויבא
 עד חברון": ואת־הכפר. הראהו שלמה יוצק כלי
 בית המקדש, שנאמר: (מלכים א ז) "בכפר הירדן
 יצקם המלך במעבה האדמה": (ד) לאמר לזרעך
 אתננה הראיתך. כדי שתלך ותאמר לאברהם,
 ליצחק וליעקב: 'שבועה שנשבע לכם הקדוש
 ברוך הוא, קנימה, וזהו לאמר, לך הראיתיה לך,
 אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבר, שאלולי
 כן, הייתי מקנימך עד שתראה אותם נטועים
 וקבועים בה, ותלך ותגיד להם: (ה) וימת שם
 משה. (ב"ב טו) אפשר משה מת, וכתוב: "וימת
 שם משה"? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך
 כתב יהושע. רבי מאיר אומר: אפשר ספר התורה

בְּכִי אֲבָל מֹשֶׁה כַּסִּי: ט וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן מֵלֵא רֹחַ
 חֲכָמָה כִּי־סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ
 אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: וְלֹא־קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל
 כַּמֹּשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּסִּי:
 יא לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ יְהוָה
 לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו
 וּלְכָל־אֶרְצוֹ: יב וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל
 הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־
 יִשְׂרָאֵל כַּסִּי: חזק מ"א פסוקים גאוא"ל סימן

דמואב תלתין יומין ושלמימו יומי
 בכיתא אבלא דמשה: ט ויהושע
 בר נון מלי רוח חכמתא ארי
 סמך משה ית ידוהי עלוהי
 וקבילו מנה בני ישראל ועבדו
 קמא די פקיד יי ית משה: י ולא
 קם נביא עוד בישראל כמשה די
 אתגלי לה יי אפין באפין:
 יא לכל אתיא ומופתיא די
 שלחה יי למעבד בארעא
 דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי
 ולכל ארעה: יב ולכל ידא
 תקפתא ולכל חזנא רבא די עבד
 משה לעיני כל ישראל: חזק

רע"י

נסים וגבורות שפמדבר הגדול והנורא: לעיני
 כל-ישראל. שנשאו לבו לשבר הלוחות לעיניהם,
 שנאמר: (לעיל ט) "ואשברם לעיניכם", והספימה
 דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר: (לעיל י)
 "אשר שברת", וישר כחך ששברת (שבת פז): חסלת
 פרשת וזאת הברכה

בית ישראל, זכרים ונקבות: (י) אשר ידעו ה'
 פנים אל-פנים. שהיה לבו גם בו ומדבר אליו בכל
 עת שרועה, פענן שנאמר: (שמות לב) "ועתה
 אעלה אל ה'", (במדבר ט) "עמדו ואשמעה מה
 יצוה ה' לכם": (יב) ולכל היד החזקה. שקבל
 את התורה בלוחות בידיו: ולכל המורא הגדול.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ הַפְּצִנּוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל־פְּוֹרְעָנוֹת הַמְּתַרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתַגְּמַלְנוּ חֲסֵדִים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס